aristo-
teles

PROB-
LEMETA
PHYSI-
CA

Türkçesi: Oğuz Özügül

ıslık

Problemata
Physica

ARİSTOTELES

PROBLEMATA PHYSİCA

Islık Yayınları: 31
Felsefe Klasikleri Serisi: 3

Problemata Physica / Aristoteles
(Problemata Physica)

Türkçesi
Oğuz Özügül

ISBN 978-605-9018-11-1

Genel Yayın Yönetmeni
Fahri Özdemir

Görsel Yönetmen
Kağan Batır

© Islık Yayınları, 2016, İstanbul
(Bütün hakları saklıdır)

Birinci Baskı
Islık Yayınları, Ocak 2016 / İstanbul

Kapak Tasarım
Kağan Batır

Dizgi
Islık Yayınları

Baskı ve Cilt
Ceylan Matbaası
Güven İş Merkezi, B Blok, No: 318 - Topkapı / İstanbul

Islık Yayınları
Emniyetevler Mahallesi, Ötügen Sokak, No: 4/B
4. Levent / İstanbul

ARİSTOTELES

PROBLEMATA PHYSİCA

TÜRKÇESİ
OĞUZ ÖZÜGÜL

I
TIBBÎ SORULAR

1. Aşırılıkların fazlası niçin hastalıklara neden olur? Çünkü onlar hastalığın özünün ileri geldiği ölçüsüzlüğü ve noksanlığı tahrik eder.

2. Hastalıklar niçin özellikle bir kimse iyice aşırılığa kaçtığı zaman sağaltılır? Gerçekten de bu, hekimlerden bazılarının tedavi tarzıdır. Bu hekimler çok fazla şarap, su ya da tuz, besin kullanarak ya da beslenmeyi keserek sağaltır. Ancak hastalığı yaratan maddeler birbirine karşıt durumda bulunur. (Bu maddelerin) her biri (karşıt durumdaki) öteki maddeleri orta konuma sevk eder.

3. Mevsimlerdeki ve rüzgârlardaki değişiklikler niçin hastalıkları ağırlaştırır ya da sona erdirir, sonuçlandırır ya da genel olarak yaratır? Çünkü bu değişiklikler sıcak ve soğuk, nemli ve kurudur, ancak hastalıklar bunların çok fazla, sağlık ise eşit ölçüde olmasıdır. Buna göre nem ya da soğuk nedeniyle (hastalık hâsıl olursa), karşıt bir mevsim değil de (aynı şekilde soğuk ve nemli bir mevsim) gelirse, o zaman eklenen aynı tarz-

daki karışım (hastalığı) ağırlaştırır ve ölüme yol açar. Bu yüzden (mevsimlerdeki değişmeler) sağlıklı insanları da hasta yapabilir, çünkü mevsimler değişmeleri nedeniyle her defasında (mevcut) karışımı çözüp ayırır. Zira aynı zamanda bu karışım kendisine uyan mevsimlerle, yaş derecelerıyle ve mekânlarla birlikte çoğalır. Mevsimler hakkında (burada) söylenenler ayrı durumlarda da her defasında nedeni oluşturur. Rüzgârlardaki, yaş derecelerindeki ve mekânlardaki değişiklikler belli anlamda bir mevsimdeki değişikliklerdir aynı zamanda. Bu yüzden bunlar (hastalıklar) da ağırlaşabilir ve sona erebilir, sonuçlanabilir ve ortaya çıkabilir, tıpkı mevsimlerin ve belirli yıldızların, Orion' un, Arktur'un, Pleias'ın, Köpek yıldızlarının, [rüzgârların, yağmurun, iyi havanın, fırtınaların ve sıcağın] neden olması gibi.

4. Mevsimlerin değişikliği (değişimi) sırasında niçin kusturucu ilaç kullanmamalıdır? Bu yüzden (bedende) bir karışıklık meydana gelmesin diye, çünkü (mevsimlerdeki) değişiklikler yüzünden fazlalık maddeler (de) değişir.

5. Hem Bronz hastalığına yakalananların hem de açlık çekenlerin niçin ayakları şişer?* İkisi de erime illeti yüzünden. Zira biri açlık yüzünden, yani hiç beslenmemesinden dolayı, Bronz hastalığına yakalanmış olan da aldığı besinlerden hiçbir yarar sağlayamaması nedeniyle erime illeti çekerler.

Bronz (Addison) hastalığı: Cildin ve sümüksü zarın anormal şekilde kahverengi bir renk almasıyla görülen böbrek üstü bezleri hastalığı (ç.).

6. Safradan kaynaklanan hastalıklar (genel olarak) yazın ortaya çıkmasına karşın –zira insanın ateşi en çok yazın yükselir–, yine safradan kaynaklanan akut (hastalıklar) daha çok niçin kış mevsiminde görülür? Çünkü bu hastalıklar humma eşliğinde akut olur, o zaman zorla ortaya çıkar, ama bu zor doğaya karşıdır. Zira belirli noktalar nemlenirse sıcak bir yangı hâsıl olur. Isı fazlalığı olan yangı ise hummayı yaratır. Yazın hastalıklar kuru ve sıcak, kışın ise nemli ve sıcaktır, bu yüzden akuttur. Zira çabucak ölümle sonuçlanır, yani fazlalık maddenin çokluğu yüzünden kaynamaya gelmek istemez.

7. Veba niçin aslında bütün hastalıklar arasında hastaya (sadece) yaklaşanlara en çabuk bulaşan biricik hastalıktır? Çünkü veba bütün hastalıklar arasında ötekilerle müşterek olan biricik hastalıktır, bu yüzden her şeyin üstüne, önceleri kötü bir durumda bulunan veba gelir. Zira hastalarda beliren bu hastalığın yangı (bulaşma) maddesi yüzünden hadise çabucak onlara sirayet eder.

8. Kışın kuzey rüzgârları çok sık eserse, ilkbahar yağmurlu geçer ve güney rüzgârları fazla eserse, o zaman yaz mevsimi niçin hummaya ve göz yangısına yol açar? Çünkü yaz mevsimi yabancı birçok nemi içinde taşıyan bedenleri devralır ve aynı zamanda nerede ikamet ederlerse etsinler toprak ve mekân yağmurludur, daima hastalığa sebebiyet verici sayılan mekânlar gibidir Demek ki insanın başındaki fazlalık madde eridiği zaman önce göz yangıları, sonra da hummalı

hastalıklar belirir. Aynı maddenin hem çok sıcak hem de çok soğuk durumlar alabileceği unutulmamalıdır, örneğin su ve taş gibi: Biri kaynar, öteki daha çok yanar. Hava yoğunluğu nedeniyle ısındığı zaman havada bunaltıcı sıcak oluşur, insan bedeninde de aynı şekilde bunaltıcı sıcak ve (humma) ateşi ortaya çıkar, bedendeki şiddetli ateş ise hummadır, gözlerde de göz yangısıdır. Nemli bir ilkbahardan sonra sıcak ve kuru bir yaz gelirse, bu değişiklik çok büyük olduğu için bedeni helâk eder. Ancak yaz da yağmurlu geçmiş olursa bu çok daha tehlikelidir. O zaman güneş hem bedenlerde hem de toprakta ve havada kaynar hale getirebileceği bir maddeye sahip olur. Bu yüzden humma ve göz yangıları meydana çıkar.

9. Eğer kış yağmurlu geçer ve güney rüzgârları çok eserse, ilkbahar kuru olur ve kuzey rüzgârları sık eserse, o zaman hem ilkbahar hem de yaz niçin hastalıklara yol açar? Çünkü kışın ısı ve nem nedeniyle bedenlerin durumu mevsimler gibidir. Zira bedenler zorunlu olarak nemlidir, yoğun ve katı değildir. Ancak bedenler böyle bir durumda olursa, serin olduğu için ilkbahar bedenleri mevsimin kuruluğu nedeniyle katı ve kırılgan hale getirir, böylece nem dışarıya atılmadığı için (kış mevsimindeki) ısınmadan dolayı ve (ilkbahardaki) kuru soğuk yüzünden meydana gelen uyuşma nedeniyle gebe kadınlar ilkbaharda düşük yapar; doğan çocuklar ise çelimsiz ve aşırı soğuk yüzünden kavruk olur. Zira o zaman (kışın) döllenmiş olan, ılık havalarda ana rahminde

oluşan ve gelişen (çocuklarda) durum böyledir. Öteki durumlarda sümüksü madde, fazlalığı nedeniyle dışarıya atılmamıştır –bu, hava ısındıktan sonra vuku bulur–, soğuk yüzünden katı ve yoğun bir şekilde kalmıştır. Ardından yaz gelince ve (sümüksü maddeyi) zorla eriten sıcaklar başlayınca, bedenleri nemli değil kuru olduğu için safrası fazla ve kuru insanlarda gerçi belirli ahlâtlar meydana çıkar, ama bunlardaki nem oranı o kadar azdır ki (bu insanlar) kuru göz yangılarına yakalanır. Sümüksü maddesi fazla olan (insanlar) ise afoni'ye (ses kısıklığı–ç.) ve akciğer iltihabına (yakalanır). Kadınlarda doğal olarak sahip oldukları nem ve soğuk yüzünden ishaller görülür, yaşlılarda ise biriken nem çözüldüğü, azaldığı ve (bu insanlardaki) doğal ısının güçsüzlüğü yüzünden katılaşmadığı zaman felç vakaları baş gösterir.

10. Yaz mevsimi kuru geçer ve kuzey rüzgârları çok sık eserse, sonbahar ise nemli geçer ve güney rüzgârları fazla eserse, kışın niçin sonuçta verem illetine yol açan baş ağrıları, ses kısıklığı ve öksürükler ortaya çıkar? Çünkü kış mevsimi birçok maddeyle karşılaşır, nemi katılaştırmak ve sümüksü madde haline getirmek onun için zor bir görevdir. Nem ortaya çıktığı zaman insanın başında bir ağırlığa, ama bu nem fazla ve soğuksa uyuşmaya neden olur. Ancak o (kış) (bu nemi) kütlesi nedeniyle katılaştıramadığı zaman nem öksürüğün, ses kısıklığının ve veremin ortaya çıkmasına yol açacak şekilde bitişikteki organlara akar.

11. Yaz ve aynı şekilde sonbahar kuru geçtiği ve de kuzey rüzgârları çok estiği zaman, bu durum niçin sümüksü maddesi fazla olan insanlara ve kadınlara yararlı olur? Çünkü doğa her ikisinde bir yönde aşırılığa kaçar, böylece onları karşıt yöne çeken mevsim iyi bir karışım meydana getirir. Eğer kendiliklerinden bir hata yapmazlarsa hemen sağlıklarına kavuşurlar ve kışa nemli bir şekilde girmezler, çünkü içlerinde soğuğa karşı bir hararet vardır.

12. Fazla kuzey rüzgârı esen, kuru geçen yaz ve sonbahar mevsimleri safrası çok olanlarda niçin hastalıklara sebebiyet verir? Çünkü bunlarda beden ve mevsimler aynı eğilime sahiptir, tıpkı ateşin ateşle buluşmasında olduğu gibi. Zira bedenler kurursa, öte yandan bedenler aşırı ısınırsa, (ahlâtların) katılaşması yüzünden kaçınılmaz olarak göz yangıları ortaya çıkmak zorunda kalır. Ancak geride kalan ahlâtlar safra içerdiğinden bunlar ısıtılsa bile safra ağır bastığı için akut hummalı hastalıklar baş gösterir, içlerinde doğuştan kara safra bulunanların bazılarında ise çılgınlık hali görülür. Zira karşıt ahlâtlar kuruduğu için kara safra yüzeye çıkar.

13. Niçin havayı değil de suyu değiştirince hastalıkların baş gösterdiği söylenir? Çünkü o (su) besin olarak kullanılır, zira insan suyu içinde taşıyarak bir yeri terk eder ve (bedende) dönüştürür, ama havayı değil. Ayrıca birbirinden farklı birçok su çeşiti vardır, fakat farklı hava çeşitleri yoktur, böylece bu da bunun bir nedenidir. Zira

bir yeri terk etsek de neredeyse aynı havanın içinde kalırız, ama başka su (durumu ve koşulları altında yaşarız). Bu yüzden su değiştirmek haklı olarak hastalıkları teşvik nedeni sayılır.

14. Niçin su değiştirmek yiyecek değiştirmekten daha fazla oranda hastalıklara sebebiyet verir? Çünkü bizim en çok kullandığımız şey sudur. Zira hem yiyeceklerde hem de ette bulunur ve içeceklerin büyük bölümü sudur.

15. Ancak (genel olarak) bir değişiklik niçin hastalıklara sebebiyet verir? Çünkü her değişiklik ve bir mevsimdeki, yaş derecesindeki değişiklik de kolayca bir rahatsızlığa yenik düşer. Zira kolayca bir rahatsızlığa yenik düşenler en dıştaki noktalardır, yani başlangıç ve sonuç noktalarıdır. Bu yüzden değişik yiyecekler de birbirini karşılıklı olarak rahatsız eder. Çünkü biri bedene biraz önce geçmiş, öteki ise henüz geçmemiştir. Ama ayrıca: Değişik besinlerin hastalığa sebebiyet vermesi gibi –çünkü o zaman sindirim bozulmakta ve homojen olmamaktadır–, çeşitli sulu besinler alındığı için sudaki değişiklik de aynı anlama gelir. Böyle (sulu) bir yiyecek kuru olandan daha önemlidir, çünkü sulu yiyecek bir defa çok daha hacimlidir ve sonra yiyecekteki sulu kısımlar tekrar besin haline gelir.

16. Su değiştirmek bitli insanlarda niçin bitlerin çoğalmasına neden olur? Çünkü sık sık su değiştirenlerde suyun çeşitliliği nedeniyle meydana çıkan rahatsızlık yüzünden suyu sindirme acizliği neme sebebiyet verir, özellikle de buna

elverişli yerde; beyin ise nemlidir, bu yüzden en nemli yer baştır. Bu durum kılların (saçların) öncelikle onda (başta) bulunmasıyla seçik bir hale gelir. Baştaki nem bunun üzerine bitleri meydana getirebilir. Bu ise çocuklarda daha belirgindir: Zira onların başı nemlidir ve sık sık ya nezleye ya da hemoraji'ye yakalanır, bu yaşta olanlarda daha çok bit vardır.

17. Kronik hastalıklardan mustarip yaşlılarla gençler niçin genellikle Pleias'ın <batışı> ile Zephyros'un meydana çıkışına kadar geçen süre içinde yaşlılar daha önce olmak üzere ölürler? Belki iki şey özellikle yıkıcı ölçülerde olduğu için: Aşırılık ve soğuk. Zira yaşam sıcaklık demektir, sözü edilen mevsimde ise bu ikisi de vardır, kış soğuk ve en sert mevsimdir, zira ardından (yine) ilkbahar gelir. Ya da kronik zafiyet çeken hastalar yaşlı insanlar gibi aynı haleti ruhiye içinde bulundukları için; çünkü uzun süren bir zafiyet bir parça yaşlılık gibidir. Zira her iki durumda beden kuru ve soğuktur, birinde yaşlılık, ötekinde hastalık nedeniyle. Kış ve ayaz ise soğukta ve kurulukta aşırılıktır. Böyle bir haleti ruhiye içindeki (insan) en ufak bir zora maruz kalırsa, kış tıpkı "ateşin ateşle buluşması" gibi bastırır ve bu nedenle onu (insanı) helâk eder.

18. Bataklık (bölgelerde) niçin baştaki çıbanlar çabuk, ama bacaklardakiler zar zor iyileşir? Çünkü nem toprak içerdiği için ağırdır, ağırlık ise aşağıya doğru çeker. Üst kısım boş hale gelmiştir, çünkü (nem) aşağıya çekilmiştir, alt-

taki kısımlar ise pek çok ve kolayca çürüyebilen fazlalık maddeyle doludur.

19. Kışın kuzey rüzgârları, ilkbaharda güney rüzgârları fazla estiği ve ilkbahar yağmurlu geçtiği, yaz ise kuru olduğu zaman sonbahar niçin herkese, özellikle çocuklara ölümcül hastalıklar ve bazılarına da ishal ve dörtlü humma[*] getirir? Nemli geçen ilkbahar boyunca toplanmış olan, (normal olarak) kaynar hale gelen içimizdeki nem, uygun miktarda yaz suyu (yağmuru) eklenince soğuduğu ve (kaynamaya) son verdiği için; öte yandan bu durum söz konusu değilse doğuştan nemli ve sıcak olan çocuklar kendilerini soğutamadıkları için aşırı kaynama durumunda bulunurlar. Ancak yazın kaynamayan şey sonbaharda kaynar. Fazlalık maddeler hemen ölüme yol açmazsa akciğer ve nefes borusu çevresine yerleşir, çünkü biz hava tarafından ısıtıldığımız için bunlar önce yukarıya doğru çıkar. Bu yüzden böyle sağlığa aykırı bir yaz mevsiminde hummalı hastalıklardan önce göz hastalıkları da belirir. Üst kısımdaki fazlalık maddeler, dediğimiz gibi hemen ölüme neden olmazsa sindirilmeden mideye iner, bu durum, fazla miktarda olması yüzünden nem dışarıya çıkmadığı için ishale sebebiyet verir. Eğer (ishal) sona ererse hayatta kalanlarda dörtlü humma baş gösterir; zira sindirilmemiş maddenin tortusu çok dayanıklı ve kalıcıdır, kendisini yoğun biçimde bedende hissettirir, tıpkı kara safra gibi...*

---

[*] Febris quartana; her dört günde bir tekrarlayan sıtma nöbeti (ç.).

20. Yaz ve sonbahar yağmurlu geçtiği, güney rüzgârları fazla estiği zaman kış niçin sağlığa aykırı olur? Çünkü kış bedenleri çok nemli bir durumda devralır ve fazla sıcaktan (kış soğuğuna) geçişteki değişiklik henüz hatırı sayılır derecededir, sonbahar da hâlâ sıcak olduğu için bu değişiklik yavaş yavaş olmaz, böylece beden dokuları gevşek (geçirgen) durumda bulunmayan bazıları kaçınılmaz olarak akut hastalıklara yakalanır. Zira bu tür (insanlarda) nemli fazlalık maddeler daha çok yukarıda toplanır, çünkü buralarda fazlalık yapıdadır. (Ancak) kasları sıkı olanlar fazlalık maddeleri pek almaz. Fazlalık maddeler, sarhoşlarda olduğu gibi bedenin üst kısımlarında soğuduğu ve donduğu zaman sözü geçen hastalıklar baş gösterir. Gevşek beden dokusuna sahip (insanlarda) ise humma meydana gelir; sindirilmemiş aşırı fazlalık maddeler nedeniyle ortaya çıkan humma, kasları sıkı olanlara göre bu tür (insanlarda) nem bedenin bütününe daha çok yayıldığı için, yakıcı hummaya dönüşür. Ama kış nedeniyle bu insanlarda kaslar sıkıştığı zaman ısınan nem hummaya sebebiyet verir. Zira içinde bulunan nemin çokluğu yüzünden humma yoğun hale gelirse yakıcı humma ortaya çıkar.

21. Topraktan fazla su buharı yükseldiği zaman güneşin etkisiyle yıl niçin salgın hastalıklara gebe olur? Çünkü bu, yılın nemli ve yağmurlu geçeceğinin zorunlu bir belirtisidir ve böylece toprak da nemli olmak zorundadır. Demek ki (böyle bir toprak üzerinde) ikamet etmek

bataklık bir yerde ikamet etmekle hemen hemen aynı anlama gelir. Bu şekilde (ikamet etmek) ise sağlığa aykırıdır. O zaman bedenler zorunlu olarak aşırı fazlalık madde ve böylece de yazın hastalık maddesi içerir.

22. Kısa bacaklı, derisi siğil kaplı kurbağaların çok görüldüğü yıllar niçin sağlığa aykırıdır? Çünkü her canlı varlık kendi doğasına uygun bir yerde gelişir. Bu (kurbağalar) doğaları gereği nemlidir, bu da yılın yağmurlu ve nemli olduğunun bir göstergesidir. Böyle yıllar ise sağlığa aykırıdır; zira bedenler nemliyse hastalıklara neden olan pek çok fazlalık madde içerir.

23. Kuru (esen), yani yağmur getirmeyen güney rüzgârları niçin hummaya neden olur? Çünkü onlar nem ve yabancı, bilinmeyen bir sıcak yaratır. Zira (bu rüzgârlar) doğal olarak nemli ve sıcaktır, bu ise hummaya sebebiyet vericidir, humma bu iki niteliğin fazlalığından meydana gelir. Rüzgârlar yağmur getirmeden estiği zaman bünyemizi bu hale getirir, ama yağmurla birlikte estiği zaman yağmur bizi serinletir. Denizden esen güney rüzgârları bitkilere de yararlı olur; zira onlara serinlemiş şekilde denizden gelir. Yaprak pası (küllenme) ise nem ve yabancı, bilinmeyen sıcak nedeniyle meydana gelir.

24. Güney rüzgârları estiği zaman insanlar kendilerini niçin hantal ve yetersiz (aciz) hisseder? Çünkü az-olandan fazla nem meydana gelir, nem şiddetli sıcak tarafından eritildiği zaman hafif bir rüzgâr yerine ağır nem (insanlara sıkıntı

verir). Ayrıca: Gücümüz eklemlerdedir. Ancak güney rüzgârları yüzünden bunlar gevşeyip dermansız hale gelir. Birbirine yapışık eklemlerin kıtırdaması bunu belirgin yapar. Zira eklemlerdeki yapışkan katılaşmışsa hareket etmemize, aşırı nemli duruma gelmişse gücümüzü toplamamıza engel olur.

25. İnsanlar niçin yaz mevsiminde daha çok hasta olur, ama hastaysalar daha çok kışın ölür? Kışın bedenin iç kısmındaki yoğunluk nedeniyle sıcaklık bir araya sıkıştığı için ve sindirim yapamadığımız zaman, daha çok rahatsızlık duyarız, zira içimizdeki fazlalık maddeler bir araya sıkışır, o zaman hastalık nedeni zorunlu olarak daha güçlü olur. Buradan, bu nedenin telef edici de olduğu ortaya çıkar. Yazın ise beden güç harcamanın aksine gevşek, serinlemiş ve dermansız olursa besin olarak alınan maddeleri sindirme acizliği –zira taze besinlerin zamanı gelmiştir– ve rehavet yüzünden zorunlu olarak daha çok hastalık nedeni mevcut olur, ama bu nedenler o kadar şiddetli değildir ve bu yüzden daha kolay ortadan kaldırılır.

26. İnsanlar genellikle niçin her iki gündönümünden sonraki yüz gün içinde ölür? Çünkü her iki durumda da fazla sıcak ya da soğuk o güne kadar ulaşır, fazlalık ise güçsüzlerde hastalıklara, ölüm vakalarına neden olur.

27. İlkbahar ve sonbahar niçin hastalıklara yol açar? Çünkü değişimler hastalıklara sebebiyet verir. Ancak sonbahar hastalıklara ilkbahardan daha çok yol açar, çünkü soğuk ısındığı za-

man değil de sıcak soğuduğu zaman daha kolay hasta oluruz. İlkbaharda soğuk ısınır, sonbaharda ise sıcak soğur.

28. Kışın niçin yaz mevsiminden daha az, ama ölümcül hastalıklar görülür? Çünkü yazın en ufak bir vesileyle hastalıklar meydana çıkar, ama kışın çıkmaz. Zira bizim sindirime ve sağlığa olan eğilimimiz başka zamankinden daha iyidir, böylece doğal olarak büyük vesilelerden meydana gelen hastalıklar da ağır olur ve ölüme yol açar. Bu durumu sporcularda ve genel olarak bünyesi sağlıklı olanlarda da gözlemleriz: Onlar ya hiç hastalanmaz ya da çabuk ölür; zira güçlü bir nedene ihtiyaç duyarlar.

29. Yazın hava yakıcı sıcak olduğu halde (insanlar) ürperirken sonbaharda ve kışın -yani soğuk mevsimlerde- niçin daha çok yakıcı humma ortaya çıkar? Çünkü insandaki ahlâtlardan safra sıcak, sümüksü madde ise soğuktur. Yazın soğuk madde çözülür ve eğer dağılmışsa ürpertiye ve titremeye neden olur. Kışın ise sıcak madde soğuduğu için mevsimin hükmü altına girer. Ancak yangılar insanı kışın ve sonbaharda daha çok sıkıntıya sokar, çünkü soğuk yüzünden sıcak iç kısımlara çekilir, yangı ise yüzeyde değildir, içeriden dışarıya çıkar. Demek ki doğal olarak bu mevsimde yangılar meydana gelir. Bu durumu, kışın soğuk suyla yıkananlar ve sıcak suyla yıkananlar örneğinde belirgin hale getirmek mümkündür, çünkü soğuk suyla yıkananlar gerçi yıkandıkları sürece bir parça serinler, ama günün

geri kalanında soğuğa karşı duyarsız olur, sıcak su kullananlar ise soğuğa karşı duyarlı kalır. Zira soğuk suyla yıkananlarda kaslar sıkılaşır ve sıcaklık iç kısımlara çekilir, sıcak suyla yıkananlarda ise kaslar gevşer ve sıcaklık dış kısımlara kadar ilerler.

30. Kataplasm'ın[*] etkisi nereden ileri gelir? Çözücü bir etkisi olmasından ileri gelir. Terin ve kötü kokunun içeriden çıkmasını sağlar.

31. Bir kimsede apse olduğu nasıl anlaşılır? Şöyle ki: Üzerine sıcak (su) döküldüğü zaman bir değişiklik meydana gelirse bu bir apsedir, aksi takdirde değildir.

32. Hangi (yarayı) dağlamak, hangisini kesmek gerekir? Fazla açık olan ve kolayca kaynamayan bir (yarayı) kabuk bağlasın diye dağlamak gerekir. Zira içinde cerahat toplanmaz.

33. Kanı durduran bir ilacın etkisi nedir? Kurutmak ve et kabuk bağlamadan ve çürümeden önce, dışarıya çıkan fazlalık maddeyi geri itmektir. Zira böylece (yara) sümüksü maddesiz olacak ve kaynayabilecektir. Yani yara sümüksü madde artık akmazsa sümüksü maddeden kurtulmuş olacak, sonra kuruyacak ve bunun sonucunda kapanacaktır. Ama nem hâlâ akmaya devam ederse kapanmayacaktır. Bu yüzden kanı durduran ilaçların birçoğu yakıcı ve keskindir, böylece yarayı toplayıp büzer.

Kataplasm: Buruk bitkisel asit ve kurşun oksitten hazırlanan sıcak kompres (ç.).

34. Hangi (yarayı) kesmeli ve hangisini dağlamalıdır? Ve hangilerini (bu şekilde) değil de (sadece) ilaçla (tedavi etmelidir)? Koltuklardaki ve kasıklardaki (yaraları) ilaçla (tedavi etmelidir). Zira kesilirlerse kısmen acı verir, kısmen de tehlikeli olur. Büyük, geniş çıbanlar ve etin çok olduğu yerde değil damarlı bölgelerde bulunduğu sürece çok öne çıkmış olanlar dağlanabilir. Sivri şekilde birleşen ve bedenin sert kısımlarında bulunmayan (yaralar) ise kesilebilir.

35. Tunçla kesilen biri niçin demirle (kesilenden) daha çabuk iyileşir? Belki (tunç) pürüzsüz olduğu için, böylece (eti) daha az yarar ve yaranın küçük olmasına neden olur. Ya da: Özellikle demir iyi bilendiği zaman (demirle) kesmek kolay ve acısız olur. Bununla beraber (bu haliyle) tuncun sağaltıcı bir etkisi vardır, ama belirleyici olan başlangıçtır. Demek ki kesilen yere hemen (nüfuz eden) ilaç yaranın kaynamasını çabuklaştırır.

36. Ancak tunçla meydana gelen yanıklar da niçin daha çabuk iyileşir? Çünkü tunç yumuşaktır ve sert değildir, sert cisimler ise daha çok sıcaklık içerir.

37. Hastalık sırasında arpa çorbası buğday çorbasından daha hafif ve yararlı mıdır? Bazılarına bunun (buğday çorbasının yararlı) geldiği görülüyor, bunun göstergesi olarak (her iki un çeşitiyle) meşgul olanları gösteriyorlar, çünkü buğday öğütenlerin rengi arpa öğütenlerin renginden çok daha sağlıklı oluyor, ayrıca arpa nem

içermekte, nem de kolay sindirilmemektedir. Demek ki arpanın kolay sindirilmeyen bazı şeyler ve hastalığı hafifletmeye yarayan bazı şeyler içerdiğini kabul etmek için bir engel kalmıyor. Zira arpa buğdaydan yalnız daha nemli değil, üstelik daha soğuktur. Oysa çorbalar ve hummalı hastanın aldığı bütün besinler, besin değeri düşük nitelikte olmalı ve hastayı serinletmelidir. Arpa çorbası ise bu özelliklere sahiptir; zira o yoğun olmaktan çok nemlidir, besin değeri düşüktür ve bu nedenle serinletir.

38. Semizotu ve tuzlar hömodi'ye niçin son verirler? Çünkü birincisi bir (miktar) nem içerir. Bu durum onu çiğnediğimiz ve bir süre sıkıştırdığımız zaman belli olur. Sonra nem emilerek çıkartılmış olur. Şimdi yapışkan madde içeriye nüfuz eder ve acı maddeyi uzaklaştırır. Ve (ikisinin) aynı türden olduğunu acılık kanıtlar, zira (sıkıştırılarak dışarıya çıkarılmış) su bir miktar acılık içerir. Tuz da aynı şekilde acılığı eriterek uzaklaştırır. Peki ama potasyum eriyiği ile karbonat eriyiği bunu için yapmaz? Çünkü (bu maddeler) gerçi sıkıştırırlar ama eritmezler.

39. Niçin yaz yorgunluğu yıkanarak, kış yorgunluğu için yağlanarak iyileştirilmelidir? Sonuncusu meydana gelen değişiklikler ve ürperme yüzünden yağlanarak (iyileştirilir). Zira bedeni ısıtan sıcak vasıtasıyla (soğuğu) çözmek gerekir, yağ ise sıcaktır. Ama yazın nem uygulanmalıdır, çünkü mevsim kurudur ve soğuk sağanaklardan çekinmeye gerek yoktur, zira sıcağa

eğilim vardır. Yazın az yemek ve çok içmek (önerilir), birincisi genel olarak, öteki (yazın) daha fazla miktarda. Yani içecekler yazın genelde mevcut kuraklık nedeniyle içilmelidir. Yemeği azaltmak ise ortak bir (öneridir), yazın ise çok daha büyük oranda azaltılmalı, çünkü insan mevsim nedeniyle yiyecekler tarafından ısıtılır.

40. İlaçlardan biri niçin idrar torbası üzerinde değil de mide üzerinde çözücü etki yaparken, bir başkası mide üzerinde değil idrar torbası üzerinde çözücü etki yapar? Doğal olarak nemli ve suyla dolu her şey, genelde sağaltıcı bir etkisi varsa, idrar torbası üzerinde çözücü etki yapar. Çünkü sindirilmemiş nemli maddeler orada toplanır. Yani idrar torbası, midede sindirilmeyen, orada kalmayarak bir şeyleri düzeltemeden ya da bir değişikliğe uğrayamadan önce aşağıya doğru akan sıvının toplandığı bir kaptır. Ancak doğası gereği topraktan olan şey eğer sağaltıcı bir etkisi varsa mide üzerinde çözücü etki yapar, zira oraya toprağa benzer maddeler getirilir. Böylece bu (ilaç) eğer hareket yetisine sahipse bir sarsıntı yaratır.

41. İlaçlardan bazıları örneğin boynuzotu niçin midenin üst kısmını, bazıları örneğin sarmaşık suyu alt kısmını, bazıları ise örneğin acur suyu ile havuç suyu her iki kısmını da harekete geçirir? Çünkü mideyi harekete geçiren ilaçlardan bazıları sıcak, bazıları ise soğuktur, bu durumda, sıcak olan eğer midenin üst kısmındaysa sıcaklık nedeniyle mideden hemen bedenin üst kısmına çıkarılır ve burada en önce organizmaya

en yabancı ve organizmayla kaynaşmamış şeyleri eritir ve eğer ilaç kuvvetliyse ya da aşırı dozda verilmiş onları olasılıkla hâlâ mevcut fazlalık maddeyle birlikte aşağıya, midenin üst kısmına sevk eder. Sıcaklığı nedeniyle birlikte aşağıya, midenin üst kısmına sevk eder. Sıcaklığı nedeniyle (ilaç) bir sarsıntı meydana getirir, yarattığı etki vasıtasıyla toplanan havayı biriktirir ve bu şekilde kusmaya neden olur. Doğallıkla soğuk olan ilaçlar ise bir değişikliğe uğramadan ya da kendileri bir şeyleri düzeltmeden önce, ağırlıkları nedeniyle aşağıya getirilir ve oradan hareketle (sıcak ilaçlar) gibi aynı şeyleri yapar. Zira damarlar boyunca oradan yukarıya yükselir, hükümleri altına alabildikleri fazlalık ve eriyerek kaynaşmış maddeleri harekete geçirir, onları da alarak birlikte aynı yoldan tekrar aşağıya iner. Ancak her ikisinde de payı olan, yani sıcakla soğuğun karışmış olduğu ilaçlar her iki etki olanağına sahip olduğu için bu iki durumu da yaratır, tıpkı hekimlerin ikisini birbirine karıştırarak ilaç hazırlaması gibi.

42. İlaçlar arındırırken, bu tür başka nitelikler bakımından ilaçlardan üstün, daha acı ve buruk olan öteki (maddeler) niçin arındırmaz? Çünkü bu maddeler bu tür etkileme güçleri nedeniyle değil, kaynatılamaz (=sindirilemez) olduğu için arındırmaz. Zira az miktarda da olsa sıcak ya da soğuk olan, sindirilemeyen ve üstünlüğü ele geçirecek nitelikte olup da canlı varlıkların içinde bulunan sıcaklık tarafından üstünlüğü elin-

den alınmayan ve midenin her iki kısmınca kolay çözülüp eritilebilen şeyler ilaçlar. Mideye nüfuz ettikleri ve (orada) eritildikleri zaman bu ilaçlar besinler gibi, ama kaynamış halde değil, aynı yoldan damarlara sevk edilir, üstünlüğü ele geçirir ve yoluna çıkan maddeleri dışarı atar, buna arınma denilir. Tunç, gümüş ve bunlara benzer şeyler canlı varlıklarda bulunan sıcaklık tarafından gerçi kaynatılabilir (=sindirilebilir), ama midenin her iki kısmınca çözülüp eritilemezler. Yağ, bal, süt ve bu tür arındırıcı maddeler elbette arındırırlar, ama nitelikleri değil, nicelikleri vasıtasıyla. Zira fazla miktarda olmaları nedeniyle sindirilemedikleri zaman genel olarak arındırıyorlarsa daima arındırırlar. İki nedenden dolayı, yani nitelikleri ya da nicelikleri nedeniyle sindirilemeyen maddeler mevcuttur. Bu yüzden sözü geçen sağaltıcı maddelerden hiçbiri ilaç değildir, zira bunlar içlerindeki etkileme gücü nedeniyle arındırmaz. Buruk, acı tat ve kötü koku ise ilaçların sadece ilinekleridir (arazlarıdır), çünkü ilaç besinin karşıtıdır. Doğa tarafından sindirilen şey organizmaya geçer ve adına besin denilir. Üstesinden gelinemeyen nitelikteki şey ise, damarlara nüfuz ediyorsa ve fazla sıcaktan ya da soğuktan dolayı bir sarsıntı yaratıyorsa, bu ilacın özelliğine sahiptir.

43. Niçin fazla miktarda karabiber idrar torbası üzerinde, az miktarda ise mide üzerinde, öte yandan fazla miktarda sarmaşık suyu mide üzerinde, az miktarda ve bayatsa idrar torbası

üzerinde çözücü etki yapar? Çünkü bunlardan her biri bedenin bir kısmında daha iyi bir hareket meydana getirebilir. Zira karabiber idrar söküdür, sarmaşık suyunun etkisi ise (aşağıya doğru eğilim gösterir). Fazla miktarda alındığı zaman karabiber idrar torbasına getirilir ve midedeki sıvıda çözülmez, ama az miktarda alınırsa alıkoyulur ve bir ilaç haline gelir. Fazla miktarda içilen sarmaşık suyu ise çözülene kadar alıkoyulur, ancak çözülerek bir ilaç haline gelmesi yukarıda belirtilen nedenden dolayı vuku bulur. Az miktarda içildiği zaman sıvı besinlerle birlikte damarlara geçer ve bir sarsıntıya yol açmadan önce çabucak idrar torbasına gönderilir, orada etkileme gücü vasıtasıyla fazlalık ve eriyerek kaynaşmış maddeleri, yüzeyde oldukları sürece, dışarıya sevk eder. Ama fazla miktarda içilirse, dediğimiz gibi, gücü nedeniyle uzun süre midede kalır ve sonra arınmanın gereği olarak toprak benzeri maddeleri birlikte aşağıya sevk eder.

44. Aynı yangıları niçin ilaçlardan biri soğutarak, başkası ise ısıtıp kaynar hale getirerek sağaltır? Çünkü sonuncular yabancı, bilinmeyen ısı uygulayarak, ötekiler ise soğutarak kendi (sıcaklığını) geriletip azaltır.

45. Kompresler niçin değiştirilmelidir? Çünkü (beden) onları daha çok hissetsin diye. Zira yutma ya da içme sırasında alışkanlık yapan şey artık sağaltıcı madde (ilaç) olmaktan çıkar, besin haline gelir, bu tür şeylerde de durum böyledir.

46. Yiyeceği azaltmak, buna karşılık daha çok çaba harcamak niçin sağlığa yararlıdır? Çünkü hastalanmanın nedeni aşırı fazlalık maddedir, bu ise çok yemek yendiği ya da az çaba harcandığı zaman meydana çıkar.

47. Hem genel olarak acı hem de kötü kokan ilaçların niçin arındırıcı bir etkisi vardır? Bütün kötü kokan ve acı maddeler sindirilemez olduğu için. Bu yüzden ilaçlar da acıdır ve kötü kokar. Zira sindirilemez olması ve (yabancı maddeleri) harekete geçirebilmesi nedeniyle acılıkla birleşerek ilaç haline gelir. Çok fazla verilirse (insanı) telef eder. Az miktarda bile telef edebilen şey ise ilaç değil, öldürücü maddedir. Nitelikleriyle arındırmayan maddeler de ilaç değildir. Gerçekten de örneğin süt, yağ, şıra gibi birçok besin maddesi de yeterli ölçüde verilirse aynı etkiyi yaratır. Bütün bu maddeler kolay sindirilmediği için, hem kendilerini kolay sindirilmez hale getiren (öğeler) nedeniyle hem de (bu istidatlı insanlar) üzerinde arındırıcı bir etki yapar. Her defasında başka insanlar için başka maddeler kolay ve zor sindirilen maddelerdir. Bu yüzden aynı madde herkeste ilaç etkisi yaratmaz, bazılarında tamamen özgül (bir etki yaratır). Genellikle ilaç yalnız kaynamamakla kalmamalı, üstelik bir hareket de meydana getirebilmelidir, tıpkı ister dışarıdan ister içeriden gelsin bir beden eğitimi alıştırmasının da hareket vasıtasıyla yabancı maddeleri dışarıya atması gibi.

48. Güzel kokulu tohumlar ve bitkiler niçin idrar sökücüdür? Çünkü onlar sıcaktır ve kolay

sindirilir, böyle olan şeyler ise idrar sökücüdür. Zira içlerindeki sıcaklık hemen bir seyrelmeye yol açar ve kokuları maddî değildir. Örneğin sarmısak gibi güzel kokmayan bitkiler bile sıcaklıkları nedeniyle idrar sökücüdür, ama daha çok, eriyip yok olmaya sebebiyet verir. Güzel kokulu tohumlar ise sıcaktır.

49. Temiz olmayan ve habis yaralara karşı niçin kuru, yakıcı ve büzüştürücü ilaçlar, kuru ve artık iyileşen yaralara karşı ise nemli ve yumuşak ilaçlar kullanılmalıdır? Çünkü temiz olmayan yaralardan bir şeyleri uzaklaştırmak gerekir. Bu ise, uzaklaştırılması gereken yabancı nemdir. Keskin, yakıcı ve büzüştürücü ilaçlar bu türdendir (böyle bir etkiye sahiptir), hem de nemden çok kuru olmak üzere. Temiz yaralar ise sadece kapanmaya muhtaçtır.

50. Sümüksü madde türünden hastalıklara karşı cinsel birleşme niçin yararlıdır? Çünkü sperm fazlalık maddenin ayrılmasıdır ve doğal olarak sümüksü maddeye benzer, böylece birleşme sümüksü madde içeren birçok maddeyi alıp götürdüğü için yararlı olur. ** (Hastaya) yiyecek vermek başlangıçta mı yoksa sonra mı daha yararlıdır? Elbette başlangıçta, böylece zaten güçten düşmüş (hasta) iltihaplanmaya maruz kalmaz. (Yiyecek) hemen seyreltilmeli mi yoksa başlangıçtaki durumuna mı getirilmeli? (Hastanın) gücünü kazandırmak için önce tahıl çorbası verilmeli, çünkü bunlar yumuşak ve kaygandır, kolayca erir, böyle bir besin almak güçsüz bir

beden için daha kolaydır. Zira yiyeceklerin önce midede çözülmeye ve ısıtılmaya maruz kalması gereksiz olur. Yiyecekler beden için sadece çaba harcamayla birlikte buna maruz kalır.

51. İdrarın kaynayıp kaynamadığına dair idrardan meydana çıkan belirtilere teşhis koymak için işemeye devam etmek yerine niçin ara vermek gerekir? (1) Belki idrar kırmızımtıraksa bir kaynama belirtisi olduğu için. Bu ise, ara verilirse daha çok belli olur. (2) Ya da çok değil de az miktarda mevcut olan nemli her şey rengin yansısı olarak ortaya çıktığı için. Zira çok miktarda nem gerçi biçimleri fark ettirir, ama az miktarda olanı renkleri anlaşılır kılar, tıpkı çiğde, damlada ve kirpiklerdeki gözyaşlarında olduğu gibi. Ara vermeden işenirse idrar gerçi fazla olur, ama aşırı derecede yayılır, böylece içine daha çok (renk) alır. Bu yüzden (idrar) kaynama nedeniyle çoktan böyle (kırmızımtırak) olmuşsa, ayrılma nedeniyle (ışığın) kırılması meydana geldiği ve bir yansı biçimlendiği zaman gözle daha iyi görülür.

52. ** çünkü sağlık için kaslar sıkıştırılmamalı, tersine gevşetilmelidir. Nasıl ki bir kent ve bir semt iyi havalandırıldığı zaman sağlıklı oluyorsa –bu yüzden deniz de sağlıklıdır ya–, iyi havalandırılan beden de daha sağlıklı olur. Zira fazlalık maddenin ya hiç mevcut olmaması ya da elden geldiğince çabuk yok edilmesi ve bedenin alınan fazlalık maddeleri her zaman dışarıya atacak durumda, hareketsiz değil hareketli olması zorunludur. Çünkü sabit kalan şey hareket et-

meyen su gibi tefessüh eder; tefessüh eden şey ise hastalıklara neden olur. Ancak tasfiye edilen şey bozulmadan önce (bedeni) terk eder. Ama bu, kaslar sıkılaşırsa vuku bulmaz –zira gözenekler kapanır–, eğer kaslar gevşetilirse o zaman bu durum meydana çıkar. Bu yüzden güneş altında çıplak dolaşmamalıdır. Çünkü kaslar sıkışır, tamamen öyle kalır ve beden nemlenir. İçerideki nem kalır, ama yüzeydeki nem yok edilir, tıpkı kızartılmış etin (iç kısmının) haşlanmış etten daha nemli olması gibi. Çıplak göğüsle de güneşe çıkmamalıdır. Çünkü güneş bedenin en düzgün yapılı kısmından en az uzaklaştırılması gereken şeyi alır götürür, oysa iç kısımda bulunan şeyin (uzaklaştırılması gerekir). Oradan uzaklık nedeniyle teri dışarıya atmak zordur, buradan ise (nem) yüzeyde olduğu için kolaydır.

53. Soğuktan meydana gelen şişkinliklere niçin hem soğuk hem de sıcak su iyi gelir? Çünkü bu şişkinlikler fazla nemden meydana gelir. Soğuk su nemi sıkıştırır ve pürüzlü hale getirir, sıcak su ise onu şişirir ve kasları gevşeterek havaya bir çıkış yolu açar.

54. Soğuk bu tür şişkinliklere, (aynı şekilde) sıcak da yanık yaralarına niçin neden olur ve son verir? Tek ve aynı nedenden dolayı. Zira (ikisi) de bir erime etkisi yaratarak (bu tür şişkinliklere ve yanık yaralarına) neden olur, ama (ikisi) de daha çok kurutucu etkilerde bulunarak bunları sona erdirir.

55. (a) Hummalı hastalıklarda sıvı besinler sık sık ve az miktarda verilmelidir. Zira bir defada verilen fazla miktar akıp gider, az miktar ise sık sık verilirse bedeni ıslatır ve kasların içine akar. Tıpkı toprakta olduğu gibi: Fazla miktarda su bir defada gelirse akar gider, ama az miktarda (gelirse), hem de yalnız o zaman, toprağı ıslatıp nemlendirir. İşte hummalı hastalıklarda da aynı şey vuku bulur. Akan su azar azar döküldüğü zaman bir su yolu onu içine alabilir. Ama aynı miktar su bir defada dökülürse kendisine nerede yol bulursa oradan akmaya başlar. (b) Ayrıca (hummalı hasta) mümkün olduğunca hareketsiz yatmalıdır, çünkü ateşin hareket edilmezse söneceği açıktır. (c) (Hummalı hasta) rüzgâra da maruz kalmamalı, çünkü rüzgâr ateşi canlandırır ve eğer sallanırsa ateş azken çoğalır. (d) Ancak hava almayan bir ateş söneceği için (hasta) bu yüzden sarınmalıdır. (e) O nem meydana gelene kadar giysilerini de çıkarmamalıdır, çünkü nem ateşi söndürür. Doğada da durum böyledir. Kesikli hummada (hastayı) hazırlamak gerekir, onu gevşetmeli, sıcak ayak banyosu hazırlamalı, sarıp sarmalayarak dinlenmeye bırakmalı ki yeni bir nöbetten önce mümkün olduğu kadar sıcak kalsın. Zira çok ateş olan yerde meşale yanmaz, yani fazla ateş kendisine az şey çeker. Bu yüzden bedende çok ateş yaratılmalıdır, çünkü hummada az ateş vardır, böylece çok ateş (hummanın) azını kendine çeker.

56. Dörtlü hummada (yiyecekler) seyreltilmemeli, bedene dışarıdan ateş getirilmeli ve ora-

da teşvik edilmelidir. Beden eğitimi alıştırmaları da yapılmalıdır. Nöbetin geleceği gün ise yıkanmalı ve uyumamalıdır. Bu yüzden (bedenin) ısıtıldığı bir yaşam tarzı da yararlı olur, çünkü dörtlü humma güçlü değildir. Eğer güçlü olsaydı dörtlü humma olarak ortaya çıkmazdı. Çok ateş olan yerde meşalenin yanmadığı görülür, zira büyük ateş küçüğü kendine çeker. Bu nedenle bedende çok ateş yaratılmalıdır, zira humma az ateş içerir. Ancak günlük yaşam tarzı bedene bir yandan ateş, öte yandan nem katacak şekilde olmalıdır.

57. Ancak bir yandan ateş, öte yandan nem nedeniyle (meydana gelen) hastalıklar vardır. Ateşin neden olduğu hastalıklar nemle, nemin neden olduğu hastalıklar ateşle sağaltılır. Yani bu (ateş) (nemi) kurutur.

II
TER

1. Ne sık nefes alındığı ne de tutulduğu zaman değil de, niçin nefesin rahatça alınıp verilmesi sağlandığı zaman ter meydana gelir? Çünkü tutulan nefes damarları doldurur, böylece onun (terin) dışarıya çıkmasını engeller, tıpkı doldurulan ve ağzı kapatılan sifondan suyun (dışarıya çıkamayışı) gibi. Ancak (ter) dışarıya çıkarsa, (havanın) tutulması sırasında git gide toplandığı için çok yoğun bir şekilde belirir.

2. Bedenin sıcak su içinde bulunan kısımları sıcak bile olsalar niçin terlemez? Çünkü su erimeyi engeller, ter ise kaslarda yer eden, sıcaklık nedeniyle tasfiye edildiği zaman erimeye maruz kalan kötü şeydir.

3. Ter niçin tuzludur? Besinlerin kana ve kasa çevrilmesi sırasında yabancı olan her şeyi tasfiye eden hareket ve sıcaklık nedeniyle meydana çıktığı için. Zira bu (yabancı maddeler) bedene ait olmadığı için çok çabuk tasfiye edilir ve ter halinde dışarıya atılır. Terin tuzlu olmasının nedeni ise, besinlerin en tatlı ve en hafif kısımları-

nın bedene geçmesidir, yabancı ve sindirilmeyen kısımların da ayrılmasıdır. Böyle bir şey alt kısımlarda idrar, kaslarda ise ter adını alır. Ancak aynı nedenden dolayı ikisi de tuzludur.

4. Bedenin üst kısımları alt kısımlarına göre niçin daha çok terler? (1) Belki sıcaklık hem yukarıya çıktığı hem de orada kaldığı için; bu ise nemi de birlikte yukarıya getirir. (2) Ya da nefes teri meydana getirdiği, bu (nefes-ç) ise üst kısımlarda bulunduğu için. (3) Ya da ter sindirilmemiş nemden meydana geldiği, böyle bir şey de üst kısımlarda bulunduğu için. Zira karışım yukarıda vuku bulur.

5. Kollarla beden eğitimi alıştırması yaptığımız zaman öteki organlarımızı aynı konumda bıraksak bile niçin özellikle çok terleriz? Çünkü (bedenin) bu bölgesi gücümüzün en fazla olduğu yerdir. Zira nefesimizi bu bölgede tutarız, bu (bölge) bedenimizin en güçlü kısmına (kollara) en yakın olan yerdir. Ancak zorlandığımız zaman daha çok gücümüz olur. Böyle bir durumda ise nefesimizi daha çok tutarız. Ayrıca kollar ovuşturulursa bedenimizin herhangi başka bir kısmının ovuşturulmasına oranla daha çok zorlanırız. Zira nefesin tutulması sırasında hem biz ovuşturularak hem de ovuşturarak bir beden eğitimi alıştırması yaparız.

6. Niçin başımızdan çıkan ter ya hiç kokmaz ya da bedenin (öteki) kısımlarından çıkan terden daha az kokar? Baş bölgesi çok iyi havalandığı için. Başın geçirgen olduğu saçları mey-

dana getirmesinden anlaşılır. İyi havalandırılamayan yerler ise tüm muhtevasıyla birlikte kötü kokar.

7. Güreşmeye ara veren sporcular ara vermeden güreşenlere göre niçin daha fazla terler? Çünkü (ter) verilen aralarda toplanıp birikir. Sonra bu ter güreşe devam edince boşanıverir. Aralıksız yapılan alıştırmalar tıpkı güneş gibi insanı kurutur.

8. Uzun süre terletici ilaçlar kullanılmadığı zaman niçin daha çok terlenir? Çünkü ter boşanması yalnız nem değil, üstelik gözeneklerin iyice açılması ve bedenin gevşemesi nedeniyle meydana gelir. (terletici ilaç) kullanmayanlarda gözenekler kapanmıştır, kullananlarda ise gözenekler açılır.

9. Güneş çıplakları giyiniklerden daha çok ısıttığı halde giyinikler niçin daha çok terler? (1) Belki güneş yakıcı olduğu zaman gözeneklerin kapanmasına neden olur. (2) Ya da güneş nemi kuruttuğu için; ancak bu durum giyiniklerde ender vuku bulur.

10. İnsanın niçin en çok yüzü terler? Çünkü ter genellikle en gevşek ve nemli yerlerden kendisine yol bulur. Nemin kaynağı ise genel kanıya göre baştır. Bu yüzden saçlar da oradadır, yani fazla miktarda nem yüzünden. Bedenin bu bölgesi ise gevşek ve incedir. Demek ki (nem) doğal yolu izleyerek buradan geçip gider.

11. Ne bir defada ışırı sıcağa ne de giderek azalan sıcağa değil de, niçin git gide artan sıca-

ğa maruz kalındığı zaman daha çok terlenir? Zira insanlar buhar banyosunda sanki sıcak hemen başlangıçta bu kadar fazlaymış gibi olduğu zaman daha çok terler. Çünkü etkiyi yaratan uygun ve tam orandır. Demek ki böyle bir nicelik bu etkiyi yaratıyorsa daha fazla bir nicelik daha büyük bir etki yaratmaz, tam tersine, zira her etki uygun ve tam oran tarafından meydana getirilir. Bu nedenle fazla sıcakta daha çok terlenmez, çünkü her durumda başka bir oran uygun ve tamdır, etkiyi yaratan şeye bir şey eklendiği zaman, bu, etkiyi artırmaz. Zira aynı şey değil, her defasında bir parça değişik olan şey her şeye yol açar, uygun bir koşul hazırlar ve hemen etkili olur. Az bir nicelik bedenin terlemesine fazla bir nicelikten daha iyi yol açabilir ve onu hazırlayabilir. Ancak terlemeyi gerçekten meydana getirmek için başka ve kapsamlı bir bağıntıya ihtiyaç vardır. Ama teri, artık başlangıçta meydana getiren şey değil, daha sonra tekrar belirli bir orana sahip başka bir şey meydana getirir.

12. Ter bedende bırakıldığı zaman değil de keselenildiği zaman niçin daha çok terlenir? (1) Belki dıştan kullanılan aracın meydana getirdiği gevşeme yüzünden. (2) Ya da ter bir örtü gibi gözenekleri kapattığı için içten gelen basıncı önler.

13. Sedefotu ile bazı merhemler teri niçin kötü kokutur? Çünkü kokuları ağır olan maddeler fazlalık nemle birbirine karıştığı zaman bu kokuyu daha da ağırlaştırır.

14. İnsanın arkası önüne göre niçin daha çok terler? Çünkü ön tarafta neme yön veren yerler iç kısımdadır, arka tarafta ise durum böyle değildir, burada ifrazat zorunlu olarak dışarıya gider. Ancak aynı şey göğüs kısmına göre karın bölgesinde daha az terlememizin nedenidir. Ayrıca sırt ve arka kısım teri ön taraftan daha iyi alıkoyar, çünkü ön taraf arkaya göre daha serin olur. Bu da, koltuk altlarının çabuk ve çok terlemesinin nedenidir. Zira burası en az serinleyen yerdir. Üstelik arka bölge ön tarafa göre daha çok kas ihtiva eder ve bu yüzden daha nemlidir. Ancak arka tarafta daha çok nem vardır; çünkü omurgadaki ilik çok nem içerir.

15. Bedenimizin üzerinde yattığımız kısımları niçin terlemez? Çünkü (yatağa) değen yer sıcaktır ve böylece terin çıkışı önlenir, zira bu sıcak kısım teri kurutur. Ayrıca (bu kısım) bastırılır ve bastırıldığı zaman kan yanlara doğru akar, böylece bu kısım iyice serinler. Bunun belirtisi de (bir organın) uyuşmasıdır, zira böyle bir duygu serinlemeden dolayı ileri gelir ve bir baskı ya da darbe nedeniyle ortaya çıkar.

16. Uykuda niçin çok terlenir? Bir araya sıkışmadan dolayı. Zira sıcaklık iç kısımlarda toplandığı zaman nemi dışarıya atar.

17. En az kas ihtiva eden yüz niçin en çok terleyen yerdir? Çünkü nemli ve gevşek olan yerler kolay terler, baş ise böyle bir yerdir. Zira kendine özgü nemi en çok içeren kısımdır. Bunu, buradan çıkarak yayılan damarlar ve baştan çı-

kan kanallar, nemli beyin ve sayısız gözenek kanıtlar. Saçlar ise (içeriden) dışarıya giden gözeneklerin çok sayıda olduğunun bir göstergesidir. Demek ki ter alt kısımlardan değil, baştan meydana gelmektedir. Bu yüzden en çok ve ilk defa alın terler, zira burası (başın en üst kısmının) altındaki ilk bölgedir. Nem ise yukarıya değil, aşağıya akar.

18. İnsan terliyken su ya da hava ile serinletildiği zaman niçin deniz tutmasına benzer bir mide bulantısına yakalanır? (1) Belki serinleyen ter birdenbire durduğu için, oysa daha önce akma nedeniyle durmuyordu. (2) Ya da dışarıya giden ve serinleme yüzünden ter haline gelen hava da dışarıya çıkmadan önce iç kısımda serinlediği zaman nemlenmekte ve eğer birinin başına gelirse deniz tutmasına benzer bir mide bulantısı yaratmaktadır.

19. Sıcağa maruz kalan kişilerde özellikle baş ve ayaklar niçin çok terler? Çünkü ısınan yer nemi kendine çeker, ancak nem, tüketilebileceği kısımlarda kendine yer bulamaz, çünkü bu kısımlar fazla kemik içerir. Bu yüzden nem dışarıya çıkar.

20. Çaba harcayan insanlar dinlendikleri zaman niçin terler? Çaba harcamak gerçekten nedeni oluşturuyorsa, insanlar çaba harcadığı zaman durumun böyle olması gerekirdi. (1) Belki çaba harcama sırasında hava tarafından doldurulan damarlar gözeneklerin kapanmasına neden olduğu için; hareketsizlik (mola) sırasında ise

damarlar daralar, böylece tekrar açılan gözeneklerden nem kolayca geçer. (2) Ya da çaba harcama sırasında yapılan hareketten dolayı meydana gelen sıcaklık nedeniyle nem yüzeyde havaya dönüştüğü için. Ama dinlenme sırasında sıcaklık da hemen söner ve yoğunlaşan havadan nem, yani ter meydana gelir.

21. Yazın mı yoksa kışın mı daha çok terlemek gerekir? Beden büyük ölçüde nemli ve bakımsız, tehlikeli bir durumda ise bunu, değişmenin büyük olduğu ve fazlalık maddelerin tamamen kaynamadığı yaz mevsiminde yapmak gerekir. Ama sonra (beden) tekrar soğuduğu zaman, yani kışın terlemek doğal değildir. Demek ki bunun daha çok yaz mevsiminde yapılması gerektiği açıktır. Zira nemli her şey yazın tefessüh eder. Bu yüzden bunlar hemen temizlenmelidir. Bu nedenden dolayı geçmişte de aynı düşünce savunulmuştur.

22. Beden, sürekli akma durumunda olduğu ve fazlalık maddeler dışarıya aktığı halde bu maddeleri terle dışarıya atmadığı zaman niçin rahatlamaz? Çünkü ifrazat aksi takdirde çok az olur. Zira nem havaya dönüştüğü zaman az (miktarda nemden) fazla miktarda (hava) meydana gelir. Çünkü dışarıya atılması gereken nem nicelikçe fazla olur, ifrazat küçük gözeneklerden geçtiği için bu nedenle ve bu yüzden ifrazat uzun zaman alır. Ayrıca ağdalı ve yapışkan maddeler havayla mümkün olmayan karışım nedeniyle nemle birlikte dışarıya atılır. Ama bu (ağdalı madde) bizi

en çok sıkıntıya sokan şeydir. Bu nedenle kusmak, terlemeye göre insanı daha çok rahatlatır, çünkü daha yoğun ve cisimsel olan kusmuk onu (ağdalı maddeyi–ç) birlikte dışarıya çıkarır. Başka bir neden de, ağdalı ve yapışkan maddelerin bulunduğu yerin kaslardan epey uzak olmasıdır, bu maddeler midenin yakınlarında oldukları için bir değişiklik yaratmak zordur. Zira bunlar ya midede ya da onun yakınında meydana gelirler. Bu yüzden onları başka bir şekilde dışarıya atmak da zor olur.

23. Çaba harcarken, buna son verildiği zamankine göre niçin daha az terlenir? (1) Belki, çaba harcandığı sürece gerçi ter üretildiği, ama çaba harcamaya son verildiği zaman ter de ancak tam olarak üretilmiş olduğu için. Sonra ter doğal olarak fazla miktarda dışarıya atılır, çünkü ter bir zaman dilimi içinde meydana gelir, öteki zaman diliminde ise gerçekten mevcut olur. (2) Ya da çaba harcama sırasında kaslardaki gözenekler nefesin tutulması nedeniyle kapanır, çaba harcamaya son verilince tekrar açılır. Bu yüzden nefes tutulduğu zaman daha az terlenir.

24. Koştuğumuz zaman ve de hareket halindeyken (değil de), hareketsiz kalındığında niçin daha çok terlenir? Çünkü o zaman (aynı şey görülür), şöyle ki, her yönden akarak toplanan suyun yolunu elimizle ya da başka bir şeyle kestiğimiz ve sonra serbest bıraktığımız zaman başlangıçtakinden daha kuvvetli akması gibi. Elle olduğu gibi suyun yolunu havayla da kesmek

mümkündür, tıpkı sifonda ve aynı şekilde idrar torbasında olduğu gibi. Zira idrar torbası suyu içeride tutar. Aynı şekilde hava hareket sırasında (içeride) tutulur. Bu yüzden damarlar da gerilir, böylece nem dışarıya çıkamaz. Bu sırada nem toplanmış halde kapalı kaldığı için nefes bırakıldığı zaman o da toplanmış halde dışarıya çıkar.

25. Su içerken yanında bir şeyler yenirse niçin daha az terlenir? Çünkü yiyecekler nemi kendine çeker, tıpkı (suya) düşen sünger gibi, ** ancak (nemin) basıncını hiç de az olmayan bir bölümüne kadar engellemek yiyecekler vasıtasıyla mümkündür, tıpkı kanalları kapatılan bir ırmakta olduğu gibi.

26. Heyecanlanan kişilerin niçin yüzleri değil de ayakları terler? Yalnız bedenin tamamı terlerse ayakların da çok terleyeceği anlaşılır bir durum olurdu. Zira ayaklar en soğuk olan yerdir, bu yüzden burası çok az terler. Hekimler de güçsüz düşenlere, çok çabuk üşüyeceği ve böylece soğuk algınlığını bedenin geri kalan kısmına kolayca yayabileceği için ayaklarını sarmalarını önerir. Ancak heyecanlanmak sıcaklığın değişmesi değil, tersine öfke sırasında olduğu gibi, artması anlamına gelir, oysa örneğin korkma durumunda sıcaklık üst kısımdan alt kısımlara (çekilir) –bu yüzden korkuya kapılan kişilerin iç organları gevşer–. Öfke kalp çevresindeki sıcaklığın kaynamasıdır ve heyecanlanan kişi korku ya da soğuk tarafından değil, aşırı bir (ısınma) tarafından etkilenir.

27. İnsanın yüzü niçin kızarır, ama terlemez? Fazla ısınmadan dolayı yüzeye ulaşan sıcaklık yüzdeki nemi kuruttuğu için; ancak ayaklardaki nem çözülerek erir, zira burada sıcaklık gerçi daha azdır, ama önceden mevcut ve doğal olandan yine de daha fazladır.

28. İnsan uyanıkken değil de uykuda niçin daha çok terler? (1) Çünkü terin çıkış noktası iç kısımda bulunur, ama iç kısımlar daha sıcaktır, böylece içteki sıcaklık içteki nemi (havaya) dönüştürür ve sonra dışarıya atar. (2) Ya da, bedenden sürekli bir şeyler aktığı, ama bu akan şeylerin, üzerine eklenebileceği ve sonra toplanıp birikebileceği hiçbir şey bulunmadığından, farkına varılmadığı için. Ama bunun belirtileri vardır, çünkü bedenin çukur (oyuk) yerleri sürekli terler.

29. Dışarısı soğuk olduğu zaman buhar banyolarında niçin daha çok terlenir? Çünkü soğuk tarafından kuşatılan sıcaklık dışarıya çıkamadığı – zira sıcaklık soğuk tarafından engellenir–, içeride sıkışarak orada kaldığı için; bu yüzden içimizdeki nem çözülerek ter haline gelir.

30. Ter –az miktarda çıksa bile– niçin giyinik koşan biri için değil de çıplak bir koşucu için daha yararlıdır? Genel olarak çaba harcamak harcamamaktan çok daha iyidir, ve çaba harcayarak terlemek çaba harcamadan terlemekten daha iyidir, çok çaba harcamak az çaba harcamaktan daha iyidir. Ama çok çaba harcamak çıplak bir koşucuda meydana gelen tere bağlıdır. Zira o zorlanarak koşmazsa çıplak durumdayken

terleyemez. Giyinikken çok yavaş koşsa bile giysilerinin neden olduğu sıcak yüzünden çabucak terleyebilir. Ancak yazın çıplak koşanların teninin rengi giyinik koşanlara göre daha iyi olur, çünkü iyi havalandırılmış yerlerde oturanların ten renginin havasız, bunaltıcı bölgelerde oturanlardan daha iyi olması gibi, iyi havalandırılmış durumda olan bir kimsenin teninin rengi de havasız, bunaltıcı durumda olduğu ve giyinik koşan için büyük ölçüde söz konusu olan herhangi aşırı bir sıcağa maruz kaldığı zamankinden daha iyi olur. Bu yüzden uzun uyuyanların teninin rengi ölçülü uyuyanlarınkinden daha kötüdür. Zira uyuyan kişi havasız, bunaltıcı bir durumdadır.

31. Bizim en çok yüzümüz ve en az ayaklarımız terlediği halde sinirlenerek telaşlanan kişilerin niçin yüzü değil de ayakları terler? Çünkü sinirli telaş bir faaliyetin başlangıcıyla ilgili bir çeşit endişedir, ama endişe, bedenin üst kısımlarının soğumasıdır. Bu yüzden sinirlenerek telaşlananların beti benzi de uçar. Devamlı hareket ederler ve yere bir o ayağıyla bir bu ayağıyla basarlar; sinirlenerek telaşlananlar böylece alıştırma yapan insanlar gibi davranırlar. Bu yüzden doğal olarak (bedenlerinin) zorlandığı (kısmı) terler, ellerini ovuştururlar, çömelirler, gerinirler, tekrar sıçrarlar ve genellikle yerlerinde rahat duramazlar. Bedenin en dolgun kısımlarından olan göğüs bölgesinde sıcaklık toplandığı için faaliyet isteği duyarlar. Sıcaklık ve kan buradan her tarafa yayıldığı için çoğu kez farklı hareketler vuku bulur.

Ama en çok ayakları terler, çünkü onlar aralıksız çalışırlar, bedenin öteki kısımları ise duruştaki ve hareketlerdeki değişmeler nedeniyle kesintiye maruz kalırlar.

32. Buhar banyolarında ne bir defada aşırı sıcağa ne de giderek azalan sıcağa değil de niçin (git gide) artan sıcağa maruz kalındığı zaman daha çok terlenir? Zira (sıcak) sevk edildiğinde buhar banyolarında sanki sıcak hemen başlangıçtan itibaren bu kadar fazlaymış gibi olduğu için daha çok terlenir. Aşırı sıcak başlangıçtan itibaren kasların kuru yüzeyine ulaşır, cildi yakar ve onu bir kabuk gibi sertleştirir, cilt bu duruma geldiği zaman terin çıkmasına engel olur. Kasları çözen az miktarda sıcak ise kasları gevşetir ve içteki nemi adeta ayrılma ve dışarıya çıkmak için uyarır. (Kasların) bu durumunda daha çok sıcak sevk edilirse, kasların gevşek tözü nedeniyle bu sıcak derine nüfuz eder, daha önce yumuşayan nemi buharlaştırır, hafif kısımları ondan ayırır ve havayla birlikte dışarıya atar.

33. Yazın mı yoksa kışın mı terlemelidir? Kışın sıcaklık iç kısımlarda toplanır, içimizdeki nemi kaynatır ve hava içeren bir duruma getirir, bu yüzden (nemin) tamamı ya da büyük çoğunluğu tüketilir ve böylece nem özellikle bu noktada teksif olmuş bir ayrılmaya gereksinim duymaz, yazın ise sıcaklık gevşek kaslar nedeniyle dışarıya çıktığı zaman içimizdeki nem daha az kaynar. Bu yüzden en iyi yolun seçilmesi gerekir. Zira nem, eğer bedende kalırsa mevsim nedeniyle

tefessüh eder ve hastalıklara yol açar. Çünkü tefessüh eden her şey yabancı sıcaklığın etkisiyle tefessüh eder, ama kendine özgü (sıcaklığın) etkisiyle aşırı kaynar. Yazın yabancı sıcaklık ağır basar; bu yüzden her şey yazın daha kolay tefessüh eder; kışın ise kendine özgü sıcaklık (ağır basar). Bu nedenle kışın hiçbir şey tefessüh etmez.

34. İç ya da dış sıcaklık nedeniyle (insanlarda) görülen ani ter boşanmalarından bazılarında niçin ürperilir? Çünkü içteki sıcaklık (ter) geniş bir mekândan küçük bir mekâna (cildin) yüzeyde büzülmesine neden olur, sıcaklığın dolaşımını engeller ve sonra ürperme meydana gelir. Ayrıca kaslar iyice nemlendiği için sıcaklık dışarıya çıkar. Maruz kalınan dıştaki sıcaklık ise önce cildi gevşetir, sonra içteki, doğal sıcaklığı ayırır ve ürpermeye yol açar.

35. Sıcak ter niçin soğuk terden daha yararlı sayılır? Çünkü ter fazlalık bir maddenin dışarıya atılmasıdır, ama fazlalık maddeden küçük bir miktarın ısınacağı bellidir, daha büyük bir miktar ise aynı şekilde ısınmaz, böylece soğuk ter fazlalık maddenin çokluğunun belirtisi olur. Bu yüzden de uzun süren hastalıklara delalet eder.

36. Ter sıcaklık nedeniyle meydana geldiği halde aşırı sıcakta niçin daha az terleriz? (1) Bunun nedeni, beden çok ısınırsa nem çözülerek havaya karıştığı içindir. (2) Ya da, nem dışarıya çıkıp çabucak kuruduğu için bunu hissetmeyiz.

37. Çıplakken güneş daha çok ısıttığı halde giyinikken niçin (daha çok) terleriz? Bu konuda,

bir önceki sorudaki gibi aynı şeyleri söyleyeceğiz.

38. Hızlı hareketler daha çok, yavaş olanları ise daha az ısıtır gibi göründüğü halde, bir yokuşu yavaş hareketlerle çıkarken niçin daha çok terleriz ve nefesimiz kesilir, acaba yokuş çıkmak (insanı) inmekten daha çok ısıttığı için mi? Çünkü ağır maddeler için iniş hareketi doğaldır, çıkışta ise doğal değildir. Demek ki sıcaklık, aşağıya indiğimiz zaman doğası gereği bir güçlükle karşılaşmaz, ama yokuş çıkarken sürekli bir yük taşımak zorunda kalır. Bu tür bir hareket yüzünden sıcaklık meydana gelir ve daha çok terlemeye, nefesin kesilmesine neden olur. Ancak yürüyüş sırasında bedenin eğilmesi de nefesi keserek düz çıkmamasına katkıda bulunur.

39. Sıkı giyinen biri terlediği halde çok daha sıkı giyinen biri niçin (çok daha fazla) terlemez? Bu konuda, yukarıdaki soruda olduğu gibi aynı şeyleri söyleyeceğiz.

40. Yazın beden kışa göre daha kuru olduğu halde niçin daha çok terleme eğilimi gösteririz? Çünkü yazın beden gevşek olduğundan fazla doğal sıcaklık bedende kalmaz. Bu sıcaklık nemi çözerek havaya karıştırır. Kışın ise beden dıştan sıkı sıkıya kapalı olduğu zaman içeride kalan doğal sıcaklık nemi çözerek havaya karıştıramaz. Ayrıca yazın çok su içeriz, kışın ise tam tersine.

41. Sağlıklı kişilerde kendiliğinden çıkan ter bir çaba sonucu meydana gelen terden niçin daha kötü sayılır? Çaba harcamak sürekli olarak

fazlalık nemi dışarıya attığı için kasları kurutur, böylece gözenek çukurları sağlıklı olur ve sıcaklık etkili olurken hiçbir engel ortaya çıkmaz, oysa kendiliğinden denilen ter, fazla nem gözenekleri tıkarsa, aslında zorunluluktan dolayı meydana gelir, ne var ki, doğal sıcaklık tamamen alıkoyulmaz, hâlâ direnir ve haklı olarak bir hastalık belirtisi gibi görünen o (nem) dışarıya çıkabilir. Sonra beden fazla nem nedeniyle doğal olarak uygun miktarda serinler, kaslar tamamen nemlenir ve çok sağlıksız bir durum arz eder.

42. Kışın niçin daha az terlenir ve beden daha nemli olduğu halde niçin aynı ölçüde terlemek istemeyiz? Kışın nem donduğu, çok katı olduğu, yani çözülmesi daha zor olduğu için daha az terleriz. Ancak biz bu yüzden kışın terlemenin gerekli olmadığını varsayıyoruz, çünkü böyle bir durum sağlıklı olur. Ama terleyen bir kimse (bedenin) durumunu eritir ve çözer, ayrıca onu içteki sıcaklığı dışarıya atarak ve böylece azaltarak kendisine yaraşandan daha gevşek hale getirir. Bu şekilde (bedenin), kendisini çevreleyen soğuğa aynı tarzda direnç gösterememesine neden olur. Dıştaki nem kolayca bedene girer, çünkü gözenekler terleme yüzünden gevşek olur.

III
ŞARAP İÇMEK VE SARHOŞLUK

1. Şarap sıcak olduğu halde sarhoşlar soğuğa niçin duyarlı olur ve çabucak zatülcenp'e ve bu tür hastalıklara yakalanır? Çünkü fazla nem serinlerse fazla soğuk meydana gelir, böylece bu soğuk doğal sıcaklık üzerinde üstünlük kazanır. Bir giysinin çok soğuk bir nemle (suyla–ç) ıslatılması gibi benzer bir durum ortaya çıkar ve (bunun sonucunda) kaslar iç kısımda aynı şekilde (olur).

2. Şarabın etkisiyle niçin aşırı sarhoşlar değil de, genellikle sadece çakırkeyifler görgüsüzce davranır? Çünkü onlar ne ayıklar gibi davranacak kadar az, ne de fazla içenlerin başına geldiği gibi tamamen bitkin düşecek kadar çok içmiştir. Ayrıca: Ayıklar doğru yargıya daha kolay varırlar, aşırı içenler ise yargıya varmayı bir kez olsun denemezler bile; buna karşılık çakırkeyifler fazla sarhoş olmadıkları için gerçi yargıya varırlar, ama ayık olmadıkları için yargıları kötüdür, ve bir kimseyi çabucak hor görürler ve aynı şekilde başkalarının kendilerini aşağıladığı hissine kapılırlar.

3. Su katılmış şarap içenler su katılmamış şarap içenlere göre niçin daha keyifsiz ve mahmur olur? (1) Belki su katılmış şarap akışkanlığı yüzünden bedenin dar kısımlarına daha çok, ama su katılmamış şarap daha az nüfuz ettiği için, böylece su katılmış şarabı dışarıya atmak daha zor olur. (2) Ya da, az (miktarda) su katılmamış şarap içildiği, kimse tarafından zorlanmadığı ve kusarak daha kolay dışarıya atıldığı için. Ayrıca o (su katılmamış şarap) sıcak olduğu için bütün öteki (yiyeceklerin) ve kendisinin de sindirilmesine yardımcı olur, sulu (şarap) ise tam tersi (etkilerde bulunur).

4. İçkiye düşkün olanlar genellikle niçin kısır olur? Çünkü bedenin karışımı (giderek) tamamen nemli hale gelmiştir. Nemli spermler ise kısır olur, (sadece) yoğun ve koyu spermler kısır değildir.

5. İçkiye düşkün olanlar niçin titrer, üstelik ne kadar çok su katılmamış şarap içerse o kadar daha çok titrer? Şarap insanı ısıtan bir şeydir, ancak titremek özellikle soğuk yüzünden meydana gelir, bu yüzden üşüyenler daha çok titrer. Ama su katılmamış şarabı besin olarak alanların birçoğu o kadar çok titrer ki, onları kucaklayıp tutan insanları geriye iterler ve sıcak suyla yıkandıkları zaman sıcaklığı hissetmezler. Gerçi titreme soğuma nedeniyle meydana gelir, ama bu, ya içteki sıcaklık, örneğin kışın olduğu gibi, dıştaki soğuk tarafından sıkıştırıldığı zaman ya da doğal sıcaklık karşıtı tarafından, yani yaşlılıktaki gibi vakit

tarafından ya da güneş, ateş nedeniyle yanarak vuku bulan yabancı sıcaklığın aşırı ölçüde olmasıyla söndürüldüğü zaman meydan gelir. Ne var ki, bu durum su katılmamış şarap içme alışkanlığında olanlarda da ortaya çıkar. Zira sıcak olan şarap, bedenin kendi sıcaklığı gücü bakımından geride bırakılırsa, kendisiyle (şarapla–ç) karışan bu sıcaklığı söndürür. Ama bu sıcaklık söndüğü ve beden soğuduğu zaman titreme başlar. Buraya kadar söylenenler dışında bir başka soğuma çeşiti daha vardır: Sıcaklığı besleyen madde ortadan kaldırıldığı zaman sıcaklık da tahrip olmak zorunda kalır. Bu durum cansız nesnelerden kandilde iyice belli olur, zira yağ yanıp bittiği zaman ışık söner. Canlı varlıklarda ise yaşlılık ve uzun süren, sağlığı tüketen hastalıklar aynı etkiyi gösterir. Zira sıcaklığı besleyen şey ortadan kaldırılır ya da seyreltilirse sıcaklık son bulur. Sıcaklık nem tarafından beslenir, ama rasgele bir nem değil, (sadece) kaygan ve yağlı nem tarafından. Bu yüzden sözünü ettiğimiz hastalıklardan mustarip kişilerde ve yaşlılarda bu tür bir nem tahrip olur ya da değişirse –çünkü bu nem kaygan ve yağlı değil keskin ve gevrek hale gelir– sıcaklık son bulur. (Sıcaklığın) sönmesi nedeniyle yaşamı terk edenlere sağlanan yardımlar söylenenler için bir kanıttır. Zira bu kişilere besleyici sıvılardan bir parça damlatılır damlatılmaz yaşama güçleri tekrar geri gelir, demek ki böyle bir maddenin eksikliği yüzünden çözülme vuku buluyor. Bu durum su katılmamış şarap içenlerde (titremenin)

nedenini oluşturur gibi görünmektedir. Çünkü şarap, sıcak olduğundan doğal olarak mevcut sıcaklıkla birlikte bedende kendine özgü sıcaklık için mevcut besleyici maddeyi fazlasıyla harcayarak tüketir. Bu yüzden kimileri suya düşkün, kimileri romatizmalı olur ve kimilerinin de midesi (bulanır). Zira öteki nemli maddeler bu kişilerde keskindir ve nüfuz eden maddeler bedendeki sıcaklığın zayıflığı yüzünden yumuşak olur ve yoğunlaşamaz. Ancak sıcak-olan zayıftır, çünkü onun içinde hâlâ korunan madde tıpkı saman alevi gibidir; zira bu da maddenin zayıflığından dolayı odun alevinden daha zayıftır.

6. Şarap sıcak olduğu halde sarhoşlar soğuğa niçin duyarlı olur ve çabucak zatülcenp'e ve bu tür hastalıklara yakalanır? Çünkü fazla nem serinlerse fazla soğuk meydana gelir, böylece bu soğuk doğal sıcaklık üzerinde üstünlük kazanır. Nemli olan her şey doğallıkla sıcaktır. Ancak bunun karşıtı olan bir belirti mevcuttur: İnsanın dış kısımları sıcak olur, ama nemli olmaz. Bu kısımlar daha az sıcak olursa, sıcaklığın bu kısımları nemden daha çabuk terk ettiği açıktır, böylece soğuk ahlâtlar geriye kaldığı zaman sarhoşlar doğallıkla daha çok titrer ve soğuk için tipik olan rahatsızlıklara maruz kalır.

7. Erkek çocuklar sıcak oldukları halde niçin şarap sevmezler, öte yandan aynı şekilde sıcak olan İskitler ve gerçekten erkek oldukları takdirde erkekler niçin şarap severler? Çünkü birileri sıcak ve kurudur –erkeğin bünyesi böyle-

dir–, erkek çocuklar ise nemli ve sıcaktır. İçkiden haz almak nemli bir şeye duyulan bir arzudur. Bu durumda nem erkek çocukların susamasını engeller. Zira arzu bir çeşit noksanlık olur.

8. Sarhoşlar niçin tuzlu ve bozulmuş suya karşı fazlasıyla, ayıklar ise daha az duyarlı olur? Çünkü benzer-olan benzer tarafından ve aynı durumda olan şey tarafından duyumsanmaz, oysa karşıt-olanlar karşıtlarına karşı özellikle duyarlı olur. Sarhoş kişi tatlı ahlâtları içinde taşır –zira genel kanıya göre şarap böyle (tatlı) bir şeydir– ve kötü ahlâtlara karşı daha duyarlıdır; ayık kişi ise acı ve tuzlu ahlâtları içinde taşır. Besinler sindirildiği zaman fazlalık maddeler yüzeye çıkar. Bu maddeler aynı türden maddeler tarafından duyumsanamaz ve bu maddeleri taşıyan kişiyi de aynı şekilde (duyarsız) hale getirir.

9. Çok sarhoş kişilere her şey niçin hiç durmadan dönüyormuş gibi gelir ve iyice sarhoş oldukları zaman niçin uzaktaki nesneleri artık göremezler? Bu yüzden kimileri bu durumu sarhoşluk belirtisi de sayar. Çünkü insanın bakışı şarabın sıcaklığından dolayı sık sık hareket eder. Bu yüzden görmenin mi yoksa görülenin mi harekete neden olduğu bir fark yaratmaz. Zira her ikisi de adı geçen fenomenin görünüşü için aynı etkiyi yaratır. Ancak sarhoş kişi yakındaki nesneler bakımından da görme yanılgısına düştüğü için, uzaktaki nesnelerle ilgili olarak aynı yanılgıya daha çok düşmesi anlaşılır bir durumdur. Bu yüzden o (uzak) nesneler genellikle görülmez,

yakın nesneler ise görülür, ne var ki bulundukları yerde değil. Bu nesneler daha çok hiç durmadan dönüyormuş gibi görünür, uzaktakiler ve yakındakiler (görülmezler), çünkü dairevi hareketten dolayı bakış en uzaktakine yönelemez. Zira karşıt-olanı aynı zamanda yapmak kolay değildir. Oysa uzaktaki nesnelere doğru hareket düz bir harekettir, dairevi hareket ise adından da anlaşılan bir biçimde gerçekleşir. Sayılan nedenlerden dolayı bakış, demek ki uzaktaki nesnelere yönelmez, yakındaki ve uzaktaki nesnelere (aynı zamanda) yönelebilseydi bile onları göremezdi. Çünkü görülen nesne bir sonraki anda yerinde olmayacaktı, yerinde olmayan bir şeyi ise görmek mümkün değildir. O, görmenin mevcut biçimi yüzünden dairevi şekilde hareket eder. Tabanı daire olan bir koni oluşturur. Bakış (bu daire) içinde hareket ettiği için, gerçi nesneyi görür, çünkü (görmeye) asla ara verilmez, ama nesnenin yeri konusunda yanılır, zira nesnenin üzerine aynı bakış düşmez. Nesnenin bakışla ilgili olarak ya da bakışın nesneyle ilgili olarak hareket edip etmemesi aynı şey olacaktır.

*10. **Bir nesne kimi zaman sarhoşlara, sadece bir tane görmelerine karşın, niçin birkaç tane görünür?*** Daha önce dediğimiz gibi bakış hareket ettiği için, aynı nesne üzerinde hiçbir zaman aynı bakış durmaz. Aynı anda farklı biçimde görülen şey daha sonraymış gibi görünür. Zira bakılan şey bakışın temas etmesiyle görülür, ama birçok bakışla aynı şeye temas etmek mümkün değildir.

Ancak bakışın görülen şeye temas ettiği ve tekrar değiştiği aradaki süre algılanamadığı için, bakışın temas ettiği ve tekrar değiştiği süre sarhoşa sadece tek bir süreymiş gibi gelir. Bu yüzden birçok bakış aynı anda aynı şeyi yakalarsa görülen nesne çoğalmış gibi görünür, çünkü aynı şeye aynı şekilde temas edebilmek mümkün değildir.

11. Sarhoşlar niçin cinsel ilişkide bulunamaz? Bunun için bedenin belirli bir kısmının öteki kısımlara göre daha çok ısınması gerekir, bedenin tamamına (dağılmış) sıcaklığın fazlalığı yüzünden onlar (sarhoşlar–ç) bunu (cinsel ilişkiyi–ç) yapamaz. Zira hareket nedeniyle meydana gelen sıcaklık daha kapsamlı sıcaklık tarafından söndürülür, çünkü onda sindirilmemiş fazla nem vardır. Ayrıca: Sperm besinden oluşur, besin ise tamamen sindirilir. Onlar (sarhoşlar–ç) bununla (spermle–ç) dolu olduğu zaman cinsel ilişkide bulunma isteği duyar. Bu yüzden kimileri, böyle bir edim için kahvaltıda çok akşam az yenmesini önerir, ki böylece onların (sarhoşların–ç) içinde sindirilmiş maddeye göre daha az sindirilmemiş madde bulunsun.

12. Tatlı şarap, su katılmamış şarap ve Kykeon-şarabı kimi zaman şölenlerde içilirse insanı niçin ayıltır? Ve fazla içildiği zaman niçin daha az sarhoş olunur? Bütün bunların nedeni aynıdır, yani yüzeyde bulunan sıcaklığın uzaklaştırılması. Zira sarhoşluk sıcaklığın baş bölgesine gelmesiyle hasıl olur.

13. Tatlı şarap yüzeye çıkma eğiliminde olmasına karşın sarhoş bir kişi tatlı şarap içtiği zaman daha önce içtiği şarap niçin sindirilir ve onu daha az sıkıştırır? Çünkü tatlı (şarap–ç) sıvışkan ve yapışkandır –bu yüzden kanalları tıkar– mayhoş (şarap–ç) ise pürüzlü yapar. Ve sonuncusu sıcaklığın yukarıya çıkmasını kolaylaştırır, tatlı şarap ise kanalları tıkayarak onu (sıcaklığı) engeller. Ancak sarhoşluğun üst kısımların ısınmasından ileri geldiğini söylemiştik. Ayrıca tatlı şarap kokusuzdur, mayhoş olanı ise değildir. Ne ki, kokulu her şey baş ağrısına neden olur.

14. Su katılmış, ama yine de su katılmamış şarap özelliğine sahip şarap hiç su katılmamış (şaraba) göre (ertesi) sabah niçin daha çok baş ağrısı yapar? Yoğun öğeler içeren su katılmamış şarap başın dar olan kanallarına kendisi değil, ama kendisinden çıkan güçler, yani koku ve sıcaklık nüfuz ettiği için; oysa akışkan suyla karışmış şarabın kendisi (bu kanallara–ç) nüfuz eder, ancak öte yandan katı (yoğun) bir töz ve su katılmamış şarabın gücünden birçoğunu içerir, bu yüzden zor sindirilir. Zira nemli şeyler çok zor sindirilir ve tözler onların içinde bulunan güçlerden daha ağırdır.

15. Spor yapmayan kişiler sarhoş olmak için spor yapanlara göre niçin daha çok içer ve niçin çabucak ayılır? Çünkü içlerinde fazlalık madde ve nem taşıyanlar idrar yapma eğilimindedir, bu durum onlara içme ve sonra tekrar idrar yapma olanağını sağlar, bedende şarap içeren fazla sıvı

kalmaz. Spor yapmayanlar nemlidir ve fazlalık madde içerir, spor yapanlar ise kurudur, böylece onlarda şarap içeren nem bedene nüfuz eder. Bu hareket, (yani nüfuz etme) idrardan önce hemen karşıt yöne gider ve daha sonra bu nem, bedende kaldığı için, ağırlığa neden olur.

16. Şarap insanı niçin hem ahmak hem de delidolu yapar? Zira bu (iki) davranış biçimi birbirine karşıttır. Biri daha çok hareket halindedir, öteki daha az. Chairemon'un dediği gibi: "Şarap, onu içenlerin karakterine uygun olarak karışır". Demek ki şarap karşıt-olanı benzer nesnelerde değil benzer olmayan nesnelerde yaratır, tıpkı ateşin bazı şeyleri kurutması bazılarını nemlendirmesi gibi, ama aynı şeyleri değil, örneğin buzu eritir ve tuzu katılaştırır. Ve şarap –zira o doğası gereği nemlidir– yavaş-olanı gerginleştirir ve hızlandırır, hızlı-olanı ise gevşetir. Bu yüzden doğuştan melankolik olanların bazıları akşamdan kaldığı zaman tamamen halsizleşir. Bedenleri sert ve dayanıklı olanların yıkandıkları zaman hareketli olması, hareketli ve nemli olanların ise dermansız hale gelmesi gibi şarap da insanın içini yıkayarak temizlermiş gibi aynı etkiyi gösterir.

17. Lahana sarhoşluğun verdiği mahmurluğu niçin giderir? Çünkü lahana tatlı ve temizleyici bir özsu içerir –bu yüzden hekimler onunla mideyi de yıkayıp temizler–, ama kendisi soğuktur. Hekimlerin onu kaynatıp lifli kısımlarını çıkararak ve tekrar soğutarak kuvvetli ishallerde kullanması bunun bir göstergesidir. Akşamdan

kalanlarda durum şöyledir: Lahananın özsuyu bedendeki şarap içerden ve sindirilmemiş nemi mideye doğru çeker, midenin üst kısmında kalan o (lahana) bedeni serinletir. O (beden) serinlediği zaman ise sulu sıvı idrar torbasına gönderilir, böylece nemli maddeler iki şekilde bedenden dışarıya atıldığı ve beden serinlediği için insan doğal olarak mahmurluktan kurtulur. Zira şarap nemli ve sıcaktır. Ama ayrıca şöyle bir durum da meydana gelir: Nemli maddeler çekildiği ve aşağıdan dışarıya atıldığı zaman hava da aşağıdan (bedene girer), fakat şaraptan dolayı başa yükselen bu hava baş ağrısına ve mahmurluğa neden olur. Hava aşağıya doğru sıkıştırırsa ve beden yukarıda sayılan nedenlerden dolayı serinlerse ancak o zaman mahmurluk şikâyetleri kaybolur. Zira mahmurluk son aşamasındaki bir çeşit kaynama ve yangıdır. Ne var ki, akşamdan kalmak sarhoşluktan daha nahoştur, gerçi sarhoşluk insanı zıvanadan çıkarır, ama mahmurluk, (tekrar) kendilerine geldikleri zaman (insanların) ağrı duymasına yol açar. Hummaya yakalananlar da aynı şekilde ağrı hissetmekten çok hezeyan durumunda olur, ama hastalıkları hafiflediği, tekrar kendilerine geldiği zaman ağrı hissederler. Aynı şey mahmurluk ve sarhoşluk için de geçerlidir.

*18. **Sulu şarap suya ve su katılmamış şaraba göre niçin daha kolay kusmaya neden olur?*** Çünkü kusmaya özellikle yüzeydeki nahoş şeyler neden olur, şarap ise geri itici bir etkiye sahiptir, buna karşılık su akışkandır ve nahoş değildir.

Su akışkan olduğu [ve nahoş olmadığı] için çabucak aşağıya doğru akar, ve nahoş olmadığı için mide ağrılarına yol açmaz. Fazla su katılmış şarap engelle karşılaşmadan akabilecek kadar sulu değildir, ama az şarap içerdiği için nahoştur. Şarabın ve suyun tatları hissedildiği için tat alma duyusunu şaşırtır. İyi karıştırılmış şarap ise suyun tadını ortadan kaldırır ve yumuşak bir şarap içildiği duygusunu yaratır. Bu yüzden zevkle içilir. Nahoş olan sulu şarap ise yüzeyde kalır; ancak bu durum kusmaya neden olur.

19. Sarhoşken niçin tuzlu ve bozulmuş suyu daha çok, ama ayıkken daha az hissederiz? Çünkü nahoş şeyler hiçbir şeye istek duymayanlar tarafından daha kolay fark edilir, oysa istek duyanlarca fark edilmez. (Bir şeye) gereksinimi olan tıpkı bir şeye istek duyan gibi davranır, ayık kişi de böyle davranır, sarhoş kişi ise doymuştur.

20. Çok sarhoş kişilere her şey niçin durmadan dönüyormuş gibi gelir ve iyice sarhoş oldukları zaman niçin uzaktaki nesneleri artık göremezler? Bu yüzden kimileri bu durumu sarhoşluk belirtisi de sayar. Çünkü insanın bakışı şarabın sıcaklığından dolayı sık sık hareket eder. İyice göze yaklaştırıldığı zaman (bir şeyin) çift görülmesi gibi bir durum sarhoşlar için de söz konusudur. Zira (nesnenin) göze iyice yaklaştırılmayıp sadece gözün hareket etmesi ve (gözün) hareketinin dıştan ya da içten (olup olmaması) durumu değiştirmez, çünkü her ikisinde görme aynı şeye maruz kalır. Bu yüzden bakılan nesne

yerinde durmuyormuş gibi görünür, ve daha da uzaktaysa daha fazla hareket eder. Zira (göz), eğer bakış uzağa çevrilirse, (nesneyi) hükmü altına alır, ve sözü geçen yakın hareket (farklılığın) aralığını (bakış mesafesinin) en uçtaki noktasında daha da büyütür. Ancak onun (bakışın–ç) düzensiz olarak yukarıya ve aşağıya doğru çok hızlı hareket etmesi uzaklığın üstesinden gelmesini zorlaştırır. Ne ki, çok uzağa gerilmiş şeyler, örneğin direkler ve asılmış şeyler durmadan dönerler. Ve bakışımız sanki uzaktaki bir nesneye çevrilmiş gibi aynı şeye maruz kalır. Bakışın mı yoksa bakılan şeyin mi harekete neden olduğu fark etmez. Zira her ikisi de görüntü için aynı şeyi yaratır.

21. İç organlar (bağırlar; ahşa), bir defada çok içildiği zaman aslında fazla miktarda (içilmesinden) dolayı nemli olması gerekirken niçin kuru olur? Çünkü mide bir defada fazla nemin üstesinden gelemez, bu nem değişime uğramadan kendisi için belirli olan yere gider. Sindirilmemiş nemin organı idrar torbasıdır. Ancak mide daha az miktardaki nemin üstesinden gelir ve onu sindirir, böylece o (nem) (onun içinde) (midede–ç) kalır ve onu (mideyi–ç) nemlendirir.

22. Karışımı iyi (şarap) içenler su katılmamış şarap içenlere göre niçin daha kolay baş ağrısına yakalanır? (1) Sulu şarap akışkanlığı yüzünden bedenin birçok bölgesine nüfuz ettiği için, tıpkı giysilere de (kolayca nüfuz etmesinin) ve (bu nedenle) tekrar silerek temizlenmesinin zor olması gibi, gerçi su daha akışkandır, ama ko-

laylıkla temizlenir. (2) Ya da su katılmamış şaraptan daha az içildiği için, çünkü insan (fazla) zorlanmaz ve onu tekrar kolayca kusar. Ayrıca o (su katılmamış şarap) öteki bütün maddelerin sindirilmesine yardımcı olur. Ama bu, aynı sorundur.

23. Önceden iyice susamış, kurumuş bir kimse su katılmamış şaraptan fazla miktarda içtiği zaman için ölür? Ne var ki, önceden kurumamış da olsa pek çok içki düşkünü bir defada fazla miktarda içerse kuru olur. Görünüşe göre doğası gereği hem şarap hem de yaşam sıcak şeylere aittir, ölüm ise bir soğuma gibidir. Baldıran suyu içerken de olduğu gibi insanın kendi sıcaklığı adım adım söner, ama başka bir şekilde: Zira o (baldıran–ç) soğukluğu nedeniyle nemi ve sıcaklığı sabitleştirir, şarap ise sıcaklığı nedeniyle doğal sıcaklığı söndürür. Kuvvetli ateşin ve güneşin zayıf ateşi söndürmesi gibi bedendeki sıcaklık da kendisine üstün geldiği zaman şaraptaki sıcaklık tarafından (söndürülür).

24. Sarhoşlar niçin daha kolay ağlama eğilimindedir? Çünkü onlar sıcak ve nemli olurlar. Bu yüzden kendilerine hâkim olamazlar, böylece en ufak bir nedenden dolayı heyecanlanırlar.

25. Büyük bardaklarla içildiği zaman niçin daha az sarhoş olunur? ∗∗ zira bütün bunlara karşın neden aynıdır, yani yüzeyden uzaklaştırmak. Çünkü sarhoşluk, sıcaklığın baş bölgesine gelmesiyle meydana çıkar.

25a. <Sarhoşlar niçin kolayca uyurlar?> Çünkü uyumak için sıcak nemin mevcut olması

gerekir. Zira o (nem–ç) kolay sindirilir. Ama (bedende) hiç nem yoksa <ya da> çok az ya da zor sindirilebilir (nem–ç) varsa uyumak mümkün olmaz. Bu yüzden insanın, (çaba harcadıktan sonra) yorgun düştüğünde ve yiyip içtikten sonra (meydana gelen sıcaklıktan) dolayı gözünden uyku akar. Melankoliklerde ve buhar banyosu yapanlarda ise uykusuzluk (görülür), birincilerde içteki nem soğuduğu için. Demek ki her iki durumda da bu etmenlere bakılması gerektiği açıktır.

26. İçkiye düşkün olanlar niçin titrer, üstelik ne kadar çok su katılmamış şarap içerse o kadar daha çok titrer? Şarap insanı ısıtan bir şeydir, ama titremek özellikle soğuk yüzünden meydana gelir, bu yüzden üşüyenler daha çok titrer. Ama su katılmamış şarabı besin olarak alanların birçoğu o kadar çok titrer ki, onları kucaklayıp tutan insanları geri iterler, ve sıcak suyla yıkandıkları zaman sıcaklığı hissetmezler. Aynı beslenme tarzını izleyenler ve ayrıca masaj yaptıranlar ve de besin olarak et yiyenler ise felce benzer halsizliğe eğilimli olurlar. Bunlar hareketsizlikleri yüzünden pek titremezler, ama ağrı ve sancıdan (kıvranırlar) ve yerlerinde sessiz sakin duramazlar. Demek ki titremenin nedeni soğuktur; zira, daha önce dediğimiz gibi, üşüyenler ve çok yaşlılar bundan mustarip olurlar. Ne var ki, bu ikisinden biri soğuktan, öteki ise yaşlılıktan dolayı mustarip olur. Ancak şarap insanı çok kuvvetli şekilde ısıtır, ki böylece aslında karşıt bir etkinin meydana çıkması gerekir. Aynı etki-

nin karşıt (nedenler) yüzünden meydana gelmesini engelleyecek hiçbir şey yoktur, ama bu nedenler aynı tarzda etkili değildir, örneğin insanın, eğer şiddetli soğuk sıcaklığı tek bir yerde toplarsa, hem şiddetli soğuk hem de sıcak yüzünden yanabilmesi gibi. Bu yüzden karşıt (nedenlerden) dolayı aynı rahatsızlığın meydana gelmesi tamamen olanaklıdır, ancak aynı (nedenden) dolayı aynı şeyin (meydana geldiği) de görülür. Titreme ise sıcaklığın noksan olmasıyla meydana gelir, ama her (çeşit sıcaklığın) değil, (bedene) özgü olanın. Ne ki sıcaklık ya bastırılarak ya da söndürülerek tahrip edilir. Sıcaklık, karşıt (nitelikler) vasıtasıyla, soğuk ve nem vasıtasıyla söndürülür, besin noksanlığı yüzünden de bastırılır, tıpkı fitili ya da yağı biten kandiller gibi; ya da yabancı sıcaklık yüzünden, örneğin güneş ışığındaki ateş ve ateşin yanındaki kandiller gibi. Demek ki sıcaklık söndüğü zaman üşüyenler soğuktan dolayı titrer. Bu yüzden sıcak su dökünenler de soğuktan ürperir, zira soğuk içeriye doğru kapatılır ve sıkıştırılırsa tüylerin diken diken olmasına yol açar. Ve hummaya yakalananlarda görülen nöbet titremesi de aynı nedenden dolayı ortaya çıkar. Yaşlılıkta ise besin bittiği için sıcaklık bastırılır. Zira sıcaklığın besini nemdir, yaşlılık ise kuruluktur. İçkiye düşkün olanlar titrer, çünkü (bedene) özgü sıcaklık bastırılır, başkaları da şaraptan dolayı bu duruma maruz kalıyorsa, bu, yaşlılıktan dolayı rahatsız olanlar tarzında değildir, tersine, sıcaklığın tahribinde

üçüncü bir yol vardır. İnsan aşırı (çok şarap) içtiği zaman bedene giren fazla sıcak ya bize güç veren kendi sıcaklığımızı söndürür ya da etkisiz hale getirir. Eğer hareket ettiren hareket eden üzerinde hâkimiyet kuramazsa böyle bir titreme meydana gelir, örneğin bir kimse büyük ve uzun bir sırık üzerinde hâkimiyet kuramazsa sırığın ucu titrer. Ancak böyle bir durum ya elde taşınan şeyin çok büyük ya da hareket ettirenin çok küçük olmasıyla ortaya çıkar. Ama sıcaklık sönerse –zira genel kanıya göre sıcaklık canlı varlıkların hareketinin nedenidir–, o zaman organizmanın (hareket üzerinde) hâkimiyeti kalmaz. Bu rahatsızlığın (içteki) soğuk nedeniyle içki düşkünlerinde ve yaşlılarda ortaya çıkmasının belirtisi, şiddetli soğuk olmadığı halde titreme olgusudur.

27. Şarabın etkisiyle çakırkeyifler aşırı sarhoşlara ve ayıklara göre niçin çok daha görgüsüzce davranır? Çünkü ayıklar doğru yargıya varabilir, tamamen sarhoş olanlar ise, duyu organları köreldiği ve (kendilerine sıkıntı veren) ağırlığa direnemediği için, herhangi bir yargıya varamaz. Yargıya varmadığı zaman görgüsüzce davranması da söz konusu olmaz. Çakırkeyif yargıya varırsa şaraptan dolayı kötü bir yargıya varır, böylece şarabın etkisiyle görgüsüzce davranır. Böyle bir kimse tıpkı Klazomenaili Satyros gibi aynı duruma düşer: Satyros hakaret etmeyi seven biriydi, (bir davayı) savunmak üzere yargıç karşısına çıktığı zaman hakaret etmemek ve davayla ilgili konuşmak için kulaklarını tıkadı, ki böylece duy-

dukları kendisini hakaret etmeye teşvik etmesin. Ancak muhatabı sözlerini bitirdiğinde kulaklarındaki tıkaçları çıkardılar. Ama o, muhatabının sözlerinden bazılarını yine de duyduğu için geri kalmadı, kötü konuştu, çünkü (bazı şeyleri) algılamıştı, ama doğru bir yargıya varmamıştı.

28. İnsan, çok daha hoş olduğu halde tatlı şaraba niçin müptela olmaz? Çünkü onun tadı kendine özgü değil, yabancı bir tattır. Bu yüzden ona istek duyanlar şarap müptelaları değil, tatlı sevenlerdir.

29. İçkiye düşkün olanlar güneş tarafından ısıtıldıkları zaman niçin sevinirler? Çünkü onların sindirime gereksinimleri vardır. Ama onlar ayrıca soğumuştur. Bu yüzden içtikten sonra onlarda çok kolay felçler ve uyuşmalar görülür.

30. Kimi zaman bir nesne sarhoşlara, sadece bir tane görmelerine karşın, niçin birkaç tane görünür? Çünkü görmenin kaynakları şaraptan dolayı içeriden hareket ettirilir, tıpkı başın tamamı gibi, ama (görmenin) kaynakları hareket ettirilirse her iki gözün bakışı aynı noktaya değil, deyim yerindeyse, sadece görülenin bir bölümüne isabet eder. Bu yüzden nesne sanki iki taneymiş gibi görünür. Aynı durum, göze aşağıdan bastırıldığı zaman da ortaya çıkar. Zira görmenin kaynağı hareket ettirilmiş olur, böylece (bakış–ç) artık öteki göz gibi aynı noktaya isabet etmez. Böyle bir hareket gerçi dışarıdan meydana gelir, ama ne var ki şaraptan dolayı olanı içeriden ortaya çıkar; ancak bu durum bir fark yaratmaz.

Çünkü (göz) hangi şekilde hareket ederse etsin aynı şeyi yapacaktır.

31. Sarhoşların dili niçin peltekleşir? (1) Belki sarhoşlukta bedenin tamamının yalpalaması gibi dil de yalpaladığı için, bu yüzden (sarhoşların–ç) dili peltek olur ve sözlerini eklemleyemez. (2) Ya da: Dilin kasları süngerimsidir. Islanırsa bu yüzden şişer. Durum böyle olursa şişip büyümesinden dolayı zor hareket eder ve artık tam olarak ayırt edemez. (3) Ya da biz –havanın noksanlığından dolayı– ne nemli durumda ne de nemli bir şeyi ağzımıza aldığımız zaman sese bir biçim veremediğimiz için. Sarhoşlukta da dil çok nemli durumda bulunduğu için tam olarak ayırt edemeyiz. (Dilin) peltekleşmesi ise tam olarak ayırt edememektir. Ya da sarhoşlukta ruh birlikte hissettiği ve "peltekleştiği" için. Ruh bu durumu hissettiği zaman dilin de aynı şeyi hissetmesi doğaldır. Zira konuşulan dil başlangıcını (ruhtan) alır. Bu yüzden sarhoşluktan bağımsız olarak ruh bir şey hissettiği zaman dil de aynı şeyi hisseder, örneğin korkutulan bir kişide olduğu gibi.

32. Hem içkiye düşkün olanlar hem de deniz kıyısında yaşayanlar güneşten dolayı niçin sevinirler? Çünkü içkiye düşkün olanların sindirime gereksinimi vardır ve aynı zamanda onların (bedenlerinde) belirli bölgeler soğumuştur. Bu yüzden içtikten sonra onlarda felçler ve uyuşmalar görülür. Deniz kıyısında yaşayanlar ise sürekli nemli durumda bulundukları için bunu yapar.

33. Sarhoşlar niçin cinsel ilişkide bulunamaz? (1) Çünkü bedenin öteki kısımlarına göre belirli bir bölgenin çok ısınması gerekir, ama (bedendeki) sıcaklığın fazlalığı yüzünden bunu başaramaz. Bu yüzden hareket nedeniyle meydana gelen sıcaklık kapsamlı sıcaklık tarafından söndürülür. (2) Ya da bedenin aşağıdaki kısımlarının ısıtılması gerektiği için, ama şarap doğal olarak yukarıya taşınır, böylece orada sıcaklığa neden olur, ama buradan (aşağıdan) sevk edilir. Ve bu kişiler yemekten sonra sevişmeye hiç de gönüllü değildir, onlara kahvaltıda çok akşam az yemeleri önerilir. Çünkü (yiyecekler) sindirilmemişse sıcaklık ve nem yukarıya, sindirilmişse aşağıya taşınır. Spermlerin oluşması ise bu (niteliklerden) dolayı vuku bulur. (Çaba harcadıktan sonra) yorgun düşenler uykuda sperm bırakır, çünkü yorgunluk (insanları) nemli ve sıcak hale getirir. (Fazlalık sıcaklığın ve nemin) dışarıya atılması bu bölgede (aşağıda) vuku bulursa spermlerin de dışarıya çıktığı görülür. Bu yüzden bazı takatten düşme anlarında ve korkan kişilerde ve de ölüm döşeğinde olanlarda da bu durum vuku bulur.

34. İnsanlar gençken sarhoş oldukları zaman yaşlılara göre niçin daha sık idrar yapar? (1) Çünkü onlar sıcak ve nemlidir, bu yüzden pek çok fazlalık madde bir araya toplanır, beden nemi tüketemediği için bu nem böylece taşar, yaşlılarda ise beden, kuruluğu yüzünden fazla (nemi) kendine çeker. (2) Ya da, gençler yaşlılara göre daha çok uykuya gereksinim duyduğu için. Bu yüzden genç-

ler uykuya daldığı zaman sıkıştıklarını fark etmez, sonra onlar tamamen uyanmadan önce idrar boşalıverir, yaşlılar ise hemen (fark eder), tıpkı onların dışarıdan gelen hareketleri gençlere göre pek (kolay) fark etmemesi gibi. Ama gençlerin derin uykudayken idrarlarını özellikle sık sık altlarına kaçırdıkları herkesçe bilinir.

35. Sarhoşken zeytinyağı içmek niçin daha çok şarap içmeye yardımcı olur? Çünkü zeytinyağı idrar sökücü etkide bulunur ve şarap için yol açıp hazırlar.

IV
CİNSEL İLİŞKİ

1. Cinsel ilişki sırasında ve ölürken gözler niçin yukarıya kaldırılır, uykuda ise aşağıya indirilir? Çünkü sıcaklık yukarıya çıktığı için (gözler de) kendilerini zorlayarak oraya döner, uykuda ise sıcaklık aşağıda toplanır. Bu yüzden (gözler de) aşağıya bakar. Ama onlar kapalı olur, çünkü onlarda artık nem yoktur.

2. Sık sık cinsel ilişkide bulunan kişilerde gözler niçin dikkati çekecek şekilde çukura kaçar ve kalçalar zayıflar, üstelik birincisinin (cinsel organlara) uzak, ötekinin yakın olmasına karşın? (1) Belki cinsel ilişki sırasında bu kısımlar, spermlerin boşalmasıyla ilgili olarak, belirgin şekilde birlikte çalıştığı için. Bu yüzden (bedende) kolay eriyebilen besinlerdeki her şey oradan basınçla dışarıya atılır. (2) Ya da, aşırı ısınmalarından dolayı bu kısımlar en çok eriyen kısımlar olduğu için; cinsel ilişki ise sıcaklık vasıtasıyla meydana gelir. Gözler ve kaba etler bölgesi ise hissedilir şekilde birlikte çalışır. Kaba etler sıkıştırılmazsa ve aynı şekilde gözler aşağıya doğru

bastırılmazsa (spermleri) boşaltmak mümkün olmaz. Zira kaba etler bir araya toplanıp büzüldüğü zaman (spermleri) basınçla dışarıya atar, tıpkı bir sivilcenin içindeki nemin elle (sıkıştırılarak dışarıya çıkarılması) gibi, gözlerin sıkı sıkıya kapatılması ise beyindeki (nemi) dışarıya atar. Gözlerin ve çevresinin döllenmede büyük etkisinin olduğunu, çocuksuz ve doğurgan kadınların, bu yolla spermlere güç kazandırılacağını varsayarak (gözlerine) merhem sürmeleri olgusu kanıtlar. Her iki bölge, yani gözler ve kaba etler (insanlarda) daima yağlı olur. Onların birlikte etkisi yüzünden sıcaklıktaki payları da ortaktır, ama sıcaklık nedeniyle (her iki bölge) incelir ve (onlardan) birçok şey spermlerin içinde yok olur. Zira bir bölge yağlı değilse ve aynı şekilde yağlı olup da (cinsel ilişkide), örneğin mide gibi, bir etkisi olmazsa sıcaklık onu akıcı hale getiremez. (Bedenin) öteki (bölgelerine) göre böbrekler yakınlıkları nedeniyle (cinsel ilişki sırasında) daha çok etkilenir. Spermlerin bu yerden geçmeleri bile onları inceltmeye yeter. Çünkü spermler bazı şeyleri alıp götürür, ama bu kadar yakın olmalarına karşın onlara bir şey katmaz.

3. Hem düzenli cinsel ilişkide bulunanların hem de cinsel ilişkide bulunmayan hadımların gözleri net görme bakımından niçin zarar görür? Çünkü birinde cinsel ilişki ötekinde sakatlanma nedeniyle üst bölgeler olması gerekenden daha kuru hale gelir, ki bu durum en belirgin şekilde, görevi kesinlik, belginlik olan bölgelerde

görülür, ve gözler böyle bir bölgedir. Ne var ki nem aşağıya çekildiği zaman üst bölgeler kurur. Cinsel ilişkinin bu tür bir etkisinin olduğu aşikârdır. Hadımlarda ise baldırlar şişer ve iç organlar kolay çözülebilir hale gelir, bu da nemin aşağıya doğru hareket ettiğini gösterir.

4. Cinsel ilişkiye ehil olmaya başladığı zaman niçin sadece insanlarda erkekliğin (dış belirtisi) görülür, ama kıllı olan öteki canlı varlıkların hiçbirinde görülmez? Çünkü (cinsel olgunluk) döneminde canlı varlıklar karşıtlarına dönüşür. Zira önceleri tiz olan ses kalınlaşır, ve çıplak olan beden kullanır. Buna göre, demek ki doğuştan kıllı varlıkların sperm boşaltma yetisini kazandığı zaman aslında kıllarının dökülmesi ve kıllı kalmaması gerektiği açıktır. Ama onlar böyle bir değişimden geçmez, çünkü sperm boşaltan canlı varlıklar kılların büyümesine neden olacak şekilde kuru ve gevşek olur. Bu durum yara yerlerinde kıl çıkmamasıyla belirgin hale gelir, zira yara yerleri bir araya toplanmıştır, ama gevşememiştir. Aynı durum çocuklarda ve kadınlarda da görülür, çünkü her ikisi de nemlidir, ama kuru değildir.

5. Çıplak ayakla yürümek cinsel ilişkiye niçin iyi gelmez? Çünkü cinsel ilişkiye hazır hale gelen bedenin iç kısımlarda sıcak ve nemli olması gerekir. Ancak bu, uyanıkken değil daha çok uykuda söz konusudur. Bu yüzden spermler uykuda kolayca ve çaba harcamadan boşalır, uyanıkken ise belirli bir çaba harcamak gerekir. Ama

beden böyle olunca aynı zamanda ayaklar da nemli ve sıcak olur. Bunun belirtisi, uykuda (ayakların) sıcak olmasıdır, çünkü (bedenin) iç kısımları da aynı şekilde bu durumdadır. Çıplak ayakla yürümek ise karşıt bir etki yaratır: Yani ayakları kurutur ve serinletir. Şayet (ayaklar) sıcak değilse cinsel ilişkide bulunmak olanak dışı ya da en azından zor olduğu için, bu durum cinsel ilişkide bulunmaya hiç de iyi gelmez.

6. Bütün canlı varlıklar arasından insan cinsel ilişkiden sonra niçin en çok yorgun düşenidir? Çünkü o bedenine oranla en çok sperm boşaltan canlı varlıktır. Peki ama niçin fazla sperm boşaltır? Çünkü o besinleri çok az sindirir ve doğal olarak öteki canlı varlıklardan çok daha nemli ve sıcaktır. Bunlardan biri (yani nem) çok sperm meydana getirir, öteki (yani sıcaklık) spermlerin oluşması için doğal bir yapı yaratır. Zira spermler de (bedende) korundukları sürece böyledir (nemli ve sıcaktır).

7. Cinsel ilişki sıcaklıktan dolayı mümkün oluyorsa, korkmak ve ölmek ise bir çeşit soğumaysa, o zaman bu durumlarda bulunan bazılarında spermler niçin boşalır? Çünkü o zaman bazı bölgeler soğuyorsa başka bölgeler bir parça ısınır ve bu bölgelerin zaten kendi sıcaklıkları vardır, bunun üzerine bir de soğuyan bölgelerin sıcaklığı gelir. Bu yüzden gerçi (insanlar) soğuduğu zaman sözü geçen fenomen ortaya çıkar, ama soğumadan dolayı değil, tersine, (aynı zamandaki) ısınmadan dolayı. Bu durum gözle de açıkça görülür: Korkan kişilerin üst bölgelerinden kan çekilir,

alt bölgeler ise nemlidir, mide ve idrar torbası gevşer. Demek ki korku sırasında sıcaklık aşağıya iner, ölümde ise aşağıdan yukarıya çıkar. Bu durum kendi sıcaklığı yüzünden sıvılaşmaya neden olduğu için spermlerin boşalmasına yol açar.

8. İnsan niçin hava çıktıktan sonra ne cinsel ilişkide bulunmalı ne kusmaya sebebiyet vermeli ne de hapşırmalı, meğer ki insanın içi (bu durumlara yol açacak-ç) (maddelerle) dolu olsun? Çünkü biz, içimiz bunlarla dolu değilse, topraktan sökülen (bitkiler) gibi aynı durumda bulunuruz, ayrıca onlarda kendilerine yabancı bir şeyler de sökülür ya da sökülmesi gereken bazı şeyler üstlerinde bırakılır. Ancak uzaklaştırılması gereken, ama sakatlanmış şekilde geride kalan şeyler uzun dönemde ağrıya, sızıya neden olur. Ve yabancı bir şey harekete geçirildiği zaman bu durum ağrılara sebebiyet verir, çünkü o (yabancı şey-ç) yerinde değildir. Bu durum, içimiz (bu maddelerle-ç) dolu olmadığı halde yukarıda sözü edilenlerden birini yaparsak ortaya çıkar.

9. İnsan midesi boşken niçin daha çabuk orgazm olur? Çünkü midesi boş olanlarda bedenin kanalları da boştur, (midesi-ç) dolu olanlarda ise doludur, böylece (dolu kanallar) spermler için belirli nemin nüfuz etmesini engeller. Bu durum idrar torbasında açıkça görülür, yani o dolu olduğu aman insan çabuk orgazm olamaz.

10. Gençler ilk defa cinsel ilişkide bulunduktan sonra ilişkiye girdikleri kadından niçin nefret eder? Çünkü onlarda meydana gelen değ-

şiklik büyük olur. Belleklerinde daha sonra (ilişkiden sonra) yoğunlaşan huzursuzluk yer ettiği için ilişkide bulundukları ve bu huzursuzluğa güya neden olan kadından kaçarlar.

11. Sürekli ata binenler cinsel ilişkiye niçin daha istekli olur? Çünkü onlar sıcaklıktan ve (ata binme) hareketinden dolayı, cinsel ilişki sırasında (meydana gelen) şeye maruz kalır. Bu yüzden cinsel organ bölgesinde yaşlanmayla birlikte meydana gelen gelişme nedeniyle bu kısımlar daha büyük olur. Bu hareket sürekli yapıldığı zaman beden kolayca ifrazatta bulunur ve cinsel ilişki için hazır olur.

12. Ergenlikten önce ne erkekler ne de kadınlar kötü kokarken, cinsel ilişkiye hazır olmaya başladıkları zaman tenleri niçin kötü kokar? Çünkü kaynamamış maddeler ahlâtları daima kötü, yani ya keskin ya tuzlu ya da acı yapar ve kötü kokuları artırır, sindirilmiş maddeler ise ahlâtları ya tatlı ya da çok az mayhoş ve kokuları iyi yapar ya da kötü kokuları azaltır. Bitkileri ve hayvanları gözlemleyenler için bu durum açık açık ortadadır. Eğer iyi kaynayan maddeler uzaklaştırılırsa geriye kalanlar kaynaması mümkün olmayan şeylerdir, örneğin kül gibi: Tatlı kısım kullanılıp bitirilirse toz acı ve (başka bir örneğe uygun olarak) ter tuzlu olur. Ancak küçüklüğüne karşın büyük bir gücü olan spermi doğal sıcaklık kaynatır, zira fazla (nemden) (kaynama nedeniyle) yoğunlaşmış biçimde az bir miktar oluşur. Bu yüzden (spermler) boşaldığı zaman in-

san iyice gevşer, pek çoğu fazlasıyla (gevşer-ç) ve soğur, böylece ahlâtlar büyük oranda kaynamaz hale gelir, çünkü onların (spermlerin) boşalmasından dolayı kanallar açılmıştır. Demek ki (yetişkinlerin) teri çocuklarınkine göre daha tuzlu ve kötü kokuludur, çünkü bu ter kaynamamıştır. Eğer doğal yapı, terden geriye kalanlar kötü kokacak şekildeyse, bu durum böyle insanlarda ve özellikle başkalarında da en çok hissedilen koltuk altları gibi bu tür yerlerde çok daha fazla hissedilir.

13. Canlı varlık bizim spermlerimizden meydana geldiyse bu bize ait varlık, eğer bizden herhangi bir parçaysa ya da ayrıldıysa, niçin bize ait (varlık) değildir? Spermlerden de pek çok sakat ürün meydana gelir. Peki ama bu şey bizim gibiyse, ama yabancı bir şeyse niçin bize ait değildir? Zira ya her şey bize aittir ya da hiçbir şey. Ancak bu durumda bize ait olandan bir şey, öteki durumda ayrılmadan ya da ifrazattan oluşan yabancı maddeden bir şey meydana gelir. Ve genel olarak: Bir canlı varlıkta spermler dışında başka hiçbir şey bir canlı varlık yaratmaz. Zarar-verenin ve kötü-olanın ve de yabancı-olanın içsel bir yakınlıkla ilgisi yoktur. Zira bir nesnenin bir bölümü olmak, bir nesneye ilişkin yabancı ya da başka ya da kötü bir şey olmak demek değildir. (Bedenimizin) ifrazatı ve sakat ürünleri ise bize ait değildir, onlar başka bir şeydir ve bünyemize yabancıdır. Zira bedende meydana gelen her şey bedene ait diye tanımlanamaz, çünkü (hekimlerin) temizleyerek içimizden attıkları

çıbanlar da bedende meydana gelir. Ve tamamen genel olarak: Bünyeye aykırı her şey yabancıdır. Ancak (bedende) meydana gelen pek çok şey de bünyeye aykırıdır. Demek ki, sadece bize ait olandan bir canlı varlık meydana geliyorsa, o zaman haklı olarak sadece bundan meydana gelmiş şey de bize ait varlık olabilir. Ama spermlerden, eğer spermler çürümüşse ya da rahimde hilkat garibesi denilen bir biçimde tahrip olmuşsa, örneğin bir solucan gibi başka bir şey meydana gelirse, onu varlık diye tanımlamamalıdır. Zira tahrip olmuş bir şeyden meydana gelen artık bize ait bir şeyden değil, yabancı bir şeyden meydana gelir, aynı şekilde, örneğin pislikten (dışkıdan) meydana gelen şeye benzer şekilde ayrılmadan bir şeyin meydana gelmesi gibi. Bu tür her şeyin tahrip-olandan meydana gelmesinin belirtisi ise, tahrip olmamıştan doğal olarak spermlerin geldiği şey gibi bir şeyin meydana gelmesi olgusudur, bir attan bir atın, bir insandan ise bir insanın (meydana gelmesidir). Ve biz spermleri, meydana geliş sırasında yetkinleşen her şeyden daha değerli bulmuyoruz –zira belirli bir aşamada nem, kitle ve kas meydana gelir–, çünkü döllenen varlığın doğası henüz bu aşamaya ulaşmamıştır, söz konusu olan, bu varlığın doğasından bizim gibi bir varlığın meydana gelebileceği eğilimini taşıyan bir aşamadır sadece, tahrip olmuş bir şeyden ise böyle bir şey meydana gelmez. Bu nedenden dolayı "bize ait varlık" ne içimizdeki başka bir (kısımdan) ne de tahrip olmuş ya da tamamlanmamış durumdaki bunlardan (spermlerden) meydana gelir.

14. İnsanlar suda niçin daha az cinsel ilişkide bulunur? Çünkü kurşun ya da mum gibi ateşte eriyen şeyler suda erimez, spermler ise ateş tarafından eritilir. Sürtünme onları ısıtmadığı sürece erimezler. Balıklar ise sürtünme vasıtasıyla döllenmezler.

15. En çok haz veren şey niçin cinsel ilişkidir ve: zorunluluktan dolayı mı yoksa bir amaç uğruna mı canlı varlıkların tasarrufundadır? (1) Cinsel ilişki, kimilerinin dediği gibi, spermlerin bedenin tamamından ayrılıp çıktığı için en çok haz veren şeydir. (2) Ya da: Gerçi spermler bedenin tamamından ayrılıp çıkar, ama damarların bütün kanallarının ulaştığı kısım vasıtasıyla. Haz duygusu gıdıklanma sırasındaki duyguya benzediği için kimine sanki bedenin tamamı buna dahilmiş gibi gelir. Ancak gıdıklanmak haz verir: Gıdıklanmak, hava içeren, bünyeye aykırı, kapalı kalmış nemin dışarıya çıkmasıdır. Döllenme de bu tür maddenin doğal amacı için dışarıya çıkmasıdır. Ama o hem zorunluluktan dolayı hem de amacı uğruna haz veren bir şeydir, zorunluluktan dolayı, çünkü doğal amacına giden yol eğer algılanırsa haz vericidir, amacı uğruna, çünkü böylelikle canlı varlıklar meydana gelmektedir, zira haz duygusu nedeniyle canlı varlıklar birleşmeye daha çok istekli olur.

16. Cinsel ilişki sümüksü (hastalıkların) bazılarına karşı niçin yararlıdır? Çünkü o fazlalık maddenin dışarıya çıkmasıdır, böylece pek çok fazlalık ayrılmış olur, sümüksü madde ise fazlalık bir maddedir.

17. Cinsel ilişki karın bölgesini niçin serinletir ve kurutur? Evet serinletir, çünkü birleşme sırasında sıcaklık dışarıya çıkar. Ama birleşme kurutur da, zira sıcaklığın dışarıya çıkması sırasında buharlaşma meydana gelir. O (sıcaklık) ise o (beden) serinlediği için dışarıya çıkar. Ayrıca birleşme sırasında sıcaklık da kurutur.

18. Kirpikleri dökülenler niçin şehvetli olur? Kelleri de şehvetli yapan aynı nedenden dolayı. Yani bu iki kısım (saçlar ve kirpikler) tek ve aynı şeydir. Ancak nedeni şudur: Yaşlandıkça uzamayan bütün doğal kıllar buna cinsel ilişki sırasında maruz kalır. Saçlar, kaşlar ve kirpikler doğal kıllardır. Yaşlandıkları zaman kimilerinde bulardan sadece kaşlar sıklaşır –nedenini başka bir yerde söylemiştik–, öteki iki (kıl çeşiti) ise aynı nedenden dolayı dökülür. Bunun nedeni cinsel ilişkinin (zaten) az kan giden üst kısımları soğutmasıdır, ki böylece bu kısım besinleri sindirmez. Ne var ki, saçlar beslenmezse dökülür.

19. İnsan idrar yapmak zorunda olduğu zaman niçin cinsel ilişkide bulunamaz? Çünkü o zaman kanallar dolu olur, nemle dolu olan bir şey daha çok nem alamaz.

20. Damar çatlaması hem insanların hem de öteki canlı varlıkların döllenmesine niçin engel olur? Çünkü hava, durumunu değiştirdiği zaman damar çatlaması meydana gelir. Bu yüzden o (damar çatlaması–ç) kara safradan ileri gelen rahatsızlıklara karşı da yararlı olur. Ama cinsel ilişki havanın dışarıya çıkmasına bağlıdır.

Eğer (cinsel ilişki) sırasında (havanın) hareketi kendine yol açarsa spermlerin boşalmasına değil, daha çok bir soğumaya neden olur. Bundan dolayı cinsel organdaki gerilimi de azaltır.

21. Cinsel ilişkiden sonra insan niçin yorgun ve güçsüz düşer? Çünkü spermler (bedenin bütün kısımlarından) çıkan bir ifrazattır, kan ya da bedenin tamamına ait herhangi bir oluşturucu öğe dışarıya çıktığı zaman bedenin bireşimi de bir şeylerin uzaklaşmasıyla, bir yapının uyumlu düzeninin bozulması gibi sarsılır. (Cinsel ilişkide) dışarıya çıkanlar ve buğday hamurundan yapılmış pasta gibi büyük bir yiyeceği küçülten şeyler bu kadar çok belirleyicidir.

22. Cinsel ilişkide bulunan ve idrarı gelen kişilerin (cinsel organı) niçin büyür? Çünkü kanallar nemle dolu olursa, spermler dar bir yerden dışarıya çıkarsa, onun hacmini artırır ve yukarıya kaldırır. Zira cinsel organ kanalların yakınında bulunur.

23. Cinsel organın büyümesi ve ereksiyon niçin meydana gelir? (1) Bunun iki nedeni vardır: Birincisi, testislerin arkasındaki yer ağırlaştığı ve bu yüzden (cinsel organ) yukarıya kaldırıldığı için –zira testisler o sırada kaldıracın dayanak noktası haline gelir– ve kanallar havayla dolu olduğu için. (2) Ya da: Nem arttığı ve yerini değiştirdiği ya da nemden (spermler) oluştuğu zaman (cinsel organın) hacmi büyür. Çok büyük olanlar ise yukarıya daha az kalkar, çünkü ağırlık kaldıracın dayanak noktasından çok uzaktır.

24. Çocuklar değil de, cinsel ilişkide bulunanlar ya da buna hazır olanlar niçin kötü kokar? Hem de teke gibi kokar. Daha önce dediğimiz gibi hava çocuklarda nemi ve teri kaynatır, erkeklerin (teri) ise kaynamamıştır.

25. Yazın erkeklerde cinsel ilişki gücü niçin azalır, kadınlarda ise niçin artar, ozanın dediği gibi, devedikenleri açtığı zaman "kadınlar çok istekli, ama erkekler tamamen güçsüz" olur? (1) Belki testisler kışa göre yazın daha çok sarktığı için. Oysa cinsel ilişki vuku bulacağı zaman onların yukarıya çekilmiş olması gerekir. (2) Ya da, yazın sıcak aşırı derecede olduğu zaman ateşli bünyeler çöküntüye uğrar, soğuk bünyeler ise serpilip gelişir. Zira erkek kuru ve sıcaktır, kadınsa soğuk ve nemli. Bu yüzden erkeğin gücü azalır, kadınların gücü ise serpilip gelişir, çünkü onlar karşılık (mukabil) tarafından dengelenmiştir.

26. Kimileri cinsel ilişkiden, biri etkin öteki ise (edilgen taraf) olduğu halde, niçin zevk alır? Çünkü her bir fazlalık (madde–ç) için bedende bir kısım (birikme yeri) mevcuttur, bu fazlalık doğal olarak oraya dökülür, üstelik (fark edilmeyen) müşkül bir durum baş gösterdiği zaman dışarıya çıkan hava bir şişmeye neden olur ve fazlalık maddeyi birlikte dışarıya atar, örneğin idrarın idrar torbasına, nemden yoksun besinin mideye, gözyaşlarının gözlere, sümüğün burun boşluklarına, kanın damarlara gitmesi gibi. Bu kişilerde de spermler aynı şekilde testislere ve cinsel organa gider. Bu kişilerde kanallar doğal değildir,

çünkü cinsel organa giden kanallar tıpkı hadımlarda olduğu gibi ya tıkanmıştır ya da başka bir tarzda da (tıkanmıştır–ç), bu tür bir sıvı bu kişilerde kaba etlerde (makatta) toplanır, zira (fazlalık maddeler–ç) onun (makatın) vasıtasıyla da dışarı atılır. Bunun belirtilerinden biri de birleşme sırasında bu bölgenin bir araya toplanıp büzülmesi ve kaba etlerin erimesidir. Şimdi bir kimsede cinsel itki nedeniyle aşırı fazla (sperm) mevcut olursa (spermler) o bölgede toplanır, böylece istek duyulduğu zaman spermlerin toplandığı kısım sürtünmeye can atar. İstek ise kısmen yiyecekler kısmen de hayal gücü nedeniyle ortaya çıkar. Eğer o (istek–ç) herhangi bir şey tarafından uyarılırsa hava orada birikir ve buna uygun fazlalık madde kendi doğal yerine akarak toplanır. Ve bu madde seyrekse ya da hava içeriyorsa, bu (hava) da dışarıya çıkarsa (istek) söner, tıpkı kimi zaman çocuklarda ve yaşlılarda nem dışarıya çıkmadan ereksiyonun sona ermesi gibi. Ama nem kurursa, o zaman **. Ancak bu ikisinden hiçbiri gerçekleşmezse bu ikisinden bir şey meydana çıkana kadar istek devam eder. Doğuştan kadınsı olanların yapısı ise şöyledir: Bular, doğal durumda bulunanlarda ifrazatın vuku bulduğu yerden hiç ya da çok az salgı yaparlar, onlardaki bu yer yukarıda sözü edilen kısımdır. Bunun nedeni, onların doğaya aykırı bir yapıya sahip olmalarıdır: Zira erkek cinsinden olmalarına karşın onlarda bu kısım zorunlu olarak körelmiştir. Ancak körelmeye neden olan ya tahriptir ya da

sapıklıktır. Birincisi mümkün değildir, zira bu durum (ilgili kişinin) bir kadın olduğu anlamına gelirdi. Demek ki onların sapık olmaları gerekir ve spermleri herhangi bir yerden dışarıya atmaya zorlanırlar. Bu yüzden tıpkı kadınlar gibi doymak bilmezler. Zira içerdikleri nem miktarı azdır, bu nem dışarıya çıkmak için zorlanmaz ve çabucak (tekrar) soğur. (İfrazatın) kaba etlerden (makattan) olduğu kişiler edilgin taraf olmaya can atar, her ikisinin de söz konusu olduğu kişiler ise cinsel ilişkide hem etkin hem de edilgin taraf olmayı ister. Ancak hangi taraf ağır basıyorsa o taraf olmayı daha çok arzu eder. Bazılarında ise bu davranış (sapıklık) bir alışkanlık nedeniyle ortaya çıkar. Zira insanlar yapma alışkanlığında oldukları şeyden ve dolayısıyla spermleri de bu tarzda dışarıya göndermekten zevk alır. Bunun sonucunda (haz) aldıkları şeyi yapmayı arzu ederler ve alışkanlık git gide oların ikinci doğası haline gelir. Bu yüzden onlar, ergenlikten önce değil de ergenlik döneminde bir dereceye kadar cinsel ilişkiye alışırlarsa böyle olurlar, çünkü ilişki sırasında anılar, anılarla birlikte haz, dolayısıyla sanki doğuştan edilgin taraf olmaya istek duyarmış gibi alışkanlık ortaya çıkan; ancak bunun sık sık yinelenmesi ve alışkanlık onların üzerinde tıpkı (başkalarının) bünyesi gibi aynı etkiyi gösterir. Eğer (bu kişi) üstelik şehvetli ve kadınsı ise bütün bunlar daha önce baş gösterir.

27. Tanrı aşkına insan içmeye, yemeye ve bu tür başka şeylere değil de cinsel ilişkiye istek-

li olduğunu itiraf etmekten niçin utanır? Çünkü (bu) şeylerden birçoğuna duyulan istek zorunludur, ama bazıları, şayet elde edilemediği zaman, ölüme bile neden olur, cinsel ilişki (isteği) ise (ahlâtlardaki) fazlalıktan ileri gelir.

28. Cinsel ilişkide bulunma gereksinimini niçin erkekler kışın, kadınlarsa yazın daha çok duyarlar? Çünkü erkekler bünyeleri gereği daha sıcak ve kurudur, kadınlarsa daha nemli ve soğuk. Bu yüzden bunlarda (erkeklerde) nem ve sıcaklık kışın gereksinimi karşılamaya yeterlidir –ki spermler bu iki (nitelikten) oluşur–, onlarda (kadınlarda) ise sıcaklık daha azdır ve ateşin noksanlığından dolayı nem donmuştur: Bu (sıcaklık–ç) ise yazın (mevcut olur). Demek ki kadınlar için (yaz) sıcağı (özellikle) uygundur, ama erkekler için çok fazladır, zira aşırı fazla miktar onların gücünü azaltır. Bu yüzden çocuklar da yazın daha zayıf olur. Zira o zaman "ateşi ateşe getirmek" dediğimiz durum ortaya çıkar.

29. Doğuştan sıcak olanlar, eğer güçlü ve iyi beslenmemişlerse, cinsel ilişkide bulunmadıkları zaman niçin sık sık safra nöbetine tutulurlar, ve onlarda niçin acı (safra) ahlâtı akar, tuzlu sümüksü madde meydana gelir ve renkleri değişir? Çünkü spermlerle birlikte her zaman bir parça fazlalık ahlât dışarıya çıkar. Bu yüzden içinde aşırı fazlalık madde bulunan kişilerde spermler balık suyu kokar. Eğer cinsel ilişkide bulunurlarsa fazlalık madde birlikte dışarıya atılır, böylece bu madde onları artık rahatsız etmez;

ama birleşme vuku bulmazsa fazlalık madde acılaşır ya da tuzlu hale gelir.

30. Melankolikler cinsel ilişkiye niçin eğilimlidir? Çünkü onlar hava içerir, spermler ise havanın dışarıya çıkmasıdır. İçlerinde fazla hava bulunanlar zorunlu olarak sık sık temizlenmek, arınmak ister, zira onlar bu şekilde rahatlar.

31. Hem kuşlar hem de çok kıllı insanlar niçin şehvetli olurlar? (1) Belki fazla nem içerdikleri için. (2) Ya da, (bu nedenden dolayı) değil –zira kadın cinsi nemlidir ama çok kıllı değildir–, tersine, her iki bünye (varlık) sıcaklıklarından dolayı fazla nem kaynatabildikleri için. Bunun belirtisi ise kıllar ve kanatlardır. (3) Ya da, onlar fazla nem içerdikleri ve bu nem sıcaklık vasıtasıyla kaynadığı için. Zira (onlarda) fazla nem bulunmasaydı ve (kaynama vasıtasıyla) bu nemin üstesinden gelinmeseydi, birinde tek bir kıl bile çıkmazdı, ötekinin de kanatları olmazdı. Spermler ise özellikle böyle yerlerde ve örneğin ilkbahar gibi dönemlerde oluşur, zira onların doğası nemli ve sıcaktır. Ama bu yüzden hem kuşlar hem de kötürümler şehvetli olurlar, zira her ikisinde de çok az besin aşağıya gider, çünkü bacakları körelmiştir, besinler daha çok üst kısımlara gider ve orada spermlere dönüşür.

32. Cinsel ilişkiye düşkün olan insanın niçin gözleri özellikle zayıf olur? Bunun nedeni ortadadır, çünkü bu durum, nem gözleri terk ettiği zaman meydana çıkar. Bunun belirtilerinden biri, dölleme maddesinin soğuk olması gerçeğidir.

Zira bu madde, şayet sıcaklık tarafından ısıtılmazsa nemlenmez. Onun erimeye de gereksinimi yoktur, zira o insanın içinde tıpkı kan gibi dökülmüştür (dağıtılmıştır).

V
YORGUNLUK

1. Düz bir arazide uzun süren yürüyüşler, engebeli arazidekine göre niçin daha yorucudur, ancak kısa sürdüğü zaman niçin daha az yorucudur? Çünkü (düz arazideki uzun yürüyüşlerde bacakların) hem sürekli hem de cebri hareketi bir yorgunluğa neden olur. Bu tür (yani cebri) olanı ise yoğun, ama genellikle birbirine bağlı ve tekdüze (harekettir). Yokuşta, eğer (yol) uzunsa, (yönün ve hareketin) değişmesi dinlenme anlamına gelir ve hareket fazla değildir; hatta değişme yüzünden atlarda bile. Düz arazide ise duruşun tekdüzeliği kesintiye izin vermez ve uzuvlar dinlenemez, tersine, beraberce hareketin sürekli olmasını sağlar. Ancak (yol) kısaysa düz arazideki hareketin sıklığından dolayı meydana gelen yorgunluk (henüz) görülmez, ama engebeli arazide (hareketin) değişmesi cebri ve karşıt, yani bazen yokuş yukarı bazen yokuş aşağı olduğu için yorgunluğa neden olur. Yokuşlu arazide (hareket) kanımızca bu türdendir, düz arazide ise etkisi tam tersinedir.

2. Güçsüz kişilerin ve beden eğitimi yaparak yorulmuş olanların bedenleri niçin daha küçük görünür ve sesleri daha tiz çıkar? Çünkü bu kişiler ne kadar küçük görünürse sesler o kadar tiz çıkar. Bunun belirtilerinden biri, çok uzakta bulunan bir kişiyi taklit ederek yüksek sesle konuşanlardır – ve bedenleri daha küçük (görünür) **.

3. Beden eğitimi yapanların niçin sadece karın bölgesi incelir? Çünkü en çok yağ karın bölgesindedir.

4. Çaba harcandığı zaman niçin yağ yakılır? Çünkü yağ ısındığı zaman erir, hareket sıcaklık yaratır, kaslar ise erimez.

5. Mide bölgesi niçin özellikle yağlıdır? (1) Belki besinlere yakın olduğu için. Yani (bedenin) öteki (kısımları) ondan (mideden) bir defada bir şeyler alırken o (mide) sık sık (besin) alır. (2) Ya da, o (mide bölgesi) çok az çalıştığı için. Zira onun eklemleri yoktur.

6. Su katılmış yağ ile ovulduğu zaman yorgunluk niçin daha çabuk geçer? Çünkü yağ su ile birlikte daha derine nüfuz eder. Ama yalnız yağ (kullanılırsa) aynı derecede nüfuz etmez, çünkü yağ yüzeyde kalma eğilimindedir. Bu yüzden beden, eğer (karışım) nüfuz ederse, yumuşak, esnek olur, zira yağ doğası gereği sıcaktır, ancak sıcak şeyler kurumaya ve sertleşmeye neden olur, kuruma ve sertleşme ise yorgunluğa iyi gelmez. Ama beden yağ ve suyla birlikte ovulursa daha az kurur.

7. Kusmak insanı yorduğu halde yorgun kişilere niçin kusmaları önerilir? Kemikler bastırılır, sıkıştırılır ve yorulursa yorgunluk baş gösterir. Ancak bu durum, dışarıdan gelen ya da bedende buluna etkiler yüzünden de ortaya çıkabilir, sonuncusu (yani bedendeki–ç) iki şekilde: Ya kaslar kapasitenin üzerinde genleşirse ya da yabancı bir madde, fazlalık maddelerin yaptığı gibi, kendisine ait yerde durmayarak uzun süre bedene karışırsa. Zira dışarıdan üzerimize yüklenen bütün ağırlıklar bedenin kısımlarına göre daha çabuk yorgunluğa yol açar, hatta bu ağırlıklar onlardan (bedenin kısımlarından–ç) daha hafif olsa bile. Bu iddianın belirtilerinden biri şudur: Çok yiyen ve içen, ama fazla çaba harcamayan kişiler, sanki mideleri boşmuş gibi daha çabuk yorulur, çünkü sindirilmemiş yiyecekler kendilerine ait yerde değildir. Ancak yorgunluk bir çözülmeye yol açtığı ve çözülmenin ürünü de fazlalık bir madde olduğu için, bizde yorgunluğa neden olan bu madde düzensiz bir şekilde başıboş dolaşarak sinirlere ve gevşek, açık olan kasların iç kısımlarına nüfuz eder. Kusmak, yorgunluğun nedeni olan bunu (fazlalık maddeyi–ç) dışarıya çıkarır, bu yüzden anlaşılacağı üzere insanı yorgunluktan kurtarır. Zira (kusmak–ç) bedeni, kusma hareketinin başlangıcında nasılsa öyle bırakır. Kusmak, o sırada meydana gelen hareketin aşırılığı nedeniyle yorucu değildir, tersine (sadece) doğru dürüst kusulmadığı için (yorucudur–ç). Zira yiyeceklerin birçoğu ve onların içindeki faz-

lalık maddeler geride kalırsa, kusmaktan dolayı yorgunluk (da) o zaman ortaya çıkar, tıpkı tıka basa dolu şeyler hakkında söylenmiş olanlar gibi. Demek ki kimilerinde yorgunluğun nedeni çaba harcamak değil de, böyle bir durumda çaba harcamaları olgusu ise, o zaman yiyecekleri (tamamen) dışarıya çıkarmayanlarda da yorgunluğun nedeni kusmak değildir. Zira aksi takdirde kusan herkesin yorgun olması gerekirdi, oysa pek çok kişi kustuktan sonra yorgunluktan kurtulur.

8. Kol için boş elle savurmak, ele bir taş alarak savurmaktan niçin daha yorucudur? Çünkü bol elle savurmak daha zorlayıcıdır. Zira (el), örneğin fırlatan kişinin, elindeki savurduğu nesneden (bir destek alması) gibi, hiçbir yerden destek almaz. Aynı şekilde pentatlona katılanlar da halterden ve koşucular kollarının ileri geri salladıkları dirsekten aşağı kısımlarından destek alırlar. Bu yüzden biri elinde halterle, sanki bir şey tutmuyormuş gibi, daha yükseğe sıçrar, ve öteki (kollarını) sallayarak, sallamadığı zamankinden daha hızlı koşar.

9. Hızlı koşmak hem insanların hem de öteki canlı varlıkların baş bölgesinde niçin hastalıklara neden olur? Koşmak genel olarak fazlalık maddeyi, tıpkı yürüyüş gibi, aşağıya çeker. Bu yüzden çok yürüyüş yapanların baldırları da kalınlaşır, çünkü hem besinler hem de fazlalık maddeler yukarıdan aşağıya doğru giderler. Gerçi hareket etmek de aynı etkide bulunur, ama hızlı hareket, zorlanmadan ve nefes darlığından dolayı

başı ısıtır, baştaki damarları şişirir ve soğuk, aşırı sıcak gibi dıştan ve göğüs kafesinden gelen güçleri almaya hazır hale getirir. (Baş bölgesindeki) bu maddeler nüfuz ettiği zaman bu bölge zorunlu olarak hastalanır.

10. İnsan engebeli araziye göre düz arazide niçin daha çabuk yorulur, ama engebeli yola göre düz bir yolda niçin daha hızlı gider? Çünkü sürekli aynı durumda hareket etmek daha az yorucudur, (durumun değişmesi) daha çok engebeli bir yolda söz konusudur. Yani doğal hareket edildiği için daha hızlı yürünür. Düz arazide (ayakların) kalkıp inmesi dikkate alınmayacak kadar azdır ve yakın bir şekilde birbirini izler, engebeli arazide ise durum tersinedir. Ancak (ayakları–ç) kaldırmak doğal değildir. Zira her kaldırış zor kullanarak gerçekleşir. Ne var ki, her adım atışta küçük olan hareket birçok (adımda) hatırı sayılır hale gelir.

11. Düz bir yüzeye yatmak çukur bir yere uzanmaktan niçin daha yorucudur? Düz bir yüzeye göre bir tümseğin üzerinde (uzanmak) aynı nedenden dolayı (daha yorucudur). Zira otururken ya da uzanırken tek bir noktaya kaydırılan ağırlık basınç nedeniyle ağrıya sebebiyet verir. Bir tümsekte bu, düz bir yüzeydekinden daha fazladır, düz yüzeyde ise bir çukurdakinden daha fazladır. Zira bedenimiz düz değil, kavislidir ve çukur yerde düz yüzeyden daha çok değme noktası vardır. Bu nedenle esnek yüzeye oturmak ya da uzanmak esnemeyen yüzeye oturmaktan ya da uzanmaktan daha az yorucudur.

12. Kısa yürüyüşler niçin yorucudur? Düzenli olmadığı için. Zira kimilerinin durmasına neden olur. Ancak bir karşıt durumdan sık sık başka karşıt bir duruma geçmek yorucudur, zira (bu geçiş–ç), her ikisinden (yürümekten ya da durmaktan) yorucu olmayan birine alışılması için fırsat tanımaz. Her ikisine aynı zamanda alışmak ise olanaklı değildir.

13. Ata binenlerin gözleri, at ne kadar hızlı koşarsa niçin o kadar çok yaşarır? (1) Belki, sürekli karşıdan gelen hava böylece daha da soğuduğu, bedene çok kısa bir an değdiği için, ki bu durum çıplak koşucularda da söz konusudur, soğuk ise gözlerin yaşarmasına neden olur. (2) Ya da karşıt bir nedenden dolayı. Zira sıcaklık da gözlerin yaşarmasına yol açar. Hareket ise sıcaklık yaratır. (3) Ya da havanın çarpması nedeniyle. Çünkü karşıdan esen rüzgârın gözlerimizi rahatsız etmesi gibi, karşıdan gelen hava da, (at) hızlı koştukça (göze–ç) hafif darbeler halinde daha çok çarpar.

14. (Bedenin) öteki kısımları masaj yapıldığı zaman niçin kaslanır, ama karın bölgesi incelir? Karın bölgesi de git gide (incelmez), tersine katı, yoğun hale gelir. Ancak kaslar da aynı şekilde (katı, yoğun) olmaz, işte sorun özellikle budur. Zira genel olarak beden eğitimi hareketlerinde ve bedensel çabalarda en çok karın bölgesi incelir. Bunun nedeni yağlı yerlerin ısındığı zaman erimesidir, hem de doğuştan fazlasıyla gergin olan yerlerin. Deri doğal olarak gergindir.

Ama özellikle çok çabuk yağlandığı için, şayet insan bir hastalıktan mustarip değilse, her zaman bir parça yağlı olur. Bunun nedeni ise onun (derinin–ç) besinlere yakın olmasıdır. Yağ doğuştan orada olmadığı, sonradan kazanıldığı ve (bedenin) kas gibi gerekli kısımlarına ait olmadığı için, beden eğitimi hareketleri ve masaj onu (yağı) sıcaklık vasıtasıyla eritir ve fazlalık besinleri bedenin öteki kısımlarına dağıtır. Bu yüzden hareketsiz oturmak karın bölgesini yağlı hale getirir, ama bedenin öteki kısımlarını zayıflatır, hareketler ve masaj ise karın bölgesini inceltir ve bedenin öteki kısımlarını kalınlaştırır.

15. Uzun ve zorlu yürüyüşten ve koşudan sonra parmak uçlarında durulduğu zaman topuklar niçin titrer ve hemen aşağıya çekilir? (Koşu) sırasında hareketin sürekliliği ve hızı yüzünden insanın sinirleri titremeye son vermez. Zira ruh genellikle bedenin bütününe egemendir, ama tek tek her kısmına değil, hele bunlar, örneğin yürek ve cinsel organ gibi, herhangi bir şekilde harekete geçirilirse. Bunun nedeni, sinirlerin çevresindeki, durur durmaz hemen soğumayan havanın çok ısınmasıdır. Salınım yapan bu hava, kendi hareketi nedeniyle aşağıya doğru bir çekme hareketi uygular gibi, aşağıya çekilir ve en uzaktaki kısımlara çok az hâkim olunmasına sebebiyet verir. Topuklar da bu türdendir, tıpkı öfkelenenlerin alt dudağı gibi.

16. Çok zorlanmadan koşanlar niçin belirli bir ritimle nefes alır? (1) Belki, her ritim belirli bir

hareket vasıtasıyla kendi ölçüsünü kazandığı için; ama böylece hareket, koşucuların yaptığı gibi, düzenli aralarla olur. Bu yüzden onlar (koşucular–ç) hemen koşunun başında derin nefes alır, ki nefes almak düzenli aralarla gerçekleşsin ve düzenli hareket nedeniyle ölçüsünü kazanan o (nefes alma–ç) bir ritim yaratsın. (2) Ya da, her nefes alış, havayı doğal şekilde kullanan ve içinde tutmayanlarda düzenli aralarla vuku bulduğu için. Beden hareketinin aşırı olmadığı oturuş ve yürüyüş sırasında ritim kolayca belli olmaz, ama hareketin algılanamadığı hızlı koşu sırasında nefes alma ritmi gözümüzden kaçmaz. Ancak hızlı olmayan, ölçülü koşuda hareket, nefes alış ölçüsünü algılanır hale getirir ve böylece ritmin belli olmasını sağlar.

17. Koşarken hava bize niçin rüzgâra dönüşüyormuş gibi gelir? (1) Belki koşarken hareket ettiğimiz ve böylece bedenimizle birlikte çevresindeki havayı da hareket ettirdiğimiz için, ki bu rüzgârdır; bu yüzden hava sadece görünüşte değil, gerçeklikte de rüzgâra dönüşür. (2) Ya da, koşarken havaya çarptığımız için; bu durum vuku bulduğu zaman hareket nedeniyle havayı daha çok algılarız. Demek ki hava o zaman doğal olarak rüzgâra dönüşüyormuş gibi gelir bize; zira bu durum hareketin hızı yüzünden gerçekleşir.

18. İnsan niçin yürürken değil de, daha çok koşarken düşer? (Ayaklar) her defasında harekete (devam etmeden) önce daha yükseğe kaldırıldığı için. Zira yürümekle koşmak arasındaki fark budur.

19. Niçin tırmanırken dizlerimiz, inişte ise uyluklarımız ağrır? Çünkü tırmanırken bedenimizi yukarıya doğru fırlatırız, ve bedeni (yukarıya–ç) çekmek (insanı–ç) zorlar ve (bu hareket–ç) dizlerden başlar, bu yüzden dizlerimiz ağrır. İnişli arazide ise, bütün yükü bacaklar taşıdığı için, uyluklardan destek alınır ve uyluklar ağrımaya başlar. Ayrıca doğaya aykırı her şey ağrıya ve şikâyete yol açar. Dizler için doğal olanı ise öne bükülmektir, uyluklar içinse karşıt yöne. Yokuş arazide dizler arkaya bükülür, çünkü onlardan destek almak istenir, inişli arazide ise uyluklar öne bükülür, çünkü bedenimiz öne doğru düşme eğilimindedir.

20. (Uzun) yürüyüşlerde niçin uylukların orta kısmı çok ağrır? Çünkü destek alındığı zaman her büyük ve birbirine bağlı şeye darbe en çok orta kısımda hâsıl olur. Bu yüzden kırıklar en çok orada görülür. Uyluk ise böyle (destek alınan) bir şeydir. Bu nedenle en çok ağrıyan kısmı ortasıdır.

21. Nemli kişiler çaba harcadıkları zaman ve aşırı sıcaktan dolayı niçin kolayca nefessiz kalır? Çünkü ısınan hava nem haline gelir ve ne kadar çok (nem mevcutsa) o kadar çok yakar. Eğer o (nem), miktarı nedeniyle dışarıya çıkamazsa soğuma meydana gelmez, böylece kalıtsal ve üzerine eklenmiş sıcaklık yüzünden kolaylıkla aşırı ısınabilir. Bu yüzden beden eğitimi hareketlerinde ve genel olarak çaba harcama sırasında terlemek ve de nefesin çıkması yararlı olur, zira

nefes nemin dışarıya çıkmasından ve seyrekleşmesinden meydana gelir.

22. Niçin düzgün endamlı kişiler sık sık yorulur, ama (yorgunluğu) kolayca üstlerinden atar? Her ikisi de aynı nedenden dolayı. Zira düzgün endamlılar simetriktir. Simetrik-olan ise daha çok simetrik şekilde etkilenir. Ancak (bedenin–ç) bir kısmı bir şeyden rahatsız olduğu zaman bütünü de hemen rahatsız olur. Düzgün endamlı olmayanlar ise, ki bunlar büyük ölçüde homojen değildir, (bedenin–ç) kısımlarıyla tepki göstermez. Bu nedenle onlar (düzgün endamlılar–ç) yorulur, ama (yorgunluğu) kolayca üstlerinden atar, çünkü bedenin tamamı buna katılır, zira rahatsızlık birçok kısma dağılırsa zayıf bir şekilde ortaya çıkar, ki böylece ondan daha kolay kurtulabilinir. Endamı düzgün olmayan, bedenlerinin her kısmıyla birlikte ortak hareket etmeyenler ise gerçi ender yorulur, ama (yorgunluktan) zor kurtulur, çünkü (onların) rahatsızlığı şiddetlidir.

23. İnsan engebeli araziye göre düz arazide niçin daha kolay yorulur, ama düz yolda düz olmayan yoldan daha hızlı gider? Çünkü o daha az yorucudur, sürekli olmayan ∗∗ daha çok düz olmayan bir yolda. Aynı zaman diliminde (ayaklar) daha az kaldırılırsa hızlı gidilir. Düz arazide (ayakların) kalkıp inmesi dikkate alınmayacak kadar azdır ve yakın şekilde birbirini izler, engebeli arazide ise durum tersinedir. Ancak her adım atışta küçük olan hareket birçok (adımda) hatırı sayılır hale gelir.

24. İnişli arazide aşağıya inerken özellikle niçin uyluklarımız, yokuş çıkarken ise baldırlarımız ağrır? Çünkü yokuş çıkarken bedenimizi yukarıya kaldırırız. O zaman bedenin tamamı bir yük haline gelir. (Bedenin) tamamının basınç yaptığı ve onunla bedeni yukarıya kaldırdığımız yer en çok ağrıyan kısımdır. Burası da baldırlardır. Zira onlar (bedenin) en alttaki (kısımlarıdır), düşey genleşirler, ama ayaklar gibi yatay genleşmezler. Bu yüzden titrerler. Örneğin sırtımızda bir ağırlık olduğu ve onu sırtımızda bıraktığımız zaman biz de bu şekilde hareket ederiz (yani titreriz–ç). Bunun sonucunda en çok ağrıyan yer sırtımız olur. Ancak aşağıya inerken, beden aşağıya doğru düştüğü ve (bizi) öne ittiği için, çekilen zahmet (ağrı) doğal değildir, böylece (bedenin) fazlasıyla ağırlık verdiği nokta en çok titreyen ve de en çok ağrıyan yer olur. Bu durumda baldırlar ağrımaz, ama göğüs kafesi bir yük haline gelir. Uyluklar ise onu (yükü–ç) alır ve titrer, çünkü onlar düşey genleşir, yukarıya, göğüs kafesinin geldiği yere doğru bükülür.

25. Ne kadar uzun olduğunu bilmediğimiz bir yol, başka hususlarda bizim için aynı koşullar söz konusu olsa bile, bize uzunluğunu bildiğimiz yoldan niçin daha uzun gelir? Elbette, çünkü uzunluğunu bilmek sayısını bilmek demektir, ve sınırsız-olan bize her zaman sınırlı-olandan büyük (görünür). Şimdi yolun ne kadar uzun olduğu bilinirse, sınırlı olmak zorunda olduğu da bilinir, öte yandan yolun uzunluğu bilinmiyorsa, ruh yanlış

bir şekilde durumun tersine olması gerektiği sonucunu çıkarır, ve o (yol) kişiye sınırsız gibi görünür. Ayrıca: Belirli bir nicelik sınırlıdır ve sınırlı olan şey belirli bir niceliktir. Demek ki bize bir şey sınırlı diye görünmüyorsa üzerimizde sınırsız olduğu izlenimini yaratır, çünkü doğal olarak bir sınırı olması gereken şey (de), eğer sınırlı değilse, sınırsızdır, böylece görünüşte sınırlı olmayan şey de zorunlu olarak herhangi bir şekilde sınırsız diye görünür.

26. İnsanın niçin baldırları değil de uylukları daha çok ağrır? (1) Belki, uyluklar fazlalık madde içeren yerin yakınında olduğu için; eğer bu madde aşırı fazla olursa, hareket sonucunda meydana gelen sıcaklık nedeniyle uyluklar baldırlara göre daha kolay ve güçlü şekilde sıkışıp kısalır. (2) Ya da, uyluklar çok büyük ölçüde iç içe kaynaştığı için. Zira yapışık bir şeyi çekerek birbirinden ayırmak en çok ağrı veren şeydir, insanın, (içinde) fazlalık madde olmadan, yorulduğu zaman da en çok uylukları ve kalçası ağrır. (3) Ya da, darbe sonucu sinirlerin ve damarların sıkı sıkıya bağlanması yüzünden bezelerin (guddelerin) şişmesi gibi bu durum uyluklarda da söz konusudur. Zira uyluklar onların (sinirlerle damarların–ç) çıkış noktasına daha yakındır. (4) Ya da, uyluklar baldırlara göre daha çok aynı durumda kaldığı için. Bu ise yorucudur. (5) Ya da, uyluklar etli (kaslı) olduğu ve orada daha çok doğal sıcaklık bulunduğu için.

27. Çaba harcayan bazı kişilerde niçin çıbanlar oluşur? Hareket bedeni, eğer temizlenmemişse ısıtır ve böylece öteki, fazlalık maddeleri terle birlikte dışarıya atmasına neden olur. Ancak kalın (yoğun) ve keskin, acı, tuzlu olan kötü ahlâtlar içeren fazlalık maddeler gerçi kalınlıkları (yoğunlukları) nedeniyle dışarıya atılamaz, ama kasların arasından çıkarak şişer ve ahlâtın acılığı yüzünden cerahat toplar.

28. Beden eğitimi hareketlerinden ve ilâç aldıktan hemen sonra niçin yemek yenmez? Çünkü beden hâlâ temizlenmektedir, kendini zorlamaya henüz son vermemiş, fazlalık maddeler dışarıya atılmamıştır.

29. Koşmak yürümekten niçin daha zordur? Çünkü koşan kişi daha ağır bir yük taşır. Yani bu kişi yukarıya doğru yükseldiği zaman bütün (yük) üzerinde olur. Yürüyen kişi ise, bir duvara (dayanarak) dinlenen kişiler gibi, yükü hareketsiz (ayağın) üzerine bindirir.

30. Beden eğitimi hareketlerinden hemen sonra insan niçin açlık duymaz? (1) Belki geriye, iyice sindirilene kadar, erimeyen artıklar kaldığı için. (2) Ya da, zorlanma nedeniyle (bedende mevcut) nemden meydana gelen hava yüzünden. (3) Ya da, insan çaba harcarken ısındığı zaman ortaya çıkan su içme gereksiniminden dolayı. Zira bütün bu arazları görmek mümkündür.

31. Yorgun kişilerle veremli kişilerin uykuda spermleri niçin istem dışı boşalır? Çünkü genel olarak sıcak ve nemli kişilerin uykuda sperm-

leri istem dışı boşalır. Zira spermlerin bu tür (sıcak ve nemli) bir yapısı vardır. Ancak böyle bir durum, bu tür bir istidatı olanlarda uyku nedeniyle meydana gelen sıcaklığın eklenmesiyle daha da çok görülür. Zira bedenin çok az bir yüke maruz kalması yeterlidir, hem de dıştan değil içten. Veremlilerin ve yorgun kişilerin yapısı ise böyledir. Yani yorgun kişiler yorgunluktan ve hareketten dolayı erimenin sıcak ürünleriyle doludur, veremliler ise akıntıdan ve iltihaplanma nedeniyle oluşan sıcaklıktan dolayı.

32. Bir kimsenin sol bacağını uzun süre (sağ eliyle) ovuşturması sağ bacağını ovuşturmasından niçin daha tehlikelidir? Çünkü biz çaba harcarken sağ tarafımızı kullanabiliriz, sol bacağı (sağ elle) ovuşturmak ise sinirlerin fazla gerilmesine yol açabilecek bir tarzdır, ki bu, doğaya aykırı hareketlerdendir, ama doğaya aykırı hareket etmekse tehlikelidir, oysa sol elle sağ tarafı (ovuşturmak) o kadar aykırı değildir, çünkü onun (sol elin) her iki taraftan hiçbiri üzerinde (özel) bir gücü yoktur.

33. Beslenmeyi azaltmak, ama daha çok çaba harcamak sağlığa niçin yararlıdır? Çünkü bunun nedeni insanı hasta yapan fazlalık maddenin aşırılığıdır, bu durum ise ya besinlerin fazlalığı ya da çaba harcamanın azlığı yüzünden ortaya çıkar.

34. Sağlık için kasları niçin sıkılaştırmayıp gevşetmelidir? Zira nasıl ki bir kent ve bir semt iyi havalandırıldığı zaman sağlıklı oluyorsa –bu

yüzden deniz de sağlıklıdır ya–, iyi havalandırılan beden de daha sağlıklı olur. Zira fazlalık maddenin ya hiç mevcut olmaması ya da elden geldiğince çabuk yok edilmesi ve bedenin alınan fazlalık maddeleri hemen dışarıya atacak durumda ve hareketsiz değil hareketli olması zorunludur. Çünkü sabit kalan şey, su gibi tefessüh eder; tefessüh eden şey ise hastalıklara yol açar. Ama tasfiye edilen şey bozulmadan önce (bedeni) terk eder. Ancak bu durum, kaslar sıkılaşırsa vuku bulmaz –zira gözenekler, deyim yerindeyse, kapanır–, eğer kaslar gevşetilirse o zaman bu durum meydana gelir. Bu yüzden güneş altında çıplak dolaşmamalıdır. Çünkü kaslar sıkışır ve tamamen öyle kalır ve beden nemlenir. Zira içerideki nem kalır, ama yüzeydeki nem yok edilir, tıpkı kızartılmış etin (iç kısmının) haşlanmış etten daha nemli olması gibi. Çıplak göğüsle de güneşe çıkmamalıdır. Çünkü güneş bedenin en düzgün yapılı kısmından en az uzaklaştırılması gereken şeyi alır götürür, oysa iç kısımda bulunan şeyin (uzaklaştırılması gerekir). Uzaklık nedeniyle oradan teri dışarıya atmak zordur, buradan ise (nem) yüzeyde olduğu için kolaydır.

35. Kısa yürüyüşler niçin yorucudur? Çünkü insan sık sık durur ve dönemeçli yolda bir karar yürümez, bu ise yorucudur.

36. Hareket etmek ısıtan bir şey olduğu halde insan hareket ettiği zaman değil de güneşte durduğu zaman niçin daha çok ısınır? Ne var ki her hareket insanı ısıtmaz, bazıları serinletir,

örneğin kaynayan bir (su–ç) kabına üflenildiği ve bir hareket meydana getirildiği zaman görülen durum gibi. Duran bir kişide sıcaklık kalmaya devam ederse ve kalmaya devam etmesi nedeniyle, sanki bu sıcaklık hareket ettirilirmiş gibi, daha çok sıcaklık yaratırsa –zira bedenimiz sürekli olarak sıcak bir buhar çıkarır, bu buhar çevremizdeki havayı bir meşale gibi ısıtır–, o zaman eğer hareketsiz durursak bizi çevreleyen hava yukarıda sayılan nedenlerden dolayı ısınır, ama hareket edersek bizi serinleten bir rüzgâr meydana gelir, zira her rüzgâr soğuktur.

37. Ata binenlerin gözleri, at hızlı koştuğu zaman ve aynı şekilde yayaların gözleri, daha hızlı yürüdükleri zaman niçin daha çok yaşarır? (1) Belki, karşıdan gelen hava soğuk olduğu için. Zira hava gözlerin yaşarmasına neden olur. Kasların bir araya gelmesi ve sıkılaşmasıyla o (hava–ç) nemi dışarıya atar. (2) Ya da, karşıt bir nedenden dolayı. Zira sıcaklık ter yaratır, gözyaşı ise bir çeşit terdir. Bu yüzden bu ikisi (gözyaşı ve ter) sıcaklıktan dolayı da meydana çıkar, ve her ikisi de aynı şekilde tuzludur. Hareket ise sıcaklık yaratır, (5) Ya da, havanın çarpması nedeniyle. Çünkü karşıdan esen rüzgârın gözleri rahatsız etmesi gibi karşıdan gelen hava da, at hızlı koştukça, (göze–ç) hafif darbeler halinde daha çok çarpar, böylece gözyaşı oluşur, çünkü göz kanalları darbe nedeniyle gevşemiştir. Zira her darbenin ayırıcı ya da ezici, bastırıcı bir etkisi vardır.

38. Yaz yorgunluğu niçin yıkanarak, kış yorgunluğu ise yağlanarak iyileştirilmelidir? Sonuncusu, ürperme ve meydana gelen değişiklikler yüzünden bedenin sıcak olmasına sebebiyet veren sıcaklık vasıtasıyla çözülmelidir. Yağ ise sıcaktır. Ama yazın nem uygulanmalıdır, çünkü mevsim kurudur ve sıcaklık yüzünden ürperilmez. Yazın az yemek ve çok içmek (önerilir), birincisi genel olarak, öteki (yazın) daha fazla miktarda. Yani içecekler yazın genelde mevcut kuraklık nedeniyle içilmelidir. Yemeği azaltmak ise ortak bir (öneridir), yazın ise çok daha büyük oranda azaltılmalı, çünkü insan mevsim nedeniyle yiyecekler tarafından daha çok ısıtılır.

39. Dikkatini toplayarak koşan bir kimse, karşısına biri çıktığı zaman elinde olmadan niçin ani hareketlerde bulunur? Çünkü en çok (bedenin) karşıt yönde hızla çekilen ya da hareket eden (uzuvları) ani hareketlerde bulunur. Şimdi, bir kimse koşar ve uzuvları hızla öne doğru itilirse ve o sırada karşısına biri çıkarsa, uzuvları öne doğru taşınırken karşıt yönde bir ani hareket meydana gelir, böylece ne kadar hızlı koşulursa, elde olmadan yapılan ani hareket de o kadar sert, hızlı olur.

40. Düzgün bir sokağa göre düzgün olmayan bir sokak boyunca yürümek niçin daha az yorucudur? Çünkü dik yürümek her beden için doğaldır. Ancak düzgün arazide yürümek düzgün olmayan arazide yürümekten daha yorucudur, çünkü düzgün arazideki yürüyüşler sürekli

aynı uzuvların çaba harcamasına neden olur, düzgün olmayan arazideki yürüyüşler ise harcanan çabayı bedenin tamamına dağıtır. Sıcak havada (yol) yürümek ise soğuk havaya göre bedeni daha zayıf hale getirir, zira bu yürüyüşler bedenin dıştaki uzuvlarının daha çok çaba harcamasını gerektirir. Bu yüzden terin atılmasıyla da bedeni zayıflatır, soğuk havadaki (yürüyüşler) ise kasları daha sinirli ve (insanları) daha çok yemek yemeye istekli yapar. Bu yürüyüşler iç organlarda sıcaklığın artmasına neden olur, ve insan soğuğa karşı duyarsız olduğu zaman bedenin iç kısmını, oradaki sıcaklığı artırarak temizler, ama (bu sıcaklık–ç) kasları, tamamen etkisi altına almadan sıkılaştırır. Aynı şekilde yokuş çıkmak inmekten daha çok çaba harcamayı gerektirir ve insanı iyice zayıflatır. Zira yokuş arazideki yürüyüşler en çok kalçanın ağrımasına neden olur, yokuş aşağı ise uylukların. Çünkü uyluklara binen tüm ağırlık genellikle (orada) yorgunluğa yol açar. Zira onlar (uyluklar) doğal olmayan bir şekilde [sıcaklık nedeniyle] zor kullanarak kaldırıldığı için (tırmanmak) (insanı–ç) fazlasıyla ısıtır. Bu yüzden bu tür yürüyüşler ani ter boşanmalarına, sık sık nefes alınmasına neden olur, böylece (insanı) zayıflatır ve kalçanın ağrımasına yol açar. Zira zor kullanarak kaldırılan uyluklar kalçayı büker ve çekerek tekrar gerer, bu durum zorunlu olarak insanın bu bölgesini çok ağrıtır. Sert zemindeki yürüyüşler ise kasların ve bacaktaki gergin kısımların yorulmasına neden olur, çünkü

böyle bir zeminde zor kullanarak adım atıldığı için sinirlerde ve kaslarda bir gerginliği yol açar. Yumuşak zeminde yürümek uzuvlar için yorucudur, çünkü zemin esnediği için uzuvların bükülmesine neden olur. Bu ise aynı sorundur.

41. Yokuş çıkmak niçin zordur? Her adım (ayağın) yukarıya kaldırılması ve indirilmesiyle yapıldığı için. Yukarıya kaldırmak doğal değildir, indirmek ise doğaldır, ancak (ayağı) öne atmak her ikisinin ortasıdır. Yokuş çıkmakta ise pek çok şey doğal değildir.

42. Attan niçin ender düşülür? Çünkü (düşme–ç) korkusu yüzünden insan daha dikkatli olur.

VI
BELİRLİ BİR DURUMDAN VE DURUŞTAN DOLAYI MEYDANA ÇIKANLAR

1. Oturmak niçin kimilerini şişman, kimilerini ise zayıf yapar? (1) Belki, bünyeler farklı olduğu için. Yani biri sıcaktır, öteki ise soğuk. Sıcak olanlar şişmanlar, çünkü beden, sıcaklığı sayesinde besinlerin üstesinden gelir. Soğuk olanlar ise, dışarıdan gelecek sıcaklığa gereksinim duyduğu ve bedenin bunu en çok da hareket vasıtasıyla kazandığı için, hareketsiz kaldıkları zaman (besinleri) sindiremezler. (2) Ya da, biri içinde fazlalık madde taşıdığı, bu maddeyi sarf edecek harekete gereksinimi olduğu, ötekinin ise olmadığı için.

2. İnsan, beden eğitimi hareketlerinde olduğu gibi, uzuvlarını niçin germelidir? Çünkü insanın, kendine özgü havayla kanalları temizlemesi gerekir.

3. Kıvrılmış bir durumda yatmak niçin daha iyidir ve hekimlerin birçoğu (niçin) bunu önerir? Çünkü mide, eğer sıcaksa, daha çabuk sindirir. Ayrıca yellenmek için gazların toplanabileceği bir yer açmak gerekir, zira gazlar böylece fazla sıkıntı vermez. Bu yüzden damar çatlaması ve apseler bile sağlığa yararlıdır, çünkü gazları

içine alacakları oyuk yerleri vardır. Ancak dümdüz yatıldığı zaman oyuk meydana gelmez, zira iç organlar her yeri kaplar, ama kıvrılarak yatıldığı zaman bir oyuk meydana gelir.

4. İnsanın, otururken değil de niçin ayağa kalkarken başı döner? Çünkü hareket edilmediği zaman nem tek bir yerde toplanır ve orada kalır. Bu yüzden çiğ yumurta da dairevi şekilde dönemez, hemen devrilir. Şimdi, (bedendeki) nem harekete geçirilirse aynı şey vuku bulur. Yani insan böyle bir durumdaysa hareketsiz kaldıktan sonra ayağa kalkar. Ama nem bir karar durumdaysa ve dağıldıysa insan harekete geçtikten sonra oturur.

5. Bir kimse sağ tarafına yatarsa niçin daha kolay uykuya dalar? (1) Belki, insanın uyanıkkenki durumu ile uykudaki durumu birbirine karşıt olduğu için. İnsan uyanıkken sol tarafına yattığı için, bir başkasında tam karşıtı, hem de karşıt ilke söz konusu olur. (2) Ya da, uyku hareketsizlik anlamına geldiği için. Harekete neden olan uzuvları hareketsiz tutmak gerekir, sağ taraftaki uzuvlar ise harekete sebebiyet verir. Ama bunların üzerine yatılırsa, uyanmanın çıkış noktası adeta bağlanmış olur.

6. (Bir uzuv) niçin uyuşur? Eller ye ayaklar (öteki uzuvlara) göre niçin daha çok uyuşur? Çünkü uyuşma bir soğumadır. Uyuşma kanın çekilmesi ve değişmesiyle meydana çıkar. Adı geçen yerler ise çok az kas içerir ve çok sinirlidir, özellikle ayaklar. Böylece çabuk soğuma için bünye tarafından bir yol hazırlanmıştır.

7. Niçin sol tarafımıza uzanmayı tercih ederiz, ama sağ tarafımıza yatarak uyuruz? (1) Belki, ışığa bakmayıp arkamızı döndüğümüz için. Zira karanlıkta daha çabuk uykuya dalınır. (2) Ya da, sol tarafımıza yattığımız zaman uyandığımız için ve sonra belirli bir faaliyeti kolayca icra edebildiğimiz ve böylece <karşıtıyla> taban tabana zıt duruş uygun olduğu için. Zira her duruş büyük ölçüde kendisine uygun faaliyeti gerektirir.

(Bu noktada bazı elyazmalarındaki birinci bölüm 1. maddeden itibaren sözcüğü sözcüğüne tekrarlanmaktadır.)

VII
DUYGUDAŞLIKTAN DOLAYI MEYDANA ÇIKANLAR

1. Başkaları esnediği zaman insan genellikle buna tepki olarak niçin esner? Bunun nedeni, insanın şiddetli bir istek duyduğu ve sonra bu durum anımsatıldığı zaman onu icra etmesidir, ama en çok da kolay harekete geçirebilecek şeylerde, örneğin idrar yapmak gibi. Esnemek ise nemin rüzgârı ve hareketidir. Bu yüzden insan onu sadece (başka yerde) görse bile, bu durum ortaya çıkar.

2. Bir kimseyi, ellerini ya da ayaklarını uzatarak gerindiğini ya da buna benzer başka bir şey yaptığını gördüğümüz zaman buna tepki olarak niçin bu hareketleri taklit etmeyiz, oysa öte yandan esneyen birini gördüğümüz zaman buna tepki olarak biz de niçin esneriz? (Biz) bunu elbette ki her zaman değil, sadece beden bunun için özellikle bir istek duyduğu ve nemi ısınacak bir durumda olduğu zaman yaparız. Sonra sevişmek ve yemek yemek için olduğu gibi, anımsamak da bunun için gerekli hareketi yaratır. Zira anımsamanın bu konuda ortaya çıkardığı şey, fantezide tasarlanan durum için duyulan

şiddetli isteğin (gerçek olarak da) mevcut olduğu olgusudur.

3. Bir ateşin yakınında olduğumuz zaman niçin idrar yapma isteği duyarız, ama bir suyun, örneğin bir akarsuyun yanında olduğumuz zaman bunu niçin gerçekten yaparız? Çünkü her çeşit su bize bedendeki nemi anımsatır ve zaten sıkıştıran (nemi) dışarıya çekip çıkarır, ateş ise, bedende katılaşan şeyi, tıpkı güneşin karı eritmesi gibi gevşetir.

4. Bazı hastalıklar, yanına yaklaşıldığı zaman niçin bulaşır, öte yandan (başka birinin) sağlığı ise niçin kimseye bulaşmaz? (1) Hastalık hareket, sağlık hareketsizlik olduğu için. Biri bu yüzden hareket yaratır, öteki ise yaratmaz. (2) Ya da, biri istemeden, öteki isteyerek meydana çıktığı için. Zira istenmeyen şey istenen şeyden ve olasılığa göre yürüyen şeyden ayrılır.

5. Sözgelimi bir testerenin bilenmesi, bir süngertaşının kesilmesi, bir taşın zımparalanması gibi işiterek algıladığımız bazı nahoş şeyler niçin tüylerimizi ürpertir, öte yandan görerek algıladığımız bazı durumların belirtileri bizde niçin bu aynı durumları yaratır? Birini ekşi bir şey yerken görürsek dişlerimiz kamaşır, ve başkalarına eziyet edildiğini gördükleri zaman bazı insanlar tir tir titrer. Çünkü her ses ve her sada bir rüzgârdır, ama içimize nüfuz ettiği zaman bu (rüzgâr–ç) doğası gereği hareket yaratmak için belirlenmiştir. Ancak o (rüzgâr–ç) büyük boyutta ya da kuvvetli darbeyle birlikte meydana gelir-

se güçlü bir hareket yaratır, çünkü içimizde bir şeyi tahrik eder ya da değiştirir. Böylece büyük boyutlarda ortaya çıkan ve mutedil olan rüzgârlar algı merkezini bile harekete geçirir, bu yüzden bu tür rüzgârların hoş bir etkisi vardır. Ancak kuvvetli darbeye neden olan sert rüzgârlar bu merkezi sarsar ve darbesinin gücüyle (sarsıntıyı) ileriye sevk eder. Ne var ki soğuk rüzgârlar da (sarsıntıyı) ileriye sevk eder, zira soğuk belirli bir güçtür. Dediğimiz gibi, bu durum tir tir titremeye neden olur. Genellikle bir darbe meydana getiren sert rüzgârlar ise kıl diplerine isabet ederek kılları karşıt yönde iter. Ama kıllar itildiği zaman kıl uçları (doğal olarak) ters yönde hareket eder. Böylece onlar dik durur. Zira kıllar (doğallıkla) aşağıya doğru yatıktır. (Başlangıçta) değinilen gürültüler sert oldukları için titremenin de sözü edilen nedenlerden dolayı meydana gelmesi gerekirdi. Ancak kıllar orada (bedenin öteki kısımlarında) daha zayıf ve (gürültünün neden olduğu) etki az olduğu için, bu (sert gürültülerin) etkisi başa göre bedenin öteki kısımlarında daha çoktur. İşitmek, görmeye göre algının daha zayıf biçimi olduğu için, bu şekilde ortaya çıkan süreçler de yüzeyde kalır. Titremede ise durum böyledir, bu yüzden o da (titreme de-ç) pek çok ve farklı nedenlerden dolayı ortaya çıkar. Ancak görmek gerçekliğe en sadık algı biçimi olduğu için, bu şekilde meydana gelen etkiler de ona uygun olur. Bu yüzden aynı etki böylece gerçeklikteki gibi vuku bulur, ama gerçekliktekinden bir

parça daha zayıf bir şekilde. (Gerçeklikle aynı olan) etkiler gerçi işitme vasıtasıyla ortaya çıkmaz, ama bunları beklediğimiz için tüylerimiz ürperir, zira acı dolu bir kötülüğü beklemektir söz konusu olan.

6. İnsan, biri esnediği zaman buna tepki olarak niçin esner ve biri idrar yaptığı zaman, özellikle hayvanlarda görüldüğü gibi, niçin idrar yapar? Elbette ki anımsama yüzünden. Zira insan anımsarsa bu kısım harekete geçirilir. Daha iyi bir algı yetisine sahip insanlarda, böyle bir şey gördükleri zaman hareket ve anımsama hemen baş gösterir, hayvanlarda ise yalnız görmek yeterli olmaz, onların başka bir algıya da gereksinimleri vardır. Bu yüzden koku almaları da önemlidir, çünkü bu algı akılsız varlıklarda kolayca uyarılabilir. Bu nedenle bütün hayvanlar da ilk idrar yapılan aynı yere idrar yapar. Onlar en çok da koku aldıkları zaman uyarılır, ama bu yere yaklaşırlarsa koku alırlar.

7. Kesilen, yakılan ya da işkence gören ya da başka dehşetengiz bir şeye maruz kalan birini gördüğümüz zaman onun ıstırabına niçin düşüncemizde katılırız? (1) Hepimiz ortak bir bünyeye sahip olduğumuz için. Bu yüzden böyle bir durumla karşılaşıldığı zaman bu kişinin maruz kaldığı ıstıraba, onunla olan yakınlığımızdan dolayı katılırız. (2) Ya da, burun ve kulak kendilerine düşen olanaklardan her birine göre belirli etkileri alıp kabul ettiği için; böylece gözler de hem hoş hem de nahoş şeylerden haberdar olur.

8. Verem, göz iltihabı ve uyuz yaklaşıldığı zaman niçin bulaşır, ama su toplaması (istiska), hummalı hastalıklar, katılma ve başka hastalıklar niçin bulaşmaz? Göz iltihabında durum şöyledir: Göz en kolay hareket eden kısım olduğu ve öteki organlara göre gördüğü şeye, örneğin bir nesne hareket ettiği zaman onun da hareket etmesi gibi, daha çok uyum sağladığı için, düzensiz duruma düşmüş bir göze baktığı zaman kendisi de aşırı düzensiz hale gelir. Veremde ise şöyle: Çünkü verem ortama kötü ve ağır bir hava yayar, en çok da veba (hastalığı) gibi havanın bozulmasıyla meydana çıkan hastalıklar bulaşıcı olur. Kim yaklaşırsa böyle bir havayı solur. (Böyle bir hava) hastalıklı olduğu için bu kişi hastalanır. Ama o tek bir (kişiden), bu kişi nefes verdiği için hastalanır, başkaları ise başka şekilde (nefes verir); ve o kendisini hasta yapan havayı soluyarak aynı havayı içine çektiği için aynı hastalığa yakalanır, daha önce bu hastalıktan mustarip olsaydı (aynı havayı–ç) soluyacaktı. Başka, cüzam gibi (benzer hastalıklar) arasından uyuz, akıntı (bedenin) yüzeyinde vuku bulduğu ve yapışkan olduğu için bulaşıcıdır. Ancak bu durum, kaşındırıcı hastalıklarda böyledir. Bu yüzden bu (hastalıklar) yüzeyde ortaya çıktıkları ve yapışkan oldukları için bulaşıcıdır. Adı geçen öteki hastalıklar, kısmen yüzeyde ortaya çıkmadıkları, kısmen de yüzeyde ortaya çıksalar bile, kuru olmaları, nedeniyle orada uzun süre kalmadıkları için bulaşıcı değildir.

9. Semizotu ve tuzlar hemodi'ye niçin son verirler? Çünkü birincisi belirli bir (miktar) nem içerir. Çiğnendiği ve bir süre sıkıştırıldığı zaman bu durum belli olur. Sonra nem soğurulur. Yapışkan kısım nüfuz eder ve acılığı uzaklaştırır. Ve (her ikisinin) de aynı türden olduğunu acılık kanıtlar, zira (sıkılarak çıkarılan) su belirli bir acılık içerir. Tuz ise acılığı, aynı şekilde onu eriterek uzaklaştırır. Peki ama potasyum eriyiği ile karbonat eriyiği bunu niçin yapmaz? (Bu maddeyi) gerçi bir araya topladığı, ama eritmediği için.

VIII
ŞİDDETLİ SOĞUKTAN VE TİTREMEKTEN DOLAYI MEYDANA ÇIKANLAR

1. Üşüyen kişiler niçin morarır? Çünkü kan soğuk nedeniyle katılaşır, katı durumda ise rengi, sıcaklığın noksanlığından dolayı koyulaşır. Buna karşılık beyaz (açık renk–ç) ateşe aittir. Bu yüzden yaşlı insanlar da özellikle morumsu bir renk alır, çünkü sıcaklıkları iyice azalmıştır.

2. Üşüyenler niçin uyuyamaz? Çünkü üşüyenler nefeslerini tutar, uyuyanlar ise nefes almaktan çok nefes verir, böylece üşürken uyumak zor olur; zira iki karşıt şeyi aynı anda yapmak mümkün değildir.

3. Güçsüzler, hastalar ve öfkeliler soğukta niçin sinirli olurlar? Çünkü soğuma insanı daha katı yapar.

4. Sporcular tam da iyi durumdayken soğuğa niçin duyarlı olur? Çünkü bu durumda beden temizdir, iyi havalanmıştır ve hiç yağ içermez. Ancak bedenin bu durumu özellikle havadan kolayca etkilenir, hele havanın (bedene) kolayca nüfuz etmesine göz yumulursa ve (bedende–ç) hiç sıcaklık kalmamışsa. Yağ ise, iyice nemlenmemişse sıcaktır.

5. İnsanın en çok niçin elleri ve ayakları üşür? Elbette dar olmaları yüzünden. İçlerindeki dar olan kanallarda da az kan dolaşır, böylece onların (ellerin ve ayakların–ç) sıcaklığı az olur; zira kan sıcaktır.

6. Bacaklar yukarıya kaldırıldığı zaman insan niçin daha çok üşür? (1) Belki, aşağıdan daha çok rüzgâr estiği için. (2) Ya da, kan aşağıya doğru küçük bir bölgeye itildiği için, böylece geri kalan kısımlar daha kolay soğur, çünkü sıcaklık oradan geri çekilir.

7. Yağ sıcak olduğu halde şişmanlar niçin çok üşür? Bunun nedeni, bedenlerinin genişliği yüzünden en dıştaki kısımlarının iç sıcaklıktan uzak, ama dıştaki soğuğa yakın olmasıdır.

8. İnsan hapşırdıktan ve idrar yaptıktan sonra niçin ürperir? Çünkü her iki durumda damarlar boşaltılır, ama damarlar boşalınca ürpermeye neden olan soğuk hava buraya nüfuz eder.

9. İnsan soğukta, özellikle yazın değil kışın, niçin çok büyük bir açlık hisseder? Çünkü bu tür bir açlık kuru besinlerin noksanlığından dolayı ortaya çıkar, soğukta ve kışın ise içteki sıcaklık küçük bir bölgeye çekilir, böylece içteki besinler çabucak tüketilir. Bu durum baş gösterdiği zaman insanın çok büyük bir açlık hissetmesi doğaldır. Böyle bir açlık sırasında ortaya çıkan yorgunluk ve halsizlik ise, sıcaklığın toplanması nedeniyle bedende bir erimenin vuku bulmasıyla meydana gelir, ki bu erime yiyecekler için belirlenen yere akarsa kendisi bedendeki besin haline

gelir. Ama nefesin çıktığı noktalara gelirse, konuşma yetersizliği ve halsizlik belirir; konuşma yetersizliği belirir, çünkü hava boruları tıkanmıştır, halsizlik ise beden için gerekli hepsinin noksanlığı ve erime yüzünden (belirir–ç). Bu durumdaki insanlara fazla zahmete girmeden yardım etmek mümkündür; çünkü rahatsızlığın çıkış noktası zahiridir. Zira içteki soğuk içimizdeki sıcaklığı bir yere toplayınca çok acıkmamıza neden olur. Tıpkı insanın korkudan titremesi ve betinin benzinin uçması, ama tehlike geçince tekrar kendine gelmesi gibi. Açlıkta da durum, bir lokma ekmek yenirse böyle olur, gerçi kişi doğal yapısının dışına zorla hareket ettirilmiştir, ama (bu yapı–ç) yine de yok olmaz: Çabucak eski haline gelir. Zira doğal baskıya karşıt aynı şey (bedeni) de tekrar doğal durumuna getirir. İnsanın sadece bu baskıyı bertaraf etmesi gerekir, tıpkı çocukların, birbirine karşıt yönde, arkaya doğru halat çekmesinde olduğu gibi. Zira onlar halatı bırakır bırakmaz sırt üstü düşerler.

10. Beden eğitimi hareketi yapmamış olanlara göre yapmış olanlar soğuğa karşı niçin daha duyarlıdır? (1) Belki yağ, bedensel çaba nedeniyle yok edilmiş olduğu için; yağ ise sıcaklık verir, zira yağlı şey sıcaktır. (2) Ya da, bedenin daha iyi havalandırılmasından, gevşek olmasından, yağın ve fazlalık maddenin yok edilmesinden dolayı soğuğu uzak tutabilecek hiçbir şey kalmadığı için. (3) Ya da, gözeneklerin ter nedeniyle açılması yüzünden, böylece sanki birçok kapı orta-

dan kalkmıştır. Ancak aynı bedensel durumun, sağlık ve sağlamlık için yararlı olmadığı açıktır: <Yani> biri açık seçik yağla ilişkilidir, öteki ise gevşektir.

11. İnsan üzerine hem sıcak hem de soğuk su döktüğü zaman niçin ürperir? Karşıt şeylerin, aynı etkinin nedeni olması gariptir. Ancak bunun nedeni, soğuk su döküldüğü zaman içteki sıcaklığın söndürülmesidir, ki bu durum ürpermeye neden olur, öte yandan sıcak su dıştaki soğuğu bir bölgeye sıkıştırır ve bu soğuk kaçarken iç kısımda toplanır. Böylece her ikisi aynı etkinin nedeni olur, ama biri içten, öteki dıştan gelen bir neden yüzünden.

12. Deri üzerindeki kıllar niçin dimdik olur? Onların (üşüyenlerin) derisi bir araya toplanıp büzüldüğü zaman onlar (kıllar) da anlaşılacağı üzere yukarıya doğru dikilir. Ama deri soğuğun ve başka duygulanımların etkisiyle bir araya toplanıp büzülür.

13. İdrar yaptıktan hemen sonra niçin ürperilir? Sıcak nem hâlâ içerideyken, idrar torbası ve çevresindeki kanallar doluyken nem dışarıya atıldığı zaman soğuk havayla doldukları için. Zira hiçbir şey boş kalamaz, ya havayla ya da bir maddeyle dolmuş olmalıdır. Bu durumda soğuk hava nüfuz ettiği için doğal olarak ürperilir.

14. Üşüyenlerin dili niçin sarhoşlarınki gibi peltekleşir? (1) Belki dil soğuk nedeniyle sert, kuru ve bu yüzden zor hareket eder hale geldiği için ve bu durum baş gösterirse artık açık seçik ifade

etmesi mümkün olmaz. (2) Ya da: Dıştaki kısımlar soğuk yüzünden sıkışıp yoğunlaştığı için nem iç kısımlara doğru akarak toplanır ve dili tamamen nemlendirir, bu nedenle dil görevini yerine getiremez, tıpkı sarhoşlar hakkında söylediklerimiz gibi. (3) Ya da aşırı soğuk nedeniyle meydana gelen titreme sonucunda dilin hareketi düzensiz olduğu ve bu yüzden söylenmek istenen şeyi eklemleyemediği için; ve bu durum onun peltekleşmesine yol açar.

15. Üşüyenlerin "bedenindeki kıllar niçin dimdik olur? (1) Çünkü soğumadan dolayı sıcaklık (bedenin) iç kısımlarında toplanır, ama sıcaklık kaslardan dışarıya kaçarsa kaslar daha çok sıkışır, kaslar sıkışırsa kıllar daha çok dik duruma gelir. (2) Ya da şu nedenle, çünkü ∗∗.

16. Kışın hareketsiz dururken değil de koşarken niçin daha çok üşürüz? Çünkü hareketsiz dururken bedenin çevresinde bulunan hava, bir defa ısınmış olursa, bize artık sıkıntı vermez, ancak koşarken soğuk olan yeni hava tekrar tekrar bize hücum eder, bu yüzden daha çok üşürüz. Ayrıca hava hareket ettiği zaman daha soğuk olur, bu ise en çok koşarken söz konusudur.

17. Gün ağarırken güneşin doğması yakın olduğu halde hava <geceye> göre niçin daha soğuk olur? (1) Güneşin görünmediği süre uzun olduğu ve yeryüzü çok soğuduğu için. (2) Ya da, gün doğarken çiy düştüğü için, tıpkı kırağıda olduğu gibi, ama ikisi de soğuktur. (3) Ya da: Bu ikisi (çiy ve kırağı–ç) sadece yükselen sıcaklık üs-

tünlüğünü kaybettiği için düşer, ama sıcaklık, güneş çıkmadığı için üstünlüğünü kaybeder. Bu yüzden (çiy ve kırağı) eğer (güneş) çok uzaksa düşmezler, ama güneş yakınsa (her ikisi) de düşer ve sertleşirler (donarlar). Bu yüzden toprak, güneş uzun süre görünmediği için iyice soğur. (4) Ya da, sabaha karşı gece esen rüzgârlar soğuğun <nedeni> olduğu için. (5) Ya da; Yiyecekler sindirildiği için hava bize daha soğukmuş gibi gelir. Ancak midemiz boş olursa daha çok üşürüz. Bunun belirtilerinden biri de en çok kustuktan sonra üşümemizdir.

18. Soğuktan donmuş bir kişinin, eğer bu kişi ateşin yanına getirilirse, niçin ağrısı ve sancısı olur, ama yavaş yavaş ısıtılırsa niçin olmaz? Çünkü genel olarak bir karşıtın kendi karşıtına (her ani) dönüşmesi değişimi büyük bir değişim haline getirir, tıpkı ağaçlarda olduğu gibi, insan onu yavaş yavaş büktüğü zaman hiçbir zorlukla karşılaşmaz, ama sert bir şekilde aniden bükerse onu kırar. Bu durumda türdeş-olan türdeş tarafından etkilenmiyorsa, üşürken sıcaklık içe doğru itiliyor ve orada toplanıyorsa, nem ve soğuk (yüzeyde) kalıyorsa, karşıt-olan kendi karşıtını yok ediyorsa, bu kişi (yavaş yavaş) ısıtıldığı zaman dıştan (yavaş yavaş) sıcaklık gelir ve daha az ağrıya, sızıya neden olur, oysa (yavaş yavaş) ısıtılmadığı zaman (ağrılar) artar.

19. Bedenimiz daha önce serinlemişse, sıcaklık aynı kaldığı halde yanıkları ve ağrıları niçin daha çok hissederiz? (1) Belki, kaslar, yoğunlukla-

rı nedeniyle, birdenbire gelen sıcaklığa engel olduğu için. Bu yüzden kurşun yünden daha sıcaktır. (2) Ya da: Sıcaklığın geçişi zorla olduğu için; çünkü soğuk yüzünden kanallar katılaşmıştır.

20. Öfkeli kişiler niçin üşümez? Çünkü öfke ve hırs korkaklığın karşıtıdır, öfke ise ateşli sıcaktan ileri gelir. İnsan içinde fazlasıyla ateşli sıcak tutarsa ısınır. Bu durumu en iyi şekilde çocuklarda gözlemlemek mümkündür. Zira yetişkinler ne yapacaklarını bilmezken, çocuklar önce derin bir nefes alır ve sonra kıpkırmızı olur, çünkü içlerinde fazla sıcaklık vardır ve bu sıcaklık arttığı zaman çocukların kıpkırmızı olmalarına sebebiyet verir. Ama sonra bir kimse onların üzerine bol bol soğuk su boşaltırsa öfkeli olmaya son vermeleri gerekir, çünkü sıcaklıkları söndürülmüştür. Korkak ve ürkeklerde bunun tam tersi görülür. Onlar üşür, elleri ayakları buz keser, sararıp solar, zira sıcaklık onlarda yüzeydeki yerlerini terk eder.

21. Ürperdiğimiz zaman kıllar niçin dimdik olur? (1) Çünkü (kıllar) doğallıkla nemin içinde yatacak şekilde yaratılmıştır, zira kılın ağırlığının nem üzerinde üstünlüğü vardır. Ürperme ise soğuk nedeniyle ortaya çıkar, ancak soğuk doğal olarak nemi katılaştırır. Bu durumda kılların çıktığı nem değişir ve katılaşırsa, beklenildiği gibi, kıllar da değişir. Kıllar karşıt bir duruma geçtikleri zaman ya aynı konumda kalırlar ya da nem üzerinde yeniden üstünlük kazanırlar. Ancak nem katılaşmış ve yoğunlaşmışsa, ağırlıkları nedeniyle kılların üstünlük kazanacaklarını

beklememelidir. Ama nem katılaştığı için kılların herhangi bir yöne yatmaları mümkün olmazsa, o zaman geriye sadece dik durmak kalır. (2) Ya da, soğuma nedeniyle sıcaklık (bedenin) iç kısımlarında toplandığı ve kaslar, sıcaklık kendisinden uzaklaştığı zaman, iyice sıkıştığı için; ama kaslar sıkışırsa kıllar daha çok dikilir, tıpkı birinin bir bitki sapını ya da herhangi başka bir şeyi toprağa gömerek sıkıştırmak istemesi ve (çevresini) her yerden toprak getirerek tamamen doldurması gibi; ve (bu bitki sapı), sıkıştırılmadan bırakıldığı zamankine göre daha dik durur.

22. Üşüyenler özellikle niçin uyuyamaz? Çünkü üşüyenler nefes vermekten çok nefeslerini tutar, uyuyan biri ise nefes almaktan çok nefes verir. Bundan dolayı üşümek, uykudaki davranışımızın tam karşıtını yapmamıza neden olur.

IX
KAN OTURMUŞ YERLER, YARA İZLERİ VE DARBE İZLERİ

1. Darbe izlerinin oluşmasını, üzerine yeni yüzülmüş post, özellikle de koç postu ve kırılmış yumurta koyulması niçin önler? Çünkü her ikisi de nemin toplanmış halidir ve şişmeyi önler. Zira yara yüzünden açılan (yer) sıcaklıktan dolayı şişer; bu durumda yumurta yapışkan kitlesi sayesinde (bu yere) sıkıca yapışır, şişmeyi önler, aynı şekilde (yaraların) dağlanması da yapışkan gibi (aynı etkiyi gösterir). Postlar da yapışkan kitle vasıtasıyla (yaranın-ç) üzerine yapıştırılır ve sıcaklıkları yüzünden kaynamaya neden olur ve (böylece) iltihaplanmaya son verir: Zira (postlar ya da yumurta) birkaç gün yaranın üzerinde bırakılır. (Yaraya) tuz ya da sirke sürenler de iltihaplanmayı geçirmek ister.

2. Yara izleri niçin bedenin bütün öteki kısımlarında koyu, gözde ise açık renktedir? Çünkü yara izi bu yerin daha önceki rengine karşıt bir renk alır, tıpkı hastalanan her şeyin (karşıtına dönüşmesi) gibi, yara izleri ise gözün koyu renkli kısmındadır. Ancak bedenin öteki kısımlarında

yara izleri hemen koyulaşmaz, başlangıçta açık renktedir, gözdeki yara izi de sürekli açık renkte değildir, bu şekilde ya tamamen ya da büyük ölçüde değişmesi ancak zamanla olur.

3. Narteks-sapıyla (Narthexstengel) bir yere vurulduğu zaman niçin ortası beyaz kırmızı bir daire oluşur? (1) Belki darbe, yuvarlak Narteks-sapının en çok isabet ettiği orta kısımdan kanı uzaklaştırdığı için. (2) Ya da: Özellikle bu nedenden dolayı kan tekrar geriye gelmeliydi. Kızarma ise kanın bir araya toplanmasıdır, ancak bir araya toplanma vurulan yere doğru vuku bulur.

4. Narteks-sapıyla hızla vurulduğu zaman vurulan yerin niçin ortası beyaz, çevresi ise kırmızı, oysa odunla vurulursa niçin ortası koyu kırmızı olur? Çünkü narteks-sapı, hızla vurulduğu zaman, hafifliği yüzünden kanı yüzeye yayar, böylece kanın uzaklaştığı yer beyaz, fazla miktarda kanın gittiği yer ise kırmızı görünür. Ne var ki, vurulan yer şişerse, kan az olduğu ve yol yukarıya doğru gittiği için dağılan kan çabuk geriye gelemez, zira kan sadece çok miktarda olmasıyla zorlanır, doğal olmayan bir yol izlemek zorunda kalır. Sert bir cisimle vurulan darbeler, cismin ağırlığı ve kalınlığından dolayı bir basınca ve ezilmeye yol açar. Basılan yer oyuk, ezilen yer ise gevşek olur, zira ezilme hafifçe kesilme ve ayrılmadır. Orta kısımda oyuk ya da gevşek bir yer meydana geldiği zaman kan çevredeki yüzeyden oraya doğru akar. Zira kan doğal olarak aşağıya

ve gevşek yerlere doğru akar, böylece gevşek yerler (bu duruma–ç) baş eğer. Kan burada toplandığı zaman bu yer anlaşılacağı üzere kızarır, kanın uzaklaştığı yerlerin rengi ise beyaz olur.

5. Dalağından rahatsız olanların yara izleri niçin koyu renktedir? Çünkü bu kişilerin kanları, dalaktan gelen hastalıklı ve sulu kanın karışmasından dolayı bozulmuştur. Yara izi ise yüzeyde çok küçük bir yer tutar, sulu ve sıcak olduğu için koyu renk alan kan ise yara izinin altından görünerek onu koyulaştırır. Yara izi böyle bir durumda genellikle daha koyu olur. Bu, aynı nedenden dolayı vuku bulur. Zira derinin zayıflığı yüzünden kan soğur, ve sıcaklık buharlaştığı zaman kan koyulaşır. Aynı şekilde yaşlı insanların cildi de koyulaşır, ve o zaman doğuştan yara izleri de gençlere göre daha koyu olur, zira onların tüm bedeni kan oturmuş yer gibidir, ama cildin inceliği yüzünden değil, tersine, sıcaklık uzaklaşmış olduğu için.

6. Aynı fenomenin nedeni olan her şey, hatta aynı yeti (bu fenomeni) yaratır mı, yoksa yaratmaz mı? Bununla örneğin şunu kastediyorum: Hem demir hem de kara turp ve yumuşatılmış fasulye ve deniz-ciğeri (sea-lunge) ve killi toprak ve bazı başka maddeler nasırı ortadan kaldırırlar. Acaba bu, aynı yeti sayesinde mi vuku bulur, ya da mavi-siyah demirde mavi-siyah olan şey iyileştirici olduğu için mi, fasulye, deniz-ciğeri ve killi toprakta ise, bunlar geçirgenliklerinden dolayı aslında emici oldukları için mi ve başkalarında tek-

rar başka nedenlerden dolayı mı? Ya da sadece, önceki aşamaların farklı olduğu konusunda aleyhte hiçbir şey yokken, etkinin son aşaması bütün bu nesnelerde aynı olduğu –zira bunların birçoğu, sıcaklık ve soğukluk gibi, karşıt şeylerdir– için mi?

7. Niçin bütün yara izleri koyu, gözdeki ise açık renkte olur? Çünkü onların rengi bulundukları yere göre değişir, böylece gözdeki koyu renk olan yarı izleri zorunlu olarak açık renk alır.

8. Aynı şiddetle vurulduğu zaman daha sert bir cisme göre narteks-sapı insanın canını niçin daha çok acıtır? Sert bir cisimle vurulan darbenin can acıttığı da düşünülecektir, çünkü o (sert cisim–ç) daha şiddetli vurur. Ancak insanın canı yalnız darbe aldığı zaman değil, vurduğu zaman da acır. Bu duruda sert cisimle sadece vurulur – zira bu cismin sertliğinden dolayı vurulan yer esneyip gevşer–, Narteks-sapıyla ise her ikisi de vuku bulur, yani hem bu yere vurulur hem de bu yer vurur, çünkü (Narteks-sapının) hafifliği yüzünden vurulan yer esneyip gevşemez, böylece ikili bir darbe meydana gelir.

9. Thapsia-otu ve madeni kupa birbirine karşıt olmalarına rağmen kan oturmuş yerleri, biri hemen öteki daha sonra olmak üzere niçin iyileştirir? Zira madeni kupa soğuktur, ozanın da dediği gibi: *"Dişlerinin arasında tutuyordu soğuk demiri".*

Tnapsia-otu ise sıcaktır ve onun yakıcı bir etkisi vardır, Madeni kupa, suyun bayılanlar üze-

rindeki etkisi gibi, (aynı etkiyi) gösterir. Çünkü (bedenin üzerine) soğuk geldiği zaman, bu soğuk kandaki sıcaklığın yüzeye çıkmasını engeller, zira kan darbe sonucu bir araya toplanmıştır ve sıcaklık dışarıya çıkarsa pıhtılaşacaktır. (Kan) dışarıya çıktığı zaman nasıl pıhtılaşıyorsa, derinin hemen altında olduğu zaman da yüzeye yakın yerde pıhtılaşır; ancak madeni kupanın soğukluğu vasıtasıyla sıcaklığın dışarıya çıkması engellenirse kan pıhtılaşmaz, tersine, tekrar dağılır ve bir araya toplandığı yere döner. Sıcak olan Thapsia-otu da aynı etkiye sahiptir; sıcak olduğu için pıhtılaşmayı önler.

10. Kan oturmuş yerlerin üzerine, örneğin madeni kupa ve buna benzer başka şeyler gibi, demirden bir cisim koyulduğu zaman kan niçin dağılır? Bunun nedeni demirin soğuk olmasıdır. Demir, darbe yüzünden bir araya toplanmış kandan sıcaklığın dışarıya çıkmasını önler. Ama sıcaklık yüzeyden dışarıya çıkarsa kan oturmuş bir yer meydana gelir. Bu yüzden de üzerine, (kan) pıhtılaşmadan önce, vakit geçirmeden bir şey koymalıdır. Thapsia-otu da balla birlikte bu nedenden dolayı yardımcı olur. Zira o sıcak olduğu için kanın soğumasını engeller.

11. Aynı yerde birkaç kez bir yara meydana gelirse izi niçin koyu renkte olur? Yara bu kadar sık meydana gelirse yeri zayıf olur, ve ne kadar sık meydana gelirse (bu yer–ç) o kadar da (zayıf olur–ç). Zayıf yer ise soğumuştur ve sıvıyla doludur. Bu yüzden de koyu renkte görünür; zira derin ve

uzun süren yaralar koyu renkte yara izleriyle sonuçlanır. Sık sık bir yaranın meydana gelmesi, yaranın uzun sürmesinden başka bir şey değildir.

12. Kan oturmuş yerlerin üzerine niçin madeni kupa koyarız? Darbe aldığımız zaman darbe yeri soğuduğu, sonra sıcaklık uzaklaştığı için. Madeni kupa ise, maden soğuk olduğu için, sıcaklığın dışarıya çıkmasını önler.

13. Yara izlerinin olduğu yerde niçin kıl çıkmaz? Çünkü kılların meydana çıktığı gözenekler tıkanır ve durumlarını (konumlarını) değiştirir.

14. Darbeler niçin şişmelere ve mor lekelere neden olur? Bu yerde dağılan sıvı yanındaki yere nüfuz ettiği zaman orada tekrar şiddetle çarptığı ve sıvının bileşimi (terkibi) sayesinde toplandığı için. Ancak birkaç küçük damar da çatlasa kan (derinin) altında bir araya toplanır.

X
DOĞABİLİMSEL BİRKAÇ SORUN

1. Niçin bazı (canlı varlıklar) öksürür, bazıları ise öksürmez, örneğin insan öksürür de sığır niçin öksürmez? (1) Çünkü birçok canlı varlıkta fazlalık madde herhangi başka bir yere yönelir, insanda ise oraya. (2) Ya da, (bütün canlı varlıklar arasında) insanın en büyük ve en nemli beyni olduğu için; öksürmek ise, sümüksü madde aşağıya doğru aktığı zaman meydana gelir.

2. Bütün canlı varlıklar arasından niçin sadece insanın burnu kanar? Çünkü o en büyük ve en nemli beyne sahiptir, fazlalık maddeyle dolu oldukları zaman damarlar buradan (beyindenç) kanallar vasıtasıyla bir akıntı gönderir. Zira hastalıklı kan saf kandan daha hafiftir, ancak bu (hastalıklı kan–ç) beynin fazlalık maddeleriyle karışmış kandır, ve lenf gibidir.

3. Niçin bazı canlı varlıklarda yağ etin altında, bazılarında içinde ve başkalarında ise her iki yerde birden bulunur? Etleri sıkı olanlarda deri ile et arasına sıvı toplanır, çünkü deri bu noktada doğal olarak belli bir uzaklıktadır. Eğer

bu nem kaynarsa yağ meydana gelir. Etleri gevşek ve derileri gergin olan (canlı varlıklarda) ise yağ etin içinde olur. Bu iki durumun da söz konusu olduğu (canlı varlıklarda–ç) yağ hem etin altında hem de içindedir.

4. Erkeklere göre çocuklarda ve kadınlarda ak-cüzam niçin ender görülür, ve yaşlı kadınlar (gençlere göre) (bu hastalığa–ç) niçin daha çok yakalanır? Çünkü ak-cüzam havanın dışarıya çıkmasıdır, çocukların bedeni ise sıkı olduğu için daha az hava geçirir ve kadınların bedeni de erkeklerinkine göre daha az hava geçirir. Zira onlarda (kadınlarda-ç) hava her ay âdet görmeye yönlenir. Bu ise sıkı kaslar üzerindeki (cildin) düzgünlüğüne delâlet eder. Yaşlı kadınların ve çok yaşlı kadınların bedenleri ise hava geçirir. Çünkü onların parçaları, eski binalar gibi, gevşekçe bir araya getirilmiştir.

5. Niçin sadece insan ak-cüzama yakalanır? (1) Belki, o bütün canlı varlıklara göre en ince deriye sahip olduğu, ama aynı zamanda en çok hava içerdiği için. Bunun belirtilerinden biri de, ak-cüzamın en çok ve öncelikle bedenin ince derisi olan kısımlarında meydana çıkması olgusudur. (2) Ya da, adı geçen nedenlerden dolayı; ayrıca bütün canlı varlıklar arasından sadece (insanın) saçı ağardığı için. Ak-cüzamda saçlar ağarır, böylece saçları ağarmayan (canlı varlıkların) ak-cüzama yakalanması mümkün olmaz.

6. En çok sütü, gövdeleri çok büyük olmamasına karşın, niçin keçiler ve koyunlar verir,

insanın ve ineğin sütü ise, en azından (büyüklük farkı) bakımından niçin daha azdır? (1) Belki, fazlalık maddeden geriye kalanlar (insanda ve inekte) beden için sarf edildiği, ama öteki bütün (canlı varlıklarda) tekrar fazlalık maddeye geçtiği, ancak koyunlarda ve keçilerde tamamen süt haline geldiği için. (2) Ya da, (bu hayvanlar) büyük canlı varlıklara göre daha çok doğurabildikleri, böylece daha çok fazlalık maddeyi kendilerinden dışarıya çekip çıkardıkları için; çünkü onlar daha çok beslemek zorundadır.

7. Niçin bazı canlı varlıklar, su (içtikleri yeri) değiştirdiği zaman derilerinin rengini değiştirir ve orada yaşayan canlı varlıklara uyar, örneğin keçilerde olduğu gibi, ama bu durum öteki (canlı varlıklarda) örneğin insanda niçin söz konusu değildir? Ve genel olarak: Bazı canlı varlıklar değişirken, bazıları örneğin karga gibi, niçin değişmez? Nem öğesinin üstün olmadığı canlı varlıklar, örneğin kuşlar gibi, değişmez, bu yüzden onlarda idrar torbası yoktur. İyi de kendileri değişmiyorsa yavruları niçin değişir? Çünkü yavrular kendilerini dölleyen ve doğuranlardan daha zayıftır (güçsüzdür).

8. Erkek (canlı varlıklar) genel olarak dişilerden niçin daha iridir? (1) Çünkü onlar daha sıcaktır ve sıcaklık gelişmeyi teşvik eder. (2) Ya da, erkeklerin her kısmı tamamen gelişmiştir, ötekilerin ise körelmiştir. (3) Ya da, erkeklerin gelişmesi uzun, ötekilerin ise kısa sürdüğü için.

9. Bazı canlı varlıklar çabucak doğururken bazılarında gebelik niçin uzun sürer? Çünkü uzun yaşayan canlı varlıkların yapısı, gelişmelerinin yavaş olmasıdır, uzun yaşayanlar ise yavaş doğuranlardır. Ancak bu durum genelgeçer değildir, örneğin at insandan daha yavaş doğurur, ama ömrü daha kısadır. Bunun nedeni dölyatağının sertliğidir. Zira sert toprakta bir şey çabuk büyüyemez, atın dölyatağında da durum böyledir.

10. İnsanlara göre bütün canlı varlıklarda yavrular bünyeleri gereği büyük ölçüde niçin (anababalarına) benzer? Çünkü insanın, cinsel birliktelik sırasında ruhsal durumunda çeşitli eğilimler ortaya çıkabilir ve özellikle baba ile annenin eğilimleri gibi olabilir, çocuklar da tamamen farklı olur, öteki canlı varlıklar ise büyük bölümüyle tamamen cinsel birleşme edimine dikkat eder. Ama ayrıca böyle bir istekten dolayı genel olarak gebe kalındığı görülmez.

11. (Saç rengi) açık olan insanların ve kır atların göz rengi niçin mavi olur? Çünkü üç göz rengi yardır; Ela, yeşil ve mavi, bedenin rengi her birine göre göz rengine uyar, söz konusu durumda ise bu renk mavidir.

12. Cüceler hangi nedenden dolayı meydana gelir? Ya da daha genel olarak: Niçin bazı (canlı varlıklar) büyük, bazıları ise küçüktür? (Bu sorunu) aşağıdaki şekilde ele almak gerekir: Görünüşe göre bunun için iki neden vardır: Ya mekân ya da beslenme. Yani mekânın dar ve yi-

yeceklerin kıt olması; tıpkı yeni doğmuş canlı varlıkların, örneğin küçük köpeklerin kuş kafesinde yetiştirilmesine benzer şekilde, büyümelerini engellemeye çalışmak gibi. Nedeni mekân (darlığı) olan (canlı varlıklar) cüce olur. Onların enleri ve boyları anababaları gibi aynı orandadır, sadece bütün halinde küçüktür. Bunun nedeni, mekânın darlığından dolayı düz hatların bükülmüş ve eğik olmasından ileri gelir. Satış tezgâhlarına çizilmiş (figürlerin) gerçi küçük olması, ama yine de (normal) bir genişlikte ve derinlikte görünmesi gibi, cücelerde de bu durum söz konusudur. Yiyecek kıtlığından dolayı tam gelişmemiş olanların uzuvları ise çocuklarınki gibidir. Ve bazılarının, küçük olmalarına karşın, Malta köpeği gibi düzgün endamlı olduğunu görmek mümkündür. Bunun nedeni doğal gelişmenin, mekân gibi aynı etkiyi göstermemesinden ileri gelir.

13. Bazı canlı varlıklar niçin birbirinden, bazıları ise sanki ilk-döllenme onlara düşermiş gibi belirli maddelerin bileşiminden meydana gelir? Doğayı gözlemleyenlerin kanısına göre ilk-döllenme evrenin ve dünyanın büyük değişimler ve altüst oluşlar geçirmesi sonucunda ortaya çıkmıştır, eğer tekrar böyle bir şey meydana gelirse bu tür hareketler şimdi de vuku bulmak zorundadır. Zira her şeyin başlangıcı çok önemlidir ve sorunun yarı yarıya bitmiş halidir. Spermler ise başlangıçtır. Birbirinden meydana gelmeyen küçük canlı varlıklarda bunun nedeni, onların önce kendi türleri gibi, yani spermlerin küçüklü-

ğü gibi döllenmiş olmasıdır. Çünkü küçük bir (canlı varlığın) menşei de küçüktür. Böylece (menşei küçük) değişimlerin de onlar için (küçük canlı varlıklar için–ç) bir sperm yaratması yeterli olur. Zira onlar en çok değişimler sırasında yaratılır. Büyük canlı varlıklarda ise (büyük) bir değişim gereklidir.

14. Niçin bazı canlı varlıklar, örneğin domuz, köpek, tavşan gibi, çok yavrular, insan, arslan gibi bazıları ise yavrulamaz? Çünkü birincilerde birçok dölyatağı ve boşluk vardır, onlar spermlerin dağıldığı bu kısmı doldurmak ister, ötekilerde ise bunun karşıtı söz konusudur.

15. Bütün canlı varlıklar arasında insanın gözleri arasındaki mesafe boyuna oranla niçin en kısa olanıdır? Çünkü insan öteki canlı varlıklara göre daha çok doğaya uygun bir şekilde davranır ve doğayı algılamak öne doğru yönelmekle olur. Zira insan hareketin nereye gittiğini kendi önünde görmelidir. Gözler arasındaki mesafe arttıkça görme organları da yana doğru gider. Doğaya uygun bir şekilde davranmak gerekirse gözler arasındaki mesafe mümkün olduğunca az olmalıdır, zira böylece (bakış) en güçlü biçimde öne doğru gider. Ama ayrıca: Öteki canlı varlıklar elleri olmadığı için yana bakmak zorundadır. Bu yüzden onlarda gözler birbirinden daha uzaktadır ve en çok da koyunlarda, çünkü en fazla eğik yürüyenler onlardır.

16. (İnsan dışında) tütün öteki canlı varlıklar uykuda niçin sperm boşaltmaz, ya da çok

ender (boşaltır–ç)? (1) Belki, başka hiçbir canlı varlık (uyumak için) sırt üstü yatmadığı için, ama sırt üstü yatmayan hiçbir (canlı varlık) uykuda sperm boşaltmaz. (2) Ya da, öteki canlı varlıklar aynı şekilde çok rüya görmediği için; sperm boşaltmak ise hayal kurmaya bağlı şekilde gerçekleşir.

17. Niçin bazı canlı varlıklar başlarını hareket ettirir, bazıları ise ettiremez? Çünkü bazı canlı varlıkların boynu yoktur. Bu yüzden başlarını hareket ettiremez.

18. Bütün canlı varlıklardan en çok hapşıranı niçin insandır? (1) Belki, havanın ve kokunun nüfuz etmesini sağlayan geniş kanallara sahip olduğu için. Zira insan, kanallar havayla dolduğu zaman, bu kanallar vasıtasıyla hapşırır. Onların geniş olduklarını ise, insanın koku alma duyusunun öteki canlı varlıklarınkine göre daha zayıf olması gerçeği kanıtlar. Yani (kanallar) ne kadar dar olursa (koku alma duyusu da o kadar keskin) olur. Havaya dönüşmesiyle hapşırığa neden olan nem eğer geniş kanallara daha çok ve sık sık nüfuz ederse ve bu tür kanallara bütün canlı varlıklar arasından en çok insan sahipse, o zaman anlaşılacağı üzere insanın daha çok hapşıracağı bellidir. (2) Ya da, insanın burnu uzunluğu bakımından özellikle küçük olduğu için; böylece ısınan nem çabucak havaya dönüşebilir, öteki canlı varlıklarda ise (nem) (burnun) uzunluğu yüzünden daha erken soğur.

19. Dil canlı varlıkların hiçbirinde niçin yağlı değildir? Çünkü yağ yoğun bir şeydir, dil ise doğal olarak gevşektir, ki böylece besisularını tanıyabilsin.

20. Erkekler değil de niçin dişi canlı varlıklar çaba harcayarak idrar yapar? Çünkü dişi canlı varlıkların idrar torbası, hem derinlik hem de uzaklık bakımından çok daha uzaktadır. Zira onlarda kaba etlerle (makatla) idrar torbası arasında dölyatağı vardır. Böylece dışarıya atılan (idrar) dölyatağı mesafesi yüzünden büyük bir çabayı gerektirir. İdrar, nefes vasıtasıyla (idrar torbası) büzüştürülerek basınçla dışarıya atılır.

21. Uçmayan bütün hayvanlar, domuz dışında, kışlık kıllarını niçin döker? Köpek ve sığır da kışlık kıllarını dökerler. Bunun nedeni domuzun en sıcak hayvan olması ve kıllarının sıcak bir tözden çıkarak büyümesidir. Zira yağlı-parlak olanlar bu türdendir, öteki hayvanlarda kıllar ya nem soğuduğu ya da doğal sıcaklık besinleri kaynatacak durumda olmadığı için dökülür. <Ama domuz> ya içindeki nem hiçbir değişikliğe maruz kalmadığı ya da besinler iyice sindirildiği için kıllarını dökmez. Zira (kılların) dökülmesi için bir neden bulunsaydı yağ bunu önlemek için yeterli olurdu. Koyunlar ve insanlar kıllarının çokluğu ve sıklığı yüzünden etkilenmezler. Zira onlarda soğuk derine gitmez, böylece nemi katılaştırmaz ve sıcaklığın (besinleri) kaynatmasına engel olamaz.

22. Kıllar yolunduğu zaman niçin koyunlarda tekrar daha yumuşak, insanlarda ise daha

sert çıkar? Çünkü kıllar koyunlarda yüzeyden çıkarak büyür. Bu yüzden onları acısız çekip çıkarmak mümkün olur, çünkü etin içinde bulunan besinlerin kaynağı tahrip olmadan kalır. Et ise yumuşak ve tatlı besinlerle beslenir. Buna karşılık insanların derinden çıkan kılları sadece zorla ve acı vererek çekip çıkarılabilir. Ancak şu da var ki, kan da birlikte çıkar. Böyle bir yer yara olursa bir yara izi de meydana gelir. Kıllar yolunduğu zaman sonuçta şu durum ortaya çıkar: Kıllar tekrar çıktığı sürece eti besleyen besinler noksan olduğu ve kıllar sadece fazlalık maddeden meydana geldiği için yeniden çıkan kıllar kuru olur. Bunun belirtisi, güneyde ikamet eden bütün insanların kıllarının kuru olmasıdır, çünkü dış sıcaklık derine nüfuz ettiği zaman kolay kaynayabilen besinleri buharlaştırır, kuzeyde ikamet edenlerin ise kılları yumuşaktır. Zira onlarda kan ye tatlı ahlâtlar daha çok yüzeydedir. Bu yüzden tenleri de güzeldir.

25. Niçin koyunların kılları uzadıkça sertleşir, insanlarınki ise yumuşar? Daha önce betimlenen besinlerden beslenen koyunların kılları (besinlerin) kaynağından uzak olduğu için fazla besin alamaz ve sıcaklığın etkisiyle içteki besinler kolayca buharlaşır, çünkü bu besinler kolay kaynatılabilir. Kıllar kuruduğu zaman sertleşir, zira nemli-olan yumuşak olur. İnsanların kılları gerçi az beslenir, ama kaynaktan daha çok (besin alır), Bu besinler onlarda daha iyi kaynar, çünkü az miktardadır. Kaynadıkları zaman ise kılları yu-

muşak yapar. Çünkü kaynamış bütün maddeler kaynamamış maddelerden yumuşaktır. İnsanların kılları ise koyunlarınkine göre daha çok fazlalık maddeden oluşmuştur. Bunun belirtilerinden biri de, kuzuların koyunlardan daha yumuşak yünleri olmasıdır.

24. Kıllı insanlar ve sık tüylü kuşlar niçin şehvetli olurlar? Doğuştan sıcak ve nemli oldukları için; bu ise cinsel ilişki için gereklidir. Zira sıcaklık boşalmaya neden olur, ama nemli-olan boşalır. Aynı nedenden dolayı kötürümler de (şehvetli) olur. Çünkü bacakların körelmesi yüzünden onlarda çok az besin aşağıya gider, (bedenin) üst kısımlarına ise çok besin gider ve orada spermlere dönüşür.

25. İnsanın niçin yelesi yoktur? Bunun nedeni, onda sakal olmasıdır, böylece bu tür fazlalık maddeden oluşan besinler (hayvanlarda) oraya (yeleye–ç), (insanlarda) çeneye ve yanaklara gider.

26. Bütün canlı varlıklarda ayakların sayısı niçin çifttir? Çünkü (ayaklardan) biri hareketsiz durumda bulunmazsa ilerlemek mümkün değildir, meğer ki zıplansın. Demek ki yürürken hareket iki (etmene), yani harekete ve hareketsizliğe dayanıyorsa, böylece bu zaten iki (etmendir) ve çift sayıdır. Dört ayaklılarda fazladan iki (ayak) daha vardır, zira ikisi hareket, öteki ikisi hareketsizlik halindedir. Bazı hayvanların altı (ayağı) vardır ve bazılarında buna iki tane daha eklenir. Bunların yarısı hareketsizken öteki yarısı hareket eder.

27. Niçin atlarda ve eşeklerde yara izinden kıl çıkar, ama insanlarda çıkmaz? Çünkü öteki canlı varlıklarda deri etin oluşturucu bir öğesidir, insanlarda ise etin adeta bir özgülüğüdür. Zira onlarda (insanlarda) etin yüzeyi soğuma nedeniyle daha sıkı olur, tıpkı pişmiş ekmeğin kabuğu gibi. Bu durumda kabuk da pişmiş ekmek olduğu için insan derisi dediğimiz şey de et olmalıdır. Bir kimse yaralandığı ya da bir yeri sıyrıldığı zaman etin yoğunlaşarak katılaştığı görülür. Bu nedenle yaralar, eğer etin yüzeyi değişirse, başlangıçta (derinin) sahip olduğu aynı niteliği kazanmaz. Ancak et bir değişikliğe maruz kalırsa artık ondan hiçbir şeyin meydana gelmemesine şaşmamalı, tıpkı tilki-hastalığı denilen durumda olduğu gibi; zira orada da etin yüzeyinin tahrip olması ve değişmesi söz konusudur. Ama hayvanların bir yerleri sıyrılır ve burası tekrar iyileşirse, bedenin zarar gören kısımları aynı tözle yeniden dolar, yalnız bu töz başlangıçtakinden daha zayıftır. Ne ki, deri bunun bir parçası olduğu için kıllar hem meydana gelecek hem de büyüyecektir –zira kıllar deriden çıkar–, bu kılların rengi daha açıktır, çünkü deri başlangıçtakine göre daha güçsüz hale gelmiştir, ve açık renkli kıl en güçsüz kıldır.

28. Niçin öteki canlı varlıklarda biri dişi biri erkek olan ikizler (sanki ikisi de erkek ya da dişiymiş gibi) aynı şekilde hayatta kalır, insanlarda ise kalmaz? Çünkü onlarda (insanlarda–ç) en zayii olan şey ikizlerdir. Zira insan birer birer döller. İkizlerde ise biri erkek biri dişi ço-

cuğun meydana gelmesi doğal değildir, böylece en doğal olmayan şey en zayıf olan şey olur.

29. Niçin atlarda ve eşeklerde yara izinden kıl çıkar, ama insanlarda çıkmaz? Çünkü yara izi, (etin) kalınlaşmasından ya da besinlerin tahrip olmasından dolayı, bunu engeller. İnsanlarda yara izi bunu kılların zayıflığı yüzünden tamamen engeller, atlarda ise engellemez, ama (kılların büyümesini) sekteye uğratır.

30. Bütün canlı varlıklarda ayakların sayısı niçin çifttir? Çünkü hareket eden her şeyden herhangi bir şeyin hareketsiz olması zorunludur, bu ise, ayakların sayısı tek olduğu zaman mümkün olamaz, çünkü hareket ayakların karşılıklı çifter çifter yer almasıyla gerçekleşir.

31. Bütün canlı varlıklarda uyku süresi uyanık oldukları süreye göre niçin daha kısadır, ama niçin aralıksız (uyumazlar)? Çünkü fazlalık maddenin tamamı aynı zamanda sindirilmez, tersine, bir parça sindirildiği zaman rahatlayarak uyanılır. Fazlalık maddeyi sindiren yerin soğuk olduğu canlı varlıklar sık sık uyanır. Zira (bu süreçte) bir kesinti kolayca ve sık sık ortaya çıkar; kesinti ise uyanmak anlamına gelir. (Uyku) ise hoştur, tamamen doğal bir şeydir, çünkü o açıkça bir gevşemedir. Ama oradaki (uykudaki gevşemenin süresi, çalışmamız için gereken süreden doğal olarak daha kısadır, tıpkı yemek yemek yememekten daha hoş bir şey olsa bile, yemek yediğimiz sürenin yemediğimiz süreden daha uzun olmaması gibi.

32. Niçin bazı canlı varlıklar hemen anababalarının peşinden gider, bazıları ise, örneğin insan, daha sonra ya da pek az gider ya da hiç gitmez? Çünkü bazıları <bedensel gelişmelerini> [idrak etmeyi] çabuk tamamlar, bazıları ise daha sonra. Ve bazıları kendileri için yararlı olanı algılayamaz, ötekiler ise algılar. Her ikisine birden sahip olanlar –bununla yararlı olanın algılanışını ve bedenin eksiksiz gelişmesini kastediyorum– (anababalarının–ç) peşinden gider, ama her ikisine sahip olmayanlar gitmez. Zira her ikisine de sahip olmak zorundadırlar: Yani (bedensel) güce ve algı yetisine.

33. Ak-cüzam (insan dışında) niçin öteki canlı varlıklarda ortaya çıkmaz? (1) Belki, öteki canlı varlıklara göre o bir hastalık olduğu, insanlar içinse sadece cildin ve saçların ağarması anlamına geldiği için. Ama yine de şu soru ortaya atılabilir: (hayvanlarda) renk farklılığı niçin daha sonra değil de doğar doğmaz ortaya çıkar? (2) Ya da, öteki canlı varlıklarda deri sert olduğu, insanlar ise doğal olarak en ince deriye sahip olduğu için. Ak-cüzam havanın dışarıya çıkmasıdır, öteki canlı varlıklarda derinin sızdırmazlığı yüzünden havanın çıkışı engellenir.

34. Ak-cüzamda saçlar niçin ağarır, öte yandan saçları ağaranlarda niçin her zaman ak-cüzam meydana gelmez? Çünkü saçlar deriden çıkar, ak saç ise saçların adeta bir çeşit çürümesi anlamına gelir. Deri zayıflayıp cansızlaştığı zaman ondan çıkan saçlar da zorunlu olarak cansız-

laşır. Ne ki, saçlar cansızlaştığı zaman derinin de cansızlaşması zorunlu değildir.

35. Niçin bazı canlı varlıklar, örneğin köpek, domuz gibi, doğar doğmaz kötü niyetli olur, oysa kadın, koyun gibi bazıları ise olmaz? Çünkü içlerinde fazlalık madde bulunan (canlı varlıklar) mülayim olur. Zira huzursuzluk yaratan maddeler doğumla birlikte uzaklaşır. Kendilerinden sağlıklı maddenin bir parçası alınan canlı varlıklar ise azgın ve kötü niyetli olur, böylece bu durumda sahip oldukları zayıf bünye bu azgın ruh halini yaratır, tıpkı tavukların da yumurtladıkları zaman değil de kuluçkaya yattıkları zaman kötü niyetli olması gibi, çünkü o sırada yiyecek kıtlığı çekerler.

36. Hadım edilenler niçin her bakımdan kadın cinsi yönünde değişir? Zira onların sesi kadın sesi gibi olur, biçimsiz ve düzensiz hale gelirler, ve genel olarak hadım edilen başka canlı varlıklar gibi çok büyük bir değişikliğe uğrarlar. Ancak koçların boynuzları, boğaların boynuzları gibi, karşıt bir biçim alır, çünkü onların dişilerinde karşıt türde boynuzlar vardır. Bu yüzden onlar (koçlar) hadım edildiği zaman boynuzları büyür, ötekilerin (boğaların) ise küçülür. Fakat boy bakımından hadımlar erkek cinsi yönünde değişir, zira boyları uzar. Bu ise erkek cinsinin özelliğidir. Zira kadın cinsi erkek cinsinden daha küçüktür. Ancak onlar (hadımlar–ç) bu noktada da erkek cinsi yönünde değil, kadın cinsi yönünde değişir. Zira (onların gelişmesi) her bo-

yutla değil, sadece uzunluk boyutuyla (ilgilidir), erkek cinsi ise genişlik ve derinlik boyutunda da ilerler, ancak o zaman eksiksiz gelişmiş olur. Ayrıca: Dişi cinsin erkek cins karşısındaki durumu gibi, aynı şekilde dişi cins içinde genç kızların kadınlar karşısındaki durumu da aynıdır; zira bu (kadınlık-ç) soylu bir biçimdir, öteki ise henüz değildir. Demek ki, <doğa> (hadımları) onların (kadınların) yönünde değiştirir, zira onlarda (kadınlarda) büyüme boy yönünde olur. Bu yüzden Homeros doğru olarak şöyle der: "Boy verdi onlara kutsal Artemis". Görünüşe göre sahip olduğu bekâreti yüzünden onun da bağışlayabilmesi için. Demek ki (hadımlarda) cesamet bakımından erkek cinsi yönünde hiçbir şey değişmez; çünkü değişim biçimin yetkinleşmesi yönünde ilerlemez. Hadımların cesamet bakımından sadece boyları uzar.

37. Hadımlarda niçin damar çatlaması olmaz ya da çok az olur? Çünkü onların bünyeleri, hadım edilmeleri nedeniyle, kısır insanların bünyesi yönünde değişmiştir. Ancak çocuk ve kadın da böyledir, onlarda damar çatlaması görülmez, görülse bile çok ender olarak kadınlarda.

38. Niçin daha çok insan birçok ses çıkarabilir, öteki canlı varlıklar ise, aynı türe ait oldukları sürece, her biri sadece bir tek (ses çıkarabilir-ç)? Ne ki insanın da sadece bir tek sesi, ama birçok dili (lisanı-ç) vardır.

39. Ama niçin bu dil (insanda) farklıdır, başka (canlı varlıklarda) ise değildir? Çünkü

insanlar birçok eklemlenmiş sada ile telaffuz eder, öteki (canlı varlıklardan) bazıları bunu hiç yapamaz, bazıları ise iki ya da üç ünsüz harf (çıkarabilir). Ne var ki, dili oluşturan, bunların (ünsüzlerin–ç) ünlü harflerle birleşmesidir. Konuşmanın anlamı ise, sadece sesle ve acıyı, sevinci ifade etmekle değil, üstelik sesin belirli şekilde gerçekleştirilmesiyle oluşur. Eklemlenen sadalar sesin gerçekleştirilmesidir. Çocuklar da aynı şekilde hayvanlar gibi kendilerini ifade eder: Zira eklemlenmiş sadaları henüz telaffuz edemez.

40. Canlı varlıklardan niçin yalnız insanda kekemelik görülür? (1) Çünkü sağır-dilsizlik de (yalnız) onda ortaya çıkar, kekelemek ise bir çeşit sağır-dilsizliktir. Ancak (kekemelikte) bu organ tamamen körelmemiştir. (2) Ya da, dilde sadece insanın, öteki canlı varlıkların ise yalnız seste payı olduğu için; adından da anlaşılacağı üzere kekelemek kendini rabıtalı bir şekilde ifade etme yetersizliğinden başka bir şey değildir.

41. Doğuştan kötürüm olmak öteki canlı varlıklara göre insanda niçin daha sık görülür? (1) Belki, öteki canlı varlıkların bacakları güçlü olduğu için. Zira hem dört ayaklıların hem de kuşların kemikli ve sinirli, insanların ise etli bacakları vardır. (Bacaklar), yumuşaklığı yüzünden hareket sırasında daha kolay körelir. (2) Ya da, öteki canlı varlıklara göre onda (insanda) doğum süresi farklı olduğu için. Zira o yedi ay, sekiz ay ve on ay sonra dünyaya gelebilir. Öteki canlı varlıklarda ise (ceninin) oluşması için tek bir süre

vardır, ve bu süre uzatılamaz, insanlarda süre uzundur, rahim içinde bir gecikme ortaya çıkabilir, böylece yumuşak oldukları için bacakların bu tür uzun bir süre içindeki bir hareket sırasında kırılma tehlikesi büyük olur.

42. Hadımların baldırları niçin kötü kokar ve apseli çıbanla doludur? (1) Belki, bunlar kadınlarda da (görüldüğü) için. Hadımlar ise kadınlara benzer. (2) Ya da: Gerçi bu doğrudur, ama kadınlarda bunun nedeni sıcaklığın aşağıya doğru tazyik etmesidir. Bunu, onların her ay âdet görmesi de kanıtlar. Bu nedenle hadımların ve kadınların kılları fazla nem yüzünden sık değildir.

43. İnsan dışında niçin hiçbir canlı varlıkta mesane taşı olmaz? Koşum hayvanlarında ve çok toynaklı hayvanlarda idrar torbası (mesane) kanalları geniş olduğu için. Ancak yavrularını hemen değil, bazı balıklar gibi, daha sonra canlı doğuran canlı varlıkların idrar torbaları yoktur, onlarda böyle bir tortu, kuşlarda olduğu gibi, birlikte mideye itilir, böylece bu tortu makat vasıtasıyla tekrar dışarıya çıkar. İnsanın ise bir idrar torbası ve cesametine oranla dar idrar kanalları vardır. Bu durumda, onun böyle bir (organı) olduğu için, toprak içeren madde idrar torbasına itilir –bu yüzden oturaklar da onun rengini alır–, ve buradaki sıcaklıktan dolayı o (toprak içeren madde–ç) kaynar ve koyulaşır, orada kalarak idrar kanallarının darlığı yüzünden şişerek büyür, zira toprak içeren tortular kolayca aşağıdan çıkamadıkları için birbirine yönelerek bir taş biçimin alır.

44. Koşum hayvanları, sığırlar, boynuzlu hayvanlar ve kuşlar niçin geğirmezler? Midelerinin kuruluğu yüzünden. Çünkü nem çabucak tüketilir ve (mideden–ç) sızarak akar. Ancak nem orada kalıp buharlaşsaydı o zaman geğirilirdi. "Yeri süpüren kuyruklu" hayvanlarda ise boynun uzunluğu yüzünden hava aşağıya doğru tazyik eder. Bu nedenle bu hayvanlar genellikle aşağıdan gaz çıkarır. Ama kuşlar ve boynuzlu hayvanlar ne birini ne ötekini yaparlar. Öte yandan geviş getirenler de geğirmez, çünkü onlarda birçok mide ve börkenek denilen mide vardır. Hava pek çok (kanal) vasıtasıyla hem yukarıya hem de aşağıya doğru yolunu izler, ve nem buharlaşmadan ve böylece geğirmeye ya da yellenmeye yol açamadan önce tüketilir.

45. Niçin bütün ehli canlı varlıklar yabani biçimde de görülür, yabaniler ise ehli biçimde görülmez? Görünüşe göre bazı bölgelerde insanlar da yabanidir, ve Hindistan'da yabani köpekler, başka yerde yabani atlar mevcuttur, ama ehli arslan, leopar, yılan ya da başka hayvan yoktur. Bu durum, düşük değerli olanın başlangıçta ortaya çıkmasından ve sonra (gelişmiş olanın) (düşük değerli) halinde yozlaşmasından dolayı daha kolay (mümkün) olur. Zira o (gelişmiş olan–ç) her şeyin ilki değildir, hemen ulaşılması zor olan yetkin doğal-biçimdir. Bu yüzden bütün ehli canlı varlıklar önce ehli değil, yabani olarak ortaya çıkar, örneğin çocuk erkekten daha hırslı ve hırçındır, ama daha güçsüzdür. Sanatsal ürünlerde

durum nasılsa doğa ürünlerinde de aynıdır. Zira sanatsal ürünlerde her şey düşük değerde gerçekleştirilir, ve (iyi) ürünlerden daha çok düşük değerli ürünler vardır, örneğin bir yatak, bir giysi ve her çeşit başka nesne. İyi olan bir şeyin düşük değerli biçimiyle karşılaşmak her zaman mümkündür, ama düşük değerde bir şeyin iyi biçimiyle karşılaşmak hiçbir zaman mümkün değildir, örneğin eski ressamların ve heykeltıraşların eserlerine bakıldığı zamanki gibi. Çünkü orada hiçbir yerde mükemmel bir resim ya da heykel yoktu, tersine, onlar düşük değerliydi. Aynı şekilde doğa da (önce) her şeyi düşük değerli yaratır, hem de çok sayıda, mükemmel olanların sayısı ise daha azdır ve o (doğa–ç) her şeyi (mükemmel yapamaz). Ancak ehli olanlar daha iyi ve yabaniler düşük değerli olanlardır. Başlangıçtaki için değil, kanımca (gelişmenin vuku bulduğu) aşamadaki doğa için mükemmel (canlı varlıkları) ehlileştirmek de daha kolaydır. Zıt (yapıya sahip canlı varlıklar) ise ya hiçbir zaman (ehli) olmaz ya da ender olur, ve sadece belirli bölgelerde ve (belirli) dönemlerde bütün hayvanlar er geç belirli yetkin bir karışım halinde ehlileşir. Aynı durum bütün bitkilerde de söz konusudur. Zira "ehli" (yararlı bitkiler) yabani biçimde de görülür, ancak bütün bitkileri "ehlileştirmek" mümkün değildir, ama yine de kendilerine özgü, (doğal) çevrede birçok bakımdan özel olan bitkiler vardır, böylece onlar ihmal de edilir ve yabancı bir çevreye ekilmiş bitkiler olarak yabani şekilde daha iyi ve "daha ehli" yetişirler.

46. İnsanlarda göbek deliği niçin büyüktür, öteki canlı varlıklarda ise niçin göze çarpmaz? Çünkü bedenin içinde uzun süre kaldıkları için (hayvanlarda) göbek kurur ve hemen gerilir **. Ama o bir yara halinde şişer, bu yüzden göbek de kimi zaman biçimsizleşir. İnsan ise tamamlanmamış bir durumda dünyaya gelir, böylece göbek de nemle ve kanla dolu olarak birlikte gelir. Birinin (hayvanların) tamamlanmış durumda, ötekilerin (insanların) tamamlanmamış durumda dünyaya gelmelerinin belirtilerinden biri de, hayvanların hemen kendi başlarına yaşayabilmesi, çocukların ise bakıma gereksinim duyması (gerçeğidir).

47. Niçin bazı canlı varlıklar sadece bir defa, başkaları ise sık sık ve bazıları belirli bir mevsimde, kimileri de rasgele her zaman çiftleşir, örneğin insan her zaman, yabani hayvanlar pek sık değil, yaban domuzu bir defa, ehli olanı ise sık sık? Besin, sıcaklık ve çaba yüzünden. "Çünkü tamamen doldurulmaya (dayanır) Kypris".* Ayrıca aynı canlı varlık bir yerde bir defa doğurur, başka yerde ise daha sık, örneğin Magnesia ve Libya'daki koyunlar iki defa doğurur. Bunun nedeni uzun süren gebeliktir. Zira tamamen dolu olduğu zaman istek duyulmaz, tıpkı midesi yiyecekle dolu olanın yemeğe istek duymaması gibi. Bu durumda gebe canlı varlıklar, sonradan arındırıcı ayrılma vuku bulmadığı için, çiftleşmeye fazla istek duymaz.

Kypris: Venüs (ç).

48. Diş tözleri zayıf olan insanlar genellikle niçin kısa ömürlü olur? Çünkü bu, kemiklerin sağlam olduğunun belirtisidir. Böylece beyin de, eğer iyi havalandırılmazsa zayıf olur, o zaman nemli bir yapısı olduğu için kolayca çürür. Zira bütün öteki şeyler, eğer hareket halinde değilse ve hava geçirmezse çürür. Bu yüzden insan da başında en sık (kıl) olan canlı varlıktır ve erkek cinsi dişi cinsten, kafatasındaki ek yerleri yüzünden, daha uzun ömürlüdür. Bu durum başka (örneklerde) de görülebilir.

49. Elinde boylu boyunca bir çizgi bulunan (insanlar) niçin uzun ömürlü olur? Örneğin suda yaşayan hayvanlar gibi uzuvsuz (canlı varlıklar) en kısa ömürlü olduğu için. Uzuvsuz canlı varlıklar kısa ömürlüyse, uzuvlularda karşıt durumun söz konusu olduğu açıktır. Ancak bunlar, uzuvsuz (kısımları) da doğal olarak çok iyi düzenlenmiş (canlı varlıklardır). El ayası ise (bedenin) en düzensiz kısmıdır.

50. Bütün canlı varlıklardan niçin sadece ya da en çok insan şaşı bakar? Çünkü o şaşılığın da herkeste meydana çıktığı bir dönem olan çocukluğunda pek çok defa ya da hep ıspazmoz (kramp) geçirmiştir.

51. Bütün canlı varlıklar arasından dumandan en çok etkilenen niçin insandır? En çok ağlayan o olduğu için; duman ise gözlerin yaşarmasına neden olur.

52. Niçin at attan hoşlanır ve ona istek duyar, insan ise insandan, genel olarak benzer

olan benzerden ve aynı tür canlı varlıktan hoşlanır? Zira her canlı varlık aynı güzellikte değildir, oysa güzel olana istek duyulur. Bu yüzden güzel olanın haz vermesi gerekirdi. Ama her güzel oları pek de haz verici değildir ve güzel olan haz verici olanla <özdeş değildir>. Haz ve güzel olan herkes için <aynı tarzda> haz verici değildir, örneğin kimileri için yemek ve içmek, başkaları için cinsel ilişki daha haz vericidir. Şimdi, her canlı varlığın kendisine benzeyenle birleşmesi ve onunla cinsel ilişkide bulunmaktan çok büyük bir haz duyması başka bir sorundur. Ama bunun, bu yüzden de en güzel olduğu doğru değildir. Ancak biz, cinsel ilişki için haz verici olanı güzel sayıyoruz, çünkü istek duyduğumuz zaman (isteğin nesnesini) görmek için can atarız. Ve gerçekten de bütün öteki isteklerde de durum böyledir, zira insan susayınca içeceğe daha çok haz duyarak bakar. Bizim de en çok istek duyduğumuz yararlı bir şey herhangi biri için güzel olsa bile, kendinde güzel olan da aynı şekilde haz verici değildir. Bunun belirtilerinden biri de şudur: Kendilerine cinsel ilişki bakımından bakmadığımız zaman erkekler de bize güzel görünür. Onları gördüğümüz zaman, cinsel ilişkiye girdiklerimizi gördüğümüz zamankinden daha çok sevinmez miyiz? Şayet biz özellikle bir istek duymuyorsak bunun (sevinmemizin–ç) önünde hiçbir engel yoktur. Böyle bir durumda örneğin bir içecek bize güzel bir şey olarak görünür, zira tam da susamışsak ona daha çok haz duyarak bakarız.

53. İnsanların arka tarafına göre ön tarafı, dört ayaklıların ise arka tarafı niçin daha kıllıdır? (1) Bütün iki ayaklıların ön tarafında sık kıllar olduğu için. Zira kuşların durumu tıpkı insanlarınki gibidir. (2) Ya da: Doğa zayıf kısımları her zaman daha çok korumaya özen gösterir, her canlı varlığın ise herhangi bir yeri zayıftır. Bütün dört ayaklılarda arka kısım, yerinden dolayı ön kısımdan daha zayıftır. Zira (arka kısım) soğuğa ve aşırı sıcağa daha çok maruz kalabilir, insanlarda ise ön kısım daha zayıftır ve aynı etkiye maruz bırakılmıştır.

54. Bütün canlı varlıklar arasından niçin en çok insan hapşırır? Sık sık nezle olduğu için. Bunun nedeni ise şudur: Yürek bölgesinde bulunan ve doğal olarak yukarıya giden sıcaklık akımı öteki canlı varlıklarda doğallıkla omuzlara doğru yürür, buradan hareketle ani bir değişme yüzünden ikiye ayrılarak canlı varlığın kısmen ensesine ve başına kısmen de sırtına ve kalçasına yol alır, çünkü tütün bu kısımlar yerin yüzeyine paralel olarak aynı çizgi üzerinde bulunur. Sıcaklık aynı ölçüde hareket ettiği zaman nem de aynı ölçüde bu (kısımlara) dağılır. Zira nem sıcaklığı izler. Bu yüzden dört ayaklı canlı varlıklar pek nezle olmaz ve hapşırmaz. Çünkü hapşırmak, bedendeki fazla nem buharlaştığı zaman, ya bir araya toplanmış havanın ya da sindirilmemiş nemin dışarıya çıkmasıdır. Bu yüzden o (hapşırmak–ç) nezleden önce ortaya çıkar, nezle ise öteki canlı varlıklarda görülmez, çünkü onlarda sı-

caklık akımı aynı ölçüde öne ve arkaya gider. Bitkiler gibi yerin yüzeyine dik olarak büyümüş olan insanda ise başa doğru çok büyük ve güçlü bir sıcaklık akımı meydana gelir. (Sıcaklık) oraya aktığı zaman baştaki kanalları gevşetir ve ısıtır. Bu durumda (bu) kanalların nemi alma kabiliyeti, sıcaklığın aşağıda, yürek bölgesinde bulunduğu canlı varlıklara göre artar. Bir kimse alması gerekenden daha çok nem alırsa ve dış etkiler nedeniyle üşütürse, o zaman besin içeren sıcaklık iç kısımda toplanır, giderek artar ve sonra yükselerek başa ve baştaki kanallara akar. Sıcaklığın ardından bu kanalların içine hafif ve sindirilmemiş nem gelir. Bu nem kanalları doldurur, akıntıya ve nezleye neden olur. Zira nezlenin başlangıç aşamasında sıcaklık nemden önce hareket eder, kanalları havayla doldurur, havanın dışarıya zorla çıkması ve de sulu, yakıcı sıvının yukarıya çekilmesi yüzünden hapşırmaya neden olur. Bu yüzden, nezleli birinin hapşırdıktan sonra burnundan sulu bir ahlât çıkardığı görülür. Eğer bütün bunlar (dışarıya) çıkarsa, buna katı, yoğun ahlâtlar eklenir ve başa, buruna giden kanalları tıkar. Eğer kapsamlı ve genleşmiş bir şekilde meydana çıkarlarsa baş ağrısına da neden olurlar. (Kanalların tıkandığına dair) belirtilerden biri de, havanın kanallar vasıtasıyla dışarıya çıkamaması olgusudur. Bu yüzden nezle olanlar ne hapşırır ne de bir şeyin tadını alır. Nezle olmaksızın hapşırmak aynı nedenlerden dolayı ortaya çıkar, ancak küçük ve hafif vesileler yüzünden başlar. Sı-

caklık nedeniyle toplanan ve yerinin darlığından dolayı sıcaklık tarafından havaya dönüştürülen nem böylece buruna nüfuz eder. Havanın neden olduğu ses ise aynı şekilde hareketin şiddeti ve de havanın fazlalığı yüzünden de meydana gelir. Zira sıcaklık doğrudan doğruya beyne akarsa ve hızla oraya giderse yönünü tekrar buruna doğru değiştirir, çünkü burundaki kanallar beyinden çıkarak oraya uzanır. Hava akımının, yön değişmesi yüzünden, doğal olmayan bir şekilde buruna girmesiyle o (hava akımı–ç) şiddetlenir; bu yüzden ses çıkmasına yol açar, Nezle, öteki canlı varlıklardan en çok kuşlarda görülür, çünkü biçimleri en çok insana benzeyen onlardır, ama nezleye insanlardan daha az yakalanırlar, çünkü besinlerini yerden aldıkları için başlarını genellikle aşağıya doğru tutarlar.

55. Suda yaşayan hayvanlar karada yaşayanlara göre niçin daha iridir ve iyi beslenmiştir? Toprağın yüzeyini kurutan güneş besinleri buradan alıp götürdüğü için. Bu yüzden de toprağın altında kapalı kalan hayvanlar iyi beslenmiştir. Suda yaşayan hayvanlar bütün bu mahsurlu durumlardan kurtulmuştur.

56. İnsan kuru yiyecekten (çok) nemli yiyeceklerle beslenirken öteki canlı varlıklar niçin nemli yiyeceklerle değil de kuru yiyeceklerle beslenir? İnsan doğuştan en sıcak (canlı varlık) olduğu için. Bu yüzden onun serinlemeye daha çok gereksinimi vardır.

57. Hadımlar niçin kel olmaz? Büyük bir beyinleri olduğu için. Bu durum sadece onlarda söz konusudur, çünkü onlar kadınlarla birleşmez. Zira spermler beyinden çıkar ve sırt boyunca gider. Bu nedenden dolayı, kısırlaştırılan sığırların boynuzları büyük olur. Aynı nedenle kadınlar ve çocuklar da kel olmazlar.

58. Niçin bazı canlı varlıklar doğumdan hemen sonra kendi kendilerine beslenir, bazıları ise beslenmez? Bunu ancak, anımsama yetisine sahip (canlı varlıklar) arasından kısa ömürlü olanlar yapabilir. Bu yüzden hepsi de çabuk ölür.

59. Niçin insanın dışkısı kuru değil de nemli, atların ve eşeklerin ise daha çok kuru olur? Çünkü bu canlı varlıklar kuru yiyecekleri, insan ise kurudan çok nemli yiyecekleri tüketir. Zira her fazlalık madde besinlerden gelir, ve (besin miktarı) fazla oldukça (fazlalık madde) de artar. Bazı (canlı varlıklar) nemli, bazıları da kuru yiyecekleri tüketir. Bu yüzden kimi canlı varlıklar doğal olarak kuru, ötekiler nemli olur. Doğuştan kuru olan canlı varlıklar daha çok nemli yiyecek ister, çünkü onlara daha çok gereksinimleri vardır, doğuştan nemli olan (canlı varlıklar) kuru yiyecekleri arzular, zira onlara olan gereksinimleri çok büyüktür.

60. Kuşlar, insanlar ve cesur hayvanlar niçin daha dayanıklı olurlar? Cesaret sıcaklığa (bağlı) olduğu için. Zira korkmak soğuma anlamına gelir. Kanları sıcak olan (canlı varlıklarda) cesaret de yürekli bir davranıştır; kan ise besindir. Sıcak suyla sulanan bitkiler de dayanıklı olur.

61. Niçin büyük olmayan dört ayaklılar sık sık biçimsiz hilkat garibeleri doğurur, ama bu durum insanda ve at, eşek gibi büyük hayvanlarda daha ender görülür? Çünkü köpek, domuz, keçi ve koyun gibi bu (hayvanlar) büyük (hayvanlara) göre çok daha fazla doğurgandır, ötekiler ise, bir kısmı genel olarak bir kısmı birçok durumda birer birer yavrular, ancak biçimsiz hilkat garibeleri spermlerin birbirine karışmasıyla ya da daha sonra dişi spermlerle gerçekleşen karışım sırasında meydana gelir. Bu yüzden kuşlarda da (hilkat garibeleri) ortaya çıkar, zira onlar çift yumurtlar, biçimsiz hilkat garibeleri ise çift-yumurtalardan meydana gelir, bunlarda yumurta sarısı bir zarla birbirinden ayrılmamıştır.

62. Niçin insanın başında, bedenin öteki kısımlarına göre ve (başın büyüklüğü ile) orantısız olarak daha sık kıl (saç) vardır, öteki canlı varlıklarda ise bunun tersi söz konusudur? Çünkü öteki canlı varlıklardan bazıları besin fazlasını dişlere, bazıları boynuzlara ve bazıları da kıllara gönderir. Boynuzlara (gönderenlerin) başındaki kıllar pek sık değildir, çünkü onlar (besinler) orada tüketilir; dişlere gönderenlerin (başındaki kıllar), boynuzlu hayvanlara göre çok daha (sıktır) –onların yeleleri vardır–, ama kuşlarınkinden daha azdır. Kuşların başı insanlarınki (gibi kıllıdır). <Ancak> onlarda (kuşlarda) (kılların) fazlalığı yüzünden bedenin tamamına (dağılmış olan) şeyi o (insan) başa gönderir, zira o (insan) genel olarak kıllı değildir, hem de her yerinde (çıkabilecek) kadar çok değil.

63. Bütün canlı varlıklar arasından niçin sadece insanın beyaz kılları vardır? Örneğin at ve sığır gibi hayvanların birçoğu her yıl kıllarını döktüğü için; bazıları ise (kıllarını dökmez), ama onlar, koyun ve başka hayvanlar gibi, kısa ömürlüdür; kıllar, deyim yerindeyse, yaşlanmadığı zaman ağarmaz da. İnsanin ise kılları (saçı) dökülmez ve o, uzun ömürlüdür, böylece onlar (kıllar–ç) zamanın etkisiyle ağarır.

64. Göbek deliğinin aşağıya doğru mesafesi, (göbek deliği) ile göğüs arasındaki mesafeden daha büyük olan (canlı varlıklar niçin kısa ömürlü ve güçsüz olur? Onlarda mide, küçüklüğü nedeniyle soğuk olduğu için; böylece o (mide–ç) doğru dürüst sindiremez, tersine, fazlalık maddeler içerir. Bu tür (insanlar) ise çok kolay hasta olur.

65. Niçin bazı canlı varlıklar sadece birbirinden değil, üstelik kendilerinden de meydana gelir, bazıları ise, örneğin insan ve at gibi, sadece birbirinden? Başka bir nedenden değilse bazılarında gebelik süresi kısa olduğu için; böylece döllemenin vuku bulduğu mevsim (gebeliğin başladığı mevsime) kadar uzanmaz Ve (dölleme) olasılıkla mevsimlerin değişmesi sırasında vuku bulur, öteki (canlı varlıklarda) ise dölleme süresi (gebeliğin başladığı mevsimi) aşar. Bu dönem bir yıl ya da on aydır, böylece bu canlı varlık zorunlu olarak birbirinden başka <hiçbir şeyden> meydana gelmez.

66. Niçin Etiyopyalıların dişleri, başka insanlarınkine göre daha beyazdır, ama tırnakları

değildir? Tırnaklarda durum şudur: Çünkü derileri siyahtır, hem de öteki (insanlardan) daha siyah, tırnaklar ise deriden çıkar. Ama dişleri beyazdır, niçin? Güneşin nemi dışarıya attığı (maddeler) onlara (dişlere–ç) renk vermezse onlar da beyazlaşır, örneğin balmumu gibi. Cilde (güneş) renk verir, dişlere ise vermez, ama onlardaki nem aşırı sıcak yüzünden buharlaşır.

67. Niçin bazı (canlı varlıklar), kafaları kesildiği zaman hemen ya da çabucak ölür, bazıları ise ölmez? Bu duruma düşenler kansız olan ve çok az besine gereksinim duyanlardır. Zira onlar besine hemen gereksinmezler ve sıcaklık onlarda nemin üzerine yayılmaz, oysa kanlı canlı hayvanlar bu iki şey olmadan yaşayamaz. Kansız hayvanlar ise bunu başarır, yani nefes almadan çok daha uzun süre yaşarlar. Her ikisinin nedenini zaten başka yerde açıklamıştık.

XI
SES

1. Doğumdan itibaren duyu organlarından en erken niçin kulaklar körelir? Genelde kabul gördüğü gibi işitmenin ve sesin kaynağının aynı olduğu, sesin dışavurum biçimi olan dil (konuşma) genel kanıya göre çok kolay bozulduğu ve eksiksiz gelişmesi çok zor olduğu için. Bunun belirtilerinden biri de, doğumdan sonra uzun süre konuşamama olgusudur. Zira başlangıçta bir kez olsun eklemli bir söz çıkmaz ağzımızdan, ancak daha sonra pepelemeye başlarız, şimdi, dil hafifçe bozulduğu ve her ikisinin, yani –sesin bir biçimi olan– hem dilin (konuşmanın) hem de işitmenin kaynağı aynı olduğu için, duyu organlarından en kolay, kendinde değil adeta ilineksel olarak kulaklar bozulur. Ne ki, öteki canlı varlıkları gözlemleyerek de dilin (konuşmanın) kaynağının tamamen ve hatta kolayca bozulabileceği anlaşılabilir, zira insandan başka pepeleyen ve dediğimiz gibi, bunu da daha sonra bir kez ağzından çıkaran başka hiçbir canlı varlık yoktur.

2. Sağır (insanlar) niçin burunlarından konuşur? (Sağır olmak) dilsiz olmakla sıkı sıkıya birbirine bağlı olduğu için; dilsizler ise burunlarından pepeler. Zira onlarda hava bu şekilde dışarıya çıkar, çünkü ağızlarım kapalı tutarlar. Ağızlarını kapalı tutarlar, çünkü dillerini sese biçim vermek için kullanmazlar.

3. Mizacı ateşli olanların sesi niçin gür çıkar? İçlerinde zorunlu olarak fazla soğuk hava bulunduğu için. Zira sıcak nefes havayı kendine çeker ve ne kadar çok (nefes alınırsa) o kadar çok (hava) (çekilir–ç). Yüksek ses ise fazla havanın hareketi sırasında ve ince ses (havanın) hızlı, kalın ses ise yavaş (hareketi) (sırasında) meydana gelir.

4. Sağır (insanlar) niçin burunlarından konuşur? Sık ve hızlı nefes aldıkları için. Zira (sağır olmak) dilsiz olmakla sıkı sıkıya birbirine bağlıdır. Bu yüzden (onlarda) burun deliklerinden geçen kanal nefes vasıtasıyla şişirilmiştir. Böyle bir durumda olan insanlar ise burunlarından konuşur.

5. Geceleyin (sesler) niçin daha iyi işitilir? Aşırı sıcağın çekilmesiyle ortalık daha sessiz olduğu için. Bu yüzden genel olarak sessizliği bozacak pek fazla bir şey de yoktur. Zira (her şeyi) harekete geçiren güneştir.

6. Uzaktan (işitilen) seslerin tınısı niçin daha yüksek gibi gelir? Çok uzaktan seslenen kişileri taklit edenler yankı çıkaranlara benzer şekilde ve tiz sesle konuşurlar, ve yankının sesi daha tiz gibi gelir. Ama yankı çok uzaktadır, zira o

(ses) başkalaşır. Bu yüzden seste hızlı-olan tiz, yavaş-olan pes olduğu için, aslında uzaktan (işitilen) sesler daha alçak gibi gelmeliydi. Zira hareket eden her şey çıkış noktasından uzaklaştıkça tekrar daha yavaş hareket eder, ve sonuçta (yere) düşer. (1) Belki, taklit edenler güçsüz bir sesle taklit ettikleri ve böylece uzaktan (işitilen) sesi zayıf (gösterdikleri) için; zayıf bir ses ise pes değildir, tıpkı insanın, pes olan kısa ve güçsüz bir ses değil, zorunlu olarak tiz bir ses çıkarması gibi. (2) Ya da, taklit yapanlar (tınıyı) sadece bu nedenden dolayı taklit etmezler, üstelik seslerin kendisi de tizleşir. Bunun nedeni ise, hareket eden havanın ses yaratmasıdır. Ve havayı hareket geçiren şeyin önce ses yaratması gibi, şimdi de hava kendi yönünden bunu yapmak (ses yaratmak–ç) zorundadır, ve böylece kısmen hareket ettiren kısmen de hareket eden şey olur. Bu yüzden ses de birbirine bağlıdır, çünkü o hareketi sırasında durmadan (havayla) karşılaşır, hava da onu tekrar hareket ettirir, hava bir durumda fırlatılan şeyi, ötekinde havayı uzun süre itemediği zaman, cisimlerde düşmek denilen şey gibi, ses de susar. Zira ses, hava tarafından itildiği zaman bağlantılı bir sestir, fırlatılan şey ise hava tarafından hareket ettirildiği sürece taşınır. Bu durumda yere düşene kadar devamlı aynı cisim, öteki durumda ise her zaman başka hava taşınır. Gerçi başlangıçta küçük şeyler hızlı hareket eder, ama kısa bir mesafe boyunca. Bu yüzden uzaktaki sesler tiz ve güçsüzdür. Çünkü daha önce ele alındı-

ğı gibi hızlı-olan tizdir. Deyim yerindeyse aynı nedenden dolayı çocukların ve hastaların sesi incedir, erkeklerin ve sağlıklı olanlarınki ise kalındır. Ancak yakında bulunanlar için sesin pes mi yoksa tiz mi olduğunun seçik ve belirgin, ve o sıradaki durumun genel olarak fırlatılan ağırlıktaki durum gibi olmamasının nedeni, fırlatılan nesnenin her zaman tek ve aynı nesne olarak taşınmasından, sesin ise hava tarafından itilen hava olmasından ileri gelir. Bu yüzden biri (fırlatılan nesne) bir yerde yere düşer, ses ise, sanki fırlatılan nesne hâlâ taşınırken sayısız birçok parçaya ayrılmış gibi, her yerde, hatta geriye doğru bile düşer.

7. Yeni boyanmış evler niçin çok yankı yapar? (Duvarların) pürüzsüzlüğünden dolayı yansıma daha fazla olduğu için. Zira duvarlar, hiçbir çatlak kalmadığı ve birbirine bağlı, bitişik bir yüzey oluşturduğu için daha pürüzsüz ve düzgündür. Ancak (denemeyi) hâlâ tamamen nemli bir evde değil, kuru bir evde yapmalıdır; zira (nemli) kerpiçte yansıma meydana gelmez. Bu yüzden mermer sıva daha çok yankılanır. Ama buna belki havanın hareketsizliği de katkıda bulunur, çünkü hava iyice sıkıştığı zaman yığılan (havayı) daha şiddetli bir şekilde geriye iter.

8. Bir fıçı ve boş testiler yere gömüldüğü ve kapakları kapatıldığı zaman ve de evde bir kuyu ya da bir sarnıç varsa oda niçin daha çok yankı yapar? Çünkü yankı (sesin) yansımasıdır ve bu yüzden hava, eğer kapalı kaldıysa, zorunlu olarak bir araya sıkışmıştır ve (ses) yoğun ve pü-

rüzsüz bir yere çarparak kendisini yansıtan bir şeye sahiptir. Zira yankı en çok bu şekilde meydana gelir. Kuyular ve sarnıçlar dardır, (hava) burada yığılmıştır, fıçıların ve testilerin ise (bundan başka bir de) kalın gövdeleri vardır, böylece (onlarda) her iki (nedenden) dolayı bu sonuç ortaya çıkar. İçi boş şeyler ve bu yüzden bronz da başka şeylerden daha çok yankı yapar. Ancak (bu nesnelerin) gömülü olmalarına karşın yankı yapmasına şaşmamalı, çünkü sesin aşağıya doğru gidiş hızı hiç de az değildir; genel olarak sesin bütün yönlere doğru, hem de daire çizerek, gittiği izlenimi doğar.

9. (Kaplar) gömüldükleri zaman gömülü olmadıkları zamankine göre niçin daha çok yankı yapar? Çünkü çepeçevre örtülen nesneler havayı daha çok içlerine alır ve tutar. Gerçekten de (isabet eden havanın) darbesi o zaman daha şiddetli olur.

10. Aynı kaptan dökülen soğuk su (sıcak suya göre) niçin daha tiz bir ses çıkarır? Hareketi hızlı olduğu için. Zira o daha ağırdır, daha hızlı (hareket) ise daha tiz bir sese neden olur. Ancak sıcaklık, gevşetme ve yükseltme nedeniyle suyu hafifleştirir. Buna benzer bir şey de, yanan bir meşalenin (yanmayana göre) daha zayıf bir darbe yaratmasıdır.

11. Geceyi uykusuz geçiren kişilerin sesi niçin daha boğuk ve kısık olur? Çünkü onların bedenleri sindirimsizlik yüzünden nemlidir, hem de özellikle bedenin üst kısımları; bu yüzden baş

ağrısı da çekerler. Ve nem gırtlakta bulunduğu için sesleri de boğuk ve kısık olmak zorundadır. Zira ses kısıklığı engebeden, baş ağrısı ise kabızlıktan dolayı ortaya çıkar, çünkü o zaman (havanın) hareketi daha yavaştır.

12. İnsanın sesi en kolay niçin yemekten sonra çatlar? Çünkü (yiyeceklerin) çarptığı yer ısınır, ısındığı zaman da nemi kendine çeker. Zira o (nem-ç) (yiyeceklerin) sevk edilmesinden dolayı fazla miktarda ve daha kolay mevcut olur.

13. Niçin ağlayanlar tiz, gülenler ise pes sesle konuşur? (a) Çünkü ağlayanlar halsizlikten dolayı kısmen az miktarda hava hareket ettirir, kısmen şiddetli nefes alıp verir, bu ise havanın hızlı hareket etmesine neden olur, hızlı (hareket) ise tiz bir (ses) yaratır. Zira gergin bir bedenden fırlatılan şey hızlı hareket eder. Gülenler ise tam tersine gergin değildir. (b) Ancak güçsüz kişiler tiz (sesler çıkarır), zira az miktarda hava hareket ettirirler ve kimi zaman sadece yüzeyde. Ayrıca: Gülenler havayı ısıtarak çıkarır, ağlayanlar ise, acı, keder göğüs bölgesinin soğuması olduğu, için, havayı da soğuk çıkarır. Sıcaklık çok miktarda hava hareket ettirir, ki böylece hava yavaş hareket eder, soğuk ise az miktarda (hava hareket ettirir-ç). Bu durum flütte de vuku bulur, zira sıcak nefesle üflenirse çok daha pes bir ses çıkarır.

14. Niçin çocuklar ve genç oldukları sürece bütün öteki canlı varlıklar yetişkinlere göre tiz sesle konuşurlar, hem de tiz sesin şiddetli olmasına karşın? Ses havanın hareketidir ve (hareket)

ne kadar hızlı olursa (ses) de o kadar tiz olur. Az miktarda hava ise çok miktarda havaya göre daha kolay ve hızlı hareket ettirilir. Ancak hava sıcaklık nedeniyle ya toplanarak bir araya geldiği ya da gevşediği zaman hareket eder. Nefes almak, soğuk havayı içeriye sevk etmek olduğu için nefes alırken hava içimizde toplanıp bir araya gelecektir, nefes vermek ise, sıcaklık havayı hareket ettirdiği zaman ses haline gelecektir, zira biz nefes alırken değil verirken konuşuruz. Ancak genç canlı varlıklar daha sıcak ve onlardaki kanallar daha dar olduğu için içlerindeki hava az miktarda olacaktır. Onlarda hareket eden şey daha az, ama hareket ettiren şey, yani sıcaklık daha çok olduğu için havanın hareketi her iki nedenden dolayı daha hızlı olacaktır, hızlı (hareket) ise yukarıda sayılan nedenlerden dolayı daha ince bir ses yaratacaktır.

15. Niçin ağlayanlar tiz, gülenler ise pes sesle konuşur? Çünkü ağlayanlar gergin bir şekilde ağızlarını büzerek konuşur, ve gerginlik nedeniyle hava onlarda hızlı hareket eder, dar bir ağızda hareket ettiği için daha da hızlı hareket eder. Demek ki ses her iki nedenden dolayı tizleşir. Gülenler ise gergin olmadan ve ağızlarını açarak güler. Yani bu nedenle onlar genişçe ve yavaşça havayı dışarıya bırakır, o zaman doğal olarak pes bir sesle konuşur.

16. Niçin dölleme yetisine sahip olmayanlar, örneğin çocuklar, kadınlar, artık yaşlanmış olanlar ve hadımlar tiz, erkekler ise pes sesle konuşurlar? Şöyle ki: Çizginin ve başka ince olu-

şumların tek boyutu vardır, kalın cisimlerin ise birçok, böylece ince sesin de sadece tek boyutu vardır. Ancak birçok şey yerine tek bir şeyi harekete geçirmek daha kolaydır. Bu durumda yukarıda saydığımız kişiler, güçsüz nefesleri olduğu için, sadece az miktarda havayı harekete geçirir. Ama en güçsüz olan, sadece tek boyuta sahip, böylece yukarıda değinilen nedenlerden dolayı ince olan havadır. Ve onun tarafından taşınan ses de aynı yapıdadır, ne var ki ince ses tiz olur. Demek ki, dölleme yetisine sahip olmayanlar bu nedenden dolayı tiz şeşle konuşur. Erkeklerin ise güçlü bir nefesi vardır ve onlar çok miktarda havayı harekete geçirir, ancak az miktarda hava mevcut olduğu için bu hava yavaş hareket edecektir ve çıkan ses pes olacaktır. Demek ki, sesi tiz yapan ince ve aynı zamanda hızlı harekettir, ama erkekte bunların hiçbiri görülmez.

17. Sesimiz kışın niçin kalınlaşır? Hem içimizdeki hem de dışımızdaki hava yoğunlaştığı için; hava yoğunlaşırsa hareket de yavaşlar, böylece ses kalınlaşır. Ayrıca biz kışın yaza göre uykuya daha çok gereksinim duyarız ve uzun uyuruz. Uykudan sonra ise ağırlaşırız. Eğer uyanık olduğumuz süreden daha çok uyursak –ki bu, kışın söz konusudur– o zaman sesimiz, karşıt durumun geçerli olduğu zamankine göre, daha kalın olacaktır. Zira uyanık olduğumuz kısa süre içinde, uykuda meydana çıkan bedensel durum uyuyana kadar mevcudiyetini korur.

18. İçtikten, kustuktan sonra ve soğuk havada insan niçin pes sesle konuşur? Sümüksü madde nedeniyle gırtlakta meydana gelen tıkanma yüzünden. Zira o (sümüksü madde–ç) ondaki (gırtlaktaki–ç) sıvı maddeyi aşağıya çeker. Ve kimilerinde kusmak ya da içmek, başkalarında ise mevsim ve çok doldurmak gırtlağı darlaştırır, böylece nefesin hareketi yavaşlar. Yavaş hareket ise sesi kalınlaştırır.

19. Niçin pes bir ses yakından daha iyi, ama uzaktan oldukça zor duyulur? Pes ses gerçi çok miktarda havayı harekete geçirdiği, ama bu hava uzak mesafeye ulaşamadığı için. Bu yüzden onu uzaktan zor duyarız, çünkü hava kısa bir (mesafede) hareket eder, yakından ise, çok miktarda hava kulaklarımıza çarparak girdiği için daha iyi duyarız. Ama tiz ses uzaktan da duyulur, çünkü o incedir, ince sesin ulaştığı mesafe daha uzundur. Onu (sesi) meydana getiren hareketin daha hızlı olduğunu söylemek de mümkündür. Bu durum, havayı harekete geçiren nefes gerçi yoğun, ama cılız olduğu zaman da söz konusu olabilirdi. Zira az miktarda hava daha kolay hareket eder, yani az bir miktar, cılız bir (nefes) vasıtasıyla hareket eder, ve yoğun (nefes) sesi meydana getiren birçok itiş yaratır. Bunu müzik aletlerinde görmek mümkündür: İnce teller, öteki koşullar eşit olduğu zaman, tiz ses çıkarır.

20. Tiz ses hızlı hareketten ileri gelmesine karşın uzakta duranların sesi niçin tiz çıkar? Uzun bir mesafe kateden şey yavaş hareket eder.

Çünkü sesin tizliği sadece hızlı hareketten değil, mümkün olduğunca ince bir gürültünün meydana çıkmasından ileri gelir. Uzakta duranlara ise ses, hareket ettirilen havanın az miktarda olması yüzünden her zaman ince gelir. Zira hareket kaybolur, kaybolan sayı "bir"de, (kaybolan) bir cisim ise, bir cisimde "incelik"ten ibaret olan tek boyutta son bulur. Ne ki seste de durum aynı şekildedir.

21. Hem beden eğitimi alıştırması yapanlar hem de güçsüzler niçin tiz sesle konuşurlar? Çünkü güçsüzler az miktarda hava hareket ettirir, ancak az miktarda (hava) çok miktarda (havadan) daha hızlı hareket eder, beden eğitimi alıştırması yapanlar ise havayı kuvvetli bir şekilde hareket ettirir, kuvvetli hareket ettirilen hava ise hızlı hareket eder, hareketin hızlılığı seste tizlik anlamına gelir.

22. Yemekten sonra bağırıp çağıranlar seslerini niçin haddinden fazla zorlar? Gerçekten de, seslerini eğitenlerin, örneğin oyuncuların, korodakilerin ve bu tür başka kişilerin sabah erken saatlerde ve açken alıştırma yaptıklarını görebiliriz. Sesi haddinden çok zorlamak, nefesin dışarıya çıktığı yeri zorlamaktan başka bir şey değildir. Bu yüzden sesi kısılanlar da, sesi meydana getiren nefesin kötü olmasıyla değil, nefes borusunun pürüzlü hale gelmesiyle seslerini zorlar. Burası (nefes borusu–ç) ise fazla ısınma nedeniyle çabucak pürüzlü hale gelecek bir yapıdadır. Bu yüzden ne hummaya yakalananlar ne de aşırı sıcak-

tan kan ter içinde kalanlar ateş düştükten hemen sonra şarkı söyleyebilirler, zira onlarda ısınmadan dolayı hançere pürüzlü hale gelmiştir. Yiyecekler nedeniyle de doğal olarak çok miktarda sıcak nefes meydana gelir; böyle bir (nefes), akla gelebileceği gibi, geçiş sırasında nefes borusunu yaralar ve pürüzlü, hale getirir. Bu durum ortaya çıktığı zaman, anlaşılacağı üzere, ses haddinden fazla zorlanır.

23. Ses biçimlendirilmiş ve hareket ettirilmiş havaysa, bu biçim genellikle niçin dağılır, öte yandan böyle bir hava katı bir şeye çarptığı zaman meydana gelen yankı dağılmayıp tarafımızdan niçin açık seçik duyulur? Çünkü o (yankı) dibe çökmek değil, başkalaşmaktır (yansımadır). Ama böylece Bütün korunur, ve buradan iki eşit biçimli parça meydana gelir, zira başkalaşma (yansıma) eşit açıda vuku bulur. Bu yüzden yankının sesi başlangıçtaki (ses) gibi belirir.

24. Buzağılar yetişmiş büyükbaş hayvanlardan daha pes bir ses çıkarırken, öteki canlı varlıklardan gençler ve çocuklar yetişkinlere göre niçin daha tiz bir ses çıkarırlar? Çünkü her cinste yavrular bu (cinsteki) dişilere benzer, büyükbaş hayvanlarda ise dişi hayvanlar erkeklere göre daha pes bir ses çıkarır, buzağılar erkek hayvanlardan çok bunlara benzer. Öteki hayvanlarda ise durum tersinedir.

25. Tiyatro sahnesine saman serpildiği zaman koronun sesi niçin zayıf çıkar? Pürüzlülük yüzünden ses artık düzgün bir zemine çarpmazsa

homojen olmaz ve bu yüzden zayıflar. Zira o artık bir arada tutulmaz, ışık da düz yüzeylerde daha parlak <görünür>, çünkü engeller tarafından yutulmaz.

26. Ateşe serpildiği zaman tuz niçin çatırdar? Çünkü tuz fazla nem içermez, böylece bu nem sıcaklık nedeniyle buharlaşır ve zorla dışarıya çıkarak tuzu patlatır. Patlayan her şey ise çatırdar.

27. Niçin bazı çocuklar kendilerini açık seçik ifade edecek yaşa gelmeden önce konuşmaya başlar, ve anlaşılır şekilde, konuştuktan sonra, (konuşmaya başlayacakları) normal döneme kadar tekrar eski hallerine döner? Pek çok kişi bu durumu bir mucize sayar. Hatta bazıları hakkında doğar doğmaz konuştuğu söylenir. Çünkü genel olarak (çocukların) birçoğu en azından doğumdan sonra tamamen doğaya uygun bir şekilde gelişir ve biçimlenir –bu yüzden yukarıdaki durum çok az çocuğa uyar–. Bu nedenle onlar işitir, ses çıkarır, duyduklarını anlar, konuşur ve açık seçik ifade eder; bunların tamamı aynı zamanda olur. Ancak kimi zaman bu (yetenekler) birbiri arasında uyum sağlamaz, bazı (çocuklar), konuşma organları çözüldüğü (ve geliştiği) zaman daha erken anlamaya başlar, bazılarında ise bunun karşıtı görülür. Bu çocuklar anlaşılır şekilde konuşamaz, sadece duyduklarını tekrarlar, ama her ikisi için doğru zaman gelince her ikisini de doğal bir şekilde uygular. İşitme duyusu, ruhlarında, önce sesi harekete geçiren ve konuşmayı

yaratan (organdan) belirgin şekilde daha erken gelişmiş olanlarda ise, eğer birçok şeyi anlıyorlarsa, ara sıra önce bu organın melekesi ve çözülüşü (biçimlenişi) eksiksiz ortaya çıkar, ve bu durum en çok da uykudan sonra görülür, bunun nedeni, uykunun bedeni atıl yapması ve uzuvları gevşetmesidir, ancak bu olmazsa, (o zaman) başka, benzer bir değişikliğe maruz kaldıkları zaman (bu durum vuku bulur). Ne ki, biz de (çocukken) buna benzer birçok şey yapabiliriz, bunun için küçük bir fırsat yeter, ve sonra bu organ tam da bu duruma gelirse ve çözülürse (biçimlenirse) koşullar artık aynı olmaz. Duyusal algı sırasında önce düşünceyi uyaran bir şey yüzeye çıkarsa, o zaman (çocuk) işitme sırasında bu konuya döner ve onu telaffuz eder. Bazı melodiler ve sözcükler, aklımıza koymadığımız halde, sık sık dilimizin ucuna gelir, ama onları ilk defa aklımıza koyar ve telaffuz edersek, daha sonra hiç de niyetimiz olmadığı halde söyler ve terennüm ederiz ve de dilimizden düşürmeyiz. Çocuklarda da böyledir: Bu durum ortaya çıkınca (konuşurlar), ama sonra organ tekrar kendi doğal durumuna döner, ta ki güçleneceği ve ayrılacağı (biçimleneceği) gün gelene kadar.

28. Örneğin küçük kutular gibi bazı (nesneler), ortalıkta hareket ettiren hiçbir şey olmadığı halde, niçin birdenbire hareket eder? Aslında hareket ettiren hareket ettirilenden daha güçlüdür. Ancak aynı soru bozuluşta ve yaşlılıkta da ortaya çıkar. Zira her şey algılanamayan bir şey

tarafından tahrip edilir, bu konuda her şeyi zamanın tahrip ettiği söylenir. Ne ki bu, (suyun) damlamasına ve (bitkilerin) büyürken yerinden kaldırdığı taşlara benzer. Zira kaldırmaya ve harekete neden olan sonuncu faaliyet değil, sürekli faaliyettir. Ama o sırada ortaya şu çıkar: (Sürekli faaliyetin) algılanamamasına karşın (bu yüzden meydana gelen) hareket yine de algılanabilir. Böylece algılanabilir süreler tarafından kapsanan şey genel olarak hareket eder ve algılanamayan bölümler halinde tasnif olur; ama (zaman) onların toplamı ve sürekliliği nedeniyle hareket ettirir ve tahrip eder. Ne ki sürekli bir şey "Şimdi"nin içinde değil, "Şimdi" vasıtasıyla sınırlandırılmış zamanın içinde mevcut olur.

29. Esneyenler niçin iyi duymaz? Çünkü esnerken dışarıya çıkan havanın büyük bölümü içeriden kulaklara da nüfuz eder, böylece kulakların çevresinde ortaya çıkan hareket duyusal algı üzerinde de açık seçik etkili olur, özellikle de uykudan sonra. Ses ise havadır ya da havanın durumlarından biridir. Hava içeriden karşıt yönde çarptığı zaman ses dışarıdan nüfuz eder ve dışarıdan gelen sesin hareketi de bu hareket tarafından tekrar dışarıya atılır.

30. Çocuklar yetişkinlerden niçin daha çok kekeler? Çocukların ellerine ve ayaklarına pek hâkim olamaması ve daha küçüklerin hiç yürüyememesi gibi onlar benzer şekilde dillerine de hükmedemez. Ama daha da küçüklerse o zaman hiç konuşamazlar, meğer ki hayvanlar gibi ko-

nuşsunlar, çünkü dilleri üzerinde hâkimiyetleri yoktur, ama bu, kekelemenin değil, pepelemenin ve dillerinin dolaşmasının nedeni olmalıdır. Pepelemenin (anlamı), belirli eklemlenmiş bir sözü (telaffuz etme) hâkimiyetinin olmamasıdır, ancak rasgele her sözü değil: Dilin dolaşması ise ya belirli bir sesi ya da bir heceyi atlamak (anlamına gelir); ama kekelemek, bir heceyi başka bir heceyle çabuk birleştirme yetersizliğinden ileri gelir. Ama bütün bunlar tek bir yetersizlikten dolayı meydana çıkar, yani dil düşüncelere hizmet etmez. Aynı şeyler sarhoşların ve yaşlıların da başına gelir. Ne ki, bütün bunlar (onlarda) daha hafif bir biçimde ortaya çıkar.

31. Hem sinirlenerek heyecanlananlarda hem de korkanlarda ses niçin titrer? Sıcaklık uzaklaştığı için yürek çarpıntısı baş gösterir, ama buna her iki durumda da maruz kalınır. Zira bu, hem sinirlenerek heyecanlananlarda hem de korkanlarda ortaya çıkar. (Yürek) çarpıntısı baş gösterdiği zaman (sesin havaya) çarpması sadece bir defa değil, birçok defa vuku bulur, tıpkı (yaylı sazlardaki–ç) kötü gerilmiş teller gibi.

32. Niçin sinirlenerek heyecanlananlar pes sesle, korkanlar ise tiz sesle konuşurlar? Çünkü korkanlarda sıcaklık aşağıya doğru tazyik ettiği için yürek bölgesi soğur, böylece sıcaklık sadece az miktarda havayı harekete geçirir –zira güç sıcaklıktan ileri gelir–, ama ötekilerde sıcaklık tıpkı utananlarda olduğu gibi yukarıya doğru hareket eder. Çünkü insan utandığı zaman da asabi

bir heyecana kapılır. Ama utananlarda sıcaklık yukarıya, insanın yüzüne doğru hareket eder. Bu kişilerin yüzlerinin kızarması olgusu bunun bir belirtisidir. Demek ki, (sıcaklık) konuşulan havayı eritir ve yoğunlaştırır. Böyle bir hava ise dışarıya yavaş atılır. Ama yavaşlık sesi pes yapar.

33. İnsan gündüze göre gece niçin daha iyi işitebilir? (1) Belki, Anaksagoras'in dediği gibi, gündüz güneş tarafından ısıtılan hava kaynar ve gürültü çıkarır, geceleyin ise sakindir, çünkü sıcaklık uzaklaşmıştır, ve gürültü olmadığı zaman insan daha iyi işitebilir. (2) Ya da, insan dolu bir mekâna göre boş bir mekânda daha iyi işitebildiği için. Yani gündüz hava yoğundur, çünkü ışıkla ve ışınlarla doludur, geceleyin ise hava incedir, çünkü birer cisim olan ateş ve ışınlar ondan uzaklaşmıştır. (3) Ya da, gündüz birçok şeyde (görünür) cisimler düşüncelerimizi başka yöne çevirdiği için işitilenleri tam olarak ayırt etmek mümkün olmaz. Ve biz işlerimizi gece değil gündüz görmeyi tercih ettiğimiz için (düşüncelerimiz) de bu işlere yönelmiştir. Duyusal algı düşüncelerden ayrılmış olursa ortaya adeta algılanamayan bir iş çıkar, şöyle söylendiği gibi: *"Akıl görür ve akıl işitir"*. Geceleyin ise dikkatimiz faaliyette olmadığı ve düşünme faaliyeti bir parça azaldığı zaman işitmemizi sağlayan kanal [gündüz olduğu gibi] iyice açılır; gerçi o (kanal–ç) böylece gürültüleri aynı şekilde algılar, ama düşünmeye göre çok daha iyi bir şekilde bildirebilir, çünkü düşünme faaliyette değildir, ve gündüz olduğu gibi dikkat tarafından saptırılmamıştır.

34. Niçin dölleme yetisi olmayanlar, örneğin çocuklar, kadınlar, artık yaşlanmış olanlar ve hadımlar tiz sesle, erkekler ise pes sesle konuşurlar? (1) Havayı harekete geçiren organın güçsüzlüğü yüzünden. Zira güçsüz (organ) çok az miktarda (havayı) harekete geçirir, az miktarda (hava) ise hızlı hareket eder ve hızlı hareket eden (hava) tiz (bir ses) yaratır. (2) Ya da, sesin hareket etmesini sağlayan ilk kanal dölleme yetisi olmayanlarda küçük olduğu için buradan havayı iten organın gücü az olur, ancak az miktarda hava söz konusu olduğu zaman, bu hava yukarıya doğru genişleyen boğazdan hızla geçer. Ama gücü kuvveti yerinde olan ve ergenlik çağındaki insanlarda bu (kanal), testislerden geçen (kanal) gibi genişlemiştir, böylece buradan itilen (hava) çok miktardadır. Yalnız bu hava daha yavaş aktığı için pes bir ses çıkarır.

35. Kekeleyenler niçin alçak sesle konuşamaz? Onlara bir şey engel olduğu için konuşurken duraklarlar, ama harekete hiçbir şey engel olmadığı zaman güç aynı güç ve hareket aynı türden olmaz, ve onlara bir şey engel olursa büyük bir gücün sarf edilmesi zorunlu olur. Ses ise harekettir. Daha çok güç sarf edildiği zaman yüksek sesle konuşulur, böylece kekeleyenler engeli zorla aşmak zorunda oldukları için yüksek sesle konuşmaya mecburdur.

36. Niçin insan sinirlenerek heyecanlandığı zaman daha çok, ama alkolün etkisiyle daha az kekeler? Çünkü (heyecandaki) durum insanın

hareket ettiremediği iç organlarından birinin hissizleşmesine, uyuşmasına benzer, çünkü soğuma yüzünden bir şey bu hareketi engeller. Doğallıkla sıcak olan şarap ise soğuğu büyük ölçüde çözer, oysa asabi heyecan soğuğa neden olur. Zira asabi heyecan bir çeşit korkudur, korku ise soğumadır.

37. İnsan niçin evin içinde dışarısını değil de dışarıda içerisini daha iyi işitir? Çünkü içeriden gelen ses geniş bir mekâna girer ve bu yüzden dağılır, böylece her oluşturucu öğeyi işitmeye yeterli olmaz, ya da (o) daha zayıf (işitilir). Dışarıdan içeriye doğru ise ses küçük bir mekâna ve mevcut havanın üzerine gelir, bu yüzden içeriye sıkışır, böylece daha kuvvetli olur ve daha iyi işitilir.

38. Kekeleyenler niçin melankolik olur? Çünkü melankolik öz, insanın, içsel tasarımların hemen peşine düşmesinden ileri gelir, ancak kekeleyenler de böyledir. Zira onlarda konuşma itkisi konuşma yeteneğinden önce gelir, çünkü ruh, tasarımı çok hızlı izler. Ve pepeleyenlerde durum aynı şekildedir, zira onlarda organ konuşmak için çok yavaştır. Bunun belirtilerinden biri de, şarabın etkisi altında kaldıkları zaman aklın değil genellikle tasarımların peşine düşmeleridir.

39. Niçin pırasa düzgün ve güzel bir sese katkıda bulunur, ki bu kekliklerde de (söz konusudur)? Çünkü kökyapraklıların, kaynatıldıkları za-man pürüzleri kaldıran bir etkisi vardır, pırasa ise belirli bir yapışkanlığa sahiptir, bu ise gırtlağı temizler.

40. Başka canlı varlıklar hırçınlaştıkça, insan ise güçsüz olduğu zaman niçin daha tiz bir ses çıkarırlar? Çünkü onlar daha az miktarda bir havayı hareket ettirirler, ama bu hava çabucak geçip gider, hız ise tiz bir ses yaratır.

41. Niçin nefes verirken değil de nefes tutulduğu zaman daha iyi işitilir? Bu yüzden avlanırken de nefes almamaya dikkat edilir. (1) Belki, damarlar şiştiği zaman algı yetisi (bedenin) üst kısımlarına geldiği için. Zira insan uyuduğu zaman (algı yetisi) aşağıya doğru (gider). Bu yüzden uykuda nefes almaktan çok verilir ve o zaman işitme yetisi kaybolur. (2) Ya da: Nefes verildiği zaman kan da yukarıya çıkar, böylece bedenin alt kısımları kansız kalır. Ama boş mekân nedeniyle insan (daha iyi) işitir. (3) Ya da, üflemek bir ses çıkarmak olduğu için; ama bu durum nefes verirken ortaya çıkar ve böylece işitmeyi engeller.

42. Büyük tuz taneleri (ateşte) yüksek sesle çatırdar ve sıçrarken küçük taneliler niçin daha hızlı çatırdar ve sıçrar? Çünkü biri hacminin küçüklüğü yüzünden çabucak parçalanır –zira o ateşin nüfuz etmek zorunda olduğu büyük bir kitle değildir–, öteki ise yavaş parçalanır. Çünkü büyük bir şeyi parçalara ayırmak, küçük bir şeyi ayırmaktan daha zordur, epey çaba harcamayı gerektirir. Küçük tuz tanesi az ses çıkararak çatırdar, zira darbe küçüktür, büyük tuz tanesi ise çok ses çıkarır, çünkü darbe büyüktür, ses ise darbedir. Darbe aldığı zaman büyük (tane–ç) daha çok sıçrar, zira pek esnek değildir.

43. Büyük bir ateşe serpilen aynı miktarda tuz (küçük bir ateşe serpildiği zamankine göre) niçin daha az çatırdar ya da hiç çatırdamaz? Çünkü parçalanmadan önce yanar. Tuz, (içinde bulunan) nemin tükenmesiyle yanar, ama parçalandığı zaman çatırdar.

44. Esneyenler niçin iyi duymaz? Çünkü esnerken (iç kısımdaki) hava yalıtlanır, ama yalıtlanan hava kulaklarda toplanır. Bunun belirtisi, esnerken kulaklarda bir sesin meydana gelmesidir, fakat yalıtlanan hava işitmeyi engeller. Ayrıca esnerken bir sada da ortaya çıkar. Bu ise işitmeye engel olabilir. Üstelik ağız iyice açılınca işitme organları da sıkışmak zorunda kalır.

45. Akan bir şey olan ses, doğal olarak yukarıya doğru taşınma eğiliminde olmasına karşın, niçin aşağıdan yukarıya doğru değil de yukarıdan aşağıya doğru daha iyi işitilebilir? Çünkü ses nemle bağlantılı belirli bir havadır. Böyle bir (hava) nem tarafından ağırlaştırılırsa yukarıya değil aşağıya doğru taşınır. Çünkü nem için doğal yol aşağıya doğru olanıdır. Bu yüzden aşağıda daha iyi işitilir. Acaba bu durum –ses neme bağlı olduğu için– sadece tek bir canlı varlığın sesinde mi ortaya çıkar, yoksa bu fenomen bütün öteki seslerde de görülür mü? Gözün, yukarıdan aşağıya doğru bakarken yukarıya doğru yansıtması, ama aşağıdan yukarıya doğru bakarken aşağıya doğru yansıtması gibi, doğal olarak yukarıya doğru taşınma eğiliminde olan ses de aynı şekilde, kendisine karşıt yönden gelen hava

çarptığı zaman, eğer bu hava geniş kapsamlı ve ağırsa, onu alt edemez. Bu yüzden hareket ettirilen hava değişir ve karşıt yöne, aşağıya doğru hareket eder, bu nedenle o aşağıya doğru akarsa aşağıda daha iyi işitilir. Yankıda da olup bitenler böyledir: Yani ses karşıt yönde başkalaşır.

46. Sarhoşların sesi ayıklara göre niçin daha kolay kesilir? Onların sesi, ağızlarına kadar dolu olmaları yüzünden çabucak kesilir. Bunun belirtilerinden biri de, korodakilerin ve oyuncuların kahvaltıdan sonra değil, mideleri boşken alıştırma yapmalarıdır. Sarhoşluk durumunda ise, eğer onlar ağızlarına kadar doluysa, anlaşılacağı üzere sesleri daha çabuk kesilir.

47. İnsan tiz sesleri niçin uzaktan da işitebilir? Çünkü tiz ses hızlıdır, zorla hareket eden şey ise daha hızlı hareket eder, şiddetle hareket ettirilen şey de uzun bir mesafe boyunca hareket eder.

48. Nefesimizi tuttuğumuz zaman niçin daha iyi işitiriz? Çünkü nefes vermek tiz sesin çıkmasına neden olur. Çıkan ses zayıf olursa doğallıkla daha iyi işitiriz. Nefesimizi tuttuğumuz zaman bu ses zayıf olur.

49. Işık, ince olduğu ve (sesten) çok daha hızlı hareket ettiği halde yoğun bir ortamdan niçin geçemez, ses ise niçin geçer? Çünkü ışık düz bir çizgide hareket eder, böylece herhangi bir şey bu düz yolu tıkarsa tamamen kesilir, ses ise, hava olduğu için, düz bir çizgide taşınmaz. Bu yüzden biz sesi, sadece kulaklara giden düz yoldan değil, her yönden işitiriz.

50. Niçin gülenler pes, ağlayanlar ise tiz sesle konuşurlar? Çünkü (konuşma sırasında) zorlananların sesleri tiz olur, tiz ses ise zayıftır, ancak bu iki özellik daha çok ağlayanlarda görülür. Zira ağlayanlar daha çok zorlanır ve zayıf olur.

51. Eğer ses biçimlendirilmiş ve hareket ettirilmiş havaysa, bu biçim genellikle niçin dağılır, öte yandan böyle bir hava katı bir şeye çarptığı zaman meydana gelen yankı dağılmayıp tarafımızdan niçin açık seçik duyulur? Çünkü (yankı) dibe çökmek değil, başkalaşmaktır (yansımadır). Ama bu, bir bütünden dolayı bir bütün anlamına gelir. Ayrıca değişme (kırılma) (ses tarafından temsil edildiği gibi) benzer bir madde vasıtasıyla vuku bulur, zira (yankı) çukurun içinde havanın başkalaşmasıdır, yoksa çukurun kendisinin değil.

52. Bir kişi konuştuğu zaman ve birçok kişi aynı anda konuştuğu zaman ses niçin ne aynı ses olur ne de (konuşanların sayısına) uygun olarak duyulmaya devam eder? Çünkü herkes dışarıya kendine özgü bir hava çıkarır ve az bir miktarda hariç olmak üzere hepsi aynı değildir. Tamamen şuna benzer bir durum ortaya çıkar: Sayıları ne kadar olursa olsun ellerine birer taş alarak fırlatanların her biri ya da hiç olmazsa büyük bölümü başka bir taş fırlatır. Zira fırlatılan herhangi bir şey ne orantılı olarak ya da orada uzağa gider ne de burada. Çünkü bu kadar çok ses tek kişinin değil, birçok kişinin sesidir. Yani ses insana yakından görece kapsamlı gelir –çünkü fırlatılanla-

rın büyük bölümü aynı yere isabet edecektir–, uzaktan ise artık gelmez.

53. Sinirlenerek heyecanlananlar niçin pes, korkanlar ise tiz sesle konuşurlar? Utanma bir çeşit korkmadır, ikincisi (birinci durumdan) çok farklıdır. Zira utananların yüzü kızarır, –asabi heyecan bir çeşit utanma duygusudur–, korkanların ise beti benzi uçar. Bu nedenle, korkanlarda sıcaklığın yukarıdan uzaklaştığı, böylece nefesin zayıfladığı ve bu yüzden çok az miktarda hava harekete geçirebildiği açık seçik görülür. Az miktarda (hava) hızlı hareket eder, hızlı hareket ise tiz ses demektir. Utananlarda sıcaklık göğüs bölgesinden yukarıya doğru gider. Bunun belirtisi yüzlerinin kızarmasıdır. Hatırı sayılır bir güç ise hatırı sayılır miktarda havayı harekete geçirebilir, ama böyle hatırı sayılır bir miktar yavaş hareket eder; yavaş hareket ise pes ses demektir.

54. (Bazı insanlar) niçin kekeler? Bunun nedeni, ses çıkarmaya yarayan yerin soğumasıdır ve bu uzvun adeta hareketsiz kalmasıdır. Bu yüzden, bu yer şarapla ısıtılırsa ve durmadan konuşulursa, bu kişiler sözcükleri kolayca birbiriyle birleştirir.

55. Kekemelik, canlı varlıklardan niçin sadece insanda ortaya çıkar? Çünkü bütün canlı varlıklardan sadece onun söz'de payı vardır, öteki canlı varlıkların ise yalnız seste. Kekeleyenler gerçi ses çıkarır, ama sözcükleri birbiriyle birleştiremez.

56. İnsan niçin kışın ve ayıkken tiz, kışın ve sarhoşken pes sesle konuşur? Çünkü tiz ses gerçi hızlı sestir, ama zorlanarak çıkarılan ses de hızlıdır. Ayıkken ve kışın beden, sarhoşken ve yaza göre daha sıkı şekilde birleşmiştir. Zira sıcaklık ve aşırı sıcak bedeni çözüp gevşetir.

57. Bütün ses çıkarma yetisine sahip (canlı varlıklara) göre niçin en geç yetkinleşen insanların sesidir? Çünkü o (insan sesi) sayısız ayrımlaşma ve biçimler gösterir. Zira öteki canlı varlıklar ya hiç ya da çok az eklemlenmiş ses çıkarır. Ama en çeşitli olan ve en çok ayrımlaşma gösteren şey zorunlu olarak çok uzun bir sürede yetkinleşir.

58. Niçin bakış (nazar) katı cisimlerin içinden geçmez, ses ise geçer? Çünkü bakışta sadece tek bir, yani düz yön olanaklıdır, –bunun belirtisi güneş ışınlarıdır ve sadece doğrudan doğruya karşımızda bulunan şeyi görebilmemiz olgusudur–, oysa seste birçok (yön) mevcuttur, zira biz her yönden işitiriz. Eğer (gözün) düz bir çizgide bakması engellenirse, çünkü (bakışın ve maddenin) geçiş yerleri yön konusunda birbirine uymaz, o zaman o (bakış) içinden geçerek görecek durumda değildir. Hava ve her yere taşınan ses ise her şeyin içinden geçer ve (her yerde) işitilir. Nemli bir şeyde ise bakış gerçi onun içinden geçerek görür, ama sesler işitilmez ya da güç bela işitilir, çünkü nemli şey topraktan daha incedir ve geçiş yerleri küçük, sık olduğu ve bakış yönümüzde bulunduğu için, bakışın düz bir çizgide

aradan geçerek gitmesi engellenmez. Aynı nedenden dolayı o camın içinden geçerek de görebilir, hatta cam kalın olsa bile, ama bir Narteks-bitkisinin, sık olmasa bile, içinden geçerek göremez, çünkü bunda (camda) geniş geçiş yerleri bakış yönümüzdedir, ötekinde (Narteks-bitkisinde) ise değişik yönlerdedir. Ve o (bakış yönü–ç) uzun olduğu zaman, eğer düz değilse, hiçbir işe yaramaz. Sesi ise (nemli şeyde) işitmek mümkün değildir, çünkü sudaki boş ara-mekânlar hava için çok küçüktür, böylece onlar (ara-mekânlar–ç) onu (havayı–ç) almaz (istiap etmez) ve sesin geçmesi de mümkün olmaz, meğer ki çok az miktarda [ya da sesle birlikte] geçsin. Zira ses bir çeşit havadır. Şayet geçiş yerleri (gözenekler) geçip giden şeye uygun değilse gözenekli şeylerin mutlaka geçirgen oldukları söylenemez, böylece o, geçiş yerleri katı cisimleri alamadığı (istiap edemediği) zaman kendi içinde daralmaya devam edemez. Ama yine de gözenekli şey kendi içinde daralabilir, ama bazı maddeler, örneğin cam gibi, geçiş yerlerinin küçük olması yüzünden bunu yapamaz. Onların geçiş yerlerini daha da daraltmak, sözünü ettiğimiz nedenden dolayı, mümkün değildir, hem de Narteks-bitkisinden daha gözenekli olmasına karşın. Suda ve bu tür başka maddelerde de durum böyledir. Böylece gözenekli şeylerin ve yumuşak şeylerin aynı ya da benzer bir doğası olmasına karşın, gözenekli şeylerin niçin kendi içinde iyice daralamadığı açık seçik anlaşılır. Bütün bu fenomenlerin nedeni aynıdır.

59. Korodan birkaç (şarkıcı) çıkarılırsa ses gerçi zayıflar, ama (sesin) karakteri niçin aynı kalır? Çünkü (ses) onlarda karışmıştı, karışıkolan ise kısmen (karışmış) kısmen (karışmamış) değil, tamamen karışmıştır. Demek ki, (birkaç şarkıcı) çıkarılsa bile ses [aynı şekilde] her yönden bir araya gelir, böylece o (ses–ç) aynı zamanda zorunlu olarak zayıf ve yine de aynı olur.

60. (Bazı insanlar) niçin kekeler? (1) Belki, onlar sıcaklıklarından dolayı özellikle acelecidir, böylece (dilleri) peltekleşir ve sonra, tıpkı öfkeli kişiler gibi susarlar. Zira bunlar da tıknefes olurlar. Demek ki onların nefesi fazladır. (2) Ya da, sıcaklığın kaynamasından dolayı tıknefes olurlar, çünkü çok miktarda (sıcaklık) mevcuttur ve doğru anda nefes alma sırası gelmeden önce bu sıcaklık uzaklaşamaz. (3) Ya da tam tersine, konuşmalarını sağlayan uzuv ısınmayıp soğur, adeta katılır. Bu yüzden, şarapla ısındıkları ve sürekli konuştukları zaman sözlerini kolayca birleştirebilirler.

61. Kışın sesler niçin pes olur? (1) Çünkü o zaman hava daha yoğundur, hava yoğun olursa hareket yavaşlar, böylece ses de pes olur. (2) Ya da, hava dar (kanallardan) daha yavaş akar, gırtlak bölgesi ise soğuk ve içeriye akan sümüksü madde yüzünden tıkanmıştır.

62. Çocuklar, kadınlar, hadımlar ve yaşlılar niçin tiz sesle konuşurlar? Çünkü tiz ses hızlı bir hareketten ileri gelir, ama bunun için çok miktarda (hava–ç) zor hareket eder, böylece yalnız

erkekler tüm güçleriyle çok miktarda havayı içlerine çeker. Bu kadar (çok hava) yavaşça nüfuz eder ve bu yüzden pes bir ses çıkmasına neden olur. Çocuklarda ve hadımlarda, içlerine az miktarda hava çektikleri için tam tersi söz konusu olur. Yaşlıların ise (sesleri) titrer, çünkü seslerine hâkim olamazlar, tıpkı hastalarda ve çocuklarda olduğu gibi ellerine uzun bir sopa alarak ucundan tuttukları zaman sopanın öteki ucu sağa sola sallanır, çünkü (sopa–ç) üzerinde hâkimiyet kuramazlar. [Bu yüzden yaşlılar da artık güçleri kalmadığı için titrer]. Ama aynı şekilde sinirlenerek heyecanlananlarda, korkanlarda ve katılıp kalanlarda da ses titremesinin aynı nedenden dolayı olduğu kabul edilmelidir. Sesi böyle bir durumda bulunan bir kişide, bu tür bir rahatsızlıktan <dolayı sıcaklığın> büyük bölümü iç kısımlara çekildiği için, geriye kalan az miktarda sıcaklık sesi hâkimiyeti altına alamayabilir; bu nedenle ses salınır ve titrer. Bu yüzden sinirlenerek heyecanlandıklarını bilen sanatçılar da, tekrar sakinleşene kadar, alçak sesle konuşur. Zira ses yüksek olmazsa daha kolay hâkimiyet altına alınabilir.

XII
GÜZEL KOKULU ŞEYLER

1. (Yanan) günlük, yanına yaklaşıldığı zaman niçin daha zayıf algılanır? (1) Havayla karıştığı zaman daha zayıf ve (böylece) daha hoş hale geldiği için; tıpkı hekimlerin kullandığı mür ağacı gibi. (2) Ya da, bunun tam tersi de söz konusu olabilir, şöyle ki, ateş yanma nedeniyle kokuyu uzaklaştırır. Zira koku, günlük yandığı zaman (ortaya çıkar). Bu yüzden lahanada da (yakından) koku alınmaz, ama uzaklaştıkça o (koku) daha saf ve çok kolay meydana çıkar.

2. Günlük'ün ve çiçeklerin kokusu yakından niçin o kadar güzel değildir? (1) Belki, kokuyla birlikte toprak parçacıkları da çıktığı için; bu parçacıklar ağırlıklarından dolayı daha önce yere düşer, böylece koku uzakta daha saf hale gelir. (2) Ya da, akıntı en güçlü haliyle ne çıkış noktasının yakınında ne de fazlasıyla uzakta ortaya çıkar. Zira birinci durumda henüz güçlenmemiştir, ötekinde ise dağılmıştır.

3. Üzerinde gökkuşağının aşağıya inmiş olduğu ağaçların güzel kokacağı söylenir. Acaba

bu doğru mu yoksa yanlış mıdır? Ve doğruysa bu durum hangi nedenden dolayı ortaya çıkabilir? Bunun her (ağaçta) ve her zaman söz konusu olmadığı açıktır. Zira gökkuşağı sık sık oluşmuşsa da ağaçların belirgin bir şekilde (güzel koktuğu) görülmemiştir. Ve genelde koktuğu görülse bile bu, her ağaç için geçerli değildir, ama en azından ara sıra yine de ortaya çıkar, bu yüzden insanlar bundan söz eder. Nedeni gökkuşağına isnat edebilmek sadece ilineksel olarak mümkündür, özellikle de gökkuşağı doğada gerçekten var olmadığı, ışığın kırılmasıyla meydana çıkan bir sonuç olduğu için. Dediğimiz gibi bu sonuç ağacın rasgele herhangi bir durumunda ortaya çıkmaz, zira güzel koku ne yeşil ne de kuru ağaçlarda, tersine, çobanların dediği gibi, gökkuşağına eşlik eden yağmurdan sonra, tutuşturulmuş odunda çok belirgin olarak, hem de en güçlü şekilde çiçekleri güzel kokan Asfalatos ile Ramnos bitkilerinin ve ağaçlarının mevcut olduğu yerde ortaya çıkar. Güzel kokunun nedeni, toprakta da olduğu gibi aynıdır. Toprak iyice ısındığı ve yandığı zaman hoş kokar, bu toprakta yetişen şey de önce güzel kokar. Zira az nem içeren maddeler, herhangi bir şekilde yandıkları zaman güzel kokar, çünkü sıcaklık bu nemi kaynatır. Bu yüzden yeryüzünün güneşli bölgeleri kuzeyde bulunanlardan daha güzel kokar. Bunların (güneşli bölgelerin) ise doğudaki bölgeleri güneydekilerden daha güzel kokar, çünkü Suriye ve Arabistan bölgesi daha çok toprak içerir, Libya ise kumlu ve

nemsizdir. Yani ne çok nem olmalıdır, zira çok nem kaynamaz, ne de nemsiz olmalıdır, çünkü o zaman buharlaşma meydana gelmez. Bu her iki koşul yeni yanmış bir orman bölgesinde ve zaten güzel kokan bu tür bir ağaçta yerine gelir. Bu durum çiçeklerde iyice belli olur, zira ağaç, kokusunu çiçekler aracılığıyla saçar. Ancak bu, gökkuşağının aşağıya indiği yerlerde vuku bulurmuş gibi görünür, çünkü (yağmur) suyu olmadan hiçbir şey gerçekleşmez. Orman ıslandığı ve içinde bulunan sıcaklık (nemî) kaynar hale getirdiği zaman, içinde meydana gelen buharı dışarıya gönderir. Ne ki, o sırada (yağmur) suyu da fazla olmamalıdır, çünkü fazla su (ormanı) aşırı ıslatır ve içindeki, yanmaktan kaynaklanan sıcaklığı söndürür, ancak gökkuşağından sonra başlayan yağmur yine de kuvvetli değildir, tersine, deyim yerindeyse ölçülüdür. Birçok gökkuşağı oluşsa bile bu yağmur kuvvetli değildir, tersine, sık sık tekrarlar, ama zayıftır. Bu yüzden böyle bir durumda, gökkuşağından başka özel bir şey görülmediği için, güzel kokunun nedeni ona yakıştırılmıştır.

4. Niçin çiçekler ve günlük uzaktan daha hoş, ama yakından birincisi ot gibi, öteki duman gibi kokar? Çünkü koku bir çeşit sıcaklıktır ve güzel kokan şey sıcaktır, sıcak olan şey ise hafiftir, insan uzakta olduğu zaman koku, yapraklardan ve sulu buhardan oluşmuş dumandan çıkan kokuya daha az karışmış olur, öte yandan yakında durulursa, onlarla (güzel kokulu bitki-

lerle) karışmış olan şey, (karışmış) olduğu yerde birlikte kokar.

5. Her şey hareket ettiği zaman niçin daha çok koku saçar? Çünkü o (hareket eden şey–ç) hareketsiz duruma göre daha çok hava işgal eder. Bu yüzden koku bu şekilde bizim algı alanımıza daha çabuk iletilir.

6. Niçin biz kokuyu kışın daha az ve en az da şiddetli soğukta alırız? Çünkü hava soğukta daha az hareket ettirilir. Bu nedenle, akıntının ve içinde (akıntının) bulunduğu havanın zor hareket etmesi yüzünden, kokan cisimden çıkan hareket bize yazın olduğu gibi aynı şekilde ulaşmaz.

7. Baharatlı otlar külde tütsülendiği zaman, ateşte (tütsülenenlere) göre niçin daha keskin kokar, ve külde tütsülendiği zaman kokusunu niçin uzun süre ve daha yoğun bir şekilde korur? Çünkü koku külde daha az kaynatılabilir ve bu yüzden yoğun olur. Ateş ise onların (baharatlı otların) gücünü çabucak kaynatır ve böylece kokuyu değiştirir. Zira kaynamanın anlamı, kaynatılan maddenin bir değişikliğe uğramasıdır.

8. Yumurtalığı pürtüklü güller, (yumurtalığı) düzgünlere göre niçin daha hoş kokar? Çünkü bir gülün doğal özelliklerine en çok sahip olan güller daha hoş kokar, ama gül doğal olarak dikenlidir. Bu yüzden daha çok doğal özelliğe sahip (gül) daha hoş kokar.

9. Günlük ve çiçekler yakından niçin o kadar güzel kokmazlar? Çünkü yakından hâlâ topraksı maddeler birlikte nakledilir, böylece o (top-

raksı madde–ç) karışmış olarak (kokunun) gücünü azaltır, uzaktan ise (sadece) koku taşınır. Bu nedenle çiçekler ezilip ovuşturulduğu zaman kokularını kaybeder.

10. Kokular dumandan mı, havadan mı, yoksa buhardan mı oluşur? Bu, birinin ateş nedeniyle, ötekinin ateş olmadan da meydana gelmesi gibi bir farktır. Ve: Bir şey her defasında yakında bulunan havayı harekete geçirerek algı organından o (nesnelere) ya da o (nesnelerden) algı organına ulaşır mı? Ve bu şey o nesnelerden dışarıya akarsa zayıflamak zorundadır, ancak biz, en iyi kokan şeylerin çok uzun süre böyle kaldıklarını görüyoruz.

11. Baharatlı otlar külde tütsülendiği zaman, ateşte (tütsülenenlere) göre niçin daha keskin kokar? Çünkü koku külde daha az kaynatılabilir ve bu yüzden yoğun olur. Yani toprak parçacıkları birlikte tütsülenir ve bunlar duman haline gelir. Ateş ise toprak parçacıklarını sonuna kadar yakar, böylece koku daha saf ve gün gibi aşikâr bir şekilde dumansız ulaşır. Bu yüzden ovuşturulan çiçeklerin kokusu fazla güzel olmaz, zira ovuşturmak toprak parçacıklarını hareket geçirir ve (ovuşturmakla meydana gelen) yavaş sıcaklık onları tahrip etmez.

12. Güzel kokan tohumlar ve bitkiler niçin idrar sökücüdür? Çünkü onlar sıcaktır ve kolay (sindirilir), bu tür şeyler ise idrar sökücüdür. Zira onların içinde bulunan sıcaklık hemen bir seyrelmeye neden olur ve kokuları hiçbir madde içer-

mez, çünkü sarmısak gibi güzel kokmayan bitkiler bile sıcaklıklarından dolayı idrar sökücüdür, ancak daha çok bir erimeye neden olurlar. Ama güzel kokulu tohumlar sıcaktır, çünkü koku genel olarak sıcaklıktan meydana gelir. Buna karşılık kötü kokulu şeyler sindirilmez. Bu nedenle idrar sökücü şeyin yalnız sıcak değil, üstelik kolay sindirilen bir şey olması gerekir, ki böylece aşağıya doğru inen nemi seyreltsin.

13. Su katılmamış şarap, su ve şarap karışımından niçin daha güzel kokar? Çünkü karışım, su katılmamış şaraptan daha zayıftır. Bu durumda, zayıf olan her olası etki nedeniyle güçlü olandan daha çok değişir. Ayrıca su katılmış şarap katılmamıştan daha hafiftir. Ancak hafif olan şey herhangi bir maddeden uzaklaşabilir ve kendisine ait olmayan bir şeyi istiap edebilir. Bu yüzden su katılmamış şarap güzel kokar, karışık olan ise kokusuzdur.

XIII
KÖTÜ KOKULU ŞEYLER

1. Niçin idrar bedende uzun süre kalırsa kötü kokar, ama dışkı o kadar değil? Çünkü bu (dışkı–ç) zamanla iyice kurur –kuru şey ise daha az çürüyebilir–, idrar ise koyulaşır, ve ne kadar taze olursa o kadar başlangıçtaki içeceğe benzer.

2. Kötü kokulu şeyler onları yiyenlere niçin kokmuyormuş gibi gelir? Çünkü koku ağzın içinde damak boyunca nüfuz eder, duyusal algı buna çabuk doyar ve içe doğru artık o kadar iyi algılanamaz. Zira önce herkes (kokuyu) algılar, ama onunla temasa geçtikleri zaman, sanki onlardan adeta bir parça (olmuş) gibi artık algılamazlar, ve dışarıdan gelen benzer (koku) içerideki (koku) nedeniyle algılanmaz.

3. Çiçekler ovuşturuldukları zaman niçin kötü kokar? Çiçekteki topraksı madde kokuya karıştığı için.

4. Niçin panter dışında hiçbir canlı varlık güzel kokmaz –ki panter hayvanlar için bile güzel kokuludur, zira hayvanların onu zevkle kokladığı söylenir–, üstelik (öteki canlı varlıklar–ç)

öldükleri zaman bile kötü kokar, öte yandan birçok bitki solduğu ve kuruduğu zaman niçin daha da güzel kokar? (1) Belki, kötü kokunun nedeni fazlalık maddenin iyi kaynamaması olduğu için. Bu yüzden bazılarında ter de kimi zaman böyle bir durumdadır (yani kötü kokar), ama özellikle terin, sürekli değil, hastalık nedeniyle böyle (kötü kokulu) olduğu insanlarda. Ama osuruk ve fazlalık maddeleri geğirerek dışarıya atmak da kötü kokar. Aynı şey etteki ve onun karşılığı olan şeydeki kötü kokunun da nedenidir. "Karşılığı olan şey"le başka canlı varlıklarda etin yerinde bulunan şeyi kastediyorum. Zira bazı canlı varlıklarda orada da kaynamamış fazlalık madde vardır. Demek ki yaşayanlarda ve ölülerde, çürüdükleri zaman, kötü kokunun nedeni budur. Bu yüzden (bedenin) yağlı yerleri, kemikler ve kıllar da kötü kokmazlar, çünkü birinciler (yağ ve kemikler) zaten kaynamıştır, sonuncusu (kıllar) ise nem içermez. Bitkilerde fazlalık madde yoktur. (2) Ya da: Onlarda da bir parça fazlalık madde vardır, ama (kötü kokmazlar), çünkü bitkiler doğal olarak kuru ve sıcaktır, böylece içerdikleri nem kolayca kaynayabilir ve çamursu değildir. Toprağın, sıcak bölgelerde, Suriye'de ve Arabistan'da güzel kokulu olması, orada yetişen bitkilerin de kuru ve sıcak oldukları için güzel kokması gerçeği bunu kanıtlar. Bu tür şeyler (kuru ve sıcak şeyler) ise çürümezler. Ama canlı varlıklar böyle [ve sıcak] değildir, böylece onlarda fazlalık madde kaynamaz ve kötü kokulu olur,

aynı şekilde osuruk da. Ve bozulanlarsa (ölenlerde ya da son bulanlarda) nem çürür, (bitkilerde) ise çürümez, çünkü onlar (çürüyebilecek bir nem) içermez.

5. Kötü kokulu şeyler sıcak durumdayken soğuk durumdakine göre niçin daha kötü kokar? Çünkü koku bir buğu ve türümdür (Emanation; sudur), buğu ve türüm sadece sıcaklığın etkisiyle meydana gelir. Zira bu, bir çeşit harekettir, sıcaklık ise hareket ettirir. Buna karşılık soğuk, durakllı ve temerküz ettiricidir, hareket aşağıya doğrudur, sıcaklık ve bütün kokular ise yukarıya çıkarlar, çünkü havanın içindedirler, ama beyne nüfuz eden koku bir algıya neden olur.

6. Sarmısak yiyen bir kimsenin idrarı niçin sarmısak kokar, öte yandan keskin kokulu başka şeyler yenilirse idrar niçin kokmaz? (1) Belki, bazı Herakleitosçuların dediği gibi, uzayda olduğu gibi bedende de bir buharlaşma vuku bulduğu ve sonra bu tekrar soğuduğu, orada (uzayda) nem ve burada (bedende) idrar oluştuğu için; böylece besinin buharlaşması da besinden dolayı bir koku yaratır, ki besinin karışması nedeniyle buharlaşma, bu besin maddelerinden dolayı oluşmuştur. Zira bu (koku besinlerde) bir değişme vuku bulursa meydana gelir. (2) Ya da: Keskin bir kokuya sahip başka bütün maddeler de buna neden olmak zorundadır. Ne var ki böyle bir şey yapmazlar. Ayrıca buhardan oluşmuş maddeler tekrar başlangıçtaki (durumlarına) dönmez, (aksi takdirde) örneğin şarabın (buharlaşmasından) şa-

rap olurdu, ama su olmazdı, böylece (öğretilerinin bu bölümü) de yanlıştır. Oysa (ortaya gözlemlenen fenomen çıkar), çünkü sadece o (sarmısak) karnın alt kısmını keskin kokulu ve aynı zamanda idrar sökücü (maddelerle) şişirir, örneğin bayırturpu gibi başka besin maddeleri ise daha üst kısımda hava yaratır, ya da asla idrar sökücü değildir. Ama bunun (sarmısağın) üç özelliği vardır: Yani idrar sökücüdür, hava yaratır ve bütün bunlar alt tarafta (olur–ç). Ancak cinsel organlar ve idrar torbası bölgesi (karnın alt kısmına) yakınlığı yüzünden bu fenomenler tarafından etkilenirler, çünkü (bu bölge) hava istiap eder, bu durumu cinsel organın sertleşmesi kanıtlar. Bu yüzden (sarmısaktaki) fazlalık maddenin idrarla karışmış havayla birlikte idrar torbasına, bu tür başka maddelerin fazlalık maddelerinden daha çok ulaştığı açıktır.

7. Bir şeyler yemeyip perhiz yapan kişilerin ağzı niçin kokar –ki buna "perhiz kokmak" denir–, yemek yiyenlerin ise, aslında daha çok söz konusu olması gerekirken niçin kokmaz? Çünkü mide boşken hava, hareketsizlik yüzünden ısınır, nefesin ve sümüksü madde içeren fazlalık maddenin çürümesine neden olur. Havanın ısınmasının belirtisi, perhizin büyük ölçüde susamaya yol açmasıdır. Ama bir şeyler yenirse koku son bulur, çünkü o yiyeceklerin kokusundan daha zayıftır. Yiyeceklerin sıcaklığı (bedendeki) sıcaklığın üzerinde üstünlük sağlar, o zaman da (böyle) bir şey vuku bulmaz.

8. Koltuk altları niçin (bedenin) en kötü kokan yeridir? (1) Belki, en az havalandırılan yer olduğu için. En çok böyle yerler kötü kokar, çünkü yağın hareketsiz kalması nedeniyle çürüme meydana gelir. (2) Ya da, bu kısım ne hareket ettiği ne de çalıştığı için.

9. Teke gibi kokanlar merhem sürdükleri zaman niçin daha da kötü kokar? Çünkü bu durum birçok şeyde meydana çıkar, örneğin acıyla tatlı karıştığı zaman bütünün daha keskin olması gibi. Ayrıca insanlar terledikten sonra kötü kokar. Merhem ise ısıtır; bu yüzden (daha çok) ter çıkmasına neden olur.

10. Çalıkların ve eğik duran (insanların) nefesi niçin kötü kokar ve ağır olur? Çünkü akciğer, bölgesi kapanmıştır ve düz durumundan uzaklaşmıştır, böylece iyi havalanmamıştır, ama içeride kapalı kalan nem ve nefes daha çok tefessüh eder.

11. Teri dışarıya atmak (için kullanılan) birçok merhem (terle birleştiği) zaman niçin kötü kokar, bazıları ise niçin daha hoş kokar ya da (en azından) o kadar kötü (kokmaz)? Hareket ve sürtünme nedeniyle değişen bütün (merhemler) kötü kokar, (böyle bir etkisi) olmayan merhemlerin (durumu) ise bunun tam karşıtıdır. Güzel kokan bazı çiçeklerin, örneğin menekşenin, ovuşturulduğu, ısıtıldığı ya da kurutulduğu zaman kötü kokması gibi bazı (merhemler) de kötü kokar, bazı çiçekler ise, örneğin gül, önceki gibi aynı şekilde kokar. Demek ki, bu tür(bitkilerden

yapılan) merhemler değişikliğe uğrar, ötekiler ise değişmez, bu yüzden en az (değişen) de gül parfümüdür. Teri kötü kokanlarda merhemler, karşıtıyla karışması yüzünden, daha da kötü kokar, tıpkı tuzla karışan balın da tatlı değil, daha az (tatlı olması) gibi.

12. Her şey hareket ettiği zaman niçin daha çok kokar? Çünkü o havayı doldurur. O zaman koku algı alanımıza daha çabuk sevk edilir.

XIV
KARIŞIMLAR

1. Aşırı soğuk ve sıcak bölgelerde (ikamet edenlerin) töreleri ve dış görünüşleri niçin vahşi olur? (Her iki durumda) aynı nedenden dolayı. Zira en iyi karışım zihniyet için de yararlıdır, iki aşırılık (soğuk ve sıcak) ise bir yozlaşmaya neden olur, ve bedenin biçimini bozması gibi zihniyetin bağımlı olduğu karışımı da (bozar–ç).

2. Karadeniz'in doğusunda (Pontus) hububat soğukta bırakıldığı zaman yıllar boyunca niçin bozulmadan kalır? Çünkü yabancı nem sıcaklıkla birlikte dışarıya çekilir, tıpkı kuru üzümde olduğu gibi. Yani bazı şeyler nemini soğuk nedeniyle, bazıları ise sıcaklıkla birlikte kaybeder.

3. Yakıcı humma niçin özellikle en soğuk mevsimde daha çok görülür? Çünkü soğuk sıcaklığı iç kısımlara iter. Yazın ise bunun tersi görülür: İç kısımlar soğur, ama yakıcı humma, iç kısımlar aşırı sıcak, dış kısımlar ise soğuk olduğu zaman ortaya çıkar.

4. Etiyopyalıların ve Mısırlıların (ayakları) niçin (dışarıya doğru) büküktür? Çünkü, sıcak-

tan dolayı kurumuş tahtanın eğilmesi gibi, canlı varlıkların bedeninde de bu durum söz konusudur. Bunu saçlar da kanıtlar; zira onların (saçları, başkalarınkine göre) daha kıvırcıktır, kıvrılmak ise saçların bükülmesi gibi bir şeydir.

5. Nemli bölgelerde cinsel ilişki, dişi cinsten varlıkların niçin daha çok doğum yapmasına neden olur? Çünkü fazla miktarda nem daha yavaş yoğunlaşır, nemli bölgelerde ise spermler nemli iklim yüzünden daha nemli olur.

6. Niçin bataklık bölgelerde baştaki çıbanlar çabuk, ama bacaktakiler zar zor iyileşir? Çünkü nem toprak içerdiği için ağırdır, ağırlık ise aşağıya doğru çeker. Demek ki üst kısımlar iyi kaynayabilir, çünkü (nem) aşağıya çekilmiştir; alttaki kısımlar pek çok ve kolayca çürüyebilen fazlalık maddeyle doludur.

7. Havadar bölgelerde (ikamet edenler) yavaş, çukur yerlerde ve bataklık bölgelerde (ikamet edenler) ise niçin çabuk yaşlanır? Yaşlılık bir çeşit çürümedir, hareketsiz şey ise çürür, hareketli şey ya hiç çürümez ya da buna çok az oranda maruz kalır, tıpkı su gibi. Yüksek yerlerde hava, hava cereyanının iyi olması yüzünden, hareket halindedir, çukur yerlerde ise sakindir, hareketsiz kalır. Ayrıca orada (yüksek yerlerde–ç) hareket nedeniyle hava her zaman temizdir ve sürekli yenilenir, bataklık bölgelerde ise hareketsiz kalır.

8. Niçin sıcak bölgelerde (ikamet edenler) korkak, soğuk bölgelerde (ikamet edenler) ise cesur olur? Çünkü (insanın) bünyesi bölgelere ve

iklimlere karşıt bir yönde davranır, zira onlar (insanlar) benzer davranış sırasında sıcak ya da soğuk tarafından zorunlu olarak çabucak tahrip edilirdi, ama sıcak bir bünyeye sahip olanlar cesur, soğuk bir bünyesi olanlar ise korkak olur, ve ayrıca sıcak bölgelerdekilerin bünyesi soğuk, soğuk bölgelerdekilerin ise sıcaktır. Ama her ikisi de iriyarı olur, soğuk bölgelerdekiler içlerindeki doğuştan sıcaklık nedeniyle, sıcak bölgelerdekiler ise yerel (sıcaklık) nedeniyle. Çünkü sıcak bölgelerde insan sıcaklık nedeniyle büyür. Soğuk ise kısaltır. Bu durumda biri, içinde büyük ölçüde büyüme ilkesi taşıdığı, ötekinin büyümesi dıştan gelen bir soğuk nedeniyle engellenmediği için, her ikisi de doğal şekilde bir büyümeye hatırı sayılır ölçüde cevaz verir. Ancak bizim bölgede (ikamet edenlerde) bu durum pek söz konusu değildir, çünkü onlarda hem (büyüme) ilkesi zayıftır hem de soğuk bölgelerdekilerin kısalmasından dolayı böyledir.

9. Sıcak bölgelerde ikamet edenler niçin uzun ömürlü olur? (1) Kuru bir bünyeleri olduğu için; kuru şey ise pek çürümez ve uzun süre dayanır, oysa ölüm çürüme gibi bir şeydir. (2) Ya da, ölüm içteki sıcaklığın soğuması olduğu için; ama her şey, çevreleyen, yani daha soğuk (hava) tarafından soğutulur, çevreleyen hava ise aşırı sıcak bölgelerde sıcaktır, soğuk bölgelerde soğuktur, böylece o (ikinci durumda) bedendeki sıcaklığı daha çabuk ve daha kolay tahrip eder.

10. Sıcak bölgelerde (ikamet edenler) niçin uzun ömürlü olur? Çünkü (onlar) sıcağı ve nemi fazlasıyla içerir. Bu iki niteliğin son bulması ölüm anlamına gelir.

11. Bataklık bölgelerde uykuya niçin daha çok gereksinim duyarız? Çünkü orada daha çok soğumuş (gevşemiş) oluruz, bir çeşit hareketsizlik olan soğuma (gevşeme) ise uykuya yol açar, ancak uyku hareketsiz, sakin olunca baş gösterir.

12. Niçin gemide yaşayan insanların ten rengi bataklıkta yaşayanlarınkine göre daha sağlıklıdır, hem her ikisi de yaşamlarını su üzerinde geçirmesine karşın? Bunun nedeni iklim ve iyi bir hava cereyanıdır. Ancak su, hareket halinde olmazsa çürür, çürüyünce de insanı uçuk benizli yapar. Bu yüzden bataklık bölgelerdeki (insanların) beti benzi uçar.

13. Sıcak bölgelere göre kışın hüküm sürdüğü soğuk bölgelerde niçin sık sık bunaltıcı bir hava vardır? (1) Belki, havanın nemi yüzünden. Zira aynı sıcaklık nedeniyle su havadan daha sıcak, böylece nemli hava da kuru havadan daha sıcak olur. (2) Ya da: Hava, soğuk bölgelerde aslında hiç de sıcak değildir, sadece karşıtlık (kontrast) nedeniyle böyle görünür, tıpkı güneş gibi, güneş de bulutun arkasından çıktığı zaman, eğer gölge tarafından etkilenirse, (kendi etkisine) karşıtlık olarak (daha sıcakmış gibi görünür).

14. Güneyde ikamet edenler niçin daha çok siyah gözlü olur? (1) İçteki sıcaklığın fazlalığından dolayı göz rengi mavi olur, siyah ise, Em-

pedokles'in de dediği gibi, bunun (içteki sıcaklığın) mevcut olmamasından dolayı. Bu yüzden kuzeydekilerin gözleri mavidir, çünkü içteki sıcaklığın dışarıya çıkması dıştaki soğuktan dolayı engellenir, böylece güneyde ikamet edenlerde nem, çevreleyen sıcaklık yüzünden dışarıya çıkamaz, sıcaklık ise, kendisini kapalı tutan hiçbir şey olmadığı için dışarıya çıkar ve geride kalan nem (gözlerin rengini) siyah yapar. Çünkü geride kalanlar, ışığın mevcut olmamasından dolayı koyu bir renk alır. (2) Ya da: Gözlerin rengi bedenin geri kalan kısmının rengine intibak eder. Bu yüzden kuzeyde ikamet edenlerin göz rengi mavidir, çünkü onlar sarışındır –zira mavi renk sarışına yakındır–, ve güneydekilerde, ten renkleri koyu olduğu için gözler de siyah (koyu) olur.

15. Sıcak bölgelerde (ikamet edenler) soğuk bölgelerde (ikamet edenlerden) niçin daha bilgedir (akıllıdır)? (1) Belki yaşlıların gençlerden daha bilge (akıllı) olması gibi aynı nedenden dolayı. Zira soğuk bölgelerde ikamet edenler bölgenin soğukluğu yüzünden çok daha sıcaktır, çünkü onlar bünyelerine karşı koyar, böylece iyiden iyiye sarhoşlara benzer, araştırmacı bir karaktere sahip değildir, tersine, onlar cesur ve iyimserdir. Sıcak bölgelerdekiler ise soğudukları (gevşedikleri) için temkinli, soğukkanlıdır. Ancak her yerde korkaklar bu konuda daha çok şey bulmak için cesurlardan önce araştırmaya koyulur. (2) Ya da, (sıcak bölgelerdeki) bu tür (insanlar) kendilerini çok uzun süreden beri korudukları, ötekiler (so-

ğuk bölgelerdekiler) ise sel baskınları nedeniyle yok olup gittikleri için; soğuk bölgelerdekilerin sıcak bölgelerdekiler karşısındaki durumu, gençlerin yaşlı insanlar karşısındaki durumu gibidir.

16. Niçin sıcak bölgelerde (ikamet edenler) korkak, soğuk bölgelerde (ikamet edenler) ise cesur olur? Çünkü insanın bünyesi bölgelere ve iklimlere karşıt bir yönde davranır, zira onlar (insanlar) benzer davranış sırasında sıcak ya da soğuk tarafından zorunlu olarak çabucak tahrip edilebilirdi, ama sıcak bir bünyeye sahip olanlar cesur, soğuk bir bünyesi olanlar ise korkak olur, ve ayrıca sıcak bölgelerde (ikamet edenler) soğuktur –zira bedenleri gevşek olduğu için sıcaklıkları daha kolay dışarıya kaçar–, soğuk bölgelerdekilerin ise sıcak bir bünyesi vardır, çünkü kaslar dıştaki soğuk nedeniyle sıkı ve yoğundur, kaslar sıkı ve yoğun olursa sıcaklık iç kısımlarda toplanır.

XV
MATEMATİĞE BAĞLI ŞEYLER

1. Bir dikdörtgeni iki eşit parçaya bölen çizgilerden niçin sadece bir açıdan öteki açıya çekilen çizgiye köşegen denilir? Çünkü köşegen, adından da anlaşılacağı üzere, şeklin ölçülerini tahrip etmeden onu iki parçaya böler. Demek ki şekli, birleştirilen yerlerden –yani açılardan– bölen, çizginin adı bu yüzden köşegendir. Zira o tahrip etmez, böler, tıpkı asker gereçlerinin bölünmesi gibi. Ama birleştirilmiş şekli kenar çizgilerinden kesen çizgi onu tahrip eder, çünkü dikdörtgen açılardan birleştirilmiştir.

2. Niçin köşegenden (Diagonale; diametros) söz edilir? Çünkü sadece o (dikdörtgeni) çift (dicha) böler. Sanki onun bir "Dichagonale" (dichametros) olduğu söylenmek istenir gibi. Bütün ikiye-bölenlerden (ton dicha) ona niçin böyle denilir? Çünkü sadece o şeklin kenarlarının kırıldığı yerden böler, öteki (çizgiler) ise kenarlardan.

3. Niçin herkes, Barbarlar ve Helenler 10'a kadar sayar da, örneğin 2, 3, 4, 5 gibi başka bir sayıya kadar ve sonra onu (hanesine göre sayıyı)

iki katına çıkararak, on bir on iki der gibi, bir-beş, iki-beş diye tekrar saymaz? (On sayısı) hariç bir sayıda durulmaz ve sonra oradan başlayarak hane iki katına çıkarılır. Yani her (bileşik) sayı kendinden önceki (sayıdan) oluşur ve bir ya da iki vs. ve böylece her defasında değişik bir sayı ortaya çıkar; ama buna karşın sınırlı kalınarak onluk birimlere kadar sayılır. Eğer bu yapılırsa, hem de her zaman yapılırsa bunun bir rastlantıya dayanmadığı görülür. Ancak her zaman ve bütün (insanlarda vuku bulan) şeyler rastlantıya değil, doğal olana dayanır. (1) Belki, on sayısı yetkin bir sayı olduğu için. Yani bütün sayı türlerini içinde birleştirmesi bakımından: Çift, tek, kare, küp, uzunluk, düzlem, asal sayı ve ilk çarpım. (2) Ya da, on sayısı bir başlangıç olduğu için. Zira bir, iki, üç ve dört sayıları toplanırsa on yapar. (3) Ya da, hareket eden dokuz (gök) cismi mevcut olduğu için. (4) Ya da, sayısal durumun onunda dört sayı küp olarak meydana çıkar, ki Pythagorasçılar evrenin bundan meydana geldiğini söyler. (5) Ya da, insanların doğuştan on parmağı olduğu için. Zira onların (hesaplarken) her sayı için taşları olmasına karşın, yine de her şeyi bu sayıya (parmakların sayısına) göre hesaplar. Sadece Trakyalı bir kavim dörde kadar sayar, çünkü onlar, tıpkı çocuklar gibi, daha fazlasını akıllarında tutamaz, ve büyük sayıları da kullanmaz.

4. ∗∗ yeryüzü merkez olduğu için. Zira gök cisimlerinin biçimi her zaman aynı biçim olarak

görünür. Onlara merkezden bakılmazsa bu, bize böyle görünmezdi; daha çok bazen üçgen, bazen yamuk biçimli dörtgen, bazen de başka biçimde görünürdü, ∗∗ merkez olarak yeryüzü, eğer onu bu (gök cisimlerinden) gözlemlemek mümkün olsaydı. Zira yeryüzü küre biçiminde olduğu için evrenin merkezi ile yeryüzü özdeştir. Ancak biz yeryüzünün yüzeyinde yaşarız, böylece (gök cisimleri) buradan (yeryüzünün merkezinden) değil, onun yarıçapı uzaklığından böyle görünür. Daha uzak bir mesafede gök cisimleri tasarımının aynı kalacağını varsaymak için bizi engelleyecek bir şey var mıdır?

5. Güneş hep aynı şekilde (bir kararda) hareket ettiği halde, aynı süre içinde gölgelerin artması ve azalması niçin eşit olmaz? Çünkü görünür nesnelere olan açılar, yani ışınların neden olduğu (açılar) eşit dönüşler sırasında eşit olur, ama bunlar (açılar–ç) (eşit olursa), ilk güneş ışını ve görünür nesne ve gölge tarafından biçimlendirilen bir üçgenin içinde, yere inen ışınların meydana getirdiği (açılar) da eşit olur, ancak (bu üçgenin) açıları eşit olursa, görünür nesneden çok daha uzakta bulunan çizgi yakında bulunandan daha uzun olmak zorundadır. Bunu zaten biliyoruz. Demek ki (güneşin) dönüşünü eşit büyüklükteki birçok parçaya ayırmak gerekir, görünür nesnenin adı T olmalıdır. Şimdi, güneş A noktasından T nesnesinin üzerine isabet ettiği ve TL mesafesinde bir gölge yarattığı zaman, ışın zorunlu olarak L noktasına düşmelidir. Ama güneş B

noktasına ulaştığı zaman, B noktasından çıkan ışın, TL mesafesi tarafından işaretlenmiş mekanın içine düşmek zorundadır, ve güneş G noktasına ilerlediği zaman tekrar aynı şekilde. Bu durum söz konusu olmasaydı, düz bir çizgi başka düz bir çizgiye iki noktada değmek zorunda kalırdı. AB mesafesi, BG mesafesi gibi eşit uzunlukta olduğu için, bu mesafe üzerindeki noktalardan çekilen açılar da D noktasında eşit olur, zira onlar orada merkezde olurlar. Ancak açılar T noktasının bir kenarında eşit olduğu zaman, üçgenin içinde de eşit olur, çünkü onlar ters açılardır. Eğer açı iki eşit parçaya bölünürse, böylece LE mesafesi, LT mesafesi üzerindeki EZ mesafesinden daha uzun olur. (Güneşin) yörüngesinden çıkan ışınların meydana getirdiği öteki (mesafelerde) de durum aynıdır. Ama aynı zamanda öğleyin gölgelerin en kısa olması gerektiği de açıktır. Zira öğleyin güneş tam tepemizdedir, ve boğucu sıcak değinilen nedenden dolayı meydana gelir, çünkü rüzgar yoktur. Ama (güneş) havayı yeryüzünün üzerinde dağıttığı zaman rüzgâr meydana gelir. Eğer güneş bunu her iki yarıküre üzerinde yaparsa, anlaşılacağı üzere, gece yarısı ve öğle vakti rüzgârsız olacaktır.

6. Güneş, örneğin örgü gibi dörtgen bir nesnenin içinden geçtiği zaman niçin dörtgen biçimler değil de daireler meydana getirir? Çünkü bakışın çıkış hareketi bir konidir, koninin tabanı ise bir dairedir, böylece güneş ışınları nereye düşerse düşsün daire biçiminde görünür. Zira güne-

şin oluşturduğu biçim de zorunlu olarak, eğer ışınlar gerçekten dikse, dik ışınlar tarafından kapsanır. Çünkü dik ışınlar düz bir şeyin üzerine düşerse her zaman dörtgen bir şekil meydana getirir. Ancak bu durum ışınlarda böyledir, zira onlar (ışınlar–ç), arasından geçerek parladığı örgünün düz kenarı üzerine düşer, ve onlar (ışınlar–ç) da düzdür, böylece ışınların çıkış hareketi düz bir çizgi halinde olur. Ama düz çizgilerin en ucuna doğru ayrılan bakışlar zayıf olduğu için köşelerdeki yerler görülmez. Ne ki, koni dahilinde düz çizgide olan şey de (düz bir çizgi) oluşturur, geriye kalanlar bunu yapmaz, tersine, bakış, eksiksiz teşhis etmediğimiz (şeklin üzerine) düşer. Zira bakışımızın nüfuz ettiği birçok şeyi, örneğin karanlıktaki şeyleri görmeyiz. Buna benzer başka bir olgu da, bir dörtgenin, uzaktan bakıldığı zaman çok köşeli, hatta daire gibi görünmesidir. Zira bakışların çıkış hareketi bir koni olduğu için, köşeler üzerinde dağılan, bakışlar zayıf ve az olması nedeniyle (bu yerleri) göremez, mesafe daha da büyürse merkeze düşen bakışlar orada kalır, çünkü bir araya toplanmış ve güçlüdür. Şekil (dörtgen–ç) yakın olduğu zaman köşelerdeki (yerleri) görmek mümkün olur, ama çok uzak olursa bu mümkün, değildir. Bu yüzden uzaktaki eğik bir çizgi de bize düz gibi görünür. Ay da sekizinci günde, bakışlar onun genişliğine değil sınırlayan çizgilere düştüğü zaman, düz (çizgiler) tarafından sınırlı gibi görünür. Ama dönme hareketi yakın olursa bakışlar, eğik

çizgiden bir parçanın, ötekilerden ne kadar yakın olduğunu ayırt edebilir. Ancak dönme hareketi uzaksa bunu fark etmek mümkün olmaz, tersine, her parça eşit uzaklıkta gibi görünür. Bu yüzden o (parça–ç) da düz görünür.

7. Yarım ay olduğu zaman ay, küre biçiminde olmasına karşın, bize niçin düz (kesik) görünür? Çünkü bakış ve güneşin, ay üzerine düştüğü zaman oluşturduğu dairenin çevresi aynı düzlemde bulunur. Ama bu durumun meydana geldiği her defasında (ayın) güneş (tarafından) (aydınlatılmış parçası) düz (kesik) bir şekil olarak görünür. Zira bakışlarını küreye gönderen (özne) zorunlu olarak bir daire gördüğü, ay ise küre biçiminde olduğu, güneş ona (aya–ç) baktığı için (güneş ışığı) nedeniyle görünenin bir daire olması gerekir. Bu (daire) karşımızda göründüğü zaman tam olarak ortaya çıkar ve üzerimizde dolunay olduğu izlenimini yaratır. Ancak o (daire) güneşin ilerlemesinden dolayı yerini değiştirirse, çevresi düz (kesik) görünecek şekilde bakış alanımıza girer. (Dairenin) geriye kalan parçası (bize) yuvarlak (görünür), çünkü bu parça yarıküre olarak bakışın karşısında yer alır. Ancak böyle bir şey yarım daire biçiminde ortaya çıkar. Çünkü ay her zaman bakışımızın tam karşısında olur. Ama güneş (öteki taraftan) onun üzerine düştüğü zaman onu (ayı–ç) görmeyiz, ne var ki, sekizinci günden sonra ay ortadan başlayarak tekrar tamamlanır, çünkü güneş (ayın) yanından geçip gittiği zaman daireyi dışa doğru eğilimli hale getirir. Daire bakışın karşısında konumlandırıldığı

zaman bir koni kesiti biçimini alır. Güneş (yeni aydan sonra) ilerlemeye devam ederse ay hilâl şeklinde görünür. Zira güneş tarafından, meydana getirilen daire, ayın düz çizgide bölünerek yarılandığı en dıştaki sabit noktalarda göründüğü zaman dairenin çevre çizgisi görünür hale gelir. Çünkü güneş artık bakışın önünde düz bir çizgide değildir, konumunu değiştirmiştir. Ancak bu durum meydana geldiği ve o sırada daire aynı noktaları kat ettiği zaman ay zorunlu olarak hilâl biçiminde görünecektir. Zira dairenin bir parçası hemen bakış alanımıza girer, bu parça önceki evrede ise (tamamen) karşımızdaki tarafta bulunuyordu, böylece (bu parça) aydınlatılmış yüzey tarafından kesilmiş olacaktır. Bu şekilde en dıştaki noktalar aynı konumda kalır, bu durumda ay zorunlu olarak hilâl biçiminde görünür. (Hilâl biçiminin–ç) artması ya da azalması güneşin hareketi yüzünden olur. Çünkü güneş ilerlemeye devam ederse, güneşin baktığı daire de döner, ancak o (daire) o sırada aynı noktalarda kalır. Zira o (daire–ç) , sayısız birçok büyük dairenin aynı noktalar vasıtasıyla betimlenebileceği koşulu altında sayısız birçok meyil (eğilim) alabilir.

8. Güneş ve ay, küre olmalarına karşın, bize niçin yüzey olarak görünürler? Çünkü uzaklığı belirsiz bütün (cisimler) bize, ister uzakta ister yakında olsun eşit uzaklıktaymış gibi gelir, böylece tek, ama parçaları olan bir cisimde parçalar, renkleri farklı değilse, zorunlu olarak aynı düzlemde görünür, aynı düzlemde (görünen şey) ise

bize zorunlu olarak tek cepheli ve bir yüzeymiş gibi gelir.

9. Niçin güneş doğarken ve batarken gölgeler uzun, yükseldiği zaman daha kısa olur, öğleyin ise en kısa halini alır? Çünkü güneş doğarken önce yeryüzüne paralel bir gölge meydana getirir ve onu sınırsız bir uzaklık üzerinden yapar, sonra uzun bir gölge, ama her defasında daha kısa bir gölge yapar, çünkü her defasında daha yüksek bir noktadan düz bir çizgi içinde düşmeye devam eder. Güneş saatinin göstergesi AB, güneşin konumu ise G ve P olsun. GD mesafesi üzerindeki G'den çıkan ışın DE mesafesi dışında bulunur. Ancak güneş yükseldiği zaman gölge BE, aşağıya indiği zaman gölge BZ olur. Ama o (gölge) en kısa durumuna o (güneş) en yüksek noktasında, yani tam tepemizde olduğu zaman gelir.

10. Aynı dikey çizgide gelmelerine karşın niçin ayın gölgesi güneşinkinden daha uzundur? Çünkü güneş aydan daha yüksektedir. Işın daha yüksekte bulunan noktadan zorunlu olarak iç kısma düşer. Güneş saatinin göstergesi AD mesafesi, ay B, güneş G, ay ışını da BZ olsun, böylece gölge DZ mesafesini oluşturur. Güneş ışını ise GE'dir, bu durumda gölgesinin daha kısa olması gerekir, bu gölge DE mesafesidir.

11. Güneş tutulması sırasında bir elekten ya da örneğin çınar ağacının ya da başka geniş yapraklı bir ağacın yaprakları (arasından) ya da bir elin parmaklarını ötekinin parmakları arasına geçirerek bakıldığı zaman, güneş ışınla-

rı yeryüzünde niçin yarım ay biçiminde görünür? Çünkü, ışığın dört köşe bir yarığın arasından geçerek aydınlattığı zamanki gibi, bu da yuvarlak, hem de bir koni gibi görünür. Bunun nedeni, iki koninin görünmesi olgusudur, biri güneşten yarığa kadar, öteki oradan yere kadar, bunlar uçlarından birleşmiştir. Bu koşullarda üstteki daireden <bir parça> kesildiği zaman yerdeki ışığın öteki tarafında bir yarım ay görünür. Zira (ayın) dönüşü sırasında ışınlar (güneşin) yarım ay biçiminden çıkar. Parmaklar ve elekler arasındaki (ışınlar) adeta yarıklar haline gelir, bu yüzden (fenomen burada), (ışınların) büyük yarıklardan geçtiği zamankine göre daha belirgin şekilde ortaya çıkar. Ancak (bu tür ışınlar) ay tarafından biçimlenmez, ne ay tutulması sırasında ne de büyüyen ya da küçülen ay sırasında, çünkü (ayın) en dıştaki kısmından çıkan ışınlar yeterince güçlü değildir, tersine, (ay) daha çok ortasından parlar, bir yarım ayın ortası ise küçüktür.

12. Güneş gökyüzünün ortasındayken niçin sahte-güneş (güneşin bulutlardaki yansısı–ç) ne güneşin üstünde ne de altında değil de sadece yanında görünür? Çünkü güneşe yönelen, bakış yansıtıldığı zaman sahte-güneş meydana çıkar, bakışın yansıtılmasına yol açan havanın yığılması ise, güneş yakın da olsa uzak da olsa meydana gelemez. Zira o (yığılma) (güneşe) yakındır, güneş onu çözerek dağıtır, ancak güneş uzaksa bakışı yansıtmak mümkün olmaz. Çünkü o (bakış–ç) çok uzaktaki küçük bir ayna tarafından yansıtı-

lırsa (ışığı) zayıf olur. Bu yüzden (güneşin çevresinde) hale (ayla) meydana çıkmaz. Eğer (yığılan hava) güneşin karşısında ve yakınında meydana çıkarsa güneş onu çözerek dağıtır, ama çok uzaktaysa onu görmek zor olur. Ama (güneş) yan taraftaysa, (yığılmış havanın) aynaya benzer yüzeyi, güneşin çözerek dağıtamayacağı bir uzaklıkta ve bakışın toplanarak ulaşacağı bir (yakınlıkta) olabilir, çünkü o (bakış–ç) aşağıda yeryüzünde boylu boyunca uzanır. Güneşin altında ise (yansıma) meydana gelmez, çünkü (ayna), yeryüzüne yakın olsaydı, güneş tarafından çözülerek dağıtılacaktı; ama (güneşin) üstünde olsaydı, güneş de gökyüzünün ortasında bulunsaydı bakış dağılmış olacaktı. Eğer (güneş) gökyüzünün ortasında bulunursa o zaman (yansıma) yan tarafta bile ortaya çıkmaz, çünkü bakış, aşağıda yeryüzünde fazlasıyla boylu boyunca uzandığı zaman çok az miktarda aynaya ulaşacaktı, böylece bakış, yansıtılsaydı bile, çok zayıf olurdu.

13. Güneşin yaptığı gölgenin en dıştaki ucu niçin titrermiş gibi görünür? Görülen odur ki, güneş hareket ettiği için değil. Güneşin, karşıt yönde hareket etmesi mümkün değildir, titreme ise böyle bir harekettir. Ayrıca (gölgenin) ilerlemesi, tıpkı güneşin ilerlemesi gibi, fark edilmez. Ancak bunun nedeni havadaki parçacıkların hareketidir. Bunlara güneş-tozları denilir. Belirgin bir şekilde, pencereden geçen ışınlarda görülür; zira rüzgârsız havada da hareket ederler. Bu parçacıklar sürekli olarak gölgeden ışığa ve ışıktan

gölgeye doğru hareket ettiği için, ışıkla gölgenin ortak sınırı da benzer şekilde hareket ediyormuş gibi görünür. Onlar (parçacıklar) doğru hareket ettiği zaman bir taraftan öteki tarafa hareket ederek bir yanda gölge öteki yanda ışık meydana getirir. Böylece gölge, kendisi bu şekilde hareket etmeyip (parçacıklar hareket ettiği) halde hareket ediyormuş gibi görünür.

XVI
CANSIZ (NESNELER)

1. Niçin sudaki hava kabarcıklarının tabanı beyaz olur, ve güneşin altında gölge meydana getirmez, kabarcığın öteki kısımları gerçi bir gölge meydana getirir, ama tabanı getirmez, tersine, çepeçevre güneş ışığı tarafından çevrili olur? Daha da şaşkınlık verici olan, güneş ışığında bir tahta parçası suya daldırıldığı zaman <bunun da aynı şekilde tam bir gölge meydana getirmemesi, gölgenin> su tarafından bu noktada kesilmesi olgusudur. Yani bir gölge meydana gelmez, tersine, gölge güneş tarafından çözülüp dağıtılır. Eğer şimdi (güneşin) karşısında bulunmayan şeye gölge deniliyorsa, bu durumda nesnenin tüm kapsamıyla çepeçevre güneşin karşısında olması gerekirdi. Ancak bunun mümkün olmadığı, Görme Öğretisi üzerine kaleme alınan yazıda kanıtlanmıştır. Zira en küçük nesne bile en büyük (özne) tarafından tam olarak ve hatta çepeçevre görülemez.

2. Hava kabarcıkları niçin yarım küre biçimindedir? Çünkü onlar bir merkezden yukarıya, havaya doğru her yönde eşit olarak uzanır-

lar, böyle bir şekil ise yarım küre olmak zorundadır. Ama alttaki yarım küre, üzerinde merkezin bulunduğu su yüzeyi tarafından kesilmiştir.

3. Niçin ağırlığın eşit dağılmadığı niceliklerde hafif taraf hareket ettirildiği zaman fırlatılan cisim daire şeklinde döner, tıpkı bir tarafı kurşunla ağırlaştırılmış zarlar fırlatıldıkları zaman hafif tarafın kendine doğru dönmesiyle ortaya çıkan durum gibi? Çünkü ağır tarafın, eşit bir güç tarafından fırlatılırsa, hafif taraf gibi aynı hızla hareket etmesi mümkün değildir. Ancak (cismin) tamamı hareket etmek zorunda olduğu, ama her tarafıyla eşit hareket edemediği için, eşit hızla hareket eden taraflar aynı çizgi üzerinde hareket etmek zorundadır, ama öteki taraftan daha çabuk hareket eden taraf daire şeklinde hareket eder, çünkü her defasında birbiri karşısında bulunan noktalar eşit süre içinde eşit olmayan çizgileri sadece bu biçimde katedebilir.

4. Yere düşen ve sıçrayan nesneler, niçin yüzeye değdiği noktanın her iki tarafına göre yüzeyle eşit açı çizer? Çünkü her şey doğal olarak (yer yüzeyine doğru) dik (açıda) hareket eder. Düz bir yüzeye düşen nesneler (yerin merkezine) düşey ve dimdik bir şekilde yüzeye çarparsa, sıçradığı zaman böyle (dik) bir açı çizer, çünkü çap, (yeri) iki eşit parçaya böler. Yere yanlamasına düşen, yani yere düşey bir çizgide değil, daha yukarıda düşey eksenin (yanında) bulunan bir noktaya çarpan nesneler ise çarptıkları yer tarafından yukarıya doğru itildikleri zaman karşıt yönde

hareket eder. Yuvarlak nesnelerde durum şöyledir: (Yere) çarptıkları zaman çarpmaya karşıt bir yönde hareket etmeye devam eder, ki o sırada merkezleri ister hareketsiz ister yerini değiştirmiş olsun. Düz çizgilerle sınırlı cisimlerde ise, düşey eksenleri önce öne doğru hareket eder ve sonra arkaya doğru itilir, tıpkı bacakları kesilmiş olanlarda ve testisleri alttan tutularak sıkıştırılanlarda söz konusu olduğu gibi. Zira bütün bunlar karşıt yöne, yani arkaya düşer, çünkü bu, hem yukarıya kaldırılan hem de öne itilen düşey eksene tekrar denge sağlar. Bu (davranışa) karşıt olanı ise arkaya ve aşağıya doğru düşmektir, ancak aşağıya düşmek daha zor olacaktır. Bu insanlar için düşmek olan şey, çarpan (nesneler) için hareket olur. Demek ki, ne (yuvarlak ne de köşeli) nesneler dik açıda çarpar, çünkü düşey eksen hareket eden nesneleri ağırlığa göre iki eşit parçaya ayırır, ama aynı yüzey için kesişen birçok düşey eksen mevcut olamaz. Böyle bir şey bu nesneler için çarparak sıçradıkları (çizgi) (yerin yüzeyine) düşey bir eksen olsaydı meydana gelirdi. Hareket eden nesnenin yere çarptığı yerde nesne tekrar düşey eksen tarafından ikiye bölünecekti, böylece nesnenin boylu boyunca hareket ettiği birinci düşey eksen zorunlu olarak bu düşey eksenler tarafından kesilmek zorunda kalacaktı. Ancak nesne karşıt yönde hareket ettiği için artık dik açıda kalmaz, yüzeye çarptığı noktanın her iki tarafınca dar bir açı çizer. Zira dik açı iki karşıt açı arasındaki sınır çizgisidir.

5. Bir silindir itildiği zaman, niçin düz yönde hareket eder ve onu sınırlayan dairevi yüzeylerle düz çizgiler çizer, koni ise, uç kısmı aynı yerde kalırken niçin dairevi dönüş yapar ve onu sınırlayan dairevi yüzey bir daire çizer? Gerçi her ikisi de daire biçiminde dönerek hareket eder, ancak silindir bir yüzey üzerinde düz çizgiler, koni ise daireler çizer, çünkü konide dairevi yüzeyler eşit değildir ve bu yüzden büyük olan, aynı merkezin çevresinde hareket eden daha küçük dairevi yüzeylerden daima daha hızlı hareket eder. Ama konideki bütün daireler aynı anda eşit olmayan bir şekilde (hızlı) hareket ettiği için en dıştaki daireler en geniş mekân ve en kapsamlı (uzun) çizgi üzerinde ve bu yüzden de daire çizerek hareket eder. Yani bütün daireler eşit düz çizgi tarafından çizilir, ve düz çizgi dairevi hareket ederse bütün noktalar aynı anda eşit uzunlukta bir çizgi çizmez, ama düz hareket eden şey eşit uzunlukta bir (çizgi) çizer. Ne ki, silindirde bütün daireler eşit büyüklükte olduğu ve aynı merkezin çevresinde bulunduğu için, önce bu daireler (her defasında karşılığı olan) bütün, noktalarda yüzeye aynı anda değer ve bu nedenle eşit hızla yuvarlanır, çünkü silindir tamamen simetriktir. İkinci olarak, her nokta kendi dairesi üzerinde tam bir dönüş hareketini tamamladığı zaman aynı sürede tekrar yüzeye ulaşır, böylece yüzey üzerindeki düz çizgiler aynı şekilde eşit uzunlukta olur. Zira dairelerin değmesiyle bu (düz çizgiler) çizilmiştir, çünkü onlar (daireler) eşit büyüklüktedir ve eşit hızla hare-

ket etmektedir. Eğer silindir düz bir yönde çekilirse, aynı mantel-çizgisi (koni ve silindirin taban ve örtü yüzeyine ait olmayan yüzey kısmı–ç) tarafından çizilen, çizgiler de düz olur, böylece bu (çizgiler düz olduğu) için silindir de bu yüzden düz bir yönde hareket eder. Silindiri, ilk defa yüzeye değdiği durumda, yüzey üzerinde çekmek ya da yuvarlamak bir fark yaratmaz: Zira silindir çekilse de yuvarlansa da, silindir üzerindeki noktaların aynı ya da homojen bir (mantel) çizgisi her zaman yüzeye değecektir.

6. Bir kâğıt tomarı tabana paralel bir şekilde kesilirse, tomar açıldığında niçin düz ve doğru bir kesim biçimi ortaya çıkar, ama verev (kesilirse) niçin çarpık çıkar? Çünkü birinci kesim biçiminde daireler aynı düzlemde (tabana paralel) bulunur, verev kesimde ise (tabana) paralel değildir, tabandan kısmen daha çok, kısmen daha az uzaktadır, böylece ilk durumda tomar açıldığında daireler ve başlangıçları aynı düzlemde olur, bu yüzden kendi çizgisini biçimlendirir. Zira sonradan, meydana gelen çizgi, aynı düzlemde bulunan dairelerden oluşur. Bu nedenle düzlem üzerindeki çizgi (iki düzlemin kesim biçimi olarak) düz olur. Verev kesimin açılmış çizgisi ise, birinci kesim biçimine paralel değil, ondan kısmen daha çok, kısmen daha az uzaktadır, çünkü kesim biçimi de birincisi gibi olmadığı için bir düzlemde, yani düz de değildir. Çünkü düz bir çizginin bir parçası bir düzlemde, başka parçası başka bir düzlemde olamaz.

7. Bölünmüş nicelikler eksiksiz bütünden niçin daha küçük görünür? Çünkü bölünmüş her şeyin gerçi bir sayısı vardır, ama kapsama göre homojen bütünden daha küçüktür. Zira büyük denildiği zaman, onun bağlamı ve belirli bir kapsamı olmalıdır, ama sayı, toplam olarak eksiksiz niceliğin sayısından daha büyüktür. Bu yüzden bütünün, bölünen tekil parçalardan daha büyük görünmesi inandırıcı olur: Zira her ikisinin özdeş olmasına karşın, bütün yine de daha büyük olma niteliğine, parçalar ise daha çok sayı karakterine sahiptir.

8. Su-taşıyıcı (hava basıncı yardımıyla kuyudan ya da sarnıçtan su çıkarmaya yarayan gereç–ç) örneklerinde neden bütünüyle Anaksagoras'ın dediği gibi görünüyor: Yani su-taşıyıcının içinde kapalı kalan hava, boyun kısmı kapalı olduğu zaman suyun içeriye girmemesinin nedeni oluyor. Ancak (hava) sadece tek neden değildir: Çünkü su taşıyıcı, yana yatırarak suya daldırılırsa, boyun kısmı kapalı olsa bile su içeriye girebilir. Bu yüzden o (Anaksagoras), dediği gibi hava nedeni oluşturduğu halde, (havanın) ne dereceye kadar neden olduğunu yeterince açıklamıyor. Ancak hava, ister itilsin ister dışarıdan bir zorlama olmadan kendiliğinden hareket etsin, öteki öğeler gibi doğal olarak düz bir yönde hareket etme eğilimindedir. Su-taşıyıcı yanlamasına daldırıldığı zaman suyun içinde karşıt yönde olan delikler nedeniyle düz yönü takip eden (hava) su tarafından dışarıya atılır, hava dışarıya çıkınca su

içeriye girer. Ama su-taşıyıcı düz olarak suya daldırılırsa, üst kısım kapalı olduğu için (hava) düz yönde dışarıya çıkamaz. Böylece ön tarafta deliklerde kalır, zira bir araya gelerek toplanamaz. Hareket edemediği zaman havanın suyu kendinden uzak tutabildiğini su-taşıyıcı deneyi kanıtlar. Zira su-taşıyıcının gövdesi suyla doldurulursa, boğaz kısmı kapatılarak kamışla birlikte aşağıya doğru tutulursa, su boyun kısmından ağza doğru akmaz, tersine, bir süre sonra akar, buradan görülen şudur ki, su boyun kısmının ağzında değildir, ağız açıldıktan bir süre sonra boyun kısmı boyunca akar. Ama su-taşıyıcı dolu ve dik duruyorsa, sonra boyun kısmı açılırsa, (su) hemen süzgecin arasından akar, çünkü o gerçi (süzgece) değer, ama boynun üst kısmına değmez. Demek ki, yukarıda belirtilen nedenden dolayı su, su-taşıyıcının içine değil, ama boğaz kısmı açıldığı zaman, dışarıya akar, çünkü içeride bulunan hava yukarıya ve aşağıya doğru hareket eder ve su-taşıyıcının içinde bulunan suyun güçlü bir şekilde hareket etmesine neden olur. Su aşağıya doğru itildiği ve kendisi bu yönde akma eğiliminde olduğu zaman doğal olarak dışarıya akar, su-taşıyıcının dışındaki havanın arasından kendisine zorla bir çıkış yolu açar, dıştaki havanın gücü, suyu dışarıya atan havanın gücüne eşittir, ama direnç bakımından (içerideki havadan) daha zayıftır, çünkü içerideki hava dar olan boyun kısmından daha hızlı ve şiddetli bir şekilde akın eder ve suya baskı yapar. Boyun kısmı kapalıy-

ken suyun akmamasının nedeni, su, su-taşıyıcının içine dolar dolmaz havayı zorla dışarıya itmesidir. Bunun belirtisi ise, su içeriye dolduğu zaman su-taşıyıcıda meydana gelen hava kabarcıkları ve gurultu sesidir. <Ancak> su havayı zorla ittiği zaman kamışı istila eder, sıkışmış bir ağaç kama ya da metal gibi, başka hiçbir dayanağı olmadan <ta ki> karşıt yönde dışarıya itilene kadar orada kalır, tıpkı ormanda vurarak çıkarılan kırılmış takozlar gibi. Ancak boyun kısmı açılırsa bu durum önceden değinilen nedenlerden dolayı vuku bulur. Eğer nedeni bu oluşturuyorsa, onun (suyun) dışarıya akmaması ya da uzaklaşmaması doğaldır, çünkü hava onu <çıkmaktan> zorla alıkoyar ve kabarcıklar oluşturur. Suyun hava tarafından yukarıya doğru çekildiğini çıkan ses de kanıtlar. Su yukarıya çekildiği ve kendi içinde tamamen rabıtalı olduğu zaman, hava tarafından tekrar dışarıya itilene kadar sıkıştırılmış şekilde kalır. Ama suyun en üstteki katmanı aynı yerde kalırsa geriye kalan kısmı da buna bağlı olur, çünkü su homojen ve rabıtalıdır. Ancak bunun böyle olması haklı bir nedene dayanır. Zira bir şeyi kendi doğal yerinden hareket ettiren ve sonra bu şekilde tutan aynı (güçtür), tutanın ve tutulanın gücü eşit olduğu zaman ise bu süre uzundur, ya da burada olduğu gibi tutan daha güçlü olur, zira hava sudan daha güçlüdür.

9. Niçin bitkilerin ve canlı varlıkların uzuvları organ işlevi görmediği sürece, örneğin bitkilerde sap ve filizler, canlı varlıklarda baldır,

uyluk, kollar, göğüs yuvarlaktır ve ne bütün ne de parça üçgen ya da hatta köşelidir? Çünkü, Archytas'ın dediği gibi, eşit-olanın oranı doğal hareketin içinde bulunur, zira her şey oran yasasına göre hareket eder, bu ise kendine doğru geriye bükülebilen biricik harekettir, böylece (bu kısımlar) nerede ortaya çıkarsa çıksın daire oluşturur ve yuvarlaktır.

10. En uçtaki kısımlarda niçin her zaman yuvarlak biçimler belirir? Çünkü doğa mevcut olanaklardan her şeyi mümkün olduğunca iyi ve güzel yapar, bu biçim ise en güzelidir, çünkü kendi içinde yetkin bir şekilde eşit ölçüdedir.

11. Niçin daire biçimi bir cisim fırlatıldığı zaman önce düz bir çizgi, ama hareket gücü kalmadığı zaman yere düşene kadar spiral biçiminde bir çizgi çizer? Önce düz bir çizgi çizer, çünkü hava onu her iki yandan eşit ölçüde dik tutar. Her iki tarafta denge hüküm sürdüğü için, mekanı her iki taraftan eşit bölen çizgi de buna uygun olmak zorundadır. Ancak (cisim), çepeçevre sıkıştıran havanın eşit ölçüde olmaması yüzünden bir yana doğru yatarsa, o zaman cismin iç ve dış kısmı artık eşit ölçüde bir çizgi değil, zorunlu olarak eğik bir çizgi çizer.

12. Niçin ağırlığın eşit dağılmadığı niceliklerde hafif taraf hareket ettirildiği zaman, fırlatılan cisim daire şeklinde döner, tıpkı bir tarafı kurşunla ağırlaştırılmış zarlar fırlatıldıkları zaman hafif tarafın kendine doğru dönmesiyle ortaya çıkan durum gibi? Çünkü eşit bir güç ta-

rafından fırlatılırsa ağır tarafın hafif taraf gibi hareket etmesi mümkün değildir. Ancak cismin <tamamı> hareket etmek zorunda olduğu, ama her tarafıyla eşit, yani düz bir yönde hareket edemediği için, içeriye doğru daire biçiminde hareket etmek zorunda kalır; adeta cismin bir tarafı ortadaki ağırlık yüzünden hiç hareket etmiyormuş, cismi fırlatana dönük tarafı öne doğru, karşısında bulunan tarafı ise cismi fırlatan kişiye doğru hareket ediyormuş gibi. Ama cisim tamamıyla hareket ettiği ve hareket sırasında ortada bir ağırlık olduğu için zorunlu olarak (yukarıda anlatılan şeyi) yapar.

13. Hareket ettirilen cisimler yere düşerlerse, doğal hareket ettikleri zaman niçin eşit açıda ters yöne sıçrar? Çünkü onlar kendi parçasına, sadece doğru hareket ettikleri ivme içinde değil, üstelik fırlatan kişi nedeniyle meydana gelen ivme içinde de hareket eder. Cisim doğal olarak kendisine düşen yere ulaştığı zaman kendi (ivmesi) sona erer. Zira her şey, ulaşmak üzere doğal olarak hareket ettiği yere geldiği zaman hareketsiz kalır. Ama yabancı bir (ivmeye) de sahip olduğu sürece hâlâ hareket etmek zorundadır, öne doğru değil –çünkü bu hareketi önlenmiştir–, ama ya yana ya da yukarıya doğru. Bütün (bu cisimler) ise eşit açıda tekrar sıçrar, çünkü fırlatan kişinin yapmış olduğu hareketin, kendilerini taşıdığı yere doğru hareket eder. Ancak orada dar ya da dik açıda hareket eder. Geriye iten (yüzey) hareketin düz yönde devamını engellediği için,

hareket eden (cismi) ve ivmesini de engeller. Düz çizginin sonunda bulunan aynada (cismin) görünmesi gibi, hareket eden cisimlerde de aynı şekilde ters yöne doğru bir dönüş meydana gelir: Zira onlar uç kısımda meydana gelen açıyla aynı büyüklükte olan bir açıda itilir. O sırada açının ve ivmenin değiştiği düşünülmelidir. Bu durum ortaya çıkarsa, o zaman bu cismin eşit açıda sıçramak zorun da olduğu anlaşılır.

XVII
CANLI (NESNELER)

1. Asimetrik (insanlar) yan yanayken bakıldığında, tek tek bakıldığı zamankine göre niçin daha büyük görünür? Çünkü simetrik-olan bir Birlik anlamına gelir ve simetri en yüksek derecede bir Birliğe neden olur, Bir ise bölünmez olmayı talep eder, ancak Bölünmeyen daha küçük olur, asimetri ise (parçaların) farklılığı bakımından bir çeşitlilik yaratır. Bu tür (fenomenler) tek başına ele alındığında, büyüklerinde olduğu gibi, pek fark edilmez, ama yan yanayken bakıldığında fark edilir. Demek ki Bölünmeyen, bir Birlik olarak ortaya çıkar, ve dış görünüşü (bıraktığı izlenim) simetrisi nedeniyle homojen bir dış görünüş olarak belirir. Buna karşılık simetrik-olmayan, çeşitlilik arz ettiği için, çeşitlilik içeren bir izlenim de yaratır ve daha büyük görünür, çünkü o, bir Birlik olmasına karşın, çökmüş gibi görünür. Zira rabıtası sayesinde büyük olma özgülüğüne ve parçalarının eşit ölçüde olmaması sayesinde (büyük) bir sayı olma (özgülüğüne) sahiptir, her iki (etmenden) dolayı bir artışa maruz

kaldığı için, Yalınla ve Birle karşılaştırıldığında, anlaşılacağı üzere daha büyük görünür.

2. Canlı varlıklar ve bitkiler niçin daha çok uzunluğuna büyürler? Çünkü uzunluk üç boyutlu, genişlik iki boyutlu ve derinlik tek boyutlu bir büyüme anlamına gelir. Yani uzunluk başlangıçtan itibaren en başta gelir, böylece o önce yalnız kendi için, ikinci olarak aynı zamanda genişlikle birlikte ve üçüncü olarak aynı zamanda derinlikle birlikte büyür. Genişlik ise, kendi yönünde ve aynı zamanda uzunlukla birlikte olmak üzere iki (boyutta) bir büyüme demektir.

3. "Önce" ve "sonra" (kavramları) nasıl anlaşılmalıdır? (1) Belki, Troya döneminde yaşamış insanları bizden "önce" ve onların atalarını onlardan "önce" ve her defasında daha eskileri "önce" anlamında. (2) Ya da: Eğer evrenin bir başlangıcı, ortası ve sonu varsa, ve yaşlanan biri sona gelir ve tekrar başlangıca dönerse, ayrıca başlangıca yakın olan şey "önce" olursa, başlangıca yakın olduğumuzu varsaymaktan bizi ne alıkoyar? Ancak bu durum söz konusuysa, o zaman biz de "önce" olmalıydık. Gökyüzünün ve yıldızlardan her birinin dönüşü sırasında bir daire biçiminin meydana gelmesi gibi, geçici (fani) şeylerin oluş ve bozuluşunun da bu türden olduğunu, böylece bunların yeniden oluştuğunu ve bozulduğunu varsaymaktan bizi ne alıkoyar? Üstelik insan yaşamının bir daire olduğu da söylenir. Tekrar oluşanların sayısal özdeş olduğu varsayımı safdilce olurdu, ama onların türe göre özdeş

oldukları daha kolay kabul edilebilirdi. Bu anlamda biz de "önce" olmalıydık, ve dizinin düzeninin, başlangıç noktasına daire biçiminde geri büküldüğü, bir süreklilik yarattığı ve her zaman aynı şekilde davrandığı anlayışı benimsenebilirdi. Zira insanlar, diyor Alkmaion, başlangıcı sonla birleştirecek durumda olmadıkları için telef oluyor; onun bunu sadece ana hatlarıyla söylediği ve söylenenlerin sözcüğü sözcüğüne alınmaması gerektiği kabul edilirse, güzel söylenmiş sözler. Demek ki, (insan yaşamı) bir daire olursa, ama bir dairenin ne başlangıcı ne de sonu varsa, o zaman başlangıca yakın insanlar da "önce" olmazdı, biz de onlardan "önce" ve onlar da bizden "önce" olmazdı.

XVIII
"FİLOLOJİ"

1. Niçin "bazı insanların, okumaya başladıkları zaman istemedikleri halde uykusu gelir, öte yandan bazılarının da eline bir kitap alır almaz uykusu kaçar? Nefes hareketlerinin meydana geldiği kişilerde, bünyelerinin soğukluğu ya da hava içeren, fazlalık ve soğuktan dolayı kaynamamış madde meydana getiren kara safra ahlâtları yüzünden Düşünme, hareket geçirildiği, ama bir şeyi üzerinde yoğunlaşarak kavramadığı zaman, soğutucu bir etkiye sahip başka bir hareket tarafından bastırılır ve bu yüzden bu kişiler daha kolay uykuya dalar. Ama düşüncelerini, okumanın neden olduğu bir şey üzerinde topladıkları zaman, hiçbir şeyin bastırmadığı ısıtıcı bir hareket tarafından hareket ettirilirler, bu yüzden onlar uyuyamaz. Ancak bünyeleri doğal olanlar düşüncelerini bir sorun üzerinde topladığı ve sorun yoğun olduğu için düşünceleri bir o yana bir bu yana hareket etmediği zaman, (Düşünme'nin bulunduğu) yerdeki öteki (organlar) da hareketsiz kalır ve onların hareketsizliği de uykudur. Ama anlık (anlama gü-

cü–ç) hareketsiz kalırsa ve adeta yorgun olursa baş ağrısı yapar, çünkü anlık başın içindedir ve uykuya neden olur. Ne ki, ruh (işlevleriyle birlikte) doğal şekilde hareket ederse, o (anlık) uykuya dalmaz; zira en çok da o zaman yaşar. Yaşamanın nedeni uykudan (çok) uyanmaktır.

2. Tartışmalar niçin iyi birer alıştırmadır? Çünkü onlar sık sık kazanmayı ya da yenilmeyi beraberinde getirir. Onlar (bizi) hemen tartışma düşkünü yapar, zira kazanırsak duyduğumuz sevinçten dolayı daha çok tartışma ve yenilirsek tekrar mücadele etme isteği uyandırır. Öteki müsabakalarda da aynı durum söz konusudur. Bu yüzden, mücadele ettiğimiz ve yenildiğimiz zaman genellikle mücadeleye son vermeyi istemeyiz.

3. İnsanlar konuşurken retorik sonuçlardan çok niçin örneklerden ve öykülerden zevk alır? Çünkü onlar öğrenmekten, hem de çabuk (öğrenmekten) zevk alır, örnekler ve öyküler vasıtasıyla daha da kolay öğrenilir. Zira bunlar bilinen bir alanın dışına çıkmaz ve tekil olayları konu alır, öte yandan retorik sonuçlar, tekil olaylardan daha az tanıdığımız genel-olandan türetilir. Ayrıca: Biz birçok tanığı olan durum ve gerçeklere daha çok inanırız, örnekler ve öyküler ise tanık ifadelerine benzerler. Tanıklar vasıtasıyla kanıtlamak daha kolay kabul görür. Ayrıca: İnsan benzer (durumlardan) sık sık ders çıkarır, örnekler ve öyküler benzer (durumları) gösterir.

4. Niçin bir konuşmacının, bir komutanın ve bir tüccarın kurnaz olduğunu söyleriz, ama

flüt çalan bir müzisyen ve bir tiyatro oyuncusu hakkında aynı şeyi söylemeyiz? Çünkü onların (sanatçıların–ç) yeteneği çıkar gözetmez, amaçları insanları sevindirmektir, ötekilerin yeteneği ise (kendi) çıkarlarını gözetir. Çünkü bir konuşmacı, komutan ve tüccar ancak çıkar sağlama yeteneğine sahipse iyi (bir konuşmacı, komutan, tüccar–ç) olur, kurnazlık ise en çok, çıkar sağlama konusunda belli olur.

5. Filozofun konuşmacıya üstün olduğuna niçin inanılır? Çünkü filozof (sorar): Adaletsizlik nedir, öteki şöyle (der): Şu ve şu kişi adil değildir, ve biri despottur, filozof ise (sorar): Despotizmin yapısı nasıldır?

6. İnsanlar bir defa seçmiş bulundukları zaman niçin büyük ölçüde pek de ciddi olmayan işlerle uğraşır? Böyle bir şey seçmiş olan bir kimse, astronom ya da konuşmacı olmaktansa, örneğin bir soytarı ya da dansçı olmayı ya da kaval çalmayı tercih edecektir. (1) Gerçi bazıları ciddi şeylerle uğraşmak ister, ama bunu yapmaya ehil oldukları konusunda kendilerine güvenmezler. (2) Ya da, her biri kendi alanında en iyisi olabileceğine inandığı şeyi seçer, ama seçtiği alanda çalışmak için sıkıştırıldığını da hisseder ve kendini (aşarak) en iyisi olmak için günün büyük bölümünü bu işle geçirir. Ama bazıları, başlangıçtan itibaren seçmiş ve alışmış olduğu işten başka daha iyisinin olabileceğini artık düşünmez, çünkü kötü seçim nedeniyle düşünceleri sağlıklı değildir.

7. Niçin bazı insanların, okumaya başlar başlamaz istemedikleri halde uykusu gelir, öte yandan uyumak isteyen bazıları da ellerine bir kitap aldığı zaman uyuyamaz? Nefes hareketlerinin meydana geldiği kişilerde, bünyelerinin soğukluğu ya da hava içeren, fazlalık ve soğuktan dolayı kaynamamış madde meydana getiren kara safra ahlâtları yüzünden Düşünme, harekete geçirildiği, ama bir şeyi, üzerinde yoğunlaşarak kavramadığı zaman, soğutucu bir etkiye sahip başka bir hareket tarafından bastırılır, bu kişiler Düşünme'lerindeki büyük değişiklik yüzünden daha kolay uykuya dalar. Zira nefes (hareketi) zayıflar. Ama düşüncelerini, okumanın neden olduğu bir şey üzerinde topladıkları zaman, hiçbir şeyin bastırmadığı ısıtıcı bir hareket tarafından hareket ettirilir, bu yüzden onlar uyuyamaz. Ancak bünyeleri doğal olanlar düşüncelerini bir sorun üzerinde topladığı ve sorun yoğun olduğu için, düşünceleri bir o yana bir bu yana hareket etmediği zaman, (Düşünme'nin bulunduğu) yerdeki öteki bütün (faaliyetler) durur ve bu durma uyku demektir. Zira bir tanesi, yani sevk ve idare eden örneğin kaçış sırasında durursa doğal olarak öteki kısımlar da durur. Zira hafif olan doğallıkla yukarıya, ağır olan ise aşağıya doğru hareket eder. Ruh doğal bir şekilde hareket ederse uyumaz. Ama hareketsiz kalırsa ve adeta yorgun olursa anlık değişir, ve bedene özgü (oluşturucu öğeler) başın içine girer ve uykuya neden olur. Ne ki, okumak uykuya dalmayı önler gibi görü-

nür, ancak uykusuzluk Düşünme yüzünden değil –çünkü o zaman ruh daha güçlü bir şekilde belli olur–, tersine, değişiklik yüzünden ortaya çıkar, çünkü özellikle bu tür düşünceler, ruhu arayan ve çaresizliğe düşen kişilerde uykusuzluğa neden olur, yoksa sadece hep bakan kişilerde değil, zira onların (düşünceleri) belginlikte bir noksanlığa neden olur, ötekilerin ise olmaz.

8. Tartışmalarda niçin laf ebeliği yoktur? Çünkü onda (laf ebeliğinde) sahte-tasımlar kullanılır, oysa (böyle) bir tasım çok az sözden oluşmak zorundadır. Ve tasım uzatılırsa zamanla yanlış uslamlama belli olur, ve (muhatabın) daha önce verdiği ödünleri tekrar ele almak zorunda kalınır.

9. Niçin tek bir olaya dayanan öyküleri dinlemeyi, birçok olayı ele alan öykülere tercih ederiz? Çünkü dikkatimizi daha iyi anlaşılır şeye veririz ve zevkle dinleriz, ancak sınırlı-olan sınırsız-olandan daha iyi anlaşılır. Bir sınırlıdır, Çok'un ise sınırsız- olanda payı vardır.

10. Niçin ne çok eski ne de tamamen yeni (olayları) duyduğumuz zaman memnun oluruz? Çünkü bizden çok uzak (olaylara) inanmayız, inanmadığımız (olaylar) da bizi memnun etmez. Ötekileri (yeni olayları) ise kendimiz algılarız ve bu yüzden duyduğumuz zaman sevinmeyiz.

XIX
UYUM

1. Niçin hem çalışan hem de dinlenen insanlar flüt çaldırırlar? Biri daha *az* kederli olmak, öteki daha çok haz almak için.

2. Niçin tek ve aynı (kişi) tek ve aynı sesle, başkalarıyla birlikte şarkı söylediği ya da seslendiği zaman, sanki bunu tek başına yapıyormuş gibi duyulmaya devam eder? Çünkü, ister bir şey bastırılsın ister itilsin, bir araya toplanmış bir şey yapıldığı zaman sonuç katılanların sayısı gibi aynı oranda artmaz, tersine, tıpkı iki ayak uzunluğunda bir çizginin iki misli değil, bir ayak uzunluğundaki çizginin, çizdiği şekilden dört kat daha büyük bir şekil çizmesi gibi, bir araya getirilen (oluşum) da sayısına oranla tekil parçalara ayrıldığı zamankinden çok daha güçlü olur. Birçok kişi bir araya geldiği zaman sesin gücü tek bir güç olur ve aynı zamanda havayı iter, böylece ses birkaç misli olarak öne doğru gitmeye devam eder, zira herkes tarafından çıkarılan ses her tekil (sesten) birkaç misli daha fazladır.

3. Niçin şarkıda Parhypate söylendiği zaman (ses) çok daha çabuk kesilir, her halükârda Mete ya da yüksek (tonlar söylendiği) zamankinden hiç de daha az olmamak üzere, üstelik orada (yüksek tonlarda) aralığın (İntervall) daha uzun olmasına karşın? Çünkü bu (aralığı) söylemek özellikle zordur ve o ilkedir, zorluk ise sesin gücünü toplamaktan ve sesi bastırmaktan kaynaklanır, ne var ki zorlanmak buradan ileri gelir, zorlanmayı gerektiren şeyler ise daha çok başarısızlıkla sonuçlanır.

4. Niçin bu (tonu, yani Parhypate'yi) söylemek zor, Hypate'yi ise kolaydır? Bu iki (tonun) birinden (ötekine) bir diyez götürür. Çünkü Hypate'yi (söylemek) gevşemeyle ilgilidir ve gerildikten sonra gevşemek kolay olur. Aynı nedenden dolayı bu durum, bu (ton) ya da paranete üzerindeki zorlayıcı nedenler hakkında söylenen şeylerle ilgili gibi görünüyor. Zira (tonu tam olarak tutturmak için), insanın, üzerinde bilinçli şekilde düşünmesi ve irade bakımından mizacına tamamen uyan bir haleti ruhiye içinde olması gerekir. Ancak "bilinçli şekilde düşünme"nin nedeni nedir?

5. Önceden bilinen melodiler bilinmeyenlere göre niçin büyük bir zevkle dinlenir? (1) Belki bir kimse, onun (şarkıcının), ne söylediği anlaşılırsa, deyim yerindeyse (önceden saptanmış) bir hedefe ulaştığını daha iyi anlayacağı için; bunu gözlemlemek ise haz verir. (2) Ya da, öğrenmek haz verdiği için. Bunun nedeni, bir yandan (genel

olarak) bir bilgi kazanmak, öte yandan bundan yararlanmak ve tekrar idrak etmektir. Ayrıca alışılmış-olan alışılmamıştan daha çok haz verir.

6. Müzik eşliğinde okumak niçin trajik bir etki yaratır? Orantılı olmaması yüzünden. Zira orantısızlık büyük bir felaket ya da acı sırasında patetik olur. Orantılı-olanın ağıt karakteri ise daha azdır.

7. Gamı yedi telli biçimlendiren eskiler niçin Kete'yi değil, Hypate'yi gama dahil etti? (1) Belki bu bir yanılgıydı. Oysa her iki ton gama dahil edilir, Trite ise dışarıda bırakılır. (2) Ya da: Bu durum, söz konusu olmayıp (şu şekilde vuku bulur), alçak ton yüksek tonun perdesini bastırdığı için Hypate Kete'ye göre Antiphon'u* daha güçlü bir şekilde yeniden üretebilir, [çünkü yüksek (ton) daha büyük bir çabanın <belirtisidir>, alçak (ton) ise daha kolay biçimlendirilebilir].

8. Alçak (ton) yüksek tonun perdesini niçin bastırır? Çünkü alçak (tonun) kapsamı daha geniştir. Yani o geniş açıya, yüksek (ton) ise dar açıya benzer.

9. Niçin (birçok müzik aletinin yerine) bir flüt ya da lir eşliğinde tek kişinin söylediği şarkıları dinlemeyi tercih ederiz? Her iki durumda da aynı tonlarda aynı şarkı söylenir. Ayrıca: Bir şey daha geniş kapsamlı haliyle daha hoş olsaydı, birçok flütçü eşliğinde söylenen (şarkı) da çok daha hoş olurdu. Ne ki, (şarkıcı) bir flüt ya da lir eşliğinde söylerse hedefine ulaştığı daha belirgin

---

Antiphon: Karşılıklı söylenen şarkı (karşı + ses) (ç.).

hale gelir. Birçok flütçü ya da lircinin eşliğinde söylenen (şarkı) ise pek de hoş olmaz, çünkü (eşlik eden sazlar) şarkıyı perdeleyecekti.

10. İnsan sesi (genel olarak) (müzik aletlerinden) daha hoş olduğu halde, şarkı söylenmeyip mırıldanıldığı zaman niçin hoş değildir, ki (bu durumda) flütün ya da lirin sesi niçin daha hoş olur? (Müzik aletlerini) taklit etmediği zaman elbette o da (insan sesi de–ç) aynı şekilde hoş değildir. Ancak konu bu değil, burada yarattığı etkidir. İnsan sesi gerçi kendinde hoştur, ne var ki tonu tutturma bakımından müzik aletleri ağızdan çok daha kesin ve ikna edicidir. Bu yüzden (çalgı aletlerini) dinlemek, mırıldanarak onları taklit etmekten daha hoştur.

11. (Ses) yankı olarak geriye döndüğü zaman niçin daha tiz olur? Zayıflamasından dolayı kapsamı azaldığı için.

12. Niçin tonlar arasından alçak olanı perde yüksekliğini her zaman belirler? Zira çalınan Mese eşliğinde Paramese'yi söylemek zorunda kalınırsa yine de Mese ortaya çıkar. Ama her ikisinin (çalgıcının ve şarkıcının) Mese (sesini vermesi gerektiği) zaman genellikle hiçbir çalgısal ton meydana gelmez, çünkü alçak ton fazla ve bu yüzden daha güçlüdür. Büyük de küçüğü kapsamına almıştır. (Tellerin) yarıya indirilmesi sırasında iki Ketai Hypate'nin kapsamına girmiştir.

13. Niçin oktavda alçak ton yüksek tona antiphon'dur, ama yüksek ton alçak tona değildir? Çünkü her iki perde yüksekliğini en güçlü

şekilde bu iki (ton) içerir, eğer değilse alçak ton içerir, çünkü o daha kapsamlıdır.

14. Bir oktav aralığı niçin fark edilmez, yani (niçin) aynı perdeymiş gibi gelir, örneğin Fenike lirinde ve insanda olduğu gibi? Yüksek tonlar (alçak tonlarla) asla aynı perdeden değildir, onlar (oktav mesafesi içinde) birbirine benzer olur. Ancak perde aynı gibi geldiği için, benzer-olan perdelerde eşitlik olarak, eşit-oları ise bir tane diye duyumsanır. İşte aynı yanılgı Syrinx'te de görülür.

15. Niçin "Nomoi" (Bilgeler) anti-strophe halinde kurulmamıştır, ama öteki şarkılar, (yani) koronun şarkıları ise öyledir? Çünkü "Nomoi" bunun ustaları tarafından söylenir, onların farklı karakterleri canlandırma ve (rolleri) uzatma yetenekleri nedeniyle şarkı uzun ve çok biçimli olmuştur. Sözler gibi müzik de temsil etme şeklini izler ve bu yüzden her defasında başka olur. Zira sözlerden çok müzikle canlandırılması gerekir. Bu yüzden Dithyrambe'lerin de, canlandırma karakteri kazanmalarından bu yana, önceleri olduğu gibi artık anti-strophe'leri yoktur. Bunun nedeni, geçmiş dönemlerde özgür kişilerin de koro oluşturmasıdır. Birçok usta şarkı söylerken, onların şarkılarını <tek ve aynı> oktav cinsi içinde tutturmak çok zordu. Çünkü birçok değişikliği uygulamak birçok kişiye göre bir kişi için daha kolaydır, yani (müziğin) homojen karakterini korumak zorunda olanlara göre ustalar için daha kolaydır. Bu yüzden müzik onlar için basitleştirilmiştir. Anti-strophe ise basittir. Zira orada

(sabit) bir sayı vardır ve tek parça halinde ölçülür. Aynı nedenden dolayı, koro müziği anti-strophe halinde düzenlenirken, sahnede (icra edilen müzik parçaları) da anti-strophe halinde düzenlenmemiştir. Çünkü oyuncular birer usta ve canlandırıcıdır, koronun canlandırıcılığı ise kısıtlıdır.

16. Antiphon symphone'den niçin daha hoştur? Çünkü o sırada symphone haline getirmek, sanki (aynı zamanda) symphone için şarkı söylenir gibi, daha kolay belirginleşir. Zira ikinci durumda seslerden biri homophon olmak zorundadır, böylece iki ses bir sesin karşısında olurdu ve ötekini (yalıtlanmış olanı) perdelerdi.

17. Quinte (beşli) söylemek niçin antiphon ses çıkarmaz? Çünkü beşli söylerken konsonan bir (ton), oktavda olduğu gibi, ötekiyle özdeş değildir. Zira orada konsonan (ton),alçak seslerde (yüksek seslere) benzer şekildedir, tıpkı yüksek (tonun) yüksek seslerde (alçak seslere benzemesi) gibi. Konsonan ton aynı süre içinde adeta hem aynı hem başkadır. Quinte ve quarte (dörtlü)'deki aralık-tonların durumu böyle değildir, bu yüzden burada antiphon sesin perdesi görülmez, çünkü o aynı perde değildir.

18. Niçin sadece oktav konsonanı söylenir? Zira başka hiçbiri değil, sadece bu magalaştırır. Çünkü yalnız o (oktav) antiphon tonlardan oluşur, ancak antiphon tonlarda durum şöyledir: Tek bir (sesle) şarkı söylense bile aynı etki yaratılır. Zira bir (nota) belirli tarzda her iki (notanın) sesini

içerir, böylece bir (ton) söylendiği zaman bu aralıktaki konsonanlaştıran (ton) da birlikte söylenir. Ve ikisi söylediği ya da bir (ton) söylenmiş olduğu ve öteki (flüt) çaldığı zaman ikisi de adeta bir tek (ton) söyler. Bu yüzden (oktav) sadece melodi için kullanılır, çünkü antiphon (tonlarda) bir tek notanın perdesi vardır.

19. Bununla niçin yalnız antiphon (tonlarda) karşılaşılır? Çünkü sadece onlar Mese'den eşit uzaklıktadır. Orta pozisyon perdelerle (oktav tonlarıyla) belirli bir benzerliğe neden olur, ve bu yüzden ton bilincine şöyle söyler gibi görünür: O aynı tondur ve her ikisi de (oktav dizisinin) dış (tonlarıdır).

20. Sadece Mese'nin akordu bozulduğu, ama öteki teller doğru akort edildiği ve sonra çalgı aleti kullanıldığı zaman, yalnız Mese tonuna gelindiğinde değil, üstelik melodinin geri kalanında da niçin nahoş bir duygu uyanır ve müzik aleti akort edilmemiş gibi gelir? Lichanos'a ya da herhangi başka bir tona gelindiği zaman, eğer kullanılırsa sadece bu (ton) akortsuz gibi görünür. Ancak bunun haklı bir nedeni vardır. Zira bütün kullanılabilir melodiler genellikle Mese'den yararlanır ve bütün iyi besteciler sık sık Mese'ye döner, ve onu terk ettikleri zaman çabucak ona geri gelirler, ama bu şekilde başka hiçbir (tele) dönmezler. Tıpkı, örneğin "hem", "ve" gibi bazı bağlaçlar kaldırıldığı zaman artık Grekçe diye bir dilin kalmaması gibi; öte yandan bazı başka sözcüklerin kaldırılması bizi ilgilen-

dirmezdi, çünkü onun dil olması gerekiyorsa zorunlu sözcükler sık sık kullanılır, ama ötekiler kullanılmaz, tonlarda da Mese adeta bir bağlaçtır, hem de özellikle güzel (melodilerde), çünkü onun perdesi onlarda özellikle sık sık yer alır.

21. Şarkıcılar hatalı söylediği zaman alçak sesle söyleyenlerin hatası yüksek sesle söyleyenlerinkine göre niçin daha kolay fark edilir? Ancak ritimde de hata aynı şekilde alçak (tonda) daha çabuk fark edilir. (1) Belki, alçak bir tonun gerektirdiği süre daha uzun olduğu için; ama bu (uzun süre) daha iyi algılanabilir. (2) Ya da, o (alçak ton–ç) bu uzun süre içinde daha çok algısal bir kapsam alanı sunar, hızlı, yani yüksek (ton) ise, hızı nedeniyle denetimimizden kaçar.

22. Az sayıda şarkıcıya göre çok sayıda şarkıcı ritme niçin daha iyi uyar? Çünkü onlar bir kişiye, yöneticiye daha çok dikkat ederler ve daha yavaş başlarlar, böylece aynı (ritmi-ç) daha kolay tuttururlar; zira hızlı tempo sırasında hata olasılığı daha çok ortaya çıkar.

23. İki katına çıkarılmış Nete niçin Hypate'ye benzer? Çünkü telin yarısına ve sonra ek olarak tamamına vurulduğu zaman bir oktavın konsonanı meydana çıkar. Ama aynı şekilde Syrinx gibi müzik aletlerinde de durum böyledir. Syrinx'in orta deliğinden çıkan ton Syrinx'in tamamından çıkan tonla birlikte bir oktavın konsonanını oluşturur. Ayrıca flütlerde iki misli uzunlukta bir aralık vasıtasıyla oktav elde edilir ve flüt yapanlar onu bu şekilde elde eder. [Ama

aynı şekilde 3:2 aralık vasıtasıyla Quinte elde edilir]. Ayrıca Syrinx gibi müzik aletlerini yapanlar Hypate'nin en dıştaki ucuna balmumu sürer, Nete'yi ise yarısına kadar balmumuyla doldurur. Yine aynı şekilde 3:2 aralık vasıtasıyla Quinte ve 4:3 aralık vasıtasıyla da Quarte elde edilir. Ayrıca teller eşit gerildiği zaman triangel benzeri harplarda, Hypate'nin uzunluğu Nete'nin iki misli olursa, bir oktav akoru meydana gelir.

24. Nete'ye vurulduğu ve sonra sıkıca tutulduğu zaman niçin Hypate yankılanıyormuş gibi gelir? Çünkü Hypate'den çıkan perdedeki yankı Kete'ye çok yakındır, zira (ikisi) de symphon'dur. Demek ki aynı türdeki şeyi güçlendirmekle sadece (bu perde) meydana gelir, ötekiler ise (gerçi birlikte salınırlar), ama güçlerinin azlığı nedeniyle meydana çıkmazlar.

25. Sekizde (oktavda) Orta olmadığı halde ton sisteminde niçin Mese'den söz edilir? Çünkü geçmişte ton sisteminin sadece yedi tonu vardı, yedi (tonun) ise bir Orta'sı olur.

26. Şarkılar genellikle niçin yüksek tona doğru yanlış söylenir? (1) Belki yüksek tonda söylemek alçak tonda söylemekten daha kolay olduğu için. (2) Ya da, (yüksek tonda söylemek) (üzerimizde) alçak tonda söylemekten daha kötü bir (izlenim) bıraktığı için. Ancak kötü olanın icra edilmesine hata denilir.

27. Duyu nesneleri arasından niçin sadece işitilebilir-olan etikseldir? Melodi, metinsiz bile olsa yine de etikseldir. Ama onun ne rengi ne

kokusu ne de tadı vardır. Ancak o (işitilebilir-olan), yalnız ses dalgalarının bizi etkilemesine neden olacak şekilde hareket etmekle kalmaz – böyle bir (hareketle) öteki (duyu nesnelerinde) de karşılaşılır çünkü renk de görme yetisini hareketete geçirir–, üstelik biz bu tür (dıştan gelen) bir ses dalgasına uyan (ruhsal) bir devinim hissederiz. Bu (hareket) ise (etiksel biçimlere) benzer, hem ritimlerde hem de yüksek ve alçak tonların düzeninde, ama karışımda değil. Buna karşılık konsonan etiksel değildir. Öteki duyu nesnelerinde ise böyle bir şey yoktur. Ancak bu hareketler davranan türdendir, davranışlar ise etik belirtileridir.

28. Şarkı halinde söylenen şeye niçin "Bilgeler" (Nomoi) denilir? Çünkü yazı bilinmeden önce unutmamak için yasalar (Nomoi) şarkı halinde söyleniyordu, tıpkı bugün Agathyrser'lerde yapmaya devam edildiği gibi. Demek ki, daha geç dönem şarkıların ilk olanları tıpkı (yasanın) ilk (bilgeleri) gibi adlandırılıyordu.

29. Niçin etiğin değişik türlerinin ses halinde dışavurumu olarak ritimler ve melodiler birbirine benzer, ancak tat duygusu, renkler ve de kokular benzemez? Çünkü onlar, davranışlar gibi, hareketlerdir. Zira kendinde faaliyet etiği içerir ve etiği yaratır, tat ve renk ise onu aynı tarzda yaratmaz.

30. Tragedyada koro makamı olarak niçin Hypodorik ve Hypofrig makamları kullanılmaz? Çünkü onlar anti-strophe değildir. Daha çok sahneden söylenirler, yani onlar temsil edicidir.

31. Phrynichos'un çağdaşları (geç dönem tragedya yazarlarına göre) niçin büyük ölçüde besteciydiler? Çünkü o günlerde şarkılar tragedyalarda konuşmalardan çok daha geniş bir yer tutuyordu.

32. Niçin "bütün tonlarda gezinen akor"dan söz edilir, ama tonların sayısına göre "Cuarte" ve "Quinte" den söz eder gibi "oktav"dan söz edilmez? Çünkü başlangıçta sadece yedi tel vardı. Sonra Terpander Trite'yi çıkardı. Nete'yi ekledi ve onun döneminde "oktav"dan değil, "bütün tonlarda gezinen akor"dan söz ediliyordu, zira yedi ton vardı.

33. Alçak tondan yükseğe geçmektense <yüksek tondan> alçağa geçmek kulağa niçin daha hoş gelir? (1) Belki bu, başlangıçtan başlamak anlamına geldiği için; zira adı yol gösteren de olan Mese Tetrachord'un en yüksek tonudur. (Tersi süreçte) ise başlangıçta değil sonda başlanacaktı. (2) Ya da, yükseğin ardından alçak ton daha soylu ve kulağa daha hoş geldiği için.

34. Niçin bir çifte-Quinte ve bir çifte-Quarte mevcuttur, konsonan yoktur, ama bir çifte-Oktav vardır? Çünkü ne çifte-Quinte'nin ne de çifte-Quarte'nin uygun bir orantısı vardır, ama basit Quarte ile puinte'nin vardır.

35a. Oktav niçin en güzel konsonandır? (1) Çünkü onun oranı tam sayılardan bir araya gelir, öteki (konsonanların) oranı ise gelmez. Zira iki katına çıkarılan Nete bir Hypate'ye denk düştüğü için, Nete iki olursa Hypate bir, ve Hypate

iki olursa Nete dört olur, ve böyle devam eder. Ancak o (Nete) ile Mese arasındaki sayısal oran 3/2'ye 1'dir. Zira Quinte'nin sayısal oranı 3/2'ye 1'dir, tam sayıyla ifade edilmez. Çünkü 1'in orada küçük sayı olması gibi, büyük sayı aynı şekilde çok ve 1/2'dir. Demek ki böylece tam sayılar tümüyle karşılaştırılmaz, tersine, ortaya kesirler çıkar. Quarte'de de durum aynı şekildedir: O parçalara ayrılırsa Epitrit olur, bir tam ve 1/3 [Epitrit'tir]. (2) Ya da, çünkü o (Oktav–ç) her ikisinden (Quinte ve Quarte) dolayı en mükemmel konsonandır, ve o melodinin ölçüsü olduğu için ∗∗.

35b. Ortadaki ton niçin en yüksek olanıdır? Çünkü her hareket ettirilen cisimde hareket ortada en şiddetli durumuna gelir, ancak başlangıçta ve sonda cansız ve gevşektir, ama hareket en şiddetli durumuna geldiği zaman hareket halindeki cismin tonu da yüksek olur. Bu yüzden teller gerildiği zaman yüksek tonda ses çıkarır, zira o zaman hareket hızlı olur. Eğer ton havanın ya da herhangi başka bir şeyin hareketiyse, o zaman yolunun ortasında en yükseğe ulaşmak zorundadır. Bu durum ortaya çıkmasaydı o zaman mantıki olarak bir şeyin hareketi söz konusu olmayacaktı.

36. Mese'nin akordu bozulduğu zaman niçin öteki bütün teller de akortsuzmuş gibi ses çıkarır, öte yandan onun değil de başka bir telin akordu bozulursa niçin sadece bu tel akortsuz ses çıkarır? Çünkü bütün (teller) için akort Mese'yle

bir bağıntı anlamına gelir, ve her telin sırası önceden ona göre düzenlenmiştir. Bu durumda akordun ve birliğin nedeni ortadan kaldırılırsa o zaman (bu ilişki) aynı tarzda mevcut olmaz. Ancak tek bir tel doğru akort edilmezse ve Mese aynı kalırsa, o zaman hata, anlaşılacağı üzere, sadece bu (telde) olur. Zira öteki tellerde akort korunur.

37. Seste yüksek ton az bir genişliğe, alçak ton ise büyük bir genişliğe karşılık olduğu halde –zira alçak ton dolgunluğu nedeniyle yavaş, yüksek ton az olan genişliği yüzünden hızlıdır–, alçak tonlara göre yüksek tonları söylemek (niçin) daha yorucudur? Ve (niçin) sadece çok az kişi yüksek notaları ve yorucu olduğu için söylemesi zor olan "çifte Nomoi"leri ve "yüksek Nomoi" leri söyleyebilir? Azı harekete geçirmek çoğu harekete geçirmeye göre daha az çaba gerektirir, ve havada da durum böyle olmak zorundadır. Doğuştan tiz bir sese sahip olmakla yüksek tonda şarkı söylemek aynı şey değildir, tersine, doğuştan tiz bir sese sahip olanlarda bunun nedeni güçsüzlüktür, çünkü çok miktarda değil, az miktarda havayı harekete geçirirler, ama az miktarda hava hızlı hareket eder, şarkı söylerken yüksek ton ise gücün belirtisidir. Zira şiddetle hareket eden şey hızlı hareket eder, bu yüzden yüksek (ton) gücün belirtisidir. Bu nedenle telaşlı, aceleci insanların sesi tiz olur. Ye yüksek (notaları) söylemek zordur, alçak (notalarda) ise bu daha kolaydır.

38. Ritimden, melodiden ve genel olarak konsonanlardan niçin herkes zevk alır? Çünkü biz doğal hareketlere doğuştan seviniriz. Bunun belirtilerinden biri, çocukların doğar doğmaz buna sevinmeleridir. Ama alışkanlık nedeniyle melodik deyimlerden zevk alırız. Ritimden ise, fark edilebilir ve düzenli bir sayısal oranı olduğu ve düzenli bir biçimde hareket ettiği için zevk alırız; zira doğal olarak düzenli hareket, bize düzensiz hareketten daha yakındır. Bunun belirtisi ise, çaba harcadığımız ya da düzenli şekilde yiyip içtiğimiz zaman doğamızı korumamız ve gücümüzü artırmamızdır, ama düzensizlik nedeniyle onları tahrip ve yok ederiz. Zira hastalıklar bedenin artık doğal olmayan düzeninin sarsılmasıdır. Konsonandan ise, birbiri arasında, sayısal bir oran bulunan karşıtların karışımı olduğu için zevk alırız. Bu oran, dediğimiz gibi, insana doğal olarak haz veren bir düzendir. Ancak karışım, karışmamış-olana göre insana her zaman daha çok haz verir, hele konsonandaki oran her iki sınır tonunun niteliğini algılanabilir bir varlık olarak eşit ölçüde içerirse.

39. Homophon'a (eşses) göre antiphon (karşı ses) niçin daha hoştur? Çünkü antiphon bir oktav-konsonanıdır. Zira antiphon çocukların ve erkeklerin (şarkısından) meydana gelir, onların sesleri Nete'nin Hypate karşısındaki durumu gibidir. Her konsonan ise basit tondan daha hoştur –nedenini söylemiştik– ve aralarından en hoş olanı oktav-konsonanıdır. Homophon ise sadece

basit bir ton içerir. Ama oktavda maga/laştırılır, çünkü her vezinde dizenin ritmik birliğinin birbiriyle oranı 1:1 ya da 2:1 olması ya da herhangi başka bir oran içermesi gibi, konsonanda da tonlar arasında belirli bir hareket-oranı vardır. Demek ki, öteki konsonanlarda her iki (tondan) birinin peryod akışları tamamlanmamıştır, çünkü onlar (örneğin) 1/2'de son bulur; bu yüzden etkileme gücü de aynı değildir. Ancak onlar eşit olmazsa, koroda olduğu gibi, duyusal algı üzerinde zıt bir izlenim yaratır, eğer bu vuku bulursa, şarkının sonunda (koronun–ç) bir bölümü ötekilerine göre daha yüksek sesle söyler. Hypate'de ise ton-peryodlarının sonu Nete gibi aynıdır. Zira Nete'nin her iki vuruşu Hypate'nin bir vuruşu olur. Ama onlar (ton hareketleri) aynı noktada son bularak, ne var ki aynı şeyi yapmış olmadan, tıpkı şarkıya eşlik eden müzikçiler gibi ortak bir iş yaparlar. Çünkü onlar da, öteki bölümlerde aynı notaları çalmadıkları halde bu son nedeniyle tekrar bir araya geldikleri zaman daha çok sevinirler, daha önce farklılık nedeniyle üzgündüler, çünkü farklılıktan sonra ortaklık eğer oktavdan meydana geliyorsa çok hoş olur. Ancak maga/laştırmak karşıt tonlardan ortaya çıkar. Bu yüzden oktavlarda maga/laştırılır.

40. Önceden bilinen melodiler bilinmeyenlere göre niçin büyük bir zevkle dinlenir? (1) Belki, onun (şarkıcının), eğer ne söylediği anlaşılırsa, deyim yerindeyse hedefine ulaştığı daha kolay belirgin hale geleceği için; ve hedefine ulaştığı

anlaşılırsa bunu gözlemlemek haz verir. (2) Ya da, şarkıcı bilinen bir şeyi söylediği zaman dinleyici onunla birlikte aynı şeyleri hisseder, çünkü o (dinleyici–ç) şarkıyı onunla beraber (içinden) söyler. Herhangi bir zorlama olmazsa herkes zevkle şarkı söyler.

41. Niçin bir çifte-Quinte ve çifte-Quarte mevcuttur, konsonan yoktur, ama bir çifte-Oktav vardır? Çünkü Quinte'nin oranı 3:2, Quarte'nin ise, 3:2 ya da 4:3 oranında olan 3 sayılık bir diziden dolayı 4:3'tür, dıştaki sayılar birbiriyle doğru orantılı olmaz. Zira sayılardan biri ne süper-tikel ne de öteki sayının birçok katı olacaktır. Oktav'ın oranı 2:1 olduğu için, aralık iki katına çıkarılırsa, sonuçta dıştaki sayıların birbiriyle oranı 4:1 olur. Demek ki konsonan, birbiriyle doğru orantılı tonlardan meydana geldiği, iki oktav aralığına sahip tonlar ise birbiriyle doğru orantılı olduğu için, bir çifte-Quarte ya da çifte-Quinte'nin aralığında bulunan tonlar doğru orantılı değildir, böylece bir çifte-Oktav'ın aralığında bulunan (tonların) konsonan olması gerekir, ötekiler ise adı geçen nedenlerden dolayı konsonan değildir.

42. Nete'ye vurulduğu ve sonra sıkıca tutulduğu zaman niçin Hypate yankılanıyormuş gibi gelir? Çünkü Nete hafifler ve sönerken Hypate'ye dönüşür. Bunun belirtisi, insanın Nete'den başlayarak (kolayca) Hypate söyleyebilmesidir. Zira o Nete'ye bir cevap (tepki) olduğu için, insan Nete'den hareketle onun (Hypate'nin) ara-

sında benzerlik bulur. Ancak yankı da bir çeşit cevap (tepki) olduğu için, Nete'nin tonu hafiflediği zaman Hypate ile özdeş bir ton yankı olarak harekete geçirilir. Görünüşe göre Nete benzerlik nedeniyle Hypate'yi harekete geçirmektedir. Ancak biz, sıkıca tutulduğu zaman Nete'nin hareket etmediğini biliriz, Hypate'nin ise tutulmadığını görürüz, ve ondan çıkan bir ton işittiğimiz için onun yankılandığını sanırız. Bu durum, düşünerek ya da gözlemleyerek haklarında tam olarak bir şey bilmediğimiz birçok şeyde başımıza gelir. Ayrıca: İyice gerdirilmiş Nete'ye vurulduğu zaman köprü harekete geçer, köprü harekete geçince bütün tellerin birlikte hareket etmesi ve belirli bir ton meydana getirmesi çelişkili bir durum olmaz, öteki (teller) Nete perdesine, Nete hem hafiflediği hem de başladığı zaman yabancıdır, hafiflediği zaman ise Hypate ile özdeş olur. Buna (Hypate'nin) kendi hareketi eklendiği zaman bunun tamamen Hypate perdesi olduğu izlenimi edinilmesine şaşmamalıdır. Ancak böyle bir (ton), öteki bütün tellerin yankılanan tonundan daha gür olacaktır, çünkü Nete tarafından adeta vurulan teller hafif bir ses çıkarır, Nete ise bütün gücüyle; zira o bütün (tellerden) en çok ses çıkaranıdır. Böylece (Nete'nin) ikinci perdesi de, anlaşılacağı üzere, öteki tellerin perdesinden daha gür olacaktır, özellikle bu (tellerde) sadece kısa süren bir hareket meydana gelmiş olduğu için.

43. Lir yerine flüt eşliğinde tek kişinin söylediği şarkıdan niçin daha çok hoşlanırız? Çün-

kü hoş bir şeyle karışan her şey daha hoş olur, flüt ise lir'den daha hoştur, böylece şarkının flütle karışımı lirle karışımından daha hoş olur, çünkü her iki öğe aynı zamanda algılanırsa karışık-olan karışık-olmayandan daha hoş olur. Şarap da sirkeli baldan daha hoştur, çünkü doğa tarafından karıştırılan şey bizim karıştırdığımızdan daha iyi karışmıştır. Yani karışık şarap da ekşi ve tatlı özsulardan oluşur. Bunu, örneğin şarap cinsinden denilen narlar kanıtlar. Bu durumda şarkı ve flüt sesi benzerlikleri nedeniyle karışırlar, zira ikisi de nefes vasıtasıyla meydana getirilir. Lir'in perdesi ise, nefes vasıtasıyla meydana getirilmediği ya da flütün perdesinden daha az algılanabilir olduğu için sesle daha az karışır. Ancak o (lir–ç) algıda bir fark yarattığı için kulağa pek de hoş gelmez, tıpkı özsulara değinirken söylenmiş olanlar gibi. Ayrıca flüt, ses dalgaları ve (sesle) benzerliği nedeniyle şarkıdaki birçok hatayı gizler, Lir'in perdeleri ise yalıtlanmış ve sesle daha az karışmıştır, bu yüzden kendi başına ele alınmalıdır ve tek başına kaldığı için şarkıdaki hataları belirgin hale getirir. Şarkıdaki birçok hatada ise her iki öğeden dolayı edinilen genel izlenim kötü olmak zorundadır.

44. Sekizde (Oktavda) Orta olmadığı halde niçin Nese'den söz edilir? Çünkü geçmişte, ton sisteminin sadece yedi tonu vardı, yedi tonun ise bir Orta'sı olur. Ayrıca: Uç noktaların arasında bulunan şeyler arasından sadece Orta bir çeşit başlangıçtır –zira herhangi bir mesafede her iki

uç noktaya doğru ulaşmaya çalışan şeyler arasında tam ortada bulunan bir şey vardır, ki buna "başlangıç" denir–, böylece bu, Orta olacaktır. Ancak gamın, Ortayla ilgili en dıştaki noktaları Nete ve Hypate olduğu, öteki tonlar bu ikisinin ortasında bulunduğu ve aralarından sadece Mese her iki Tetrachord'un başlangıcı olduğu için, haklı olarak ona Mese denilir. Zira sadece belirli uç noktaların arasındaki Orta, gördüğümüz gibi, bir başlangıç olur.

45. Az sayıda şarkıcıya göre çok sayıda şarkıcı ritme niçin daha iyi uyar? Çünkü onlar bir kişiye, yöneticiye daha çok dikkat eder ve daha yavaş başlar, böylece aynı (ritmi–ç) daha kolay tuttururlar; zira hızlı tempo sırasında hata olasılığı daha çok ortaya çıkar. Çok sayıda şarkıcı ise yöneticiye uyar, ve aralarından hiçbiri öne çıkarak ün yapmak istemez. Ancak az sayıdaki (şarkıcılarda) teker teker ün yapmak için daha çok uğraşılır. Bu yüzden onlar yöneticiye (bakmak) yerine birbiri arasında rekabet ederek kendilerini daha çok düşünür.

46. Şarkılar genellikle niçin yüksek tona doğru yanlış söylenir? Yüksek tonda söylemek alçak tonda söylemekten daha kolay olduğu için. Bu yüzden daha çok yüksek tonda söylenir, ve söylendiği zaman hata yapılır.

47. Gamı yedi telli biçimlendiren eskiler niçin Nete'yi değil Hypate'yi gama dahil etti? (1) Onlar asla Mete'yi değil, şimdi Paramese denileni ve bir tam tonun aralığını dışarıda bıraktılar.

Mese'yi üst Pycnum'un en alttaki tonu olarak kullandılar, bu yüzden ona Mese dediler. (2) Ya da, o (Mese–ç), gösterdiğimiz gibi, üst Tetrachord'un sonu, alttakinin ise başlangıcı olduğu ve sınır tonları arasındaki tonda ortalama (yani eşit) bir oran tuttuğu için.

48. Tragedyada korolar şarkıları niçin Hypodorik ve Hypofrig makamlarında söylemezler? Çünkü bu makamlar, koronun en çok ihtiyaç duyduğu melodiden yoksundur. Buna karşılık Hypofrig makamı bir eylem karakterine sahiptir, bu yüzden örneğin "Geryones"te sefere çıkış ve silahlanma bölümleri bu (makamda) bestelenmiştir, Hypodorik makamın ise görkemli ve sebatlı bir karakteri vardır, bu yüzden bütün makamlar arasından o en çok Kithara için uygundur. Ancak bu iki özellik koroya uymaz, daha çok sahnedeki kişilere aittir. Yani onlar kahramanları temsil eder ve geçmişte önderler sadece kahramanlardı, halk ise koroyu oluşturan insanlardı. Bu yüzden koroya şikâyetçi ve sakin bir karakter ve böyle bir melodi uygun düşer. Zira bunlar insani özelliklerdir; bunları öteki makamlar sunar, ancak aralarından en az da Phrig makamı, çünkü o coşkulu ve hızlı bir karaktere sahiptir. Biz onunla belirli bakımdan etkileniriz, ancak güçlü kişilerden çok zayıflar heyecanlanma eğilimindedir, bu nedenle bu (makam) koroya da uyar. Hypodorik ve Hypofrig makamlarda ise eyleme geçeriz, ki bu, koronun görevi değildir. Zira koro eyleme katılmayan bir gözlemcidir; o

sahnede yer alan kişilere sadece dostça bir zihniyet bahşeder.

49. Bir konsonan meydana getiren tonlarda yumuşak ton niçin alçak tonda bulunur? Çünkü melodi, doğası gereği yumuşak ve sakindir, ancak ritmin karışmasıyla birlikte sert ve heyecanlı olur. Alçak ton yumuşak ve sakin, yüksek ton ise heyecanlı olduğu için, aynı melodiye sahip tonlardan da alçak ton aynı melodi sırasında yumuşak olacaktır, gördüğümüz gibi melodinin kendisi de yumuşaktır.

50. Aynı büyüklük ve biçimdeki iki testide, biri boş öteki yarıya kadar dolu olduğu zaman, niçin bir Oktav-konsonanı yankılanır? Çünkü yarıya kadar dolu testiden çıkan ton boş testiden çıkan tondan iki misli (hızlıdır). Orada Syrinx gibi çalgıların perdesiyle aralarında nasıl bir fark vardır? Görünüşe göre hızlı hareket yüksek (ton) olmalı, geniş yerlerde ise hava daha yavaş, iki misli geniş yerlerde iki katı bir sürede, başka yerlerde ise buna uygun hareket eder. Ancak iki misli büyük bir şarap tulumu da onun yarısı kadar büyüklükte bir tulumla birlikte bir Oktav-konsonanı yaratır.

XX
ÇALILAR VE BAHARATLI OTLAR

1. Niçin kereviz tuzlu suyu çeker, ama pırasa çekmez? Çünkü pırasanın kökleri zayıftır, kerevizin ise kuvvetlidir, kuvvetli-olan ise çok nazlı değildir.

2. Niçin "savaşta Minthe yememeli ve ekmemelisin" diye söylenir? Çünkü o (Minthe) bedeni soğutur –bu ise spermlerin tahribini belirgin hale getirir–, bu (soğuk) ise, türüne göre aynı şey olan gözüpekliğin ve cesaretin tam karşıtıdır.

3. Örneğin hıyar, kabak ve nar gibi bazı (bitkiler) çiçekleri olduğu halde niçin meyve vermez? Bu bitkiler hiç de meyvesiz değildir, tersine, kendileri meyvedir. Demek ki çiçek açan kısım meyve kapsülüdür, hıyar bir meyve kapsülüdür.

4. Niçin bazı bitkiler pişmiş, bazıları çiğ yenebilir? Şöyle ki, hemen yenebilir durumda olmayan (bitkilerin) özsuları, (bitkiler) ısıtıldığı zaman, sıcaklık nedeniyle tatlı olur, (özsuları) zaten (tatlı olan) (bitkiler) çiğ de yenebilir.

5. Bazı (bitkileri) kavururken bazılarını niçin kaynatırız? Çünkü nemli (bitkiler) fazla

<neme>, kuru bitkiler ise artık daha çok kuruluğa gereksinim duymaz. Kaynatılan her şey bu yüzden daha nemli ve yumuşak olur. Az nemli olan şey ise ısıtılırsa kurur.

6. Niçin bazı bitkiler yenebilir bazıları ise yenmez? Elbette özsuları nedeniyle. Zira çiğken kaynamamış (özsu) içeren ve ısıtıldığı zaman değişmeyen (bitkiler) yenmez. Özsuyu gerçi yenebilir, ama çok keskin olan (bitkiler) ise baharat olarak kullanılır. Zira az miktarda bile kuvvetli tat veren yenebilir (bitkiler) çok miktarda lezzetli (yemekler) için baharat yerine geçer.

7. Hangi nedenden dolayı bazı bitkiler sadece tohum taşıyana kadar yaşar ve örneğin çimen, baharatlı otlar gibi, (tohumlarını) taşıdıktan sonra kurur, öte yandan bu durum başka bitkilerde görülmez, tersine, onlar birçok defa tohum taşır? Ve (niçin) tohum taşıyana kadar yaşayan bitkilerden çoğunun bir yıllık ömrü vardır, öte yandan örneğin at-kerevizi her iki yılda bir meyve verir, sonra da kurur? Onların hepsi tohum bakımından çiçek açmak zorunda oldukları sürece çiçek açarlar. Zira insan da 30 yaşına kadar hem boyuna hem enine gelişir. Ancak bu bitkiler artık (tohum) taşıyamazsa kurur, bazıları yavaş ve (büyüklüğü) oranında yaşlanmaya başlar. Bir (bitkinin) hangi nedenden dolayı kısa ömürlü, ötekinin ise uzun ömürlü olduğu konusu başka bir yerde ele alınmalıdır. Tohumun yetkinleşmesi her varlık için sınır olduğundan, kısa ömürlüler bir defa ya da ender meyve vermek zorundadır, uzun ömürlüler ise

birçok defa, böylece en zayıf (bitkiler) sadece bir defa meyve verir ve bu yüzden kurur. Yılda yalnız bir defa meyve verebilenlerin ömrü bir yıldır, at-kerevizi gibi ötekiler ise her iki yılda bir meyve verir, tıpkı ağaçlar ve bitkiler gibi.

8. Kerevizi köklerine kadar çepeçevre kazıp burayı samanla doldurduktan sonra üstü toprakla kapatılır ve sulanırsa kökler niçin çok büyük olur? Çünkü sıcak ve süngerimsi saman (köklerde) bir araya gelmiş besini alıkoyar ve yukarıya göndermez, ama (saman) sıcak olduğu için onlar (besinler–ç) kaynar, böylece kökler kuvvetli bir şekilde gelişmeye başlar.

9. Kabaklar ya da hıyarlar henüz küçükken üstleri hemen toprakla örtülürse niçin daha büyük olurlar? Çünkü her şeyi kurutan rüzgârlar ve güneş büyümeyi sağlayan (maddeleri) alıp götürür ve her şeyin hacmini küçültür, bodur hale getirir, tıpkı rüzgârlı ve güneşli arazilerdeki ağaçlarda ve derbentlerdeki, sulak arazilerdeki ağaçlarda da görülebildiği gibi. Zira biri büyük ve süngerimsi, öteki küçük ve dayanıklı olur. Ancak üstü toprakla örtülen şeyde, karşıtına maruz kaldığı için, karşıt bir sonuç da meydana çıkar. Ne ki, aynı durum kaplara doldurulan (meyvelerde) de söz konusudur, örneğin içi boş kaplardaki ya da kapaklı kaplardaki hıyarlar ve narlar, toprak kaplardaki elmalar gibi: (burada da) bazıları büyük ve süngerimsi, ötekiler küçük <ama> sert olur, çünkü onlar kendilerine engel olan bir kapak yüzünden (büyümezler). Bunun nedeni,

(kapalı tutulanların) daha çok besin almasıdır, çünkü onlar ne rüzgâr tarafından yerlerinden edilir ne de kurur. Zira (toprakla) örtmek böyle bir şeyin vuku bulmasını önler.

10. Baharatlı otların tohumları köklerinden ve yapraklarından niçin daha keskindir? Çünkü her şey tohumdan meydana gelir ve buradan çıkarak öteki kısımlara dağılır, deyim yerindeyse (her şey) onun içinde bulunduğu için, kimilerinin iddia ettiği gibi tohum, özsuları ve kokuları da içerir, çünkü özgül kokular her defasında tohumla birlikte aynı zamanda gelişir. Demek ki bundan (tohumdan) dolayı baharat öteki (kısımlar) tarafından da içeriliyorsa, (baharatın) en çok onda (tohumda) bulunması haklı bir nedene dayanır.

11. İnce bayırturpları niçin daha baharatlıdır? Çünkü büyük turplar, (büyümek için gereksinim duydukları) sürenin uzun olması yüzünden, daha çok kaynamış olur.

12. Gebreotu (Kapari) işlenmiş toprakta kolaylıkla büyümeye niçin gereksinim duymaz? Zira birçok kişi bunu, köklerin yerini değiştirerek ve tohum atarak denedi; çünkü bu işlem bazı yerlerde (başka bitkilerde) güllerin (yerini değiştirmekten) bile daha çok işe yarar. O (gebreotu) en kolay çukur yerlerde yetişir, çünkü buraya pek kimse basmaz. Ayrıca bu durumda ve bütün bu tür şeylerde her şeyin aynı maddeden meydana gelmediği ya da gelişmediği kabul edilmelidir, bazıları daha çok başlangıçtan itibaren meydana gelir ve besin bozulduğu, (beden) her

defasında daha kötü bir duruma geldiği zaman başka maddelerin bozulmasından dolayı gelişir, örneğin bitler ve bedendeki kıllar gibi. Bedende de bazı şeylerin besinlerdeki –kaynamamış– fazlalık maddeden meydana gelmesi ve o sırada bünyemizin üstesinden gelemediği şeylerden şimdilik mevcut olanların idrar torbasına ve karın boşluğuna ayrılması, öte yandan bazı (maddelerden) canlı varlıkların meydana gelmesi gibi –ki bunlar özellikle yaşlılıkta ve hastalıklar sırasında gelişir–, toprakta da bazı şeyler kaynamış besinden, bazıları da fazlalık maddelerden ve (besine) karşıt bir yapıya sahip şeylerden meydana gelir ve büyür. Toprağın işlenmesi ise (topraktaki) besin (maddelerini) kaynatır ve etkili hale getirir. Buradan uysal meyveler oluşur. Böyle bir "uysallaştırma" sonucu meydana gelen bitkilere "uysal" denilir, çünkü onlar sanki "eğitilmiş" gibi toprağın yapay olarak işlenmesiyle teşvik edilir. Ancak (uysallaştırmanın) mümkün olmadığı ya da karşıt koşullardan dolayı gelişen bitkiler "yabani" olur ve işlenmiş (toprakta) gelişmeye gereksinim duymaz. Zira onları "eğitmeye" çalışarak toprağı işlemek özellikle bozulmalarına neden olur. Yani onlar bozulma nedeniyle gelişir. Gebreotu da bunlar arasında sayılır.

13. Kışın çiçek açan bayırturpları, yaprakları kesilip etrafına toprak doldurulur ve suyu uzak tutmak için üzerine basılarak sıkıştırılırsa, yazın niçin aşırı büyür? Çünkü onların tahrip olmamasının nedeni doldurulan (topraktır), su-

yun çürümeye neden olmasını, toprak önler, (bitkinin) yukarıya doğru filizlere gönderdiği besin (dışarıya değil), bayırturpunun içine nüfuz eder, böylece o zorunlu şekilde daha büyük olur ya da, soğanlarda olduğu gibi, öteki kökleri yanlara doğru yaymak (ikincil filizler sürmek) zorunda kalır. Zira onlar, her yıl yolunmayıp kış boyunca toprağın içinde bırakılırsa çoğalırlar. Demek ki soğanlar ikincil filiz süren bitkilerdendir, bayırturpu ise değildir, bu yüzden o besinin tamamını aldığı için zorunlu şekilde iri olur.

14. Hıyarlar ya da kabaklar, bir kuyunun çevresine dikilir ve olgunlaştıkları zaman kuyuya daldırılıp üstleri örtülürse yıl boyunca niçin taze kalırlar? Çünkü (kuyu) suyundan çıkan buharlaşma onları serin tutar ve böylece kurumalarını önler, taze kalmalarını sağlar, rüzgâra karşı üstlerini örtmek de daha önce büyümüş olanları besler. Korunmalarının nedeni ise, kökleri sağlam bırakıldığı için hâlâ besleyici madde içermeleridir. Zira (bir bitkinin) meyve verdikten sonra filizleri kesilip atılırsa ve (filizler) kesildikten sonra köklerinin etrafına toprak yığılıp iyice sıkıştırılırsa, o zaman kökler korunabildiği için (bitki) turfanda hıyar verir. Söz konusu olan da önceki yıl (bitkisinin) hıyarı değildir. Ne ki onlar (ekilen hıyarlar), tohumları ekilen hıyarlara göre daha çabuk meyve verecektir, çünkü köklerin büyümesi üründen (meyveden) çok daha önce vuku bulur, tohumlarda ise önce bu kısmın (yani köklerin–ç) meydana gelmesi gerekir. Ama ayrı-

ca: (Toprak) yığını çepeçevre bir sıcaklık yaratır, böylece (bitki) korunur ve çabucak filiz verir. Bu yüzden de kışın hıyar tohumları saksılara ekilirse, sıcak suyla sulanırsa ve sonra güneşe çıkarılırsa ya da ateşin yanına yerleştirilirse bitkiler erkenden boy verir, yeter ki onlar (ilkbahar) geldiği zaman saksıdan alınıp toprağa ekilsin.

15. (Bitkiler) niçin sabah erken ya da gece ya da akşamüzeri sulanır? (1) Belki, güneş suyu tüketmesin diye. (2) Ya da su, sıcak olursa, sulanan (bitkiyi) tahrip ettiği için.

16. Güzel kokulu tohumlar ve bitkiler niçin idrar sökücüdür? Çünkü onlar sıcaktır ve kolay sindirilir, bu tür şeyler ise idrar sökücüdür. Zira içlerindeki sıcaklık çabucak bir seyrelmeye neden olur ve kokuları cismanî değildir; çünkü güzel kokmayan sarmısak gibi bitkiler bile sıcaklıkları yüzünden idrar sökücüdür, ancak daha çok bir erimeye neden olurlar. Güzel kokulu tohumlar ise sıcaktır, çünkü genel olarak koku bir sıcaklık biçiminden dolayı meydana gelir. Buna karşılık kötü kokulu şeyler sindirilmez. Ancak (bu tür bitkiler), idrar sökücü olmaları gerekiyorsa, yalnız sıcak değil, üstelik kolay sindirilir olmak zorundadır, ki böylece aşağıya doğru giden sıvıyı seyreltsin.

17. Baharatlı otların, taze tohumlardan (yetiştirilenlere) göre üç ya da iki yıllık eski tohumlardan (yetiştirilenleri) niçin daha çabuk sap verir? Canlı varlıklarda gücünün zirvesinde olanın daha çabuk tohum (sperm) taşıması gibi, çok eski kurumuş (ve bu yüzden) güçlerini (kaybet-

miş) tohumlarda da durum böyledir, (çok tazeler) güçsüzdür, çünkü kendilerine ait olmayan fazlalık madde içerirler, orta yaştaki tohumlar ise en güçlüleridir, zira (yabancı) nem onlardan uzaklaşmıştır. Bu yüzden onlar daha çabuk tohum verirler. Ancak bu, sap çıkarmak demektir, zira tohum saptan meydana gelir.

18. Sedefotu bir incir ağacına dikildiği zaman niçin çok güzel ve gümrah bir şekilde yetişir? Ancak o ağacın kabuğuna dikilir ve çamurla çepeçevre sıkıştırılır. Çünkü sedefotunun kökleri sıcağa ve hararete gereksinim duyar –bu yüzden çevresi külle kapatıldığı, zaman kökler bundan da yararlanır–, incir ağacı ise sıcaktır. Bunu, çok keskin olan ve fazla buhar (çıkaran) (incir) suyu da kanıtlar. İncir ağacı, kül gibi böyle bir sıcaklık ve nem içerir, eğer o (sedefotu) bundan yararlanırsa, incir ağacından da zorunlu olarak büyük ölçüde güç kazanır, üstelik daha çok, çünkü külde nem yoktur, oysa kendi nemini tüketemediği için incir ağacından sürekli nem çıkar.

19. Niçin bazı bitkiler daima boş sap verir? Söz konusu olan (bitkiler), ∗∗ başka bir şeyler meydana getirmek zorundadır.

20. Attika'da bütün öteki meyveler çok tatlıyken, bir meyve olduğu halde kekik niçin çok acıdır? ∗∗ böylece bitkiler fazla nem içermez. Doğal olarak tatlı bitkilerde, içlerindeki orta karar nemin büyük bölümünü güneşin emmesi yüzünden, geriye kalanlar çabucak kaynar. Zira olgunlaşmak, çok bir miktar için zor, ama vasat bir miktar

için daha kolaydır. Böylece tatlı meyveler doğallıkla daha tatlı olur. Ancak hem kuru hem de tatlı olmayan meyvelerde (nem) az miktarda olduğu için tükenir; yani en az tatlı olanlar onlardır. Zira güneş en tatlı ve en hafif öğeleri emer. Bu (meyvelerde), öteki meyveler gibi fazlalık madde yoktur.

21. Boğa yaprağı, zambak ve soğan asıldıkları zaman yaz gündönümünde niçin çiçek açarlar? Onlar kışın soğuk yüzünden kaynamayan, ama yaz gündönümünde mevsimden dolayı kaynayan kaynamamış nem içerirler, böylece bir gelişme meydana gelir. Ancak bu (gelişme), (yeni nem) akışı vuku bulmadığı için çabucak yavaşlar. Zira herhangi bir besin kaynağı ya da nem akışı yoksa (bitki) kurur, tıpkı İskitlerde, çok kar yağmasından dolayı ekinin uzun süre (sapında) kalması ve sonra birdenbire büyümesi gibi.

22. Niçin sadece soğan (Chsommion) gözleri çok fazla yakar –bu yüzden onun adının böyle olduğu söylenir, çünkü o göz yuvarlağının (Chosen) kapanmasına (snimmiein) neden olur–, mercanköşk ve öteki keskin (bitkiler) ise bunu yapmaz? Evet, çok daha fazla yakan karaturp bile (göze) yaklaştırıldığı zaman aynı şekilde göz yaşarmasına neden olmaz, (soğanda) ise, (göze) yaklaştırıldığı ve çiğnendiği zaman bu durum görülür. Çünkü bitkilere kendi gücünü kazandıran birçok farklı şey keskin her bitkiyle birleşir. Sıcak olan karaturp bu yüzden, etkisi altında meydana gelen erime üzerinde kurutucu bir etki yapar; zira insan onu yerse gözleri yaşarır, ama (gö-

ze) yaklaştırılırsa yaşarmaz, çünkü ondan, seyrek bir buhar çıkmaz; bunun için çok kuru ve çok sıcaktır. Mercanköşkün ve bu tür bitkilerin ise sıcaklığı azdır, üstelik kurudur. Oysa gözleri yaşartması gereken şey yakıcı, nemli ve yapışkan olmalıdır. Bu yüzden zeytinyağı da (gözleri–ç) yakacak kadar gücü olmamasına karşın, gözlerin yaşarmasına neden olur. Zira yapışkanlığı ve akıcılığı sayesinde nüfuz eder ve ağrımaya, ağrılar nedeniyle de böyle bir erimeye sebebiyet verir. Soğanın ise böyle bir gücü vardır, hem içerdiği nem hem de sıcak buhar seyrek ve de yapışkandır. Böylece o yaklaştırıldığı zaman (gözleri) yaşartır, çünkü bu tür bir buhar çıkarır ve seyrek nemi birlikte sevk eder. Ama o yenirse buhar nüfuz eder <ve aynı şeye neden olur>. Karaturp ise gerçi sıcak ve acıdır, nem içerir, ama yapışkan değildir. Bu nedenle gözleri yaşartmaz.

23. Elimizde ezdiğimiz mersin ağacı meyvesinin taneleri ezilmeyenlere göre bize niçin daha tatlı gelir? Bu da aynı şekilde bağ bozumunda toplanan üzümün toplanmayanlara göre daha tatlı olması gibidir. Zira toplanmış üzümler doğal şekilde tatlı olan üzüm suyu vasıtasıyla insana adeta tatlandırılmış gibi gelir, çünkü üzümler dıştan da bununla doludur, (toplanmamış) üzümler ise o kadar tatlı değildir. Doğal şekilde tatlı olan ve tatlılığı içinde taşıyan mersin ağacı meyvesinde de durum aynıdır. Demek ki, ezildiği zaman üzüm gibi, içindeki tatlılık tarafından tamamen doldurulur ve sonra insana dıştan bile tatlı gelir.

24. Niçin mersin ağacı meyvesinin taneleri küçük olursa çekirdeksiz olur, ve aynı şey hurmalarda ve üzümlerde de görülür, küçük üzümler ise çekirdeksiz ya da çok az çekirdekli olur? Onlar tamamlanmadıkları için çekirdekleri de yeterince oluşmamıştır. Zira belirlenimi (tamamlanması) bakımından çekirdek tohumun taşıyıcısıdır. Bu yüzden taneli meyveler de, doğanın bir yan ürünü olduğu ve tamamlanmadığı için daha küçüktür. Ve onların tadı çekirdek içeren meyvelere göre daha azdır. Yani kaynayabilirlikleri daha azdır. Oysa kaynama bir tamamlanma (olgunlaşma) sürecidir.

25. Niçin bazı meyve kabuklarında köke yakın kısım, örneğin hıyardaki gibi, özellikle acı olur, başkalarında ise, örneğin meşe palamudundaki gibi, üst uca yakın kısımlar (özellikle acı olur)? Onların bu kısımlarında besin kaynamamış olduğu için; çünkü kökler vasıtasıyla sürekli besin akışı olur, bunlar (kökler–ç) doğal şekilde kurudur, böylece tatlı (özsu) uçlardan dışarıya çekilirse ve kaynarsa o (kabuk) zaten kurumuş olur ve geriye tuz gibi acı kısım kalır. Eğer o (kabuk) kurursa büyük ölçüde acı olur, tıpkı eskidiği zaman zeytinin ve meşe palamudunun acılaşması gibi.

26. Zambak sapı, sarmısak ve soğan gibi bazı (bitkiler) toprakta değil de kesildikleri zaman, bazıları ise bir yere kaldırıldığı zaman niçin filizlenir? Çünkü onların içinde hâlâ besin vardır, ama bitkinin, dışında herhangi ayrılmış

bir yerde değil. [Demek ki filizlenmeye neden olan besin fazlalığıdır. Bu durum ise çok açıktır: Zira adasoğanı ve yabani soğan da aynı şeyi yapar]. Ancak her (bitki), (besin maddesini) sadece içinde taşımakla değil, (besin) kaynadığı ve dağıtıldığı zaman büyür. Demek ki o besin maddesini önceden içinde taşır, ama bu sürecin gerçekleştiği mevsim geldiği zaman büyür, mevsim kaynamaya neden olur, bunun tıpkı timsah yumurtasında da vuku bulması gibi. Ne ki (büyüme), artık yeni besin akışı olmadığı için devam etmez.

27. Kuru oldukları zaman ekilen sarmısak ve soğan niçin daha iyi gelişir, başka (bitkiler) ise gelişmez? (a) Çünkü bu tür (bitkilerde) nem özellikle fazladır. Bu şekilde ekildikleri zaman iyi karışmış (orantılı) olurlar, (b) Çünkü kuru ekilirlerse daha az çürürler.

28. Başka bitkilere göre niçin sadece sarmısak ve soğan bir yere kaldırıldığı zaman filizlenirler? Çünkü içleri nem ve besin doludur. Demek ki filizlenmeye neden olan besin fazlalığıdır. Bu durum ise çok açıktır, zira adasoğanı ve yabani soğan da aynı şeyi yapar. Ancak (bu bitkilerin her biri) kendileri için doğru mevsim geldiği zaman büyür.

29. Soğuk suyla sulanan bitkiler sıcak suyla (sulananlardan) niçin daha tatlı olur? Çünkü sıcak (su) (bitkinin) içinde kapalı kaldığı zaman tuzlu olur, tıpkı tuzlu (suyun) sıcak, tatlı (suyun) ise onun karşıtı (soğuk) olması gibi soğuk (su tatlı olur). Ancak baharatlı otların besini nemdir ve tatları buradan gelir.

30. Sap çıkarmış sarmısak taze olanlara göre niçin daha keskin kokar? Çünkü taze olduğu sürece onun içinde hâlâ fazla miktarda nem vardır, bu nem onun etkisini kaldırır. Olgunlaştığı zaman, nem çoktan ayrılmış olduğu için, kendine özgü kokusuna kavuşur. Bu koku ise doğal şekilde keskindir, öteki meyveler de taze oldukları sürece suludur. Bu yüzden soğanlar da taze oldukları sürece pek keskin olmaz.

31. Salamuraya yatırılmamış mersin ağacı dalından meyve taneleri niçin yapraklardan önce dökülür, deniz yosununa yatırılan mersin ağacı dalından ise niçin meyve taneleri değil de yapraklar dökülür? Salamuraya yatırılmamış (mersin ağacı dalında) durum doğal olarak böyledir. Zira taneler olgunlaştığı zaman doğal bir şekilde dökülür. Ama mersin ağacı dalı salamuraya yatırılırsa bu durum ortaya çıkmaz, tersine, deniz yosununun nemi sadece meyvelerdeki nemin değişmesini önler. Yapraklar ise, (mersin ağacı dalı) kurursa dökülür, deniz yosunu ise tuzlu olduğu için onları kurutur. Demek ki yapraklar ağaçta kaldığı zaman ve salamuraya yatırıldığı zaman aynı şey meydana gelmez.

32. Örneğin Orchomenos bölgesindeki ve Mısır'daki gibi nemli olan bataklık düzlüklerde hıyarlar niçin daha iyi yetişir? Burası (Mısır-ç) nemli ülke diye bilinir. Bataklık (bölgeler) ise nemlidir, hıyar fazla nem içerir. Bu yüzden bahçede yetiştirilen hıyarlar o kadar iyi değildir. (1) Belki, toprağın sertliği yüzünden onu derine ek-

mek zorunda kalınmıştır. Zira killi düz arazi özellikle sert olur ve derine ekilen hıyarlar daha iyi yetişir. (2) Ya da, çünkü (hıyar) doğal olarak nemli olduğu için zeminin kuru olması gerekir. Böylece o karşıt yönde yetişir ve vasat bir büyüklüğe ulaşır. Bataklık, ama derin olan (zemin) ise hem zeminin derinliği hem de yerelliği yüzünden besin maddelerini gizler, ama aşırı ölçüde değil, yoksa zemin tekrar kurur.

33. Sedefotu ve bazı merhemler niçin terin kötü kokmasına neden olur? Çünkü kokusunda ağır bir şeyler bulunan maddeler fazlalık nemlerle karıştığı zaman bu kokuyu daha da ağırlaştırır.

34. Sedefotu büyüye karşı niçin bir deva sayılır? (1) Çünkü doymak bilmez şekilde tıkınanlar büyüye maruz kalmış gibi görünür. (2) Ya da: Bunlar, altından herhangi bir çapanoğlu çıkmasını bekleyen ve yiyeceği yemeklere karşı kuşkuyla davranan kişilerdir; örneğin aynı sofrada kendilerine düşen yemeği yemeleri gerektiği zaman bu yemekten öteki kişilere de verirler ve şöyle derler: "Böylece beni büyülemeyesin". Bunun üzerine herkes öfkeyle önlerine konulan yemekleri yer ve içkileri içer. Ancak bu durum onların (yemeklerin ve içeceklerin–ç) (bedende zorla) tutulması ya da dışarıya püskürtülmesi sonucunu verir, yemekler insanın ağzına gelir ve kusarak dışarıya çıkarılır, içeceklerden dolayı ağrı ve sızılara neden olan şişkinlikler meydana çıkar. Ne ki önceden, doğal şekilde ısıtıcı etkisi olan sedefotu yenilirse o zaman o (sedefotu–ç) yiyecekleri alan

organı ve bedeni gevşetir. Bu yüzden kapalı kalan hava dışarıya çıkabilir.

35. Şıraya katılan mercanköşk şarabı niçin tatlı yapar? Yani iki bardak (Kotylen) bir şarap kupasına dökülür. Çünkü o, kuruluğu sayesinde sulu kısımları ve maya türü şeyleri kendi içine alarak mayhoş karakteri meydana çıkaran maddeleri yok eder. Bu maddelerden mayhoş karakterin meydana geldiğine dair bir emare mevcuttur: Yani su ilave edildiği ve uzun süre mayanın içinde (tahammür etmeden) bırakıldığı zaman şaraplar daha az yumuşak olur. Ve (şarap) tatlı yapılırsa, üzümler uzun süre güneşte bırakılır, ve güneş sulu kısımları uzaklaştırır, geriye kalanları kaynatır. İşte aynı şeyi mercanköşk de yapar, zira o kuru ve sıcaktır, böylece anlaşılacağı üzere sürekli bir etki yaratır.

36. Karamersin ağacının yaprakları akmersin ağacınınkine göre niçin daha sıktır? Çünkü onlar yabani bir türdür. Bunun emarelerinden biri de, onların tarlalarda büyümeleri ve bakımla çok az değişmeleridir. Ancak yabani (bitkilerin) tümünün yaprakları sık olur. Zira meyveler fazla olgunlaşmadığı için besin yapraklara gider.

XXI
ARPA UNU, ARPA EKMEĞİ VE BENZERLERİ

1. Arpa kırması ve buğday unu yağ karıştırıldığı zaman niçin açık renk olur? Yağın kırmızımsı bir rengi vardır. Ama o nemli bir şeyle karışırsa doğal olarak köpüklenir, bu durum açık bir renk (yaratır). Ne var ki, karışım sürtünme ve hareket nedeniyle (meydana gelir). Ancak maddi öğelerle karıştırmak daha iyi olur. Bu ise, kaynamış maddelerde başarıyla sonuçlanır, bu yüzden (yağ) da aynı şeylerin rengini açar.

2. Niçin buğdaydan yapılan yiyecekler beden için özellikle elverişlidir ve arpadan yapılanlara göre daha besleyicidir? Çünkü (buğdayın) yiyecekte mutlaka olması gereken orta karar bir yapışkanlığı vardır. Zira onun bedene yapışması, onunla birleşmesi gerekir, bunun nedeni de yapışkanlığıdır. Oysa <arpa> ufalanır, bu yüzden iyi yoğrulmuş arpa pastası yoğrulmamıştan daha besleyicidir.

3. Buğdayın değirmenden çıkan ilk ürünü (un-ç) ile arpanın son ürünü niçin açık renk olur? Çünkü bu (arpa unu-ç) kuru olduğu için parçalanır, yumuşak olan buğday unu ise ezilir, ne ki rengi en açık olan her ikisinde de iç kısımdır.

4. Soğuk ekmeğin rengi sıcak ekmeğinkine göre niçin daha açık gibi görünür? Aynı nedenden dolayı eski yağın rengi de belirli şekilde taze yağınkinden açıktır. Zira koyu rengin nedeni sudur, ama bu iki madde tazeyse çok miktarda su içerir. Ancak su zamanla buharlaşır ve bu nedenle yüzeyde geriye çok az miktarda kalır. Yağdaki (suyun) buharlaşmasına ya zaman ya da güneş neden olur. Soğumuş ekmekten uzaklaşan sıcaklık ise, ekmek tamamen soğumuşsa, tamamen uzaklaşmıştır, sıcak ekmek ise onu (sıcaklığı-ç) hâlâ içerir.

5. Tuzsuz ekmek, öteki bütün öğeler aynı olursa, tuzlu ekmekten niçin daha ağır olur? Aslında tam tersi beklenirdi, zira tuz ilave edilmektedir ve tuz sudan daha ağırdır. Ancak tuz kuruluğa neden olduğu için durum böyle değildir. Bu nedenle tuzlanan her şey çürümeye karşı korunmuş olur. Yani (tuz) vasıtasıyla nem emilir ve sıcaklığın etkisiyle çürüyen şeyler böylece kurutulur. Demek ki nem ekmekte de tuz tarafından emilir ve buharlaşarak dışarıya çıkar. Bu yüzden bayat ekmekler soğuk oldukları için tazelerden daha hafiftir. Tuzlanmamış ekmeklerde ise, onları ağırlaştıran fazla miktarda nem kalır.

6. Soğuyan ve sonra tekrar nemlendirilen ekmekler birbirine temas ettirildiği zaman niçin yapışıp kalmaz, ama sıcak ekmekler kalır? Çünkü soğumuş (ekmekler) içlerindeki yapışkan nemi buhar halinde dışarıya vermiştir, nem uzaklaştıktan sonra ekmekler artık birbirine yapış-

maz. Zira tekrar nemlendirmek için kullanılan, su onu daha çok ufalar; sıcak ekmekler ise belirli oranda yapışkandır. Nemlendirildikten sonra buhar onlardan uzaklaşıyorsa, o zaman sıcaklık da hafif olması yüzünden buharlaşır, birlikte buharlaşan ve (ilave edilen) nemle karışan yapışkan madde ise (bu ekmeklerin) birbirine yapışabilmesine neden olur.

7. Buğdayın değirmenden çıkan ilk ürünü (un-ç) ile arpanın son ürünü niçin açık renk olur? Çünkü kuru olan arpa unu parçalanır, bu durum en çok da, arpa çok uzun süre öğütülürse meydana gelir, buğday tanesinin içindeki hafif ve yumuşak un ise ilk öğütme işleminde ezilir, ancak rengi en açık olan her ikisinde de iç kısımdır.

8. Niçin arpa pastası çok yoğrulduğu zaman zor, buğday ekmeği ise kolay sindirilir? Çünkü çok yoğurmak buğday hamurunu küçültür -zira bu özelliğe sadece yapışkan-olan sahiptir-, ama ateş tarafından nem ekmeğin her tarafından dışarıya çekilmiştir, daha çok yoğrularak nem tamamen dışarıya çekilirse ufalanması kolay olur, çünkü yoğurma nedeniyle küçük parçalara ayrılmıştır, ufalanan şey ise kolay sindirilir. Buna karşılık arpa ekmeği ne kadar çok yoğrulursa o kadar yapışkan olur, çünkü nem karışmış olur (ve dışarıya çıkmaz). Yapışkan şeyi ise parçalamak zordur. Ancak bu tür maddeleri sindirmek kolay değildir, yani sindirilecek şeyi küçük parçalara ayırmak gerekir.

9. Yoğrulduğu zaman buğday hamuru çoğalırken arpa hamuru niçin azalır? Çünkü arpa hamuru, nemlendirilip yoğrulduğu zaman, kırma türünden ve gevşek olduğu için, nemin tutma gücü nedeniyle bir araya toplanır, buğday hamuru ise çok yoğun olduğu için (yoğurma nedeniyle) çözülüp açılır. Zira yoğun olan şey yoğurma nedeniyle ısınır, ısınan şey ise daha çok hava alır ve bu yüzden çözülerek açılır, tıpkı ette de olduğu gibi.

10. Buğday hamuru ısıtıldığı zaman arpa hamurundan niçin daha çok olur? Çünkü o yoğurma nedeniyle ısındığı zaman dışarıya çıkabilecek ayrılmamış nem içerir. Isındığı zaman bu nemden hava meydana gelir, çok miktarda nemden ise zorunlu olarak çok miktarda hava meydana gelir.

11. Balın tutma gücü suyunkinden daha çok olduğu halde arpa unu balla karıştırıldığı zaman kaynatılırken ya da kızartılırken sanki suyla karıştırılmış gibi niçin ufalanır? Çünkü o sıcağın etkisiyle katı ve yoğun olur, bal ise (arpa ununu) gerçi yoğunlaştırır, ama bundan başka kurutur da ve bu yüzden büyük oranda ufalanmasına neden olur. Zira ufalanma kuruluk nedeniyle ortaya çıkar.

12. İki defa pişirilen ekmekler soğudukları zaman niçin sertleşmez? Çünkü buğday tanesi, adeta onun "ruhu" olan belirli tatlı ve yapışkan bir özsu içerir. Bunun belirtisi ise, kurutulduğu zaman içinin tamamen boşalmasıdır; ama nem-

liyse o zaman şişer. Bu özsuyu özellikle en saf biçimiyle buğday unu da içerdiği için, buğday unu hamur haline geldiği ve yoğrulduğu zaman aynı şey vuku bulur. Bunun belirtisi, eğer hamur kaynatılırsa sindiriminin daha kolay olmasıdır. Şimdi, ekmek bir defa pişirilirse nemin ufalanan ve hafif kısımları buharlaşır ve buğday ununun saman türü kısmı yanar. Ancak hamur dışarıya alınır ve yeniden yoğrulursa, buğday ununun geriye kalan en pürüzsüz öğesi ile nemin en yapışkan öğesi, hem kütle büyük ölçüde böyle (pürüzsüz ve yapışkan) olduğu için hem de ısıtmadan dolayı birbirine karışır. Zira bu (maddelerin) karışımı bir renklendirmeye benzer, böylece ikinci defa yoğrulan hamur da kaynatılmış buğday ununa benzer. Zira bu (buğday unu–ç) da, hamur yoğrulduğu ve buğday ununun en hafif kısmı ile nemin en yapışkan kısmı geriye kaldığı zaman ısıtma nedeniyle tutma gücü kazanır ve buharlaşmaz. Yapışkan şeyi parçalara ayırmak zordur, ve yoğun şeyden dışarıya nem çıkmaz. İşte, sayılan nedenlerden dolayı aynı durum iki defa pişirilmiş ekmekte de vuku bulur. Buna göre o daima nem içerir ve sertleşmez.

13. Hem kuru hem nemli bazı besinleri, örneğin arpa unundan ve buğday unundan yapılan yiyecekleri ve de mayhoş şarabı ve suyu niçin uzun süre yiyip içebiliriz, bazı besinleri ise, daha hoş da olsalar, aynı şekilde niçin yiyip içemeyiz? (1) Çünkü yediklerimizden bazıları (midenin) yüzeyine yönelir ve besleyicidir, böy-

lece, bunlar tekrar boşaltılsa ve ilk alınan besinler tüketilmiş olsa bile, bedende hâlâ hatırı sayılır bir güç mevcuttur, gerçi alınan besin bedenin ilk sindirim faaliyeti için sindirilmiş, ama asıl amaç için ve sonra vuku bulan (sindirim faaliyeti) için sindirilmemiş olur. Hoşa giden (besinlerin) birçoğunda durum böyledir. Zira enfes, tatlı, yağlı besinler görünüşe göre en hoş olanlardır, ama bunların hepsi besleyicidir ve sindirilir, başka bakımdan birbirinden ayrılsalar bile (midenin) yüzeyine yönelirler. Mide bunlarla dolu olduğu zaman bu şekilde etkili olurlar, ve bu besinlerin duyular üzerindeki etkisi çabuk azalmaz. Çünkü bu maddeler sadece midede olduğu zaman değil, üstelik besinler bedenin öteki kısımlarına dağıldığı zaman da tokluk duygusu meydana gelir. (2) Ya da: Neden, yalnızca bu olmayıp, üstelik bazı besinlerin doğal yapılarına göre bize elverişli ve uygun düşmesi gerçeğidir. Zira bütün bu tür besinler, doğal oldukları için, bedene daha iyi nüfuz eder, buna karşılık doğal olmayanlar pek fazla nüfuz etmez. Ve bazı besinler bazı karışım oranlarına, başkaları ise başka oranlara uygun düşer, örneğin balın arılar için doğal olması gibi; bu yüzden onlar sadece bal yer, ama yetilerine göre yine de güçsüzdür. Bu yüzden harcadıkları gücün çok az olması gerekir, ama miktara göre güçleri, insanın aldığı besin miktarının insan gücüne oranı gibi aynı orandadır. Bu nedenle beğendiğimiz bu tür (besinler) bize hoş gelir, çünkü bünyemizde bu besinlerden çok az miktarda vardır; ama çok

kısa bir süre için, sonra bu besinler bizi çabucak doyurur. Doğal (besinlere) insanın her zaman gereksinimi vardır, eğer insan kendinden lezzetli besinler yerine durmadan başka şeyler yerse tokluk duygusunu daha az hisseder.

14. Aynı (besinler), hem kendilerine alıştığımız hem de devamlı aldığımız zaman, bize niçin hoş gelir? Alışkanlık bir şeyi sık sık ve devamlı yapmaktan ileri gelir. Ancak alışkanlık tokluk duygusu değil, bir şey için içimizde bir kapasite yetisi yaratır; bir şeyi devamlı almak ise iştahın açlığını giderir, hem de tıpkı bir kap gibi. Zira iştah içi boş bir şeydir. İnsanın açığa vurduğu yetenekler bu durumda pekişir ve çoğalır. Kaplar ise tamamen dolu oldukları zaman herhangi bir şekilde büyümez. Demek ki, bir alıştırma olarak alışkanlık kapasite yetisini artırır, ama durmadan bir şeyler yemek iştahı doyurur ve doldurur. İştah doyurulmuş olduğu zaman artık hiçbir şey arzu etmeyiz, ancak onu (iştahı), (kapların) doldurulması için saydığımız nedenlerden dolayı hiçbir şey artırmaz. Ayrıca: Alışkanlık yalnızca hep beğenilen şeylere sebebiyet vermesiyle değil –zira bu tür şeyler devamlı yapıldığı zaman nahoşluklara da neden olur–, üstelik faaliyetimize isteyerek başlamamız ve sanki alışık değilmişiz gibi uzun süre aynı şeyi yapacak durumda olmamız nedeniyle de hoştur. O (alışkanlık), hoş olmasına karşın, nahoş bir şeye sebebiyet verdiği zaman, öteki hoş şeyler de nahoş hale gelir. Zira durmadan vuku bulan şeyler ve

durmadan aldığımız besinler de nahoş olur. Bunun nedeni, bizim sınırsız değil, sınırlı istiap ve icra olanaklarına sahip olmamızdır, bu olanaklar paylarına düşen ölçüye ulaştığı zaman –bu ölçünün artmasını algılamak daima mümkündür–, birincisi (istiap–ç) doymuş olur ve öteki (icra–ç) artık etkili olmaya ehil değildir.

15. Niçin buğday hamuru yoğrulduğu zaman rengi açılır, arpa hamurunun ise koyulaşır? (1) Belki, arpa hamurunda yüzey daha kuru olduğu ve nemin içinde rengi açık hale getiren sıcaklık olduğu için. (2) Ya da: Isıtmadan dolayı (yüzey) nemi kendine çeker, çünkü o (yüzey–ç) daha büyük parçalardan oluşur.

16. Arpa unu, daha yapışkan olan yağ yerine suyla karıştırıldığı zaman niçin daha iyi tutar? Özellikle yapışkan-olanın tutma gücü daha fazladır, yağ ise sudan daha yapışkandır. Ancak, su akışkan olduğu için her oluşturucu öğenin içine nüfuz eder ve (hamuru) yumuşak hale getirir. Böylece tekil parçalar daha çok kaynaşır ve yoğurmaya gerek kalmadan bile kuvvetli bir şekilde birbirine bastırılır.

17. Yoğrulmamış ve çok fazla yoğrulmuş ekmekler niçin parçalanır? Yoğrulmamışlar oluşturucu öğeleri yeterince birbirine bağlanmadığı için. Demek ki yoğurmak onları birbirine bağlar. Yani onlar zaten parçalanmaya başlamıştır. Ayrıca onlar (hamurla) karışmamış fazla nem içerir. Çok yoğrulmuş (ekmekler) ise fazlasıyla kurudur, çünkü çok az nem içerir. Zira ısıtıldıkları zaman bü-

tün (nem) dışarıya çıkar. Böylece her iki durumda da ekmekler fazla miktarda nemin [dışarıya çıkması] yüzünden parçalanır. Çünkü hiç yoğrulmamış ekmekler fazla miktarda nem içerir, (çok) yoğrulmuş ekmeklerde ise geride kalan miktara oranla (çok miktarda) nem <dışarıya çıkar>.

18. Karışım, sıvıdan ve arpa ununda niçin daha hafiftir? (1) Belki, karıştırma sırasında hava da birlikte içeride kaldığı için. (2) Ya da, sıcaklık nedeniyle arpa ununda ki suyun bir kısmı buharlaştığı, böylece karışım daha küçük hale geldiği için. Buna karşılık havanın, birlikte karıştığı zaman da, hiçbir şeyi daha hafif yapmaması gerekir, zira havanın havada da bir ağırlığı vardır.

19. Süt ve tatlı şarap arpa unu (kırmasıyla) birlikte içildiği zaman niçin daha tatlı gelir? (1) Belki, onlar bütün tatlı olmayanlara oranla insana tatlı gibi gelir. Zira arpa unu tatlı değildir. (2) Ya da, arpa unu ağızda tatlı bir tat bırakır, ve bu, uzun süre algılanabilir.

20. Aynı içecek arpa unu (kırmasıyla) birlikte içilirse tadı niçin azalmış gibi gelir? (1) Belki, nitelikler birbirine karıştığı için. (2) Ya da, arpa unu içeceğe karşıt bir etkide bulunduğu ve (içeceğin tadını) kendisine çekerek gizlediği için.

21. Buğday kırması, kendisinden bu tür (kırma) yapılan buğday tanesinden niçin daha çok su kaldırabilir? Çünkü kırma un gibidir, un ise daha çok su kaldırır. Zira onun hacmi buğday tanesinin hacminden daha geniştir, yani buğday tanelerinde oluşturucu öğeler bir araya sıkışmış-

tır. Hacmi geniş olan şeyde daha çok yer vardır, çünkü un ve kırma sıcaklık içerir. Sıcaklık nemi çeker ve buharlaştırarak tüketir.

22. Buğday unu yoğrulduğu zaman aynı miktardaki arpa ununda niçin daha çok olur? Çünkü buğday unu ötekine göre daha çok su kaldırır. Peki ama neden? Oysa bunun arpa ununda söz konusu olması beklenirdi, zira buğday unu ısıtılmamışken arpa unu ısıtılmıştır; ısıtılan şey ise daha kuru olur. Çünkü buğday unu fazla yoğrulmaya elverişlidir. Bunun nedeni, onda çok küçük parçacıkların bulunmasıdır. Buğday unu (oluşturucu öğelerinin) küçük hacmi sayesinde yettiği kadarıyla ne kadar çok küçük parçalı oluyorsa, buna uygun olarak o kadar da çok su kaldırabilir. Zira onun birleştirici olarak suya gereksinimi vardır, Empedokles'in, "Fizik" kitabında, aktarılan anlamda dediği gibi: "Arpa ununu suyla birleştirerek". Ve bu nedenle onun suya gereksinimi vardır.

23. Buğday hamuru da ısıtıldığı zaman arpa hamurundan niçin daha çok olur? Çünkü o, ısıtılırsa sanki dışarıya çıkabilecekmiş gibi, ayrılmamış nem içerir. Bu nem sonra havaya dönüşür, ama buğday hamurunun yoğunluğundan dolayı, arpa pastasında olduğu gibi, aynı şekilde dışarıya çıkamaz. Yani daha küçük oluşturucu öğelerden oluşan şey yoğun olur. Böylece o (buğday hamuru) şişer ve hacmi (genişler). Ayrıca o, ısıtıldığı zaman havayı meydana getiren fazla nem de içerir. Fazla nemden ise zorunlu olarak fazla hava meydana gelir.

24. Tarım işçilerinden arpayla uğraşanlar niçin soluk tenli ve nezleli olur, öte yandan buğdayla uğraşanların sağlıkları niçin yerinde olur? Çünkü buğdayı sindirmek arpayı sindirmekten daha kolaydır, bu yüzden ifrazatta da durum böyledir.

25. Ekmek kızartıldığı zaman niçin sertleşir, ama ısıtıldığı zaman niçin belirli bir dereceye kadar nemlenir? Çünkü o kızartıldığı zaman nem dışarıya atılır ve sonra sertleşir. Isıtıldığı zaman ise dayanıklı hale gelmiş olan nem ateşin gücüyle çözülerek tekrar akar, bu yüzden onlar (ekmekler) nemli olur.

26. Niçin buğday unu soğuduğu zaman iyice sıkıştırılmaz, arpa unu ise daha iyi sıkıştırılır? Çünkü küçük parçacıklı maddeler ve ağır maddeler basınçları nedeniyle yer bırakmazlar, onlar ne kadar hacimli olursa aynı (yeri) boş bırakmaları mümkün olmaz. Arpa unu iri tanelidir. Soğursa bundan dolayı küçülür, böylece hacmi azaldığı zaman daha iyi sıkıştırılır. Buğday ununun ise küçük parçacıklı olma özelliği vardır, böylece o aynı nedenden dolayı soğumaz, tersine, bastırarak daha kolay ve daha gevşek bir şekilde sıkıştırılır. Yani buğday unu doğal olarak arpa ununun daha ağırdır.

XXII
MEYVE

1. (Yemekten) sonra ya da önce meyve yenildiği zaman tokluk derecesi aynı insanda niçin benzer değildir? Çünkü meyve yemeklerden daha ağırdır. Bu durum incirde iyice belli olur: En son incir yenildiği zaman sonuncu olarak tekrar dışarıya çıkarılır. Ama önce (yenilirse) ağırlığından dolayı aşağıya çöker ve yukarıda boş bir yer bırakır, böylece yiyecekleri kolayca almak mümkün olur. Ancak bunun tersi bir sırayla alınan yiyecekler, aşağıya doğru inmedikleri için yukarıdaki boş yeri tamamen doldurur.

2. Tatlı (yiyecekler) acı (yiyeceklere) göre bize daha uygun olduğu halde niçin daha çabuk doyurur? Bu durumun daha az söz konusu olması beklenirdi, zira aynı tür yiyeceklerin bizi daha az doyuracağı düşünülürdü. Çünkü bizi doyuran kap, beslenen (bedenden) daha çabuk dolar, üstelik kimi zaman mide, susayanlardaki gibi, dolu olur, ama susuzluğun pek de az olduğu söylenemez. Zira susuzluğumuz midenin dolu olmasıyla değil, tersine, bedenin her kısmı kendisine düşen

nemi (mideden) çekmiş olmasıyla son bulur, ve her kısım yeterince su aldığı zaman su gereksinimimiz biter. Açlıkta da durum aynı şekildedir.

3. Tatlı (yiyecekler) acılarına göre bizi niçin daha çabuk doyurur? (1) Belki, tatlı (yiyeceklere) duyduğumuz istek daha çabuk son bulduğu için. (2) Ya da şu görüşte söz birliği edilmez: Midenin doyması gibi biz de tatlı (yiyeceklere) doyarız. Ancak iştahın tatlı (yiyecekler) tarafından daha çabuk doyurulduğu yine de söylenebilirdi. (3) Ya da, çünkü iştah, gayet basit bir şekilde söylenirse, bir noksanlıktır ve hiç besin almadığımız ya da az miktarda aldığımız zaman (ortaya çıkar). Acı (yiyecekler) besleyici değildir, çok azı besleyici madde, ama çokça fazlalık madde içerir. Yani anlaşılacağı üzere onlardan (acı yiyeceklerden–ç) çok miktarda yemek için gayret ederiz, ne ki onlarla iştahımızı dindiremeyiz, çünkü bizim ayrıca besleyici maddelere de gereksinimimiz vardır, ancak bu yiyecekler besleyici madde içermez. Tatlı (yiyeceklerin) ise tamamı besleyici maddedir, bu yiyeceklerin az bir miktarından bile beden çok (besin) alır. Beden çok besin aldığı zaman artık yemek yenemez, çünkü o (beden–ç) daha fazlasını kaldırmaz. Demek ki anlaşılacağı üzere tatlı (yiyecekler) bizi daha çabuk doyurur.

4. İyice şişirilmiş tulumlardaki meyveler, et ve bu tür şeyler ve üstü kapakla çepeçevre kapatılmış kaplardaki yiyecekler niçin çürümezler? Çünkü hareket eden her şey çürür, ama dolu olan şey hareketsizdir. Zira boş yer mevcut ol-

madığı zaman bir şeyin hareket etmesi mümkün değildir, sözü geçen (kaplar) ise doludur.

5. Çürük meyveleri yedikten sonra içilen şarap niçin acıymış gibi gelir? Çünkü bu tür çürük şeyler acılık içerir. Dilin üstünde kalan şeyler içecekle karıştığı ve ağır bastığı için içeceği acılaştırır. O (meyve) ise yenildiği zaman aslında pek acı değilmiş gibi gelir, çünkü çürük meyvenin suyu birçok noktaya temas eder ve küçük parçalara ayrılır.

6. Niçin çerez yemelidir? Yeterince içmek için. Zira insan yalnız yemek sırasında susuzluğunu gidermek için değil, üstelik yemek yedikten sonra da içmelidir.

7. Niçin kavrulmuş çerezler soğuduğu zaman tatsızlaşır, ama ekmek, pelit ve bu tür şeyler tekrar ısıtıldıkları zaman daha iyi olur? Çünkü soğuyan (meyvenin) özsuyu katılaşır, ısıtılanın ise tekrar akışkan olur, hoşa giden tat ise özsu vasıtasıyla meydana gelir.

8. Örneğin incir ve buna benzer meyveleri yerken niçin ya su katılmamış şarap ya da su içmelidir? Bu bir karşıtlıktır, çünkü bu meyve (incir) oluşumuna göre hem sıcak hem de nemlidir. Yani o çok fazla sıcaktır ve nem içerir, böylece özsuyun sıcaklığından dolayı iç kısımda, şıranın yüzeyde yaptığı gibi, adeta bir kaynamaya neden olur. Öteki sert kabuklu meyveler de bu güce sahiptir, ama az miktarda, yazla nem ise sindirim bozukluğuna neden olur. Su soğukluğu nedeniyle kaynamayı söndürür, şarap ise sıcaklığı

nedeniyle kaynamanın büyük bölümünü söndürür; tıpkı ateşin kimi zaman daha küçük bir ateşin gücünü elinden alması gibi. Ancak (şarap) sıcaklığı nedeniyle nemi daha iyi kaynatabilir, ve ağırlığı vasıtasıyla kaynamanın yüzeye çıkmasını engeller.

9. Niçin kuru incirlerden iki defa kesileni en tatlı olanıdır, ama birçok parçaya ayrılanlar ve de hiç kesilmeyenler o kadar tatlı değildir? Çünkü tatlının büyük bölümü nemle birlikte birçok parçaya, ayrılanlardan çıkarak buharlaşmıştır, kesilmemiş incirler ise, buharlaşmadığı için fazla sulu kısım içerir, öte yandan birçok parça halinde kesilmemiş olanlarda bu iki mahzurlu durum söz konusu değildir.

10. Ocakta kurutulan incirler aynı yerde soğudukları zaman, dışarıya alınarak soğutulanlara göre niçin daha sert olur? Çünkü ocakta nemin tamamı sıcaklık nedeniyle buharlaşır, dışarıda ise çevreleyen soğuk hava nemin dışarıya çıkmasını önler ve bu (nem–ç) (bu yüzden) buharlaşacağına daha çok yerleşir, ancak kuru-olan sert, nemli-olan yumuşaktır.

11. Örneğin pelit, mür ya da bu tür bir şey yerken mayhoş içeceğe göre şarap ve su niçin daha tatlı gibi gelir? (1) Bu çok doğal bir şeydir, tıpkı başka şeylerde de görüldüğü gibi. Zira her şey karşıtının yanı sıra fazlasıyla hissedilir, karşıt tözlerin özsuları ise belirli bir tarzda birbirine karşıt olur. (2) Ya da, mayhoş sıvılara batırılan şeyler, bu mayhoş sıvı nedeniyle dili önceden faa-

liyete geçirir ve onun gözeneklerini açar, böylece ardından tatlı da dilin içine nüfuz edebilir. Çünkü batırılan şeyler de bu yüzden önce mayhoş sıvıyla nemlenir, böylelikle bu şekilde hazırlanmış nesne batırıldığı sıvıyı daha iyi alabilir.

12. Tatlı (meyveler) sıcak oldukları zaman soğumuş olanlara göre insana niçin daha az tatlıymış gibi gelir? (1) Belki, iki duyusal algı aynı anda vuku bulduğu için; böylece sıcağın duyumsanışı ötekini bastırır. (2) Ya da, tatlı da sıcak olduğu ve bu yüzden adeta "ateşe ateş" durumu ortaya çıktığı için. Demek ki sıcaklık (tatlının algılanmasını) engeller. (3) Ya da, ateş harekete neden olduğu için maddeleri etkilerinden yoksun bırakır. Sıcak (meyveler) bu nedenle değişmeye daha yakındır, soğudukları zaman tekrar dayanıklı olur.

13. Niçin saman ham meyveleri olgunlaştırır, öte yandan olgun meyvelerin çürümesini önler? Çünkü saman hem sıcak hem de çekim gücü olan bir şeydir. Sıcaklığı vasıtasıyla (meyveyi) olgunlaştırır, çekim gücü vasıtasıyla da çürümüş özsuyu kendine çekip alır. Bu yüzden çürümenin meydana gelmesine engel olur.

14. Yumuşak ve tatlı incirler dişlere niçin zarar verir? Yapışkanlıkları nedeniyle dişetlerine nüfuz eder, yumuşak oldukları için dişlerin arasına girer ve (orada) hemen bir çürümeye neden olur. Ama belki de, çiğnendiği zaman küçük incir çekirdeklerinin sertliği yüzünden de dişler zarar görür.

XXIII
TUZLU SU VE DENİZ

1. Dalgalar niçin açık denizde değil de sadece küçük ve sığ sularda parıldar? Çok miktarda neme göre az miktarda nem hareketi sırasında rüzgâr tarafından iyice parçalarına ayrıldığı için.

2. Kimi zaman dalgalar niçin rüzgârlardan önce harekete geçer? Rüzgârın çıkması sırasında, denizde rüzgârın ilk çarptığı yer, her defasında bu yere bitişik olanlarda aynı şeye sebebiyet verdiği için. Bu yüzden, o (deniz) tekdüzen bir süreklilik olduğu için, o (hareket) birbirine bağlı tek bir darbe gibi bütün noktalara nakledilir. Ama bu, tek ve aynı zamanda vuku bulur, böylece denizin ilk ve son noktaları aynı zamanda hareket eder. Ne ki, havada bu etkiyi yaratmak mümkün değildir, çünkü o her yönden sık sık ilk ve son hareketi engelleyen birçok karşıt darbe aldığı için süreklilik arz eden bir cisim değildir, ancak o (hava-ç) denizin üzerinde aynı etkiyi yaratmaz, zira o (deniz–ç) daha ağırdır ve (bu nedenle) havaya göre daha zor hareket eder.

3. Açık denizdekilere göre limandaki gemiler niçin daha çok yük taşıyormuş gibi görünür, ve karadan denize doğru değil de, denizden karaya doğru (niçin) daha hızlı gider? Çünkü fazla miktarda su, az miktardakine göre, güçlü bir karşı-basınç yapar, ama az miktarda (suda) (gemi) daha derine batar, çünkü onun (geminin–ç) (su) üzerindeki ağırlığı fazladır. Yani su aşağıdan yukarıya doğru iter. Limanda ise deniz suyu sığdır, açık denizde derindir. Bu yüzden (geminin) limanda yükü daha çok ve zor hareket eder gibi bir görünüş meydana çıkabilir, çünkü o daha derine batmıştır ve su az bir karşı-basınç yapar. Açık denizde ise bunun tam karşıtı söz konusudur.

4. Dalgalı denize bir şey, örneğin çıpa fırlatıldığı zaman deniz niçin durgunlaşır? Çünkü deniz fırlatılan nesne nedeniyle durgun hale getirilir, onunla (nesneyle–ç) birlikte düz bir çizgide aşağıya doğru itilen ve oraya çekilen, denizi hareket ettiren yanlamasına gücü kendine çeken hava da aşağıya bırakılır, ancak denizde dalga yukarıdan aşağıya doğru değil, yüzeyde oluşur ve hareketsiz kaldığı zaman deniz durgunlaşır. Ayrıca: Deniz, fırlatılan nesne tarafından yarılan yerde bir araya toplanır, ve (böylece) bir girdap yaratır. Ama girdap daire şeklinde hareket eder. Ne ki, düz çizgi daireye sadece bir noktada değdiği, dalgalar ise yan taraftan düz bir çizgide hareket ettiği için, sayılan nedenlerden dolayı ve öne hareket ettiği için (dalgaları) iterek uzaklaştıran girdabın hareketi yüzünden onların (dalgala-

rın–ç) girdabın en dıştaki kısmına sadece bir noktada değmesi sonucunun çıkması gerekirdi. Ama (girdabın) bulunduğu bu yerde dalga olmadığı zaman (yüzeyin) kırıldığı yerde deniz durgunlaşır, çünkü fırlatılan nesneyle birlikte aşağıya inen hava yukarıya doğru hareket eder, denizin yüzeyini yukarıya iter ve adeta hava kabarcıklarına dönüşür. Zira hava kabarcığı, hava tarafından aşağıdan yukarıya doğru itilen nemden oluşur. Söylenenlerin belirtisi de şudur; Deniz, nesnenin aşağıya fırlatıldığı yerde bir süre sonra çevresindeki sudan daha yüksek olur.

5. Niçin denizdeki bazı gemiler güzel havada batar ve kaybolur, hatta enkazları bile sahile vurmaz? Şöyle ki: Suyun altındaki zeminde (denizin dibinde) mağaraya benzer bir yer birdenbire peyda olduğu zaman o sırada denize açılan (gemi) rüzgârın emmesiyle (bu yere) gelir. Ama aynı şekilde (su) her yerde daire şeklinde aşağıya doğru çekilir. Bu ise bir girdaptır. Gemiler Messina Boğazı'nda akıntı yüzünden bu yazgıdan kaçamaz, zira böylece girdaplar oluşur ve hem deniz orada derin olduğu hem de (denizin) dibinde pek çok mağara bulunduğu için gemiler batar. Girdaplar onları (gemileri) zorla oraya (mağaralara–ç) taşır, bu yüzden oradan hiçbir enkaz sahile vurmaz. Akıntı ise, (önceki) rüzgâr dururbut ve karşı yönden bir rüzgâr denizin üzerinden önceki rüzgârın hâlâ estiği yönde eserse, ama özellikle buna karşı güney rüzgârı eserse meydana gelir. Zira dalgalar, birbirine karşı aktığı için, yanlarından geçmeye çalışır, tıpkı ır-

maklarda olduğu gibi, ve böylece girdaplar oluşur. Ama hâlâ güçlü olan başlangıçtaki hareket yukarıdan başlayarak daireler halinde döner. (Dalgalar) yanlara doğru itemediği için –çünkü birbirini geriye doğru iter–, zorunlu olarak derine itilir, bu şekilde girdap tarafından yakalanan şey de kaçınılmaz olarak aşağıya çekilir. Bu yüzden gemiler arka tarafları yukarıya doğru eğik şekilde inşa edilir, zira söylenenlere göre, arka tarafı düz olan gemilerin battığı görülmüştür.

6. Karadeniz'de suyun rengi Ege denizindekinden niçin daha açıktır? (1) Belki ışığın denizden havaya doğru, çıkan yansıması yüzünden. Zira Karadeniz bölgesinde hava yoğundur ve rengi açıktır, böylece denizin yüzeyi de bu şekilde görünür, Ege'deki hava ise epey temiz olduğu için mavimsidir, böylece (havayı) yansıtan deniz de bu şekilde görünür. (2) Ya da, göllerin rengi denizinkinden daha açıktır, Karadeniz ise bir göl karakterine sahiptir, çünkü birçok ırmak oraya dökülür, göller genellikle denizden ve ırmaklardan daha açık renktedir. Ressamlar da ırmakları soluk sarı, denizleri ise mavi renkte boyar. (3) Ya da, bakış (nazar) tatlı suya çabucak nüfuz etmez ve havaya doğru yansıtılmaz, öte yandan o (bakış–ç) denizden yukarıya doğru yansıtılmaz, çünkü suyun yüzeyi düz değildir. Derine nüfuz etme çabası sırasında ise (gözler) yorulur. Bu yüzden (deniz) karanlık görünür. Ancak yüzeyi tatlı su, altı ise tuzlu su olan göllerde bakış(tamamen) nüfuz etmez, tersine, gün ışığında yansıtılır, bu nedenle yüzey burada açık renkte görünür.

7. Denizin soğukluğu tatlı sudan niçin daha azdır, ve genel olarak tuzlu-olan tatlı-olandan niçin daha az soğuk olur? (1) Belki, deniz yoğun ve daha çok cisimsel olduğu için; böyle olan bir şey ise nasıl çabuk ısınıyorsa o şekilde yavaş soğur. Zira yoğunluğu sayesinde sıcaklığını koruyabilir. (2) Ya da, deniz suyu yağlı olduğu için; – bu yüzden alevi de söndürmez, başka (tatlı ve tuzlu sıvılarda) da durum benzer şekildedir–, yağlı-olan ise sıcaktır. (3) Ya da, o çok toprak içerir, böylece daha kuru olur, kuru-olan ise sıcaktır.

8. Daha yoğun olmasına karşın deniz suyu tatlı sudan niçin daha saydamdır? Tatlı su tuzlu sudan daha seyrektir. (1) Ancak seyreklik bunun nedeni değildir, tersine, burada düz aralıkların çok sayıda ve büyük olmasıdır. Tatlı su küçük parçacıklardan oluştuğu için yoğundur, tuzlu suda ise büyük aralıklar vardır. (2) Ya da, deniz suyu arı olduğu için. Zira onun içinde toprak yoktur, kum ağır olduğu için dibe çöker. Tatlı su ise toprak içerir. Ama o (kum) aralıklara taşındığı için karışarak çabucak yüzeye çıkar.

9. Deniz, kuzey rüzgârı estiği zaman güney rüzgârı estiği zamankine göre niçin daha saydam olur? Deniz durgun olduğu zaman bir renk aldığı için. Zira bu, tuzlu köpükteki yağlı-parlak bir şeydir. Bunun belirtisi, sıcak havalarda yağlı bir kitlenin ayrılmasıdır. Deniz sakin ve sıcak olduğu zaman böyle bir köpük, hafifliği nedeniyle, yüzeye çıkar, kuzey rüzgârı estiği zaman soğuk yüzünden daha az (çıkar–ç). Ancak su yağdan daha

saydamdır. Zira yağın bir rengi vardır, su ise, renksizliği yansımaya uygun olduğu için, tamı tamına bir yansı meydana getirir.

10. Tatlı sudan daha ağır olmasına karşın denizde yüzüldüğü zaman insan niçin daha çabuk kurur? Deniz suyu daha yoğun olduğu ve toprak içerdiği için. Yani az nem içerdiği için daha çabuk kurur.

11. Dalgalar niçin rüzgârın çıkacağına delalet eder? (1) Çünkü onlar çıkacak rüzgârın belirtisidir. Yani rüzgâr havanın çarpışmasıdır. (2) Ya da, her zaman önceden şiddetli bir esiş vuku bulur, rüzgâr ise herhangi bir şekilde rabıtalı olduğu zaman değil, başlar başlamaz şiddetli eser. İlk şiddetli esiş adeta önceden söner, ama o başka bir şiddetli rüzgâra çarpar ve havada başka bir yoğunluğa neden olur ve sonra söner. Bu yüzden açıktır ki: önceden esen şiddetli rüzgâr ortaya çıktığı zaman, arkadan hareket ettiren de gelecektir, zira (rüzgâr) bunu başladığı zaman yapar.

12. Dalga niçin rüzgârdan önce başlar? (1) Çünkü rüzgârın esmesi ve denizin dalgalanması aynı zamanda sona ermez, denizin dalgalanması daha geç son bulur. <Yani> (dalgayı) harekete geçiren rüzgâr algılanabilir hale gelmeden önce son bulabilir. Böylece dalga rüzgârdan önce (kesilmez–ç), tersine, dalga fark edilir, ama rüzgâr edilmez. (2) Ya da: Rüzgârlar her yerde aynı zamanda değil, başladıkları yerde eser, ama (rüzgâr) estiği zaman denizdeki yakın kısmı ve bu da tekrar bir sonraki kısmı harekete geçirir. Böylece

dalganın daha önce başlaması mümkün olacaktır. Zira hareket rüzgâr tarafından değil, deniz tarafından yaratılır, denizin hareketi havanınkinden daha hızlıdır.

13. Irmakta değil de denizde niçin daha iyi yüzülür? Çünkü yüzücü yüzerken her zaman sudan destek alır, biz ise, daha çok bir cisim karakterine sahip sudan daha iyi destek alabiliriz, deniz suyu bir cisim karakterine tatlı sudan daha çok sahiptir. Zira o yoğundur ve (bu yüzden) onun destek olma yeteneği daha çoktur.

14. Denizde niçin ırmaktan daha uzun bir süre kalınabilir? Irmak suyu seyrek olduğu için. Bu yüzden derine batan bedeni de daha çok sıkıştırarak nefes alınmasını engeller.

15. Tatlı su değil de deniz suyu niçin yanıcıdır? (1) Ancak tatlı su da yanıcıdır, ama yağlı olduğu için deniz suyunun alevi söndürecek gücü yoktur. Yağlı olduğunun belirtisi ise şudur: Tuzlu sudan yağ elde edilebilir. (2) Ya da: (Deniz suyundaki) aralıklar kalın oldukları için ateşe de daha az nüfuz edebilir ve ateş ise, suda tuz bulunduğu için (bu aralıklara–ç) daha çok (nüfuz eder–ç). Nasıl ki kuru-olanın söndürme gücü nemli-olandan az oluyorsa, buna uygun olarak kuru da yanıcı olur, hem de bir şey ne kadar kuru olursa sıcağa yakınlığı da o kadar fazla olur. Deniz suyunda ise bu iki özellik (kuruluk ve sıcaklık) (tatlı sudan) çok daha büyük ölçüde mevcuttur.

16. Rüzgâr sabahları denizden değil de niçin ırmaklardan soğuk eser? (1) Çünkü *deniz* ge-

niş bir alana, ırmaklar ise dar bir alana yayılır. Bu nedenle denizden esen meltem geniş bir alana dağılır, böylece zayıf olur, ırmaklardan esen (meltem) ise bir araya toplanarak yaklaşır ve gücü daha fazladır. Bu yüzden, anlaşılacağı üzere, bize soğuk gibi gelir. (2) Ya da: Neden bu değil, ırmakların soğuk olmasıdır, ancak deniz ne sıcaktır ne de soğuk, meltemler ve hafif rüzgârlar ise sular ısındığı ya da soğuduğu zaman meydana gelirler. Zira bu iki durumdan hangisi ortaya çıkarsa çıksın o sırada (nem) havaya dönüşür. Su havaya dönüştüğü zaman o sırada meydana gelen hava hareket eder, ve işte bu meltemdir. Soğuk sulardan esen rüzgâr anlaşılacağı üzere soğuk eser, çok sıcak (sulardan) eseni ise serinler ve (aynı şekilde) soğuk eser. Irmaklar herkes tarafından soğuk diye kabul edilir. Deniz ise ne özellikle soğuk ne de özellikle sıcaktır: Bu yüzden, deniz soğuk olmadığı için denizden esen rüzgâr ne soğuktur, özellikle sıcak olmadığı için ne de çabuk serinler.

17. Açık denizde dalgalar sığ sulara göre niçin daha yavaş durulur? Çünkü (denizin) tamamı (da), az kapsamlı bir harekete göre çok kapsamlı bir hareketten sonra yavaş yavaş durgunlaşır, açık denizde ise gelgit (med-cezir), sığ sulara göre daha büyük boyuttadır. Bu nedenle büyük bir (dalganın) daha yavaş durgunlaşması hiç de saçma değildir.

18. Tuzlu su niçin soğukken değil de ısıtıldığı zaman içilebilir, hatta önce sıcak ve sonra

soğumuş olsa bile? Çünkü doğal olarak bir karşıttan başka bir karşıta bir değişim vuku bulur, içme suyu ise tuzlu suyun karşıtıdır. Ve (tuzlu su) ısıtılırsa tuzlu kısmı kaynar; tekrar soğuduğu zaman tuzlu kısım dibe çöker.

19. Denize yakın sular genellikle niçin tatlı olur, ama tuzlu olmaz? Çünkü su süzüldüğü zaman içilebilir olur, ama denize daha yakın su iyice süzülür.

20. Tuzlu su niçin kolay akmaz? Ağır-olan sabit olduğu için; tuzlu su ise ağırdır. Bu yüzden tuzlu sudan sadece sıcak olanı akabilir. Zira onda (sıcak tuzlu suda–ç), tuzun içinde bulunan ağırlığa üstün gelen bir hafiflik vardır. Yani sıcak su hafiftir. Ayrıca: Akan (su) toprak tarafından süzülür. Su süzüldüğü zaman genellikle en kalın ve en ağır kısımlar toprakta kalır, hafif ve saf kısımlar ise aşağıya sızar. Zira tuzlu-olan ağırdır, tatlı-olan ise hafiftir. Bu yüzden akan su tatlı olur. Bunun nedeni ise, tuzlu suyun, hareket ettiği ve değiştiği zaman tatlı olması gibi aynıdır. O (tuzlu su–ç) hareket nedeniyle daha hafif ve zayıf olur.

21. Niçin Libya'da denize yakın yerler kazıldığı zaman önce tatlı su, sonra hemen tuzlu su çıkar, başka bölgelerde ise bu durum daha az söz konusudur? Çünkü ilk önce orada mevcut ve toprak tarafından kaynatılan su çıkar, belirli bir süre sonra ise arkadan gelen deniz suyu henüz çok taze olduğu için (tatlı) suyu tuzlandırır, başka (bölgelerde) genel olarak ya hiç ya da çok (tatlı) su vardır, çünkü zemin kurumamıştır.

22. Tuzlu su, tatlı suya göre tuzu niçin daha çabuk eritir? Çünkü erime süreci, nüfuz eden nem ya da sıcaklık nedeniyle bir ayrışmadır, böylece (madde) nemlenir, ama hiç nüfuz edemeyen ya da sadece (tözü) aşındırmayan maddelerin ise eritici hiçbir etkisi yoktur. Kolayca nüfuz eden maddeler bir erimeye pek de neden olmaz, ama zorla nüfuz edenler olur. En çabuk bunlar ayrıştırır. Ancak fazlasıyla büyük öğelerden oluşan maddeler nüfuz etmez, zira onlar (ayrıştırılacak maddenin) gözenekleri için çok büyüktür. Küçük öğeli maddeler ise (ayrıştırılacak maddeye) zarar vermeden nüfuz eder. Ne ki, tatlı su seyrek, tuzlu su ise kalındır, böylece birincisi hafifliğinden dolayı kolayca nüfuz eder ve bir erimeye pek neden olmaz, öteki gerçi nüfuz eder, ama arasından geçerek akamaz, çünkü büyük öğelerden oluşur ve zorla daha çabuk nüfuz eder.

23. Su hareket ettiği, örneğin hafifçe dalgalandığı zaman rengi niçin daha koyu görünür? Bu yüzdem Homeros rüzgâr çıkarken, "altındaki deniz kararıverdi" der. Bunun iki nedeni vardır: (a) Deniz sakinse yakından bakıldığında bakış (nazar) daha iyi nüfuz eder, hareket ettiği zaman düz olarak nüfuz edemez, oysa saydam-olan açık renkte görünür. Bakışın nüfuz ederek geçemediği şeyi o (Homeros) karanlık diye tanımlar. Bu yüzden hava da uzaktan koyu, yakından saydam ve aynı şekilde deniz yakından saydam, uzaktan mavi ve koyu renkte görünür. (b) Uzaktan bakıldığı ve bakış herhangi bir şekilde hareket ettiği zaman,

(deniz) sakinse, o (bakış–ç) dağılmadan suya nüfuz ederek ışığa karşı geriye doğru kırılır, ancak o (deniz–ç) hareket ederse bu mümkün olmaz.

24. Niçin dalgalar açık denizde değil de sadece küçük (sularda) parıldar? Çok miktarda suya göre az miktarda su hareketi sırasında hava tarafından iyice parçalarına ayrıldığı için. Bu yüzden dalgalar, yükseldikleri zaman daha çok kırılır. Derin (sularda) ise harekete geçirilen su miktarı fazladır, küçük (sularda) ise azdır.

25. Güney rüzgârlarına maruz kalan (sahil) bölgelerinde su niçin tuzludur? Çünkü deniz güney rüzgârı tarafından toprağın altına itilir ve bu yüzden onunla (toprakla–ç) karışır.

26. Tatlı şarabın içindeki sudan tuzlu kısımlar mayhoş şaraba göre niçin daha çok yüzeye çıkar? (1) Belki tatlı şarap kuru üzüm gibi daha çok toprak içerdiği için. (2) Ya da, tatlı şarap daha ağır ve yapışkan olduğu için daha az karışır, karışmadığı zaman da (tuzlu öğe) yukarıya çıkar.

27. Toprakla karışık olduğu halde niçin yukarıya çıkar? Zira doğal yol aşağıya doğru olanıdır. (1) Belki, [tatlı şarap daha çok toprak içerdiği için. Ya da] tuzda olduğu gibi sıcaklık yüzünden. Zira bu, bir gelişmeye benzer. (2) Ya da, başka bir nedenden dolayı. Eğer bu durum (başka bir nedenden dolayı böyle) değilse, o zaman bunun, özellikle sıcak olduğu için tatlı şarapta çok büyük bir olasılıkla söz konusu olduğu temellendirilmemiş olur.

28. Kimi zaman dalgalar niçin rüzgârlardan önce harekete geçer? Çünkü onlar (dalgalarç) daha geç durulur. Zira çıkan ilk rüzgâr dalgayı harekete geçirmeden önce adeta dağılır. Ancak harekete geçirilen bu ilk dalga (bize) ulaşmaz, sürekli olarak her defasında birbirini izleyen (dalgalar) itilir.

29. Dalgaların kuvvetle çarptığı zemin niçin sert ve sıkı, hem de sanki yapay şekilde düzletilmiş gibi genellikle çok sert ve sıkı olur? Dalgaların çarptığı zemin sert ve sıkı olurken, (denizden) uzak (zemin) gevşek olur. Bunun nedeni, dalga tarafından uzak mesafeden ince kum değil, iri taneli (kum) karaya atılır. Aynı şekilde çok küçük bir nesneyi elle uzağa atmak da mümkün değildir. Ayrıca: Birçok şey birbirine karışırsa en hafif öğeler aşağıya çöker ve yoğun bir kitle oluşturur. Geriye çekilen dalganın hareketi bu öğeleri düzleştirir ve onları artık hareket ettirmez. En küçük öğeler uzağa sıçrayamadıkları için, çok küçük öğelerden oluşan bir kitle biçimlenir. Ancak bu kitle çeşitli şekilde hareket ettiği için kum taneleri ta ki birbirine uyar duruma gelene kadar üst üste yığılarak homojen bir kitle oluşturur. Bu kitle sonuncu dalgalar tarafından düzleştirilir ve içerdiği hafif nem kitleyi birbirine bağlar. Denizden uzak ve bu yüzden kuru olan (zemin) ise parçalanarak ayrılır ve çakıl taşlarından oluşur, düzlenmemiştir.

30. Denizin üst katmanları alttakilere göre niçin daha tuzlu ve sıcaktır? Aynı şekilde içme

suyu bulunan kuyularda da yüzey alt katmanlara göre daha tuzlu olur. Oysa alt katmanların tuzlu olması gerekirdi, çünkü tuz ağırdır. Ancak bunun nedeni, güneşin ve havanın nemdeki en hafif kısmı durmadan emmesidir, içme (suyu) ise daima hafiftir, ama (güneşin) kendisine yakın yerlerden emebilmesi daha iyidir, böylece de tatlı öğelerden hiç emilmeyen ya da çok az (emilen) (sudan) bir şeyler emilmiş olursa hem denizde hem tatlı suda yüzeyde kalanlar zorunlu şekilde tuzlu olur. Bu yüzden üst katmanlar da sıcak olur, zira tuzlu su tatlı sudan daha sıcaktır. Bu nedenle bazı Herakleitosçular, kurumuş ve katılaşmış tatlı sudan taşların ve toprağın oluştuğunu, ama güneşin denizi buharlaştırdığını söyler.

31. Sahile yakın yerlerde deniz niçin tatlıdır? (1) Bunun nedeni, orada daha çok hareketin olmasıdır, hareket nedeniyle tuzlu su tatlılaşır. (2) Ya da, derin yerlerde deniz daha tuzludur, sahile yakın yerlerin derinliği ise daha azdır. Bu yüzden çok derin yerler tatlı değil, tuzlu olur. Bunun nedeni, ağır olan tuzlu öğenin daha çok derine çekilmesidir.

32. Tatlı su ve ırmak suyu değil de niçin sadece deniz suyu yanıcıdır? (1) Belki çok toprak içerdiği için. Bu durum onun tuz içerdiğini gösterir. (2) Ya da, yağlı olduğu için. Bunu ise, tuzlu suyun yüzeyinde oluşan yağ tabakası kanıtlar.

33. Göllerde niçin kum oluşmaz ya da denize ve ırmaklara göre daha az oluşur? Çünkü denizde kayalar oluşur ve toprak büyük bölümüyle

(kayalardan) yanarak meydana gelmiştir, kum ise küçük ve çok küçük parçalar halinde öğütülmüş kayalardan oluşur, kaya ise dalgaların çarpmasıyla öğütülür, göllerde aynı tarzda saf kaya oluşmaz ve aynı şekilde kırılıp parçalanmaz, çünkü dalgalar aynı tarzda meydana gelmez. Irmaklarda bu durum daha çok söz konusudur, çünkü toprak birlikte sürüklenir ve kayalar toprağın çarpmasıyla parçalanır.

34. Bir gölde (su seviyesi) düştüğü ya da göl kuruduğu zaman tarladaki ekinler soğuktan niçin kurur? (1) Belki, gölde buharlaşan nem buhar vasıtasıyla havayı ısıttığı, böylece soğuğu, vadilerdeki ve bataklık bölgelerdekine göre daha hafif ve havayı ılık yaptığı için. (2) Ya da: Soğuk, denildiği gibi, topraktan başlayarak farkına varılmadan nüfuz eder. Göl kuruduğu zaman artan topraklar nedeniyle daha çok soğuk etrafı istila eder ve böylece dona ve de kurumaya neden olur. Ancak bu tür bölgelerde soğuk, herkesin kabul ettiği gibi, aşağıdan gelir. Ama toprak kışın yine de sıcak olur; toprağın sıcak yüzeyi ise nemlenmeden dolayı soğumuştur. Zira nem, ne nemin içinde bulunan sıcaklık yüzünden ne de sıcaklığın önem taşımayacak kadar az olmasından dolayı soğuyamamaktan çok uzaktır, çünkü toprak nem tarafından tamamen ıslatılmıştır. Böylece toprağın soğukluğundan dolayı, örneğin insanın buz üstünde yürümesi ve yaşaması gibi bir sonuç ortaya çıkar.

35. Deniz niçin tuzlu ve acıdır? Çünkü denizde pek çok özsu vardır, tuzlu ve acı öğeler aynı zamanda ortaya çıkarlar.

36. Denizdeki çanak kırıkları ve taşlar niçin yuvarlak olur? Çünkü kenarlar muntazam şekilde çepeçevre aşınır ve böylece yuvarlak bir biçim alır. Zira bu biçimin en dıştaki sınırları muntazamdır, (bu neneleri) her yöne hareket ettiren deniz onları muntazam bir şekilde çepeçevre aşındırır.

37. Bazı bölgelerde denize yakın yerler kazıldığı zaman niçin önce tatlı su, sonra tuzlu su çıkar? Çünkü sızarak toprağın altında toplanan su denizden gelir. Anlaşılacağı üzere ilk gelen (su) tatlı olur, zira tatlı (su) tuzlu sudan daha hafiftir ve deniz tatlı (su) öğesi içerir, bu öğe toprakla karıştığı zaman yüzeye daha çok çıkar. Tuzlu su ise ağırlığı ve gücü sayesinde (toprağın içine) geçerek aşağıya doğru iner. İster böyle olsun isterse tatlı su karadan denize aksın, anlaşılacağı üzere, denizin yüzeyinde bulunacaktır, sonra da deniz onunla karışır. Kanallar açılırsa o zaman tuzlu su fazla miktarda olması nedeniyle üstünlük kazanır ve daha sonra her şeyi (tuzlu) yapar. Çünkü üstteki kanallar kapanırsa, buraya akan (tuzlu su) başka bir yol arar; ama kanallar açılırsa oradan her şey içeriye akar, tıpkı bedendeki damarlarda olduğu gibi.

38. Tatlı sudan daha ağır olmasına karşın deniz suyu niçin daha saydamdır? (1) Belki yağlı olduğu için; (suyun yüzeyine) dökülen yağ onu saydamlaştırır. Yağlı bir parlaklığı olan (deniz

suyu), anlaşılacağı üzere, daha saydam olur. (2) Ya da: Hafif olan her şey sırf bu yüzden saydam olmaz. Zira yağ sudan daha hafiftir, ama saydam değildir. (3) Ya da: O hiç de saydam değildir, sadece öyle görünür. Çünkü tatlı su topraktan çıkar ya da ırmaklarla gelir, kaynak ise suyla birlikte toprağı da dışarıya gönderir, böylece ırmaklar temiz olmaz, toprağı ve çamuru birlikte sürükler. Demek ki bu durum, onun (tatlı suyun–ç) daha az saydam olmasının nedenidir.

39. Denizde yüzdüğü zaman insanın bedeni niçin yumuşar? Bunun nedeni çaba harcadığı için olsaydı, o zaman koşarken çok çaba harcayınca da bedenin yumuşamadığını (söylemek gerekir). Çünkü her çeşit çaba değil, sadece bir erimeye yol açmayanlar yumuşamaya neden olur. Denizde yüzmek, düşünüldüğü gibi, genel olarak insanı acıktırır ve bedenini yumuşatır. Zira (denizden) yükselen buhar sıcak ve kurudur.

40. Askan gölü tatlı su içermesine karşın giysileri niçin yıkar ve temizler? Tatlı su gerçi yıkar, ama acı (su) temizler, ancak su bu iki niteliğe aynı zamanda sahip olamaz. O hiçbir şeyi acılığıyla temizlemez, tersine, yapışkanlık temizleyici olduğu (için) (temizler–ç). Bu yüzden hayranların toynaklarının ve çamursu olan her şeyin böyle bir etkisi vardır, bu durum, (yapışkanlıktan) pay aldıkları sürece acı maddelerde söz konusu olur. Ancak bu gölde durum, acılığın soda içeren tözden kaynayarak çıkması şeklindedir, yağlı ve yapışkan kısımlar ise suda kalır. Demek

ki su bu şekilde temizler, ama tatlı olduğu için yıkar.

41. Niçin denizin durgun yerleri açık, sakin olmayan yerleri ise koyu renkte görünür? (1) Çünkü az görülen şey karanlık görünür, ama hareket eden şey sakin olandan daha az görülür. (2) Ya da, saydam-olan açık renkte olduğu için; saydam-olmayanın rengi ise koyu olur, hareket eden şey ise daha az saydamdır.

XXIV
SICAK SU

1. İnsan yağlandığı zaman sıcak suyla yıkanırsa, yağ sıcak olduğu halde, suyun sıcaklığı niçin az olur? (Bedenin) kayganlığı yüzünden su kayar gider ye daha az nüfuz eder.

2. Yazın kuyu suyu niçin (ancak) öğleden sonra sıcak olur? Çünkü günün bu vaktinde sıcaklık havaya nüfuz etmiştir, öğleden önce ise sıcaklık soğuğu dağıtır ve sona erdirir, ama sona erdirdiği zaman (sıcaklığın havaya) nüfuz etmesi aynı anda değil, ancak belirli bir süre geçtikten sonra olur.

3. Su kimi zaman alevden daha sıcak olduğu halde odunu niçin yakamaz, öte yandan alev yakar? Çünkü alev ve ondan çıkan hava küçük tanelidir, su ise iri tanelidir, böylece o nüfuz etmez, alev ve kömürden çıkan, inceliği sayesinde nüfuz eden sıcaklık ise (odunu öğelerine) ayırır.

4. Kaynayan su niçin eritmez, mide ise eritir? (1) Belki midedeki sıcaklık inceliği sayesinde nüfuz eder, su ise iri biçimliliği yüzünden nüfuz etmez. (2) Ya da, nem de bütün ötekilerin erime-

sini engellediği için. Zira nemli olan hiçbir şey erimez. Midede ise, nem idrar torbasına indiği için (erimeyi) engellemez.

5. Kapların dibi, içinde kaynar su olduğu zaman niçin yanmaz –tersine, kaplar hareket ettirilebilir ve dibinden tutulabilir–, (su) dışarıya alındığı zaman ise (dibi) niçin yanar? Çünkü dipte meydana gelen sıcaklık su tarafından söndürülür. ∗∗ Bu yüzden eriyebilen maddeler de, eğer bir gürültü ortaya çıkmazsa erimez,

6. Niçin kaynayan su kışın, yalnız aynı şekilde çok ısıtılınca değil, üstelik daha çok ısıtılınca, (yani) aynı şekilde sıcak ve daha sıcak olduğu zaman, yazın taştığı gibi taşmaz? Çünkü taşmak hava kabarcıklarının kaynamasıdır. Demek ki su (kışın) yaza göre daha az ısıtılmaz, hava kabarcıkları çevredeki hava soğuk olduğu için aynı şekilde yükselmez, tersine, soğuk tarafından bastırıldıkları için daha az (sayıda ve) büyüklükte yükselir ve hava kabarcıkları parçaladığı zaman çabucak söner. Böylece onların hacmi ve sayısı kışın daha az olur, yazın ise bunun karşıtı söz konusudur. Taşmak, köpük (oluşturan hava kabarcıklarının) sayısından ve büyüklüğünden doğan bir sonuçtur.

7. Sıcak su insanın cildinde niçin buruşmaya neden olur, ama sıcak olduğu halde ateş bunu yapmaz? Çünkü ateş hava yaratır ve bu yüzden bir şişmeye yol açar. Cilt böylece gerginleşir. (Cildin) eğilip bükülmesi ise buruşmadır.

8. İçinde su ısıtılan kapların dibi, su henüz soğuk olduğu sürece, niçin daha sıcak olur? Çünkü su henüz soğuk olduğu sürece sıcaklık kapalı kalır ve iç kısımlara itilir, böylece dışarıya çıkması engellenir, kaptaki su tamamen ısındığı zaman ise, ateş, sıcaklığı artık kendi içinde tutamadığı, çıkmasına izin verdiği ve kendisi de zayıfladığı için kabın dibi soğur, hamam kurnalarında da durum böyledir. Zira bunlar kışın yaza göre daha sıcaktır, çünkü kışın sıcaklık, soğuk olan çevredeki hava tarafından yaza göre daha sıkı bir şekilde kapalı tutulur.

9. Kaynayan su niçin fokurdayarak taşmaz, ama bezelye ile mercimek çorbası taşar? Ne var ki, su bu maddelerden daha hafiftir, hafif maddeler ise kolayca uzağa fırlatılabilir. Aynı durum temizliği yapılan gümüşte de görülür. Bu yüzden gümüş sikke basılan darphanelerde temizlik işinde çalışanlar kârlıdır. Zira yere düşen gümüşleri süpürerek toplarken arta kalanları ceplerine indirirler. Sıcaklık, buharlaştığı ve (yukarıya doğru) olan doğal hareketinin önünde bir engel oluşturan şeyi zorladığı zaman onu fokurdatıp taşmaya neden olur. Su ise hafifliği ve seyrekliği yüzünden bir şeyi yanlara doğru zorlayamaz, ve böylece fazla ısı toplanmaz, tersine, her defasında buna eklenen sıcaklık yığılmadan önce (suyu) delip geçer. Ancak içlerinde (som) bir cisim bulunan, koyu bulamaç ya da gümüş gibi maddeler, yani ağırlıkları nedeniyle cismani öğeleri fazlasıyla içeren ve bu yüzden zorla itilmeleri (gerektiği)

için darbeye karşılık veren maddeler, (sıcaklık) uzaklaşmaya çalıştığı için, fokurdayıp taşar, ki sıcaklık bu maddeleri her zaman taşmaya zorlar. Zira sıcaklık (bu maddelerin) yoğunluğu yüzünden onların arasından geçemez, tersine, (git gide) artarak gelen sıcaklık tarafından (bu direnç) sonuçta (kaynayan kabın kenarından) dışarıya atılır. Ancak böylece (yavaş) bir itiş değil, bir darbe meydana gelir, çünkü (o anda) sıcaklık hızla aşağıdan yukarıya doğru hareket eder.

10. (Sadece) kısa bir süre sıcak suda nemlenen şey niçin şişer, ama bu uzun sürerse o şey niçin porsur ve buruşuklar oluşur? Çünkü sıcaklık katı cismi nemli bir cisim, nemli cismi ise hava haline getirir, yoğun her şeyi gevşetir. Bu nedenle ilk ısınma katı cismi nemlendirir, ve nemli (cismi) havaya dönüştürerek, içine nüfuz ederek daha hacimli bir hale getirir; ancak onu çok fazla ısıtırsa dış kısımlarını gevşetir, böylece buhar dışarıya çıkar ve nemin kuruması, (bu cismin) hacminin azalmasına ve pörsümesine neden olur. Ama bir şey pörsürse onun dış kısmı büzülür. Bu durumun düzensiz olduğu yerde ise buruşukluklar oluşur.

11. Taşlar soğuk su nedeniyle değil de niçin sıcak su nedeniyle oluşur? (1) Belki, taşlar nemin kaybolması nedeniyle oluşur. Nem ise soğuğa göre sıcak yüzünden daha çok kaybolur, yani: Taşın oluşumu demek ki sıcaklık nedeniyle gerçekleşir, Empedokles'in de dediği gibi, kayalar ve taşlar suyun sıcaklığı nedeniyle oluşurlar. (2) Ya

da: Sıcaklık taşları oluşturur, ama soğuk nedeniyle de taşlar oluşabilir, çünkü aşırı soğuk nemi tüketir ve böylece bir sertleşmeye neden olur. Demek ki aşırılıktan dolayı mutlak-olan belirgin hale gelir.

12. Niçin ayak sıcak suya sokulduğu ve hareketsiz tutulduğu zaman su insana ılık, ama hareket ettirildiği zaman daha sıcak gibi gelir? Tıpkı rüzgârda koşarken önden gelen havanın insana daima daha soğuk gelmesi gibi; ama ne kadar çok öne doğru gidilirse, bu durum daha çok hissedilir.

13. Sıcak şeyler gölgede değil de güneşte niçin daha çok soğur? (1) Belki, az sıcaklık daha çok sıcaklık tarafından tahrip edildiği için. (2) Ya da, gölgedeki çepeçevre soğuk nesnenin iç sıcaklığını sıkıştırdığı ve dışarıya çıkmasını önlediği için; ki bu, bayılanların (bedenine) dökülen soğuk su gibi etkide bulunur. Yani o (soğuk su–ç) sıcaklığı içeride tutar ve dışarıya çıkmasını engeller. Ve genel olarak kışın herkeste iç kısımlar sıcak olur. Güneşte ise, engelleyen bir şey olmazsa, sıcaklık harekete geçer ve daha çabuk uzaklaşır.

*14. Niçin güneşte ısıtılan su **, böylece yıkanmaya elverişli değildir?* (1) Belki, o soğuduğu ve bu yüzden, bedenin üstünde kaldığı sırada ürpermeye neden olduğu için. (2) Ya da: O gerçi bu etkiyi yaratır, ama sadece sık sık yıkanıldığı zaman sağlıksız olur. Yani sıcaklığın genel olarak kaynatan ve kurutan bir etkisi, soğuğun ise büzüştüren bir etkisi vardır, böylece her ikisi

de iyi bir etkiye sahiptir. Bu yüzden hem soğuk hem de ateşte ısıtılmış su yıkanmaya elverişlidir. Güneşin ısıttığı (su) ise, sıcaklığın zayıflığı yüzünden betimlenen iki (etkiden) hiçbirine sahip değildir, tersine, nemin oluşmasına neden olur; tıpkı ay ışığı gibi.

15. Güneşte ısıtılan su niçin iyi değildir? Çünkü soğuyan her şey bir üşümeye neden olur.

16. Magnesia ile Atarneus'taki sıcak su kaynakları niçin içilebilir? Çünkü akan sıcak (suya) daha çok (tatlı) su dökülür, böylece içerdiği tuz belli olmaz, ama sıcaklık kalır.

17. Magnesia'daki sıcak su kaynakları bir defasında niçin sıcaklığını kaybetti, ama su tuzlu kaldı? Başka bir (kaynaktan) gelen ve sıcaklığı söndüren çok daha soğuk su kaynaklara aynı zamanda döküldü. Toprak ise tuzluydu, ama (toprağa) dökülen suyun miktarı yüzünden (artık) sıcak değildi. Demek ki burada, suyun külden sızdırılması gibi, benzer bir durum meydana geldi. Zira sıcak (külden) sızan bu su ötekini soğuttu ve kendisi de soğudu; ama kül yüzünden tuzlu ve acı oldu. Ne var ki, ilave olan (su) dönüştüğü zaman, toprağın içindeki sıcaklık başka bir nedenden dolayı, etki alanının azlığı yüzünden suyun soğukluğuna üstün geldi, ve (kaynaklar) tekrar ısındı.

18. Sıcak kaynakların suyu niçin tuzludur? Çünkü bu sular şaplı topraktan –ki bunu suyun kokusu ele verir– ve yanmış (topraktan) sızar, her nesnenin külü ise tuzludur ve kükürt kokar.

Bu yüzden o (su) da yıldırım gibi yakar, ve birçok sıcak kaynak yıldırım düşmesiyle meydana gelir.

19. Sıcak kaynak banyoları niçin kutsaldır? Çünkü onlar en kutsal şeyler, yani kükürt ve yıldırım nedeniyle meydana gelir.

XXV
HAVA

1. İnsanın uzuvları şişirilmiş bir tuluma kapatıldığı zaman niçin ağrır? (1) Belki, hava basıncından dolayı. Yani havanın dıştan tuluma baskı yapanlara da baş eğmeyip onları geriye itmesi gibi hava da içeriye kapatılan şey üzerinde baskı yapar. (2) Ya da, hava zorla kapatıldığı ve sıkıştırıldığı için. Bu yüzden hava dışarıya doğru her yönde doğal bir basınç yaptığı için içeriye kapatılmış cisme dayanarak ondan destek alır.

2. Niçin ırmaklar boyunca uzanan bataklıklarda, efsaneye göre tanrının kutsal boğalarından geldiği söylenen ve öküz böğürtüsü denilen sesler duyulur? Meydana gelen gürültü bir boğanın sesine o kadar benzer ki, inekler bunu işittiği zaman sanki bir boğa böğürüyormuş gibi tepki gösterir. Ne var ki bu durum, bataklık göllere genişleyerek açılan bütün ırmaklarda [ya da göllere açılan bütün bataklıklarda] ya da denizden geriye itilen ya da rüzgârı toplu şekilde kendinden uzaklaştıran (ırmaklarda ya da bataklıklardaç) meydana çıkar. Bunun nedeni zeminde mağa-

raların oluşmasıdır. Dalgalanan su –zira bu tür ırmakların açıldığı göllerde her zaman bir akıntı vardır– havayı dar bir girişten geniş bir mağaraya iter, böylece tıpkı insanın boş bir testinin ağız kısmında bir ses meydana getirmesi gibi, böğürmeye benzer bir (ses) çıkar. Zira öküzlerde böğürme sesi de bu şekilde meydana gelir. Ancak birbirine benzemeyen mağaraların biçimleri pek çok garip ses yaratır, zira testinin dip kısmı çıkarılırsa ve onu içe ve de dışa doğru zorlayarak alt tarafından ovuşturulursa yeterince ses çıkartılır, böylece meyve bahçelerinin bekçileri de bu tür bir gereç kullanırsa hayvanlar kaçar.

3. Hava suya temas ettiği zaman niçin nemlenmez? Zira bütün öteki maddeler arasından suya temas ettiği zaman nemlenmeyen bir madde yoktur. Çünkü her ikisinin en dıştaki kenarı birbirine temas eder, ama yüzeyleri farklı değildir. Öteki maddeler daha ağırdır, hava ise (suyun) en üstteki kenarının altına batmaz. Yani o suya temas eder, ama ıslanmaz, çünkü daima suyun üstünde kalır.

4. Hava niçin gece yarısı ve öğle vakti genellikle açık olur? Çünkü durgunluk, havanın hareket etmeden durmasıdır, ancak hava özellikle (güneşin üzerinde) üstünlük kazandığı ya da kaybettiği zaman durur, öte yandan (güneşle–ç) mücadele ettiği sürece hareket eder. En çok da gece yarısı üstünlük kazanır, ama (genellikle) öğle vakti kaybeder. Zira güneş gece yarısı çok uzaktadır, öğleyin ise yakındır. Ayrıca: Rüzgârlar ya güneş doğarken ya da batarken çıkar, güneş do-

ğarken (esen rüzgâr) üstünlüğü kaybettiği zaman kesilir, güneş batarken (esen rüzgâr) ise üstün olmaya son verdiği zaman (kesilir–ç). Demek ki biri öğleyin öteki gece yarısı son bulur.

5. Şafakta gün ağarırken (sabahın) erken saatlerinde güneş bize daha yakın olduğu halde hava geceye göre niçin daha soğuk olur? Çünkü şafakta çiy ve kırağı düşer, ve bunlar soğuktur. Toprak soğuk nemle adeta sulanmış olursa bir soğuma meydana gelir.

6. Pontus'ta hava niçin hem özellikle çok soğuk hem de çok sıcak olur? (1) Havanın yoğunluğu yüzünden. Zira kışın hava tamamen ısınamaz, yazın ise iyice ısındığı zaman yoğunluğundan dolayı yakıcı olur. Bataklık bölgelerin de kışın soğuk, yazın sıcak olmasının nedeni aynıdır. (2) Ya da, güneşin hareketi nedeniyle. Zira güneş kışın uzak, yazın yakındır.

7. Gökyüzü gündüz değil de gece niçin daha açık olur? Rüzgârın ve (hava) değişikliğinin nedeni güneştir. Bunlar herhangi bir hareket meydana geldiği zaman ortaya çıkar. Demek ki bunun nedeni sıcaktır. Yani sıcak yokken her şey hareketsizdir ve bu durum güneşin batışından çok doğuşunda söz konusudur. "Karadan gelen (buluttan) korkma", diyen (atalar sözü) de bunu kasteder, çünkü hareketin en çok olduğu yerde çok az şey kalabilir ve sürekli olabilir, zira sürekli olması gereken şey düzensizdir ve onun bir ağırlığı yoktur. Kışın deniz, yazın ise kara böyledir.

8. Niçin (bir şarap testisindeki) sıvı tulumlara boşaltıldığı zaman şarap testisi yalnız tulumlarla birlikte sıvıyı değil, üstelik daha çok sıvıyı içine alabilir? (1) Sıvının içinde hava bulunduğu için. Bu hava testiye girdiği zaman testinin büyüklüğünden dolayı dışarıya çıkamaz; zira büyük bir (kaptan) herhangi bir sıvıyı ya da havayı, (büyük) süngerlerde de olduğu gibi, bastırarak dışarıya çıkarmak zordur. Ama o (hava) küçük parçalara ayrıldığı zaman (tulumun) içindeki havayla birlikte sıkıştırılarak dışarıya çıkarılır, böylece havanın tuttuğu yer boşalır. Bu yüzden şarap testisi hem tulumları hem de daha çok sıvıyı içine alabilir. Ve bu durum şarapta çok daha büyük ölçüde söz konusudur, çünkü şarapta suya göre daha çok hava vardır, Buna benzer başka bir olgu da, aynı kapta külün ve suyun, ikisi ayrı ayrı kaba döküldüğü zaman, her birinin tek tek tuttuğu yer gibi birlikte de aynı ölçüde yer tutmasıdır. Zira külde pek çok boş aralık vardır. Hafif olan su iyice nüfuz ettiği ve külü tamamen doyurduğu için kül yoğunlaşır ve her tekil parçanın doyması yavaş yavaş gerçekleştiği için –zira her madde, eğer doyma süreci bir defada değil, yavaş yavaş vuku bulursa, iyice doymuş olur–, yani bu böyle gerçekleştiği zaman, kül giderek aşağıya çöker. Ancak kül aynı zamanda nemi içine alır, çünkü o boşluklar içerir. Hâlâ sıcak olan kül suya boşaltılırsa suyu yarıp ayırır ve havanın suya karışmasına yol açar. Eğer önce su sonra kül dökülürse aynı durum vuku bulur, böylece suyun da boş-

luklar ve boş aralıklar içerdiği söylenebilir. (2) Ya da: Külü içine alan su değil, suyu içine alan küldür. Zira anlaşılacağı üzere nüfuz eden şey hafif öğelerden oluşan şeydir. Bu durum şu deneyden de belli olur: Kül etrafa serpildiği zaman, nereye serpilmiş olursa olsun, su oraya akarak toplanır. Oysa su gerçekten içine alan madde olsaydı bunun tersi ortaya çıkmalıydı. (3) Ya da: Kaba önce su boşaltılır ve (kap) ağzına kadar doldurulursa bu durura söz konusu olmaz. Daha çok: Herhangi bir şey kabın içine atılırsa kap taşar. Ne var ki, ancak (bir parça su) bir defa taştığı ve kül dibe çöktüğü zaman sözü geçen durum ortaya çıkar. Zira kül o zaman içine alan maddeydi. Aynı fenomen, kazılan çukurların kendisinden çıkarılan toprağı tekrar içine alamaması olgusudur. Çünkü bu yere daha önce belirli miktarda hava geçmiştir, ve bu yüzden (çukur toprağı) içine alamaz.

9. Işıktan daha yoğun olduğu halde hava niçin katı cisimlere nüfuz edebilir? Çünkü ışık sadece düz bir yönde hareket eder, bu nedenle bakış (nazar) yumuşak, gevşek cisimleri geçerek bakamaz, örneğin süngertaşı gibi. Zira bu cisimlerdeki boşluklar yön değiştirir, ama camda değiştirmez. Oysa hava engellenmez, çünkü nesneye nüfuz eden düz bir yoldan gitmez.

10. Niçin hava suya temas ettiği zaman soğur, ama nemlenmez, hatta su dalgalanacak kadar hızla üflense bile? Havanın soğuduğu, (rüzgâra) dönüşürse belli olur, çünkü (sudan estiği) zaman soğur. Ancak o (hava) doğal olarak hem so-

ğuk hem sıcak olabilir, böylece bir şeye temas ettiği zaman buna uygun olarak değişir, ama bu yüzden nemlenmez, çünkü o (sudan) daha hafiftir. Ve suyun zeminine kadar asla nüfuz etmez, aşağıya doğru gitmesi için zorlansa bile her zaman yüzeye temas eder. Ve su o zaman aşağıya, derine itilir, böylece hava asla zemine kadar ulaşmaz.

11. Kabarcıklardan oluşan (hava) aşağıdan yukarıya doğru gelse bile niçin nemli olmaz? Çünkü nemli şey yapışıp kalmaz, suyu üzerinden kaydırır, kabarcığın yüzeyindeki (su) ise onu nemlendirecek kadar çok değildir.

12. Hava niçin başka nesneleri değil de suyu doldurur? Zira havaya dönüşen (su) da nemlidir. Bunun nedeni, taşa da (bir şeyler doldurulamaması) gibi aynı nedendir. Çünkü (başka bir maddeyi) soğurma yetisine her madde değil, yapışkan ya da nemli madde sahiptir.

13. <Şişirilmiş tulum niçin yüzer?> Çünkü hava her zaman yukarıya yükselir. Tulum boş olursa dibe batar. Şişirildiği zaman yukarıda kalır, çünkü (hava) onu yukarıya taşır. Ancak hava (tulumu) hafifleştiriyor ve onun batmasını engelliyorsa, şişirildiği zaman niçin ağırlaşıyor? Nasıl oluyor da ağır bir tulum yüzeyde kalıyor, ama hafifleştiği zaman dibe batıyor?

*14. Hava niçin ** yukarıya yükselmez?* Rüzgâr çıkarsa, o (hava) sıcak nedeniyle harekete geçerse, ama ateş doğal olarak yukarıya yükselirse, hareket ettiren yukarıya doğru gittiği ve hareket eden de doğallıkla bu yönde hareket ettiği

zaman rüzgâr da yukarıya yükselmeliydi. Ne var ki, (hava) görünüşe göre çapraz bir yönde hareket etmektedir.

15. Gün ağarırken hava akşam (saatlerine) göre niçin daha soğuk olur? Çünkü şafak vakti gece yarısına, akşam vakti ise öğle saatlerine daha yakındır, öğle vakti günün en sıcak saatidir, çünkü güneşin en yakın olduğu zamandır, gece yarısı ise havanın en soğuk olduğu, andır, çünkü tam karşıtı bir durum söz konusudur.

16. Sıcak havada geceler gündüze göre niçin daha bunaltıcıdır? Rüzgârın durmasından dolayı. Zira Etesie'ler ve "Öncü"ler geceleri daha az eserler.

17. Şişirilmiş tulumların içindeki ve bir kapakla çepeçevre kapatılmış kaplardaki şeyler niçin çürümez? Çünkü hareket eden her şey çürür, dolu-olan ise hareketsizdir, bunlar (tulumlar ve kaplar) doludur.

18. Açık hava bulutlu havaya göre niçin daha soğuk olur? Oysa yıldızlar ve gökyüzü sıcaktır. (1) Çünkü açık havada buharlaşmaya hiçbir şey engel olmaz, tersine, buhar her yöne yayılır, bulutlu havada ise engellenir. Aynı nedenden dolayı hava Boreas estiği zaman Notos estiği zamankine göre (daha soğuk) olur. Zira Notos (bulutları) toplar, Boreas dağıtır. Ve buharlaşma Boreas sırasında Notos'takinden ve kışın da yazdan daha fazla olur. (2) Ya da, düzensizlik yüzünden. (3) Ya da, sıcak bir şey soğuduğu zaman buharlaşma meydana geldiği için.

19. Az miktarda hava çok miktarda havaya göre niçin daha sıcaktır? Sıkışık, dar yerler sıcak olur. Çünkü çok miktarda (hava) hızlı hareket eder, hareket ise soğumaya neden olur. Bunun belirtilerinden biri de, sıcak şeylerin hareket ettirildiği zaman soğumasıdır.

20. Hava ve ateş değil de su ve toprak niçin çürür? (1) Çünkü çürüyen her şey çok sıcak olur, ama ateşten daha sıcak başka bir şey yoktur. (2) Ya da, bir şeyin (çürümesi için) önce soğuması gerekir, ateş ise her zaman sıcaktır, hava ateşle doludur. Ancak sıcak olan değil, soğumuş olan şey çürür. Toprak, su ve hava hem sıcak hem de soğuk olabilir.

21. Bulutlu hava açık havadan niçin daha sıcaktır? (1) Belki, eskilerin dediği gibi, yıldızlar soğuk olduğu için. (2) Ya da: Bu çok saçmadır, oysa bunun nedeni bir buharlaşma meydana geldiği içindir. Bunun belirtisi olarak, rüzgâr durduğu zaman çiy ile kırağının oluşmasını görmek mümkündür. Demek ki açık havada nemi yukarıya taşıyan sıcaklık dağılır, böylece hava soğur. Bu yüzden sıcağın etkisinden kurtulan nem çiy haline gelir. Ama hava kapalıysa nem dağılmaz, bu nedenle hava bulutlu olduğu zaman çiy ve kırağı ortaya çıkmaz. O zaman sıcaklık yere yakın olur ve havayı boğucu yapar.

22. Hava niçin evin üst katlarında ve özellikle açık havada Euripos'taki akımlar gibi değişik yönlerde hareket eder? Çünkü havanın bileşiminde pek çok boş yer vardır. Bu hava içeriye

akın etmeye başladığı zaman odada bulunan hava geriye çekilir ve bir araya toplanır. Eğer bu (odadaki hava–ç) zamanla bir araya sıkıştırılırsa, dışarıdaki hava giderek daha çok boş yer bulur. Ye fazla yer tutar. Bu yere evde, daha yakında olan hava girer, ve buraya akın eder, çünkü o muallaktadır ve boş mekan doğası gereği bir direnç gösteremez. Ama bu durum birçok (hava) parçacığıyla birlikte vuku bulursa, her defasında yakınındaki (hava katmanı) ileriye itme yüzünden onu izler. Eğer içeriden çok miktarda (hava) dışarıya çıkarsa, içteki mekan çok boşalır, dıştaki ise yoğunlaşır, ve sonra hava tekrar dışarıdan içeriye akın eder, bu böyle değişerek devam eder.

XXVI
RÜZGÂRLAR

1. Öteki rüzgârlar arasından niçin sadece Kaikias bulutları kendine çeker? Çünkü o yüksek bölgelerden eser. Doğudaki (bölgeler) batıdakilerden daha yüksektir. Bunun belirtilerinden biri, batıdaki denizin büyüklüğü ve derinliğidir. Ama o yukarıdan aşağıya doğru <ve tekrar> tersine eserek hareketi sırasında oyuk tarafı yeryüzüne değil, <gökyüzüne> doğru olan bir çizgi çizer. Dediğimiz gibi, yeryüzünün batı bölgelerinde aşağıya doğru eserek ve (betimlenen) çizginin biçiminden dolayı bulutları toplayarak oradan yukarıya doğru büküldüğü zaman bulutları kendine çeker. Bunu, öteki rüzgarlar arasından sadece onun yapmasının nedeni, (öteki rüzgarların) bir yandan daha yüksek bölgelerde, öte yandan karşıt bölgelerde olmalarıdır, onların bu bölgelere hareketi aşağıdan yukarıya doğru ya da düz bir çizgide olmak zorundadır, [ki bu çizgi yeryüzüne doğru bir eğilme gösterir], böylece (onlarda) rüzgarın bükülmesi söz konusu olmaz, ... çünkü yörüngelerinin sonu yeryüzünün çevresinde hiçbir bulutun bulunmadığı yerdedir. Az

eğilen (rüzgârlarda) ve Apeliotes'te (bulut oluşmaz), zira onlar nem içermezler. Böylece bunu, bulut toplamayan onun (Apeliotes'in) yaptığı pek belli olmaz.

2. Notos'lar değil de Boreas'lar niçin Etesie'ler olarak ortaya çıkar? Notos'lar da bu şekilde ortaya çıkar, ama düzenli değil, çünkü Notos'un başlangıç noktası uzaktadır, ama bizim yaşamımıza Boreas egemendir. Ayrıca: Etesie'ler olarak ortaya çıkan Boreas'lar hava (koşulları) bir karar olduğu zaman ve yazın, Notos'lar ise hava koşulları kararsız olduğu zaman eserler. Ayrıca Notos nemlidir, üst bölgeler ise neme uygun değildir; orada toplanan nem bu yüzden çözülerek çabucak dağılır. Bundan başka nem etrafta dolaşma eğilimindedir, böylece aynı yerde kalmaz ve bu yüzden havanın hareket ederek yer değiştirmesine katkıda bulunur. Ancak o (hava) aynı yerde hareket etmezse sonuçta başka rüzgârlar meydana gelir; zira rüzgâr havanın hareketidir.

3. Notos niçin kırağı düştükten sonra eser? Çünkü kırağı bir kaynama meydana gelirse düşer, kaynamadan ve ayrılmadan sonra ise karşıt bir değişiklik vuku bulur, Boreas'in karşıtı Notos'tur. Aynı nedenden dolayı Notos kar yağdıktan sonra da eser. Genel olarak hem kar hem de dolu, yağmur ve bu tür her ayrılma bir kaynama belirtisidir. Bu yüzden rüzgârlar yağmurlu fırtınalardan ve benzeri kötü havalardan sonra da kesilir.

4. Değişken rüzgarlar niçin eser? Denizdeki boğazlarda değişken akıntıların akması gibi aynı nedenden dolayı. Zira bu akıntılar akana kadar hem deniz hem de hava hareket eder. Ama sonra karadan gelen rüzgârlar karşıdan estiği ve (su), hareketinin çıkış noktası ve itme gücü azaldığı için, daha ileriye itemediği zaman akıntılar tekrar karşıt yöne döner.

5. Değişken rüzgârlar niçin denizden eser? (1) Çünkü deniz yakındadır. (2) Ya da, değişken rüzgâr karadan esen rüzgârın karşıtı, hem de karadan esen rüzgarın adeta bir tersine dönüşü olduğu için. Karadan esen rüzgâr karadan denize doğru esen rüzgârdır, değişken rüzgâr ise bunun karşı akımıdır. Böylece o zorunlu olarak denizden gelmelidir. (3) Ya da: Deniz ∗∗, çünkü harekete geçirilen hava denizin üzerinde toplanır. Havanın kara üzerinde toplanmamasının ve tekrar geriye dönmemesinin nedeni denizin bir çukurda bulunmasıdır. Hava, tıpkı su gibi, daima en derin çukura akar.

6. Bulutlardan birdenbire çıkan rüzgârlar yağmur başladığı zaman niçin daha çabuk son bulur? Çünkü yağmur başladığı zaman bulutlardaki rüzgârın başlangıç noktasının biçimlendiği oyuklar sönerek çöker.

7. Aynı rüzgârlar niçin her yerde yağmur getirmez? Çünkü aynı rüzgârlar her yerde <aynı> dağlara karşı esmez, rüzgârlardan biri bu dağa, öteki şu dağa karşı eser. Rüzgârlar, örneğin dik dağlara karşı güç bela estiği zaman, rüzgârın bu-

lutları iterek artık uzaklaştıramadığı yerde bulutlar daha çok toplanır. Ama bulutlar toplandığı ve sıkıştığı zaman parçalanarak birbirinden ayrılır.

8. Gün batarken havanın açık olması niçin güzel havanın, puslu gün batımı ise niçin fırtınalı havanın belirtisidir? Çünkü fırtına hava bir araya yığıldığı ve yoğunlaştığı zaman meydana gelir. Zira üstünlük güneşte olduğu zaman güneş (havayı) birbirinden ayırır ve aydınlatır, ama üstünlüğü kaybederse (gökyüzünü) bulutlu hale getirir. Yığılma çok olursa gün doğarken fırtına çıkar. Yığılma daha az olursa, ama üstünlüğü tamamen kaybetmezse bir araya toplananlar batıya doğru itilir. Yeryüzünün çevresinde havanın en yoğun olduğu yer olan orada kalır ∗∗ fırtınanın. Ancak arta kalan hava da çabucak yığılır, çünkü şimdi bunun için şafakta yaklaşarak sıkışan (havayı) içine alan ve toplayan bir başlangıç ve dayanak noktası vardır. Tıpkı kaçış sırasında olduğu gibi, biri buna karşı çıkıp durursa ötekiler de durur, havada da durum böyledir. Bu yüzden (gökyüzü) kimi zaman çabucak ve birdenbire bulutlanır. Gün batımında hava puslu olduğu zaman bu durum güneşin yığılma üzerinde üstünlük kuramadığının güçlü bir belirtisidir, hem de uzun süre buna karşı mücadele etmesine karşın, böylece daha çok yığılmanın meydana gelmesi doğal olur. Ayrıca bir fırtınanın, açık havada patlak vermektense daha önce ortaya çıkması o kadar korkutucu değildir. Zira daha önce ortaya çıkması bir arta kalma (bakiye), ama böylece bir yığılmanın başlangıcı gibidir.

9. Niçin şöyle söylenir: "Gece esen Boreas üçüncü ışığa asla ulaşamaz"? Çünkü kuzeyden gelen rüzgârlar, eğer gece esen (rüzgârlarsa) zayıf olur. Bunun belirtisi, harekete geçirilen hava miktarının fazla olmaması, onların (rüzgârların) sadece sıcaklık az olduğu zaman esmesi olgusudur. Az (sıcaklık) ise az miktarda havayı hareket geçirir. Ama bütün bu süreçler bir üç sayısında, en zayıfları ise ilk Triade'den sonra son bulur ve bu yüzden bu rüzgâr da kesilir.

10. Boreas niçin Notos'tan daha sık eser? Çünkü yeryüzünün meskûn bölgelerine yakın olan Boreas'in fark edilmemesi mümkün değildir, hatta kısa süreli olsa bile –zira daha eser esmez bize ulaşır– Notos ise çok uzakta estiği için bize ulaşmaz.

11. Notos kış geceleri gündüze göre niçin daha az esmez? Çünkü güneş gece güney bölgelere yakındır ve orada geceler kuzeydeki gündüzlerden daha sıcaktır. Böylece çok miktarda hava hareket eder, hem de geceleri bile gündüzdekinden az olmamak üzere. Ancak sıcak günler rüzgârın sert esmesini engeller, çünkü nemi kurutur.

12. Notos niçin Siryüs yıldızı döneminde, hem de sadece herhangi bir şey gibi, düzenli eser? Çünkü aşağı bölgeler, güneş orada olduğu için sıcaktır, böylece kuvvetli bir buharlaşma meydana gelir. Eğer Etesie'ler nedeniyle (başka türlü) olmasaydı sık sık eseceklerdi. Ama onların esmesini (Etesie'ler) önler.

13. Orion döneminde günler niçin fazlasıyla değişkendir ve rüzgârlar anormaldir? Çünkü bir değişme sırasında her şey daima belirsiz olur, Orion ise sonbahar başlarken ortaya çıkar, kışın kaybolur, böylece o bir mevsim boyunca bile gökyüzünde kalmaz, biri görünürken öteki kaybolur. Bu yüzden rüzgârlar da istikrarsız olmak zorundadır, çünkü onlar her iki (mevsimin) arasında tam ortada kalır. Bu nedenle hem batan hem de yükselen Orion'un mevsimin belirsizliği yüzünden tehlikeli olduğu söylenir. Zira o kaçınılmaz olarak huzursuz ve belirsiz olmak zorundadır.

14. Geceleri esen Boreas üç gün sonra niçin kesilir? (1) Belki, o küçük ve zayıf bir başlangıç noktasından geldiği için; üçüncü gün ise (her zaman) belirleyici olur. (2) Ya da, o bir defada tüm gücüyle meydana çıktığı için; tıpkı bulutlardan birdenbire çıkan rüzgârlarda olduğu gibi. Bu yüzden onun sonu da (aynı şekilde) çabuk gelir.

15. Bütün rüzgârlar arasından Boreas'lar niçin en sık esenidir? Çünkü yeryüzünün meskûn kısmı bu (kuzeydeki) bölgede bulunur, burası yüksektir, dönencelerin dışındadır ve dağlardan bazıları hiç erimeyen karlarla kaplıdır. İyice donmuş (kar–ç) kitleleri büyük ölçüde eridiği için sık sık rüzgârlar meydana gelir. Kuzey bölgelerden gelen rüzgâr da Boreas'tır.

16. Notos'lar niçin kışın, ilkbaharın başlarında ve sonbaharın sonlarında eser, ve onlar (niçin) dalgalar halindedir ve bir araya topla-

narak yığılır, ve buradaki Boreas'lar gibi Libya sakinleri için de aynı şekilde soğuktur? Çünkü güneş yakın olduğu zaman rüzgârlar harekete geçirilir, kışın ise güneş güneye gider ve ilkbaharın başlarında ve de sonbaharın sonlarında havayı hâlâ ısıtır, yazın ise güneyi terk ederek kuzeye gider. (Notos) sıcaktır, çünkü Libya'daki sıcak havayla karışır. Ve bu yüzden o büyük dalgalar halinde olur, yaz mevsimini nemli yapar, çünkü (ilk defa Libya ile bizim aramızda) denize iner.

17. Notos niçin kötü kokar? Çünkü o bütün cisimleri nemli ve sıcak yapar, en çabuk çürüyenler ise bunlardır. Ancak denizden esen Notos'lar bitkilere iyi gelir, zira o (Notos) denizden gelerek bitkilere nüfuz eder. Bu durum Attika'daki Thriasie tarlası için nedeni oluşturur, çünkü o (Notos) oraya serinlemiş olarak ulaşır. Külleme (yaprak pası) ise gerçi sıcak, ama yabancı nemden dolayı oluşur.

18. Rüzgâr niçin genellikle gün batımından önce çıkar, örneğin öğleden sonraki gün batınımdan önce gece başlarken, gece yarısı ise (ayın) sabaha karşı batmasından önce? Aydan çıkan sıcaklık o zaman daha zayıf hale geldiği için; çünkü ayın yörüngesi battığı yere yakın olur. Havayı bir arada tutan ve hareketsiz bırakan neden de ortadan kaybolur, böylece hava tekrar hareket eder ve bir rüzgâr meydana gelir, gün batımı ya da ayın batışı ne kadar geç olursa rüzgâr da o kadar geç çıkar.

19. Notos, başladığı zaman değil de niçin dindiği zaman yağmur getirir? (1) Belki, havayı

uzaktan birlikte getirdiği için; yağmur ise (hava) sıkıştığı zaman meydana çıkar, ancak hava, o (rüzgâr) başladıktan sonra sıkışır. (2) Ya da, rüzgâr başladığı zaman hava hâlâ sıcak olduğu için; çünkü rüzgâr bu şekilde nitelikli bir (bölgeden) gelmiştir, ama zamanla soğur ve daha çok su halinde sıkışır.

20. Notos zayıf olursa hava niçin açık, kuvvetli eserse bulutlu olur ve uzun sürer? (1) Belki, kimilerinin dediği gibi, kaynağı yüzünden. Zira o zayıf bir kaynaktan (gelirse) hava açık, kuvvetli bir kaynaktan gelirse bulutlu olur. (2) Ya da, Notos başlangıçta zayıftır, böylece çok miktarda hava itmez, ama sonuna doğru kuvvetli eser. Bu yüzden atalar sözü şöyle der: "Notos başladığı ve Boreas kesildiği zaman".

21. Kışın rüzgârlar niçin doğudan, yazın ise batıdan da eser? Çünkü güneş artık üstünlüğünü kaybederse serbest kalan hava hücum eder. Güneş battığı zaman geriye bulutları bırakır, bu bulutlardan Zephyros'lar (meydana gelir). Aşağıda (güney) yarıkürede yerleşmiş olanlara doğru birlikte götürülen her şey orada doğu rüzgârı olarak ortaya çıkar. Ancak o (güneş) (yeryüzünün) aşağıdaki (güneydeki) kısmında battığı zaman orada Zephyros'ları, burada (bizde) (güneşi) izleyen havadan dolayı meydana gelen bir doğu rüzgârı meydana getirir. Ama o başka bir rüzgârla karşılaşırsa, güneş battığı zaman artar, çünkü ona bir şeyler eklenmiştir.

22. Zephyros estiği zaman köpekler özellikle niçin iyi iz süremez? Çünkü (izleri) en çok silen

Zephyros'tur, öteki rüzgârlara göre en istikrarlı olanı odur ve kuvvetli bir şeklide aşağıda zemin boyunca eser.

23. Yıldız kayması niçin rüzgâr belirtisidir? Çünkü o (yıldız kayması) rüzgâr tarafından hareket ettirilir ve rüzgâr bizden önce orada (yukarıda) meydana gelir. Bu nedenle rüzgâr, yıldızların kaydığı bölgede de ortaya çıkar.

24. Öteki rüzgârlara göre Zephyros niçin daha çok bulut toplar? Çünkü o açık denizden ve denizin üzerinden eser. Bu yüzden o bulutları geniş bir mekândan toplar.

25. Rüzgârlar niçin sona ererken en kuvvetli aşamasına ulaşır? Bir araya toplanmış şekilde eserek güçlerini harcadıkları zaman geriye sadece çok az güç kaldığı için.

26. Lips rüzgârı gün ile gecenin eşit olduğu zamanda (ekinoks) eserse niçin yağmur meydana gelir? Çünkü güneş uzayın neresinde bulunursa bulunsun rüzgârları oradan harekete geçirir. Bu yüzden rüzgârların sırası da güneşin dönüşüne bağlı olur. Gün ile gecenin eşit olması yaz ile kış arasındaki sınırdır. Eğer güneş bize görünen gün ile gece eşitliği bakımından sınırı çoktan aşmışsa ya da henüz onun arkasında kalmışsa ve daha çok kış bölgesinde bulunuyorsa, o zaman bu kısımdan gelen rüzgârlar eser, bunların ilk sırasında doğallıkla nemli olan lips yer alır. Ama güneş uzayın daha çok kış olan kısmındaysa ve orada bulunan rüzgârları harekete geçirirse, o zaman kışın tipik özellikleri ortaya çıkar; bu özellikler arasında yağmur da

vardır. Ayrıca gün ile gecenin eşitliği adeta kışla yaz arasında bir denge olduğu için, eğer herhangi bir şey bu iki kısımdan birine eklenirse, o zaman bu durum bir yöne doğru açıkça fark edilen bir sapmaya neden olmak zorundadır, tıpkı dengelenmiş bir terazide olduğu gibi. Lips rüzgârı kış düzenine ait ve doğallıkla nemli olduğu için, gün ile gece eşitliği sırasında eklendiği zaman, bu durum, kışa doğru bir sapmaya ve böylece yağmura neden olmak zorundadır. Zira yağmurlu hava bu rüzgâra en çok uyan kış havasıdır.

27. Kendilerine karşıt rüzgârlardan daha sıcak olan Notos ile Euros, yani Boreas'tan daha sıcak Notos ile Zephyros'tan daha sıcak Euros niçin yine de yağmur getirirler? Su, soğuk nedeniyle havadan meydana gelir. Zira bulutlar, Boreas'ın onları (yeryüzünün) bizim bulunduğumuz kısmından iterek uzaklaştırmasıyla oluşmaz. Yani (bulutları) uzaklaştıran Zephyros ile Euros'tur –zira onlar aynı şeklide yandan esen (rüzgârlardır)–, ve bütün öteki rüzgârlar da (bunu) estikleri yerde (yapar). (1) Belki, dıştaki sıcaklık fazla olduğu zaman soğuk iyice iç kısımlara sıkıştırıldığı için. (2) Ya da; bu durum belirli bir tarzda rüzgârların nereden estiğine, havanın açık olmasına yol açıp açmayacağına da bağlıdır. Zira Euros örneğin doğudan gelir; bu ülke ise ∗∗ batıda Zephyros vardır. Ancak bu durum, önceden ısınan havanın ve de suyun çok çabuk ve aşırı soğumasına da bağlıdır. Doğan güneşin ısıttığı hava Euros tarafından harekete geçirilir.

O (hava kitlesi) en soğuk bölgeye ulaştığı zaman çabucak yoğunlaşır ve su halinde biçimlenir. Ye o sırada Euros daha çok yağmura sebebiyet verir, çünkü o güneşten bu tarafa daha çok ve buna uygun olarak sıcak hava getirir. Notos ise kesildiği zaman yağmurlu olur, çünkü başlangıçta denizden birlikte getirdiği hava soğuktur, ısınmış (hava) ise sonuçta karadan buraya nakledilir. (3) Ya da: Bunun nedeni yalnız bu değil, Notos'un sona ererken daha kuvvetli esmesidir. Bu yüzden şöyle söylenir: "Güney rüzgârı başlarken". Kuvvetli esen rüzgârlar ise soğuk olur. Bu nedenle bulutları daha sonra yoğunlaştırır. Ve o (Notos) bu yüzden başlangıçta değil, sonra yağmur getirir.

28. Soğuk rüzgârların niçin kurutucu etkisi vardır? Soğuk rüzgârlar bir buharlaşmaya neden olduğu için. Ancak bunlar niçin güneşten daha kuvvetli bir şekilde kurutur? Çünkü güneş buharı geride bırakırken onlar uzaklaştırır. Bu yüzden güneş gerçi daha çok neme sebebiyet verir, ama daha az kurutur.

29. Bütün rüzgârlar arasından niçin sadece Kaikias, atalar sözünde "Kaikias gibi bulutları kendine çekerek" denildiği gibi, bulutları kendine çeker? Zira öteki rüzgârlar nereden eserlerse essinler bulutları oraya geri iter. (1) Belki bunun nedeni, onunla birlikte karşıt bir (rüzgârın) da aynı zamanda esmesidir. (2) Ya da: Bu durum fark edilmeden kalmayacaktı, tersine, rüzgârın niteliği dairevi bir çizgide hareket edecek şekildedir. Yani öteki rüzgârlar yeryüzünün çevresin-

de dönerek eser. Bu (rüzgâr) ise yolunu izlerken aşağıya yeryüzüne doğru değil, yukarıya gökyüzüne doğru bir eğri çizer, böylece o, kendi başlangıç noktasına doğru estiği için bulutları kendine çeker.

30. Rüzgâr sabahları denizden değil de niçin ırmaklardan soğuk eser? (1) Çünkü deniz geniş bir alana, ırmaklar ise dar bir alana yayılır. Bu nedenle denizden esen meltem geniş bir alana dağılır, böylece zayıf olur, ırmaklardan esen (meltem) ise bir araya toplanarak yaklaşır ve gücü daha fazladır. Anlaşılacağı üzere bu yüzden bize soğuk gibi gelir. (2) Ya da: Neden bu değil, ırmakların soğuk olmasıdır, ancak deniz ne sıcaktır ne soğuk, meltemler ve hafif rüzgârlar ise sular ısındığı ya da soğuduğu zaman meydana gelirler. Zira bu iki durumdan hangisi ortaya çıkarsa çıksın (nem) o sırada havaya dönüşür. Su havaya dönüştüğü zaman o sırada meydana gelen hava hareket eder, ve işte bu meltemdir. Soğuk (sulardan esen) rüzgâr anlaşılacağı üzere soğuk eser, çok sıcak (sulardan) eseni ise serinler ve (aynı şekilde) soğuk eser. Irmaklar herkes tarafından soğuk diye kabul edilir. Deniz ne özellikle soğuk ne özellikle sıcaktır: Bu yüzden, deniz soğuk olmadığı için denizden esen rüzgâr ne soğuktur, özellikle sıcak olmadığı için ne de çabuk serinler.

31. Zephyros estiği zaman hava niçin açık olur ve genel kanıya göre öteki rüzgârlar arasından en hoşa gideni odur? Örneğin Homeros şöyle der, Elis düzlüklerinde "eser hiç durmadan

Zephyros rüzgârları". (a) Birincisi, çünkü onun (dengeli) bir sıcaklığı vardır. Zira o ne güney ve doğu rüzgârları gibi sıcak ne de kuzey rüzgârları gibi soğuktur, tersine, soğuk ve sıcak rüzgârlar arasındaki sınırdadır. Ama bu iki (rüzgâra) komşu olduğu için (her ikisinin) niteliklerine de sahiptir; bu yüzden iyi bir karışımdır ve özellikle ilkbaharda eser. (b) Ayrıca: Rüzgârlar ya karşıtına ya da sağ tarafta bulunan rüzgârlara dönüşür. Eğer o Boreas'tan sonra eserse –zira onun bölgesi (batı) (kuzeyden bakıldığında) sağ tarafta kalır–, hoşa gider, tıpkı rahatsız edici bir (rüzgâra) oranla mülayim bir rüzgâr gibi. O aynı zamanda kış yavaş yavaş sona ererken en azından genel olarak havanın açık olmasını sağlar. Boreas ise kışın esen bir rüzgârdır.

32. Notos niçin Siryüs döneminde eser? Çünkü yıldızların batışı ve doğuşu sırasında, ama Siryüs sırasında hiç de az olmamak üzere hava değişikliği meydana gelir. İster bundan sonra ister ötekiler sırasında olsun özellikle rüzgârların eseceği bellidir. Ancak bu (Siryüs) sıcaklık yaydığı için, anlaşılacağı üzere, o sırada en sıcak rüzgârlar harekete geçirilir. Notos ise sıcaktır. Ne ki, her şey genellikle karşıtına dönüştüğü için Siryüs'ün doğmasından önce kuzey rüzgârları olan "Öncüler" eser, böylece Siryüs doğduktan sonra doğallıkla Notos eser, <ama> yıldızların doğuşu sırasında hava değişikliği meydana gelir, hava değişikliği ise havadaki (durum ve koşulların) dönüşmesine neden olur. Ancak her rüzgâr

karşıtına ya da sağ tarafta bulunan rüzgârlara dönüşür. Boreas sağ tarafta bulunan (rüzgârlara) dönüşürse o zaman sonuçta Notos'a dönüşmelidir. Kışın gündönümünden sonraki on beşinci gün de Notos'un ilk günüdür, çünkü gündönümü belirli anlamda bir başlangıçtır, güneş ise en yakınındaki havayı harekete geçirir, ancak güneş bu gündönümü sırasında güneydedir. Güneşin, yakınındaki yeni başlayan rüzgârları harekete geçirerek batarken esen rüzgârları körüklemesi gibi, öğleyin yakınında bulunanları harekete geçirerek Notos'ları da körükler. Ne var ki güneş, bu günlerde en kısa dönüşünü yaptığı için bunu gündönümünden hemen sonra değil, ancak on beşinci gün yapar, çünkü bu dönem güneşin yörüngesindeki bir değişikliğin ilk algılanışına denk düşer. Zira sözü edilen vakit (dönme hareketinin) tamamı içinde havanın çok iyi olacağının belirtisini taşıyan bir dönemdir.

33. Zephyros niçin sabahları da değil, sadece akşam üstü eser? Genel olarak rüzgârların nedeni doğan ve batan güneştir. Zira güneş nemli havayı iyice ısıttığı, kaynattığı ve çözdüğü zaman onu rüzgâr halinde dağıtır. Ama hava zaten rüzgârlıysa, o zaman bu hava güneş tarafından daha çok rüzgâra dönüştürülür. Güneş, doğmak üzereyken Zephyros'tan çok uzaktadır, çünkü Zephyros güneş batarken eser. Güneş batarken rüzgâr havanın neminden tamamen ayrılmıştır. Öğleden itibaren ve akşama doğru güneş iyice ısıtmaya ve ayırmaya özellikle uygundur. Su yüzden Apelio-

tes de şafakta esmeye başlar, zira hava, ağırlaştığı için toprağın üzerinde gece boyunca nemlendiği ve yere yaklaştığı zaman, güneş havayı şafaktan itibaren (nemden) ayırır ve böylece önce yakınında (bulunan havayı) harekete geçirir. Doğan güneşten meydana gelen rüzgâra bu nedenle Apeliotos denilir.

34. Güneş yükselirken rüzgârlar niçin hem artar hem de azalır? Çünkü rüzgâr ya havanın ya da emilmiş nemin bir hareketidir, bu (hareket) ise, eğer (nem ya da hava-ç) az olursa çabucak güneş tarafından soğurulur, böylece rüzgâr meydana gelmez, eğer kuvvetliyse doğan güneş tarafından da kuvvetli hareket ettirilir. Zira bütün hareketlerin kaynağı güneştir.

35. Zephyros niçin akşam eser? Rüzgârlar güneşin nemi (havaya) dönüştürmesiyle meydana gelir. Zira daha önce (nem) bir araya sıkıştırılmıştır, ama güneşin gücü ona ulaştığı zaman bu güç onu kaynatır. Zephyros ise batıdan eser. Anlaşılacağı üzere o bu yüzden akşam eser. Çünkü güneş o zaman onun bulunduğu yere ulaşır. ∗∗ ve Boreas ile Notos bu nedenle sık sık eserler, çünkü karşıtı tarafından alt edilen bir rüzgârın düz bir yönde esmeye devam edebilmesi pek mümkün değildir, ama daha çok yan taraftan eser. Demek ki, Boreas ile Notos güneş yörüngesinin yan tarafında yer alan yerlerden eserler, öteki rüzgârlar ise daha çok tam karşısındaki (yönden eser).

36. Rüzgar su gibi bir kaynaktan gelirse, ve (bu yüzden) o kaynaktan daha yükseğe taşınabi-

lir mi, yoksa taşınamaz mı? Ve o tek bir noktadan mı yoksa geniş bir mekândan mı gelir? Gerçekten de sularda açıkça görülen olaylarla bazı benzerlikler vardır. Zira su, dik olarak aşağıya doğru daha hızlı akar, engebesiz ve düz zeminde ise durgun olur. Rüzgârlarda da durum aynı şekildedir: Yükseklerde ve zirvelerde hava daima hareket halindedir, çukurluklarda ise genellikle sakindir ve rüzgârsız bir hava vardır. Ayrıca: Athos ve buna benzer çok yüksek dağlarda rüzgâr meydana gelmez. Bunun belirtilerinden biri, önceki yıl kurban sırasında geride bırakılanları, söylenene göre, gelecek yıl da orada bulmak mümkündür. Demek ki, rüzgâr hareketinin de bir çeşit kaynaktan çıktığı açıktır. Bu yüzden rüzgâr daha yüksekte bulunan bir noktaya ulaşamaz. Yani yükseklerde yukarıda betimlenen fenomen ortaya çıkar. Suda da durumun aynı şekilde olması gerekir; zira yükseklerde açıkça ne hızlı bir su akımı ne de alışılmışın dışında sert bir rüzgâr görülür.

37. Deniz, Notos estiği zaman niçin mavi, ama Boreas'ta koyu renkli olur? Çünkü Notos denizi daha az bulandırır, ancak daha çok bulandırılan her şey siyah görünür.

38. Notos'lar hafif estikleri zaman niçin bulut toplamazlar, ama hızlı eserlerse bulut getirirler? Çünkü hafif estikleri zaman önlerine fazla bulut katarak itemezler: Yani bulutlar küçük bir yer tutar. Ama hızlı estikleri zaman önlerine kattıkları (bulutlar) daha çok olur, bu yüzden havayı çok bulutlu bir hale getirirler.

39. Niçin Boreas esmeye başladığı saman kuvvetli, dinmeye yakın ise zayıf, Notos ise başladığı zaman zayıf, dinmeye yakın ise kuvvetli olur? Çünkü Boreas yakınımızda, Notos ise çok uzaktadır. Bu yüzden Boreas eser esmez bize ulaşır, Notos'tan ise, (yolunun) uzun süresi içinde başlangıcı dağıldığı için, bize ilk olarak onun küçük bir kısmı ulaşır. Ama (Notos'un) sonunu hissederiz, (Boreas'in) sonunu ise genel olarak hissetmeyiz. Böylece, anlaşılacağı üzere, (Boreas) sonuçta zayıflar –zira bütün (rüzgârların) sonu zayıf olur–, (Notos) ise olmaz, zira (Boreas'in) sonunu artık hissetmeyiz.

40. Koylarda niçin değişken rüzgârlar oluşur, ama açık denizde oluşmaz? Çünkü koylara akın eden rüzgâr çok dağılmaz, genellikle toplanmış şekilde gelir, açık denizde ise, karadan esen rüzgârlar hemen başlangıçtan itibaren sağa sola dağılır, (denize) akın ettikleri zaman aynı şey bir kez daha meydana gelir, çünkü onlar birçok yöne dağılabilir. Zira değişken rüzgâr, karadan esen rüzgârın tersine dönmesidir.

41. Niçin, "Notos başladığı ve Boreas dindiği zaman" denilir? Çünkü Boreas, ona yakın olduğumuz ve bulunduğumuz yerler kuzeye doğru uzandığı için, hemen kuvvetli eser. Zira esmeye başlar başlamaz bize ulaşır. Bu yüzden sonuna doğru rahatsız edici olmaz, çünkü çok hafif eser. Notos ise uzaktan geldiği için bize çok kuvvetli bir şekilde daha geç ulaşır.

42. İnsanlar Notos'lar sırasında kendilerini niçin yorgun ve aciz hisseder? Çünkü az şeyden çok nem meydana gelir, eğer nem aşırı sıcak tarafından eritilirse o zaman hafif bir rüzgâr yerine ağır nem (insanlara) sıkıntı verir. Böylece gücümüz azalır.

43. İnsan Boreas'lar sırasında Notos'lara göre niçin daha çok acıkır? Boreas'lar daha soğuk olduğu için.

44. Notos niçin Mısır'da deniz kıyısındaki bölgelere ve (denizden) bir gün bir gece uzaktaki (ülke içine) doğru da esmez, ama Memphis'ten yukarıdaki bir gün bir gece uzaktaki bölgelere eser? Ve akşam üstü iki gün iki gece uzaktaki (ülke içine) doğru da esmez, sabaha karşı ise Lips rüzgârı eser. Çünkü Mısır, aşağı bölgelerinde bir çukurluk oluşturur. Bu yüzden Notos bu bölgeyi atlar, ülkenin yukarıdaki ve daha uzak bölgeleri yüksektedir.

45. Niçin Notos esmeye başlarken zayıf, dinmeye doğru ise kuvvetli olur, Boreas'ta ise bunun tersi söz konusudur, atalar sözünde neden "Notos başladığı ve Boreas dindiği zaman" denize açılmak iyi olur denilir? Çünkü bizim yerleşme alanımız güneyden çok kuzeye doğru uzanır, Boreas kuzeyden, Notos ise güneyden eser. Demek ki, anlaşılacağı üzere, Boreas esmeye başladığı zaman yakında bulunan ülkelere sert bir (rüzgâr) olarak ulaşır, sonra (güneydeki bölgelere) gelince kuvveti değişir. Notos ise esmeye başlayınca güneyde yerleşik olanlara sıkıntı verir.

Ama onları geçip uzaklaşınca kuzeydekileri ferahlatacak şekilde eser.

46. Niçin "Notos, Boreas'a neden olursa hemen kış soğuğu gelir" denir? Çünkü bulut toplamak ve yağmur getirmek Notos'un doğasında vardır. Bu koşullarda bir de Boreas eserse, önünde birçok madde bulunduğu için, bu maddeleri dondurur ve kış soğuğu getirir. Bu yüzden şöyle söylenir: "Boreas içinde çamur taşırsa hemen kış soğuğu gelir." Çamur ve genel olarak yağmur ise ya her zaman ya da genellikle Notos nedeniyle meydana gelir.

47. Notos'u niçin hemen Boreas izler, ama Boreas'ı hemen Notos izlemez? Çünkü Boreas bize yakından, Notos ise uzaktan ulaşır. Zira bizim yerleşme alanımız kuzeye doğru uzanır.

48. Rüzgârlar, sıcağın neden olduğu bir hareketten kaynaklanmalarına karşın, niçin soğuk olur? Sıcağın neden olduğu (rüzgâr) hareketleri de, özel bir yoldan ısınmamışsa, her durumda sıcak olmaz. Daha çok: Toplu halde dışarıya çıkarsa, sıcaklığı nedeniyle, kendinden çıkan maddeyi (– hava) yakar, dar bir mekânın arasından ve yavaş yavaş (çıkarsa–ç), gerçi kendisi sıcaktır, ama bu (süreç) nedeniyle harekete geçirilen hava, o hareketi (havanın) daha önceki ısısına çevirir. Bu durumu, örneğin ağızda görmek mümkündür: Zira bizim aynı organ vasıtasıyla sıcak ve soğuk (havayı) dışarıya verdiğimiz söylenir. Ancak bu doğru değildir, tersine, dışarıya çıkan hava her zaman sıcaktır. Bunun belirtilerinden biri, onun

(havanın), elini ağzına yaklaştıran kişiye böyle (yani sıcak) gelmesidir. Ancak havanın dışarıya çıkma çeşitleri birbirinden ayrılır. Yani ağzımızı ardına kadar açarak havayı dışarıya bıraktığımız zaman, [onu algılayabildiğimiz için] (hava) bize sıcak gelir. Ama (ağzımızı daha az açarak) havayı (dışarıya üflersek), üflenen hava şiddetli olur ve yakınındaki havaya çarpar, ve bu da bir sonraki havaya (çarpar–ç). Hava soğuksa hareketi de soğuk olur. Şimdi, rüzgarlarda da aynı durum olabilir mi, ve burada da ilk hareket bir darlık nedeniyle meydana gelmiyor mu? Rüzgâr daha sonra (yakınındaki havayı) harekete geçirir ve tekrar başka bir hava dışarıya akmaya başlar. Bu nedenle yazın rüzgârlar sıcak, kışın soğuk olur, çünkü her iki mevsimde de önceden mevcut hava böyledir. Zira ne kendi kendine hareket eden ne de sıcak tarafından harekete zorlanan havanın bu şekilde hareket ettiği, eğer içinde daha çok sıcaklık varsa rüzgârları yalnız ısıtmasıyla değil, üstelik başlangıçta yukarıya doğru yükselmesiyle de belli olur. Çünkü ateşte de durum böyledir, soğuk ise doğal olarak aşağıya iner. Ancak rüzgarlar yana doğru hareket eder, anlaşılacağı üzere biri (yani sıcaklık) yukarıya, öteki (soğuk) aşağıya gitmeye zorlanır, ve hiçbiri ötekinin üzerinde üstünlük kuramaz, ama hava da olduğu yerde kalamaz, anlaşılacağı üzere hareketi eğik olmak zorundadır.

49. Notos'lar Libya'da, bizdeki Boreas'lar gibi, niçin soğuk olur? Önce bu iki rüzgârın çıkış noktası bize ve de onlara (Libyalılara–ç) yakın

olduğu için. Zira, daha önce dediğimiz gibi, rüzgarlar (önce) bir darlık nedeniyle meydana geldiği zaman, hareketin yoğunluğu yüzünden yakında bulunanlara soğuk gelir. Ama bu hareket uzaklaşırsa dağılır. Bu nedenle bizde Boreas'lar da soğuk olur, çünkü biz ve genel olarak kuzeyde bulunanlar onun yakınında yaşarız.

50. Kuru (esen), yani yağmur getirmeyen Notos'lar niçin hummaya neden olur? Çünkü onlar bedende nem <ve> yabancı sıcaklık yaratır. Zira bu rüzgârlar doğallıkla nemli ve sıcaktır, bu ise hummayı teşvik eder, çünkü humma bu iki niteliğin (nem ve sıcak) fazla olmasından meydana gelir. (Bu rüzgârlar) güneşin etkisiyle yağmur olmaksızın eserse bizi bu duruma getirir, ama yağmurla birlikte aynı zamanda eserse, yağmur bizi serinletir.

51. Etesie'ler niçin hep bu mevsimde ve her zaman bu şiddette eser? Ve niçin gün sona erince diner ve gece esmez? Sonuncudan başlarsak, karların güneş tarafından eritilmesi akşam üstü ve, gece boyunca son bulduğu için. Ama onlar genel olarak güneş üstünlük kazanmaya ve kuzeyde bulunan buzları eritmeye başladığı zaman eser. Bu süreç başlayınca "Öncüler" eser, ama (buzlar) zaten erimiştir, böylece Etesie'ler eser.

52. Zephyros rüzgarlar arasından niçin en mülayim olanıdır, ama soğuktur, ve niçin genellikle iki mevsimde, yani ilkbaharda ve sonbaharda ve gündüz değil akşam üstü, en çok da karaya doğru eser? O elbette soğuktur, çünkü

denizden ve açık yüzeylerden eser. (Ancak) o Boreas'tan daha az soğuktur, zira karlardan değil, buharlaşmış sudan çıkarak eser. Ama o kış mevsiminden sonra, güneş giderek üstünlüğü ele geçirmeye başladığı zaman ve sonbaharda, güneş artık üstünlüğünü kaybetmeye başladığı zaman estiği için soğuk olur. Zira bu rüzgârın, karada esen rüzgârda olduğu gibi, belirli bir maddeyi beklemeye gereksinimi yoktur, tersine, o serbestçe çevrede dolaşır, çünkü suyun üzerinden gitmiştir. Aynı nedenden dolayı o bir karardır, zira dağlık bölgelerden çıkarak esmez ve zorla değil, kolay eritilmiş bir maddeden çıkarak eser, sanki bir çukurluktan akarmış gibi. Çünkü kuzey ve güney bölgeleri dağlıktır, batıya doğru dağ da yoktur kara parçası da, orada Atlantik denizi vardır, böylece o (Zephyros) karaya doğru eser. Ve gündüze göre akşam üstü, bölgesinin (kaynağının) yüzünden daha çok eser, zira o zaman güneş bu bölgeye yaklaşır. Ve geceleri ise, güneşin neden olduğu hareket meydana gelmediği için, esmeye son verir.

53. Euros estiği zaman niçin her şey daha büyük görünür? Euros havayı kararttığı için.

54. Rüzgârlar kışın niçin erken saatlerde ve güneşin doğuşundan itibaren, yazın ise akşamları ve gün batarken eser? Çünkü yazın bizde ortaya çıkanlar kışın yeryüzünün karşı yarıküresinde meydana gelir, ancak rüzgârlar bizde kışın erken saatlerde ve gün doğarken eser, çünkü geceleyin nemlenen hava sabahın erken saatlerinde

güneş tarafından çözülür ve harekete geçirilir, ve önce havanın güneşe en yakın kısmı. Ama güneş buna doğmadan önce neden olur. Bu yüzden rüzgârlar güneş doğmadan önce de kuvvetli eser. Şimdi, güneş hem nemi kendine çektiği hem de gün doğmadan önce kışın nemlenmiş havayı yeryüzünün bulunduğumuz kısmında harekete geçirdiği için, o (güneş–ç) güney yarıkürede bulunduğu zaman da nemi kendine çekeceği ve bizde şafak olan şeyin oradakiler için akşam alacakaranlığı olacağı açıktır. Böylece bu durum, bizde güneşin doğmadan önce kendisine çektiği havanın aşağıdakiler (karşı yarıküredekiler–ç) için Zephyros olarak meydana çıkması ve akşamları esmesi sonucunu verecektir. Ancak kışın bizde <sabahları> vuku bulan şey onlarda <akşam üstü>, yazın <onlarda sabahları> vuku bulan şey ise bizde akşam üstü vuku bulur. Zira bizde yaz olduğu zaman orada kıştır, ve bizim akşam alacakaranlığımız onlar için şafaktır. O zaman onlarda gün doğarken esen rüzgârlar, bizde ise yukarıda değinilen nedenlerden dolayı Zephyros rüzgârları vardır. Ancak yazın gündoğumu (rüzgârları) esmez, çünkü güneş doğarken, kısa süren yokluğu nedeniyle, bizde çoktan iyice kurumuş havayla karşılaşır. Zephyros rüzgârları ise kışın akşam üstü esmez, çünkü bu mevsimde, daha önce sıralanan nedenlerden dolayı, aşağıdaki (güneydeki) yarıkürede güneşin nemi kendisine çekebileceği ve bizde Zephyros'a neden olabileceği gündoğumu (rüzgârları) da esmez.

55. Zephyros estiği zaman hava niçin açık olur ve genel kanıya göre öteki rüzgârlar arasından en hoşa gideni niçin odur? Çünkü o soğuk ve sıcak rüzgârlar arasındaki sınırdadır, ama bu iki (rüzgâra) komşu olduğu için, her ikisinin niteliklerine de sahiptir, bu yüzden iyi bir karışımdır. Sıcak ve soğuk rüzgârların ortasında bulunan Apeliotos'un ise onlarla ortak noktası daha azdır. Yani Apeliotos estiği zaman güney rüzgârlarını harekete geçirir –zira değişmesi bu yönde olur–, onları (güney rüzgârlarını–ç) harekete geçirmesine karşın yine de onlarla karışmaz. Zephyros Notos'lar tarafından harekete geçirilir, estiği zaman Boreas'ları harekete geçirir. Rüzgârların dönüşü orada son bulur. Bu yüzden bazı rüzgârların sonunu, bazılarının da başlangıcını içeren Zephyros haklı olarak hoşa gider ve haklı olarak da böyle görülür.

56. Niçin değişik bölgelerde değişik rüzgârlar yağmur getirir, örneğin Attika'da ve (Ege) adalarında Hellespontias, Hellespont'ta ve Kyrene'de ise Boreas, Lesbos çevresinde Notos? Yağmur her zaman bulutların toplandığı yerde meydana gelir. Zira yoğunlaşma, kalabildiği her yerde bir toplanmaya neden olur. Bu yüzden dağlarda da, bulut kitlesinin serbestçe uzaklaşabileceği yerden daha çok yağmur yağar. Çünkü (hava) çepeçevre kapalı kalırsa yoğunlaşır. Ama bunun vuku bulması zorunludur, zira dağ geçitlerinde de çok yağmur yağar. Hellespont'ta Boreas yukarıdan (kuzeyden) pek çok bulut getirir,

Hellespontias adeta malzeme gibi bu bulutları Attika'ya ve adalara taşır; çünkü Boreas tarafından çok fazla bulut sıkıştırılır. Lesbos çevresinde ise denizden birçok bulut getiren Euros ile Notos bunlara karaya sürükler. Bu durum öteki rüzgârlarda da aynı şekilde vuku bulur.

57. Niçin şöyle söylenir: "Kışın karadan gelen bulutlardan değil, denizden gelenlerden, yazın ise karanlık karadan gelen bulutlardan kork"? Çünkü kışın deniz daha sıcaktır, bir bulut görünse bile o doğallıkla kuvvetli bir hareket noktasından çıkarak gelmiştir. Zira aksi takdirde o bölge sıcak olduğu için çözülüp dağılacaktı. Yazın ise deniz de denizden esen rüzgârlar da soğuktur, kara ise sıcaktır, böylece karadan (bir bulut) yaklaşsa bile o büyük bir hareket noktasından çıkarak toplanmış olacaktır. Zira zayıf olsaydı çözülüp dağılacaktı.

58. Yüksekte olduğu halde Arkadya'da rüzgârlar başka yerlerdekilerden niçin daha soğuk değildir, ama rüzgâr durduğu ve hava bulutlandığı zaman orada hava, tıpkı bataklık düzlüklerdeki gibi, niçin soğuk olur? Çünkü Arkadya bu tür bataklık bölgelere benzer. Zira orada birçok derbent bulunduğu için ırmaklar denize akmaz. Rüzgâr çıktığı zaman, bu rüzgâr topraktan yükselen soğuk buharı uzaklaştırır, rüzgârlar ise denizden çıkarak geldikleri için soğuk değildir. Ama rüzgâr durduğu zaman buhar durgun sulardan yükselir ve soğuğa neden olur.

59. Sabahın erken saatlerinde rüzgâr çıkmaya başlayınca bu durum niçin gün boyunca devam eder? Çünkü gün doğarken (rüzgârın aldığı) darbe çok şiddetlidir, ve darbe bu denli şiddetli olunca daha da yayılabilir. Bunun belirtisi, (sabahleyin bulutlarda) çok fazla bir yığılmanın görülmesidir.

60. Boreas niçin gündüz sert eser, gece olunca diner? Çünkü o donmuş yağmur suyundan, bu su güneş tarafından buharlaştırıldığı zaman meydana gelir. Ama geceleyin diner, çünkü o zaman aynı meydana gelme süreci devam etmez bunun tam tersi ortaya çıkar: Zira o gece olunca esmez, gündüz ise esmeye pek ara vermez.

61. Örümcek ağları etrafta uçuştuğu zaman bu durum niçin rüzgâr belirtisidir? (1) Belki, örümcek sakin havada kendi işini yaptığı, ama örümcek ağı alıp götürüldüğü için; çünkü serinleyen hava yere yaklaşarak toplanır, serinleme ise fırtınanın başlangıcıdır. Bu yüzden örümcek ağının hareketi bunun belirtisidir. (2) Ya da, yağmurdan ve fırtınadan sonra, sakin havada işlerini yapan örümcekler hava vasıtasıyla hareket ederler, çünkü fırtına sırasında ortalıkta görünmezler. Yani örümcek soğuğa dayanamayan bir hayvandır. Ve onlar (örümcekler) hava tarafından hareket ettirildiği zaman çok fazla ağ çıkarırlar. Yağmurdan sonra ise genellikle rüzgârlar meydana çıkar.

62. Boreas'lar kışın soğuk bölgelerde niçin bulutlanmaya neden olur, (bu bölgeler) dışında ise niçin gökyüzünün açık olmasını sağlar? Çünkü

onlar hem soğuk hem sıcaktır, ama (çıkış noktalarına) yakın yerlerde soğuktur, böylece orada bulutlar, rüzgâr kendilerini uzaklaştıramadan önce donarlar. Dondukları zaman ağırlıklarından dolayı yerlerinde kalırlar, bu bölgeler dışında ise Boreas'lar soğuk olmalarından çok kuvvetli esmeleri nedeniyle etkili olurlar.

XXVII
KORKU VE CESARET

1. Korkanlar niçin titrer? Soğuma yüzünden. Çünkü o zaman sıcaklık uzaklaşır ve azalır. Bu nedenle pek çoğunda barsaklar çözülüp gevşer.

2. Korkanlardan bazıları niçin dayak yemek üzere olanlar gibi su içme gereksinimi duyar? Oysa onlar soğuduğu için bunun böyle olması gerekmezdi. Ne ki, soğuma ve ısınma aynı yerde meydana gelmez, (soğuma) ısınmanın uzaklaştığı yüzeyde gerçekleşir, (ısınma) ise iç kısımlarda, böylece (iç kısımlar) tamamen sıcak olur. Bunun belirtisi barsakların çözülüp gevşemesidir. Bu durumda belirleyici yer kurursa susuzluk meydana çıkar. Bu ise, soğukta hem üşüyerek titreyen hem de susayanların durumuna benzer. Zira o zaman da aynı yer soğumaz ve ısınmaz.

3. Öfkelenerek heyecanlananlar eğer sıcaklık iç kısımda toplanırsa niçin taşkın, pervasız olur, korkarak ürkenlerde ise niçin bunun tersi söz konusudur? Şöyle ki: Sıcaklık aynı yerde değil, öfkelenenlerde yürek bölgesinde toplanır –bu yüzden pervasız da olurlar, (sıcaklık yukarıya

doğru hareket ettiği için yüzleri kızarır ve nefes nefese kalırlar–, korkanlarda ise kan ve sıcaklık aşağıya kaçar, bu nedenle onlarda barsaklar da çözülüp gevşer. Yürek çarpıntısı da (her ikisinde) aynı değildir, birinde (sıcaklığın) uzaklaşması nedeniyle hızlı, ötekinde (yürek bölgesinde) daha çok sıcaklık toplandığı için sancılı olur. Bu yüzden "o köpürüp taşıyor", "o cesaretleniyor", "onun kafası karışıyor" gibi tanımlamalar ve (öfkeliler hakkında) söylenen bu tür şeyler yanlış değil yerindedir. Acaba susamak, nefesin ve sıcaklığın aynı zamanda yukarıya doğru hareket etmesiyle tükürüğün ve damağın kuruması yüzünden de ileri gelmiyor mu? Susamak da açıkça bedenin ısınmasından meydana gelir. Peki ama susuzluk hissettiğimiz aynı yer her ikisinde, yani hem korkanlarda hem öfkelenenlerde nasıl olur da kurur? Korkunun susamaya neden olduğu, paniğe kapılıp kaçanlarda belli olur, zira onlar başka hiçbir durumda bu kadar susamazlar. Sinirlenerek heyecanlananlar da çok (susar). Bu yüzden ağızlarını suyla çalkalayıp nemlendirirler, tıpkı oyuncu Parmenon gibi. Ya da böyle durumlarda görülen (gerçek) bir susama değil de, kan uzaklaştığı, bu yüzden onların beti benzi attığı için, (sadece içteki) bir kuruluk mudur? Bunun belirtisi de, onların çok su içmeyip sadece boğazlarını ıslatmasıdır. Kaçanlar ise ∗∗ çaba harcayarak. Bu nedenle dayak yemek üzere olanlar da susar, işte gariplik de buradadır. Savaşlarda cesur kişilerden bazıları da (savaşmak için) silah-

lanırken titrer, ama soğukkanlılığını kaybederek korktukları için değil umutlu, iyimser oldukları için. Isınmak için bedenlerine yassı bir Narteks-sapıyla, o da olmazsa elleriyle vurur. Demek ki görünüşe göre, bu durum (onlarda) sıcaklığın keskinliğinden ve hareketinden dolayı rahatsız edici bedensel bir anormallik olmalı.

4. Cesur erkekler genellikle niçin şarap sever? Çünkü cesurlar sıcaktır, sıcaklık ise göğüs bölgesinde bulunur. Bir soğuma sürecinden ileri gelen korku da kendini orada belli eder. [Gerçi] bu yüzden yürek bölgesindeki sıcaklık azalır, ve bazılarında yürek, soğuduğu zaman hızlı çarpar. Akciğerinde fazla kan bulunanlarda, sanki şarabın etkisi altındaymışlar gibi, akciğer sıcak olur, böylece korkutucu bir şey tasarımı onları soğutmaz. Ne ki böyle insanlar zevkle de içer; zira içme isteği bedenin bu kısmının (akciğerin) sıcaklığına dayanır, ancak bu konu başka yerde ele alınmıştı, ve istek (susuzluğun) sona ermesine bakar. Şarap gerçi doğal olarak sıcaktır, ama susuzluğu sudan daha iyi dindirir, hele bu tür insanlarda. Hangi nedenden dolayı olduğu başka yerde söylenmişti. Bu yüzden hem akciğer iltihabına yakalananlar hem de cinnet getirenler şarap içmek isterler; birinde beden sıcaklığının artmasından, ötekinde sakatlıktan dolayı akciğer sıcak olur. Genel olarak çeşitlerine göre aynı insanlar susadığı ve cesur olduğu, susayanlar ise şarap içme isteği duyduğu, böyle insanlar da içmeyi sevdiği için, bu iki özellik zorunlu olarak geniş ölçüde

birbirine bağlıdır. Bu yüzden sarhoşlar da ayıklardan daha cesur olur.

5. Devletler, erdemlerin en iyisi olmamasına karşın cesarete öteki erdemlerden niçin daha çok saygı gösterir? Çünkü onlar (devletler) hiç durmadan ya savaş açar ya da kendilerine savaş açılır, bu (cesaret) ise her iki durumda da en yararlı (erdemdir), ancak onlar genellikle en iyiye değil, kendileri için en iyiye saygı duyar.

6. Korkanlar niçin titrer, özellikle de sesleri, elleri ve alt dudakları? Çünkü bu duygu (korku) sıcaklığın bedenin üst kısımlarından uzaklaşmasıdır. Bu nedenle onların beti benzi uçar. (Sıcaklık) göğüs kısmından (uzaklaştığı) için ses titrer, çünkü o zaman (sesin) harekete geçirildiği (bu kısım) soğur. Aynı şekilde eller de: Zira onlar göğüs kısmına bağlıdır. Ne var ki, üst değil alt dudak (titrer), (çünkü bu) doğal olarak meylettiği aşağıya bağlıdır. Alt (dudakta) yukarıya (meyletmek) doğal değildir, ancak o sıcaklık tarafından yukarıya doğru sakin bir durumda tutulur. Bu (yani sıcaklık) uzaklaştığı zaman alt dudak soğumadan dolayı titrer. Öfkeyle heyecanlananlarda da aynı nedenden dolayı dudaklar aşağıya sarkar. Bu durum çocuklarda belli olur. Zira o zaman sıcaklık yürek bölgesine giderek toplanır.

7. Korkanlar niçin titrer, özellikle de sesleri, elleri ve alt dudakları? Çünkü sıcaklık sesin (oluştuğu) yerden uzaklaşır. Dudakları ve elleri de(titrer), çünkü buralar en kolay hareket eden ve en az kan içeren kısımlardır. Safra da çıkarırlar ve

cinsel organları büzüşür. Yukarıya çıkan sıcaklık bir erimeye neden olduğu için (safra) çıkarırlar, (cinsel organları) ise yukarıya doğru büzüşür, çünkü korkunun (nesnesi) dışarıdan gelir. (Sıcaklığın) kaçışı o zaman karşıt yönde gerçekleşir.

8. Korkanlar niçin hem susuzluk çeker hem de üşür? Ancak bunlar birbirine karşıt duyumsamalardır. Onlar soğudukları için üşür, ısındıkları için de susar, bunun nedeni korku sırasında sıcaklığın ve nemin bedenin üst kısımlarından uzaklaşmasıdır. Bu durum ten renginde ve barsaklarda belli olur: Zira insanın yüzü solar ve barsaklar kimi zaman çözülüp gevşer. Sıcaklık (bedenin) üst (kısımlarından) uzaklaştığı için üşürler, ama nem de uzaklaştığı için susarlar.

9. Korku da acı gibi bir çeşit ıstırap olduğu halde acı çekenler niçin yüksek sesle bağırır, korkanlar ise ses çıkarmaz? Ağrısı, acısı olanlar nefeslerini tutar. Bu yüzden nefes bir defada dışarıya çıktığı zaman bir feryatla birlikte gelir. Korkanlarda ise beden soğumuştur ve (konuşmak için gerekli) nefes darbesini meydana getiren sıcaklık aşağıya çekilmiştir. Sıcaklık, en fazla toplandığı yerde (bundan böyle) osuruk da meydana getirir. Bu yüzden korkanlar aşağıdan da ses çıkarır. Ses ise belirli bir tarzda yukarıda meydana gelen ve belirli (kanallar vasıtasıyla) giden havanın hareketidir. Bunun nedeni, acı çekerek nefeslerini tutanların, hepimizin, başımıza bir şey geldiği zaman doğanın bize bahşettiği araçları hemen hiç düşünmeden, öteki canlı varlıkların yap-

tığı gibi kullanmamızdır. Zira biri kendisini boynuzlarıyla, öteki dişleriyle ve başkaları da pençeleriyle savunur. Bütün acıların ya da çoğunun çaresi sıcaklıktır. Bunu (sıcaklığı-ç) ise nefesini tutan kişi yaratır. Zira o (nefesini tutarak) sıcaklığı iç kısımda toplayıp ağrıyan yeri ısıtır ve kaynatır.

10. Korkanlarda barsaklar niçin çözülüp gevşer ve onlar niçin idrar yapmak ister? İçimizdeki sıcaklık bir canlı varlık gibidir. Bu sıcaklık, korktuğu şey ne olursa olsun, bu yüzden kaçar. Asabi heyecana ve bu tür şeylere dayanan korkunun bütün biçimleri dışarıdan, hem de yukarıdan aşağıya doğru bir yönden ve yüzeyden iç kısma doğru ortaya çıktığı için, mide ve idrar torbası bölgeleri ısınır ve bu yüzden gevşer, bu (organların işlevlerini) kolayca (yerine getirmesine) neden olur. Zira Anasonlu-ilaçlar, Absinthli-ilaçlar ve idrar sökücü başka ilaçlar da kullanıldığı zaman sıcaklık meydana getirirler. Aynı şekilde mide ilaçları da aşağı kısımdaki (organlarla) ilgili olarak sıcaklık yaratır. Ve alınan bazı ilaçlar sadece çözücü bir etkide bulunur, bazıları ise daha çok erimeye neden olur, örneğin idrarla ilgili olarak sarmısak gibi. Bu (ilaçlarınkine) benzer bir etkiyi, yüzeyden gelerek bu kısımlara nüfuz eden sıcaklık da gösterir.

11. Korkanların cinsel organları niçin büzüşür? Aslında bunun tersi beklenirdi: Korkanlarda sıcaklık bu kısımda toplandığı zaman cinsel organların gevşemesi gerekirdi. Ancak korkanlar

tıpkı üşüyenler gibidir. Yani bunlarda sıcaklık yüzeyden uzaklaşırsa cinsel organları büzüşür. Bu yüzden çok korkanların midesi de guruldar. Görünüşe göre üşüyenlerin yüzeyi, yani derisi, sıcaklık onlardan uzaklaştığı için büzüşür; bu nedenle onlar tir tir titrer. Ancak cinsel organlarda da testis torbası yukarıya doğru çekilir ve testis torbası büzüştüğü zaman testisler de birlikte yukarıya kaldırılır. Ama bu durum daha çok Afrodit-fenomenlerinde görülür, zira korku bir ayrılmaya neden olur, sinirli ve çok korkmuş kişilerde bu yüzden bir sperm boşalması vuku bulur.

XXVIII
AĞIRBAŞLILIK VE ÖLÇÜSÜZLÜK, SERİNKANLILIK VE KENDİNE HÂKİM OLAMAMAK

1. Ölçüsüz bir yaşam sürmeye alışmış olan ve sonra ölçülü bir yaşam tarzına dönen bazı insanlar niçin hasta olur? Örneğin despot Dionysios böyle biriydi, kuşatma sırasında kısa bir süre için içmeye ara vermişti, ve hemen vereme yakalanmıştı, ta ki yaşam tarzını değiştirene ve tekrar içmeye başlayana kadar. Ne ki, alışkanlık herkeste önemli bir sorundur. Bu alışkanlık kısa sürede (ikinci) bir doğa haline gelir. Nasıl ki bir balık uzun süre suyun dışında ya da bir insan yine uzun süre suyun, içinde kaldığı zaman bu durum onlar için pek de sağlıklı olmazsa, aynı şekilde bir insan alışkanlıklarını değiştirdiği zaman, bu onun için zor bir değişme olur, ve tekrar alışılmış düzene geri gelmek, sanki doğal duruma döner gibi, bir kurtuluş anlamına gelir. Ayrıca insanlar, daha önce belirli besinleri bol miktarda almaya alışmışlarsa, eriyip giderler, zira daha sonra alıştıkları (besinleri) almazlarsa, sanki hiç (beslenmiyorlarmış) gibi aynı duruma düşerler. Ancak bol besinlerle karışmış fazlalık maddeler de böylece kaybolmaz, tersine, yalıtlanmış olarak yüzeye,

hem de gözlere ya da akciğere ulaşır. Ama tekrar besin alınırsa bunlar fazlalık maddelere karışır, sulanarak zararsız hale gelir. Ne var ki, ölçüsüz yaşayanlarda alıştıkları yaşam biçimini terk ettikten sonra belirli bir dereceye kadar daha çok fazlalık madde ortaya çıkar, çünkü onlarda daha önceki yaşam biçiminden kalma henüz çok yalıtlanmamış madde mevcuttur. Bu madde doğal sıcaklık tarafından çok miktarda kar gibi eritilirse, o zaman kuvvetli akıntılar ortaya çıkar.

2. Biz insanları niçin sadece iki duyu, yani dokunma ve tat duyuları bakımından kendine hâkim olamayan diye tanımlarız? Bizde ve öteki canlı varlıklarda bu duyulardan doğan hazlar yüzünden. Bu hazlar (bütün canlı varlıklarda) ortak olduğu için en az saygı gören onlardır; bu yüzden en çok ya da sadece onlar ayıp sayılır. Böylece biz bu hazlara yenilen bir insanı kınarız ve onu kendine hâkim olamayan ve ölçüsüz diye tanımlarız, çünkü o en bayağı hazlara boyun eğmiştir.

3. (İnsanlar) niçin sadece istekleri bakımından kendine hâkim olamayan diye tanımlanır, üstelik öfkede de kendine hâkim olamamak söz konusu olduğu halde? Çünkü herhangi bir şekilde akla karşı davranan bir kimse kendine hâkim olamayan biridir, ve kendine hâkim olamamak akla karşı bir yaşam sürmektir, istekler ise, genel ifadesiyle akla karşıdır, öfkenin dışavurumu akılla olur, kuşkusuz akıl emrediyor anlamında değil, tersine, aklın onu ayıp bir davranış ya da bunun nedeni diye tanımlaması anlamında.

4. Biz kendine hâkim olmaya ve ağırbaşlılığa en çok niçin gençlerde ve zengin (insanlarda), doğruluğa ise yoksullarda değer veririz? Çünkü bir kimse en çok gereksinim duyduğu şeyden uzak kalırsa hayranlık uyandırır. Yoksulun refaha, gençlerin ve zenginlerin ise haza gereksinimi vardır.

5. İnsan susuzluğa niçin açlıktan daha az katlanır? (1) Belki (susuzluk) ıstıraplı olduğu için. (Susuzluğun) ıstıraplı olmasının belirtisi, açken yemek yemekten çok susayınca su içmenin daha hoş olmasıdır. Hoş olan şeyin karşıtı ise ıstıraplı olandır. (2) Ya da, yaşamamızı sağlayan sıcaklık, kuraklıktan çok neme gereksindiği için. (3) Ya da, susuzluk iki şeye, içeceğe ve besine, açlık ise sadece bir tek şeye, yani besine duyulan istektir.

6. Susayınca acıktığımız zamankine göre kendimize niçin daha az hâkim olabiliriz? Çünkü birincisi bizim için daha ıstırap vericidir. Istırabın belirtisi de, (içerken) alınan hazzın çok daha fazla olmasıdır. Ayrıca susayan kişi iki şeye, besine ve serinlemeye –zira içecek her ikisini de içerir–, aç kişi ise bu ikisinden sadece birine gereksinim duyar.

7. Dokunma ya da tat alma sırasında alınan haz bakımından ölçüyü kaçıran insanlar niçin kendine hâkim olamayan diye tanımlanır? Çünkü cinsel ilişki sırasında ve yemek yerken (böyle davrananlara ölçüsüz insan gözüyle bakılır). Yemeklerden alınan tatların bazıları dilde, bazıları damakta haz vericidir, bu yüzden örneğin Phi-

loxenos bir leyleğinki gibi uzun bir boynunun olmasını istiyordu. Görme ve işitme sırasındaki hazlara ise ("kendine hâkim olamayan" kavramı) uygulanmaz. Çünkü bu duyulardan doğan hazlar bizde ve öteki canlı varlıklarda müşterektir. Bunlar müşterek olduğu için saygı görmez ve en çok ya da sadece onlar ayıp sayılır, böylece biz bu hazlara yenilen insanı kınarız ve onu kendine hâkim olamayan ve ölçüsüz diye tanımlarız, çünkü o en bayağı hazlara boyun eğmiştir. Beş duyu mevcut olduğu halde, öteki canlı varlıklar sadece daha önce adı geçen iki hazzı hisseder, öteki duyular bakımından ya genel olarak hiçbir haz duymaz ya da bu, sadece ikincil olarak ortaya çıkar. Zira arslan gördüğü ve koku aldığı zaman gerçi sevinir, çünkü bu onun için bir haz nedenidir ve doyduğu zaman bu tür şeyler onun için artık haz verici değildir, tıpkı bizim için de tuzlanmış etin kokusunun, yeterince yiyeceğimiz olduğu zaman, haz verici olmaması gibi. Ama biz buna (tuzlanmış ete–ç) gereksinirsek (koku) haz verici olur. Bir gülün kokusu ise her zaman haz vericidir.

8. Tanıdık kişilerin yanında insan gülmesini niçin pek tutamaz? Çünkü herhangi bir şey fazlasıyla abartıldığı zaman, bu, (gülmeyi) kolayca hareket geçirir, teveccüh, lütuf ise abartıya meydan okur, böylece bu, gülmeyi harekete geçirir.

XXIX
DOĞRULUK VE HAKSIZLIK

1. Eğer onur büyük bir manevi değerse, bir kimse başkasının manevi değerine büyük bir zarar verdiği zaman, haksızlık daha büyük olduğu halde, niçin genel olarak para işlerindeki haksızlık çok daha büyük bir haksızlık sayılır ve para işlerinde doğru olmayan kişiler büyük ölçüde (doğru olmayan insanlar) olarak görülür? Çünkü (insanlar) parayı onura yeğ tutar ve onur çok az kişi için, o (para) ise herkes için müşterek bir şeydir, ve onur, kendisinden çıkar için yararlanılmasına çok ender izin verir.

2. Emanet edilen parayı zimmete geçirmek ödünç almaktan niçin daha kötüdür? (1) Çünkü bir dosta haksızlık yapmak ayıptır, utanılacak bir davranıştır. Emanet edilen parayı zimmetine geçiren, bir kimse dostuna haksızlık eder, zira kimse güvenmediği zaman bir şeyi emanet etmez. Ama borcun olduğu yerde dost yoktur. Çünkü bir kimse eğer bir dostsa ödünç değil, karşılıksız verir. (2a) Ya da, haksızlık büyük olduğu için. Zira (o kişi neden olduğu) kayıp dışında üstelik dostunun güvenini de boşa çıkarır, ki bu güven,

başka hiçbir şey değilse bile, onu haksızlık yapmaktan alıkoyacaktı, (b) Ayrıca: Misilleme yapmak yanlıştır. Bu durumda bir kimse dost saydığı birine (para) vermiştir, bu biri ise parayı ondan bir düşman gibi çalmıştır, faizle ödünç veren kişi (parayı) dost olarak vermemiştir, (c) Ayrıca para birinci durumda saklanması ve (sonra) iade edilmesi, öteki durumda ise kazanç nedeniyle verilir. Ancak biz kazanç peşindeysek kaybetmeyi pek istemeyiz, tıpkı yemlerini kaybeden balıkçılar gibi, zira tehlike hesaba dahil edilmiştir, (d) Ayrıca: Para emanet edenler genellikle bu bakımdan aldatılmış ve başarısız insanlardır, faizi ise hali vakti yerinde olanlar verir. Ancak başarılı birinden çok başarısız birine haksızlık yapmak daha kötüdür.

3. Bazı mahkemeler (veraset davalarında) vasiyetten çok niçin doğal kalıtımsal mirasa göre karar verir? Çünkü doğal kalıtımsal mirasta aldatma olanağı yoktur, tersine, o gerçek (akraba) ilişkilerini kanıtlar, vasiyetlerin ise çoğu zaman sahte oldukları anlaşılmıştır.

4. Yoksullukla anlayışsız insanlardan çok niçin anlayışlılarda karşılaşılır? (1) Çünkü yoksulluktan herkes nefret eder ve onu kendisinden uzaklaştırmaya çalışır ve sonuçta o (yoksulluk–ç) namuslu insanlarda daha iyi muhafaza edileceğine ve orada kalabileceğine de inanarak onlara sığınır, öte yandan kötü insanlara gitseydi, bu insanların malı mülkü aynı durumda kalmayacak, tersine, onlar hırsızlık ve haydutluk yapacaktı, o zaman da o (yoksulluk) artık onların yanında ol-

mayacaktı. (2) Ya da, o (yoksulluk–ç) namuslu insanların kendisine çok iyi davranacaklarına ve onlar tarafından hor görülmeyeceğine inanır. Tıpkı paramızı namuslu insanlara emanet etmemiz gibi, o (yoksulluk–ç) da kendi çıkarını düşünerek aynı şekilde onların yanına yerleşir. (3) Ya da, o dişil ve çaresiz olduğu için namuslu insanların yardımına gereksinim duyar. (4) Ya da, kendisi kötü bir şey olduğu için bu yüzden daha da kötü bir şeye gitmek istemez. Zira kötüyü seçmiş olsaydı çaresini bulmak, tamamen olanaksız olurdu.

5. Öteki alanlarda olduğu gibi söz alanında niçin aynı tarzda büyük haksızlıklarla (karşılaşılmaz), örneğin çok az şey dile getiren birinin hemen en büyük gizi açığa vurmayacağı, ama birine ihanet edenin bütün kente (ihanet edeceği), bir Obole çalanın bir Talent de çalacağı gibi? Çünkü bazı (suçların sonuçları), aslında daha büyük haksızlıklardan meydana çıktığı halde, etkisizlikleri yüzünden önemsiz olur.

6. Emanet edilen az miktarda parayı faiz diye zimmete geçirmek niçin ayıptır, utanılacak bir davranıştır? (1) Çünkü emanet edilen parayı zimmetine geçiren kişi, kendisini namuslu sayan insanı aldatır. (2) Ya da, birinciyi (zimmete geçirmeyi-ç) yapan ötekini de (aldatma–ç) yapacaktır.

7. Öteki canlı varlıklara göre eğitimde en çok payı olan insan haksız davranışlara niçin fazlasıyla ehil bir varlıktır? Çünkü o düşünüp taşınma gücüne en çok sahip olan varlıktır. Bu yüzden hazların ve rahatlığın değerini çok iyi

takdir eder. Ama bunları, haksız davranmadan elde etmek mümkün değildir.

8. Zenginlik genellikle namuslu insanlardan çok niçin anlayışsız, yeteneksiz insanlarda görülür? Çünkü o (zenginlik–ç) kördür ve bu yüzden insanların zihniyeti hakkında hüküm veremez ve en iyiyi seçemez.

9. Yaşayanların yerine ölüleri savunmak niçin adil, doğru sayılır? Çünkü yaşayanlar kendi kendilerine yardımcı olabilir, ölüler ise artık olamaz.

10. İnsan sağlıklı bir kimseyle birlikte olduğu zaman niçin daha sağlıklı olmaz ve güçlü, güzel (insanlarla bir aradayken) onların durumunu herhangi bir şekilde almaz, öte yandan bu durum doğru, basiretli ve iyi insanlarla (beraber olduğu zaman niçin söz konusu olur)? Çünkü sayılan birinci (özelliklere) öykünmek mümkün değildir, ötekilere ise ruh vasıtasıyla öykünülebilir, iyi (olmak) ruha, sağlıklı (olmak) ise bedene aittir. Doğru bir şekilde sevinmeye ve acı çekmeye alışmak mümkündür. Ama sağlıklı biriyle bir arada olan kişi (sağlıklı olmaya alışmaz); zira sağlıklı (olmak) belirli bir şeye sevinmekten ya da sevinmemekten ileri gelmez; çünkü bunların hiçbiri sağlığa neden olmaz.

11. Bir kadını öldürmek bir erkeği öldürmekten niçin daha kötüdür? Erkek cinsi doğal olarak dişi cinsten daha iyidir. (1) Çünkü o (dişi cins) daha zayıftır, bu nedenle kendisini savunamaz. (2) Ya da, o gücünü daha zayıf birine karşı kullanacak bir erkek olmadığı için.

12. Mahkemede davalıya niçin sağ tarafta yer verilir? (1) Böylece bir denge, uyum sağlamak istendiği için. Öteki şekilde davacı kazançlı olacağı için davalıya bu yer verilir, (b) Ayrıca davalılar genellikle göz altında tutulur. Davalı yargıcın sağ tarafında yer aldığı zaman gözcü de sağ tarafta bulunur.

13. Mahkemede davalı ve davacı için verilen oylar eşit çıktığı zaman davalı niçin davayı kazanır? (1a) Çünkü davalı, kendisini neye karşı savunması gerektiğini ve kendisine yararlı olabilecek bir şey beklendiği zaman davaya esas alınan maddeleri çürütecek tanıkları göstermek zorunda olduğunu sadece duruşma sırasında duymuştur, ancak insanın, ister tanıklarla ister kanıtlarla ilgili olsun, kendisini hangi konuda hazırlaması gerektiğini önceden sezmek kolay değildir. Buna karşılık davacı istediği gibi davranabilir, ve (dava edeceği kişiyi) mahkemeye çağırmadan önce davayla ilgili işlerini takip edebilir ve hatta onu çağırdıktan sonra bile dava açmak için inanılır her gerekçeyi istediği gibi uydurabilir. Ama yasa koyucu davalının bütün bu noktalarda haksızlığa uğradığını gördüğü için, yargıçların oylarının eşit çıktığı durumlarda onun çıkarını kollamıştır. (b) Üstelik şu da göz önünde bulundurulabilir: İnsan korktuğu zaman söylemesi ya da yapması gereken birçok şeyi unutur. Davalılar ise her zaman oldukça büyük tehlikelerle karşı karşıyadır. Bu yüzden onların, (savunmalarının) önemli kısımlarını unuttukları, ama haklı olanlarla yine de eşit duruma gel-

dikleri zaman, eğer bunları unutmamış olsaydılar davayı kazanabilecekleri açıkça ortadadır. (c) Ayrıca hepimiz bir suçsuzu, örneğin kölecilik ya da cinayetle suçlandığı zaman, onu suçlu diye mahkûm etmektense, bir suçluyu suçsuz diye kabul ederek aklamayı tercih ederiz. Zira biz onu, (davacının) suçladığı tek tek bütün maddelerden, doğru bile olsalar, mahkûm etmektense aklamayı tercih edecektik. Yani herhangi kuşkulu bir durum varsa, (söz konusu olan) suçların en hafifi seçilmelidir. Çünkü kölenin serbest olduğuna karar vermek kötüdür, ama özgür bir kişiyi köleliğe mahkûm etmek çok daha kötüdür. (d) Ama ayrıca: Bir kimse bir şeyin kendisine verilmesini isteyerek dava açarsa, ama öteki de tartışmalı şey üzerinde hak sahibi olduğunu iddia ederse, o zaman kanımızca bu şey hemen davacıya verilmemeli, tersine, mahkemenin kararına kadar sahibi bu şeyi kullanmalıdır. (Kişi) sayısı arttığı zaman da aynı yönteme başvurulur: Bir kimsenin suçlu olduğunu iddia edenlerin sayısı bununla hemfikir olmayanların sayısına eşit olduğu zaman –başlangıçta örnek verilen durumda olduğu gibi biri bir şikâyette bulunduğu, ama öteki (olayı) inkâr ettiği zaman– yasa koyucunun tartışmalı şeyi davacıya teslim edeceğini sanmıyoruz, tersine, davacının belirli bir çoğunluğu kendi tarafına çekmesine kadar davalının bu şey üzerinde tasarruf yetkisinin olması gerekir. Yargıçlarda da durum aynı şekildedir: Çoğunluk onun (davacının) tarafında olmayıp, oylar eşit çıktığı zaman yasa koyucu (dava-

lının) kendi yolunda yürümesine izin verir. (e) Ama ayrıca çok büyük suçlarda cezalar da ağır olur. Bu yüzden, mahkeme bir kimseyi haksız yere mahkûm ettiği ve daha sonra fikrini değiştirdiği zaman, hatayı düzeltmek için bir fırsatın çıkması artık mümkün olmaz. Ancak mahkeme bir kimseyi hak etmediği halde aklarsa, bu kişi ileride hiçbir suç işlememeye dikkat ederek <yaşadığı> zaman, yargıçlar nasıl olur da böyle bir insanı idama mahkûm etmeyerek büyük bir hataya düşmüş olabilir? Ama sonra o herhangi bir suç işlerse, o zaman onun her iki (suç) için cezalandırılması talep edilebilir. (2f) Ya da, çünkü bir kimse <haksız yere> dava açarsa, bu kişinin, dava haksızlığa neden olacak gibi görünmediği konusunda haksız olması çok daha büyük bir adaletsizlik yaratır. Zira haksızlık yapmak, sadece bir amaca değil, öfkeye, korkuya, isteğe ve birçok başka nedene dayanabilir, öte yandan haksız yere dava etmek genel olarak bir amaca dayanır. Bu yüzden oylar eşit çıktığı zaman bu durum, hem davacının haksız yere dava açtığı, hem de davalının suçlu olduğu, sonra haksız yere dava açan kişi hakkında kötü hüküm verilmiş olduğu anlamına gelir, ve yasa koyucu da davalının davayı kazandığına hükmeder. Ayrıca bize hizmet edenlere karşı da şöyle davranırız: Eğer onların herhangi bir suç işlediğinden kuşkulanırsak ve bundan emin olmazsak, ama yine de bu suçu işlediklerini tahmin edersek, onları hemen cezalandırma yoluna gitmeyiz. Ve araştırmalarımız bizi bir sonuca götürmezse onları

suçlamayı bir yana bırakırız. (g) Ayrıca bilerek haksızlık yapan biri bilmeden (yapan) birine göre daha büyük bir haksızlık yapmış olur. Kim daima iftira ederse bilerek haksızlık yapar, herhangi başka bir haksızlıkta bulunan kişi bunu kısmen mecburiyetten, kısmen bilgisizlikten ya da herhangi başka bir nedenden dolayı yapar. Oylar eşit çıktığı zaman, oyların yarısı davacının bilerek haksızlık yaptığı hükmüne varır, geriye kalan (oylar) ise davalının da haksızlıkta bulunduğuna, ama bunu bilerek yapmadığına hükmeder. Davacının davalıdan daha büyük bir haksızlık yaptığına karar verildiği için, yasa koyucu daha az haksızlık edenin lehine karar vererek çok doğru davranmıştır. (h) Ama ayrıca, haksızlıkta bulunduğu kişinin bunu fark edemeyeceğini hesaba katmayan ve buna rağmen bu haksızlığı yapan biri, ötekinin haksızlığı fark edemeyeceğini hesaba katan birinden her zaman daha insafsızdır. Zira bir kimseye karşı haksız yere dava açan biri, o kişinin, uğradığı iftirayı fark etmeyeceğini hesaba katmaz. Haksızlık yapan başkaları ise, haksızlıkta bulundukları kişinin bunu fark etmeyeceğini genellikle hesaba katar ve haksızlık yapmaya bu anlamda teşebbüs eder. Böylece davacı (bu nedenden) dolayı da davalıya göre daha haksız görülmelidir.

14. Bir kimse, bir hamamdan ya da güreş okulundan, pazardan ya da bu tür (=kamuya açık) yerlerden bir şey çaldığı zaman niçin idama mahkûm edilir, öte yandan bir evden (bir şeyler) çaldığı zaman niçin çaldığı şeyin iki mis-

lini ödemek zorunda kalır? (1) Çünkü evlerde insanın (mülkünü) koruması herhangi bir şekilde mümkündür. Zira duvarlar kalındır ve bir anahtar vardır, evdeki bütün hizmetçilerin görevi ev eşyasının güvende olmasına dikkat etmektir. Hamamda ve hamam gibi kamuya açık yerlerde ise isteyen herkes için bir suç işlemek kolaydır. Zira orada giysilerini çıkarıp askıya asanların, eşyasını göz önünde bulundurmak için kendi gözlerinden başka güvenli bir şey yoktur. Bu yüzden bir kimse bir an için başka tarafa bakarsa (eşyası) çoktan hırsızın eline geçmiştir. Bu nedenle yasa koyucu, oradaki bekçilerin yeterli olmadığını düşünerek başkasının malını herhangi bir şekilde gasp edenlerin yaşamına son verilmesi gibi büyük bir tehdit içeren yasayla onlara destek vermiştir. (b) Ayrıca evde ev sahibinin, kimi içeriye almak istediği, ve kime güvenmediği, bu yüzden içeriye girmesine (izin vermediği) kendisine kalmıştır. Ama hamamda giysilerini çıkarıp askıya asan bir kimsenin, ne başka birinin hamama girmesine ne de o kişinin çıkardığı giysilerini kendi giysilerinin yanına asmasına engel olma olanağı vardır, tersine, elinde olmaksızın hırsızın giysileri ile soyulacak kişinin giysileri karmakarışık bir şekilde aynı yerde bulunur. Bu yüzden yasa koyucu, kendi isteğiyle hırsızı içeriye alan ve (böylece) bir hata işlemiş olan kişiye ağır cezalarla yardımcı olmamıştır, ama hamama topluca girmek ve genel kargaşaya katılmak zorunda bırakılanları, hırsız için açıkça ağır cezalar koyarak kollamış-

tır. (c) Ama ayrıca, rasgele herkese açık yerlerde hırsızlık yapanların ahlaksal yönden kötü oldukları anlaşılmaktadır, hayatta kaldıkları zaman, serbest bırakılmaları için artık namuslu insan izlenimi yaratmak da istemezler, çünkü kendilerini tanıyanları namuslu insanmış gibi aldatmaya çalışmaları boşunadır. Kötü ahlaklı olduğu bir kez anlaşılanlar öyle kalırlar. Ancak bir defalık (kötü ahlaklı diye) tanınanlar zararı herhangi bir şekilde karşılayarak kendilerini öteki insanlara bu şekilde tanıtmaması için zarar gören kişiyi ikna etmeye çalışırlar. Bu yüzden onlar her zaman kötü ahlaklı diye görülmemelidir, bu nedenle yasa koyucu onlar için hafif cezalar öngörmüştür. (d) Ancak bundan başka, devleti en çok utandıran suçlar, halkın bir araya geldiği toplantılarda işlenen suçlardır, tıpkı tersi durumda devlete en çok saygınlık kazandıranın kamusal düzen olması gibi. Zira yurttaşlar en çok bu tür (kamuya açık yerlerde) tanınır ve tanışırlar. Böyle bir hırsızlığın sonucunda yalnız soyulan kişi zarara uğramakla kalmaz, üstelik devlete de leke sürülür. Bu nedenle, böyle bir hırsız evden bir şeyler çalan kişiden daha ağır cezaya çarptırılır. (e) Ayrıca, bir kimse cezasını evinde çektiği zaman, talihsizliğine kolayca katlanabileceği bir yerdedir, çünkü o ne başkalarından bir zarar görür ne de alaya maruz kalır, zira evindedir. Ama (hamamda) soyularak çıplak kalanlar için evlerine dönmek zordur, ve bunlar genellikle başkaları tarafından alaya alınır, ki bu durum soyulmaktan çok daha tatsızdır.

Bu yüzden yasa koyucu da ağır cezalar koymuştur. (f) Ayrıca, buna benzeyen birçok yasal hüküm vardır, örneğin bir kimse bir devlet memuruna iftira attığı zaman cezası ağırdır, resmi görevi olmayan bir kişiye iftira ederse hiçbir ceza almaz, hem de haklı olarak: Yani iftira edenin birinci durumda yalnız memura karşı suç işlediğine değil, üstelik devlete de hakaret ettiğine inanılır. Aynı şekilde limanda hırsızlık yapan biri sadece ilgili kişiye zarar vermekle kalmaz, üstelik devleti de aşağılar. Herhangi bir şekilde bir araya geldiğimiz başka (yerlerde) de durum böyledir.

15. Mahkemede her iki tarafın oyları eşit çıktığı zaman davayı niçin davalı kişi kazanır? Çünkü davalı bu durumda davacı tarafından asla yenilgiye uğratılmamıştır, tersine, oyların eşit çıkması durumunda kazananın davalı olması belirlenmiştir.

16. Hırsızlık niçin idamla cezalandırılır, öte yandan çok daha büyük bir haksızlık olan hakarette niçin önce insanın (bedensel ceza) çekme ya da para ödeme zorunda bırakıldığı bir değerlendirme-duruşması yapılır? (1) Çünkü hakaret genel insani bir zayıflıktır, ve buna herkes az çok iştirak eder, çalmak ise insani gereksinimler arasında değildir. (2) Ve kim çalmaya teşebbüs ederse, o hakarette bulunmaya da azmedecektir, (ama bunun tersi söz konusu değildir).

XXX
ZEKA, ANLAK VE BİLGELİK

1. İster felsefe ya da politikada, ister şiir ya da sanatta olsun olağanüstü kişiler niçin melankoliktir? Hem de bazılarında bu öylesine şiddetlidir ki, kara safradan ileri gelen hastalık belirtileri dahi gösterir; örneğin kahramanlar arasından Herakles'in başından geçenlerde anlatıldığı gibi. Çünkü Herakles de öyle bir yaratılışa sahip olmalıydı ki, bu yüzden yaşlılar Herakles'i göz önüne alarak epilepsiyi "kutsal hastalık" diye tanımlamıştır. Herakles'in, hem çocukları karşısında kapıldığı çılgınlık nöbetleri, hem de Öta' dan uzaklaşmadan önce yaralarının açılması bunun kanıtıdır; çünkü bu, birçoğunda olduğu gibi, kara safradan ileri gelmektedir. Spartalı Lysander'in ölmeden önce aldığı yaralarda da söz konusu aynı şeydir, ayrıca aklını tamamen yitiren Aias ile yalnızlığa sığınan Bellerophontes için de durum aynıdır. Bu yüzden Homeros şu dizeleri yazar:

"Ama bir gün tanrılar nefret etti ondan,
Aleion ovasında kaldı tek başına,
İnsanlardan kaçarak yedi kendi kendini."

Görünüşe göre öteki kahramanların durumu da bunlardan pek farklı değildir. Sonraki dönemlerde ise Empedokles, Platon, Sokrates ile ünlü birçok kişinin, ayrıca ozanlardan büyük bir bölümünün adlarını sayabiliriz. Çünkü bu kişilerin birçoğunda bedendeki bu tür bir karışımdan ileri gelen hastalıklar görülmekte, ötekilerin yaratılışları ise bu tür hastalıklara yakalanma eğilimi göstermektedir. Sonuç olarak, aşağı yukarı hepsinin yaratılışları gereği aynı durumda olduğunu söyleyebiliriz, şimdi, bir örnek vererek bunun nedenini anlamaya çalışalım. Çok miktarda içilen şarabın insanı, melankoliklere isnat ettiğimiz duruma getirdiği açıktır. Şarap insanda değişik haleti ruhiyeler yaratır; örneğin insanı öfkeli, iyiliksever, yufka yürekli ya da gözüpek yapar; ama bal, süt, su ya da başka içecekler için aynı şey söylenemez. Öte yandan şarabın insanı birbirinden çok farklı hallere düşürme olgusunu, içen kişinin gitgide nasıl değiştiğini gözlediğimiz zaman da anlayabiliriz. Çünkü şarap, henüz ayık durumdaki uyuşuk (yani lakayt) ve suskun kişileri etkilediği zaman, eğer bir parça fazla içmişlerse, hemen konuşkan, ama bir parça daha fazla (içmişlerse) geveze ve saldırgan, daha da fazla kaçırmışlarsa fiili tecavüze eğilimli, eğer ölçüyü, (aşmışlarsa) bu kez de küstah ve sonuçta azgın hale getirir. Ne ki, çok fazla (şarap) insanı güçten düşürür ve ahmaklaştırır –tıpkı çocukluklarından bu yana saralı olanlarda görüldüğü gibi– ya da melankoliklere çok yakın bir duruma sokar. Be-

lirli miktarda şarap içen kişilerin haleti ruhiyesi nasıl değişiyorsa, bazılarının haleti ruhiyesi (doğuştan) böyledir. Zira kimi sadece sarhoşluk anında konuşkan, bir başkası telaşlı, yine bir başkası, Homeros'un, *"ve şöyle dedi, şaraptan başım dönmüş yüzüyorum gözyaşlarında"* diyen dizelerindeki gibi gözyaşı dökmeye yatkınken, ki şarap da insanları bu duruma getirebilir, bir başkası yaratılışı gereği (yani her zaman) böyledir. Bunlar zaman zaman çok duygulu, ölçüsüz ya da suskun olur. Bazıları da tamamen susar, özellikle vecde gelen melankolikler. Ama şarap insanın sevgiye eğilim duymasına da neden olur. Bunun belirtilerinden biri de, içen kişinin, ayıkken dış görünüşü ya da yaşı nedeniyle kimsenin öpmeyeceği bir kişiyi öpmek üzere duygularına kapılmasıdır. Demek ki şarap, olağandışı bir durumun uzun süre değil, sadece kısa bir süre için doğmasına neden olur; ama yaratılış süreklidir, insan yaşadığı sürece devam eder. Nitekim kimi doğuştan saldırgan, başkası suskun, öteki yufkayürekli, bir başkası da korkaktır. Böylece, şarabın ve yaratılışın, aynı nedenden dolayı, herkesin haleti ruhiyesini etkilediği anlaşılıyor. Bütün bunlar sıcaklık kapasitesinin değişmesinin sonucudur. Hem (şarabın) özsuyu hem de kara safra karışımı hava içerir. Bu yüzden hekimler hava içeren ve hipokondrik rahatsızlıkları (hastalık hastalığı) melankoli türü hastalıklardan sayar. Ama şarap da kapasitesi gereği hava içerir. Bu nedenden dolayı şarap ile (kara safra) karışımı

benzer niteliktedir. Şarabın hava içerdiği köpüğünden anlaşılır. Ama yağ, ısıtılsa bile köpüklenmez, oysa şarap çok köpük çıkarır, hele kırmızı olanı beyazından daha da fazla, çünkü kırmızı şarap daha sıcak ve cismanidir. Bu yüzden, şarap insanları aşk düşkünü yapar ve haklı olarak Dionysos ile Afrodit'in birbirinden ayrılmadığı söylenir; melankolikler genellikle şehvetli kişilerdir, çünkü aşktan duyulan haz havanın fazlalığından ileri gelir. Bunun belirtilerinden biri de, erkeklik organının çabucak büyümesidir, çünkü o (fazla hava tarafından) şişirilir. Henüz sperm salgısında bulunamayan, ergenlik öncesi çocuklarda bile, eğer hadlerini bilmeden organlarını ovuştururlarsa bir haz duygusu uyanır. Bu durum, besbelli ki gözeneklerden içeriye, daha sonra sperm sıvısını dışarıya gönderecek olan hava girdiği için meydana gelir. Cinsel ilişki sırasında spermin boşalımı ve dışarıya atılması, havanın arkadan itmesi nedeniyle gerçekleşir. Bu yüzden kırmızı şarap da insanları, hava içeren melankoliklerin içinde bulundukları duruma getirir. Bunu bazı arazlardan anlamak mümkündür: Melankoliklerin birçoğu zayıf, çelimsizdir ve damarları çok belirgindir. Bunun nedeni damardaki kanın değil, havanın miktarıdır. Ama bu yüzden bütün melankolikler çelimsiz değildir, hatta hüzünlü, içe kapanık yaratılışta olanları bile, tersine, içlerinde yüksek oranda kötü özsu taşıyanlardır böyleleri; ancak bu, başka bir araştırmanın konusudur. Şimdi söz konusu olan, başlangıçta

ele aldığımız, yani doğuştan bu tür melankolik bir özsuyun karıştığı doğal (ve şarabın yol açmadığı) olayları tartışmaktır. Melankolik özsu sıcakla soğuğun karışımıdır. Çünkü (melankoliğin) doğası bu ikisinin bileşiminden ileri gelir. Bu nedenle kara safra hem en yüksek sıcaklık derecesini hem de en düşük soğukluk derecesini kapsamına alabilir. Yani tek ve aynı şey doğal olarak her iki durumu da kabul edebilir, tıpkı su gibi, su aslında soğuktur, ama yeterince ısıtılırsa, örneğin kaynatılırsa, ateşten daha sıcak hale gelir. Taş ve demir de ateşe tutulursa, doğaları gereği soğuk olmalarına karşın kömürden daha sıcak olabilirler. Bu konu, ateşle ilgili tartışmalarda ayrıntılarıyla ele alınmıştır. Doğası gereği soğuk olan ve yüzeye çıkmayan kara safra da sözünü ettiğimiz durumda bulunursa, yani bedende normal ölçüyü aşarsa inme, uyuşma, depresyon (çöküntü) ya da sıkıntı gibi durumların doğmasına neden olabilir. Ama aşırı derecede ısıtılırsa o zaman şarkılar eşliğinde ifrata varan duygusal durumlara, esrimelere, yaraların açılmasına ve bunlara benzer başka şeylerin meydana çıkmasına yol açar. Her gün alınan besinlerle harekete geçirilen kara safra insanlardan birçoğunun haleti ruhiyesini değiştirmez, tersine, sadece melankoli türü bir hastalığın doğmasına neden olur. Ama yaratılışlarında bu tür bir karışım bulunanlar, karışımın cinsine göre çok çeşitli haleti ruhiyeler içine girer, örneğin soğuk safraya sahip olanlar miskin ve kalın kafalı, ama özellikle çok sıcak

safraya sahip olanlarsa delidolu, babacan, aşk düşkünü, duygu ve ihtiraslarına kapılmaya yatkın olur; ne ki, kimileri de daha konuşkan hale gelir. Ama bu sıcaklık aklın bulunduğu yere yakın olduğu için pek çoğu da çılgınlık ve esrime hastalıklarına yakalanır, hastalık değil de kendi doğal karışımları nedeniyle bu hale geldikleri sürece Sibyller'in (falcı kadınlar–ç), kâhinlerin ve vecde gelenlerin kökenleri hep buraya dayanır. Sirakuzalı Marakos sadece vecde geldiği zaman iyi şiirler yazabilmiştir. Ancak aşırı sıcak safraları orta karar bir sıcaklığa indirilenler, gerçi hâlâ melankoliktir, ama daha makul ve daha az anormaldir. Bunlar birçok bakımdan, örneğin biri bilgisi, öteki sanat yeteneği, bir başkası da siyasal etkinliği bakımından diğerlerinden üstündür.

Böyle bir durum tehlike karşısında da büyük değişikliklere yol açar, örneğin insanlar korkulu durumlarda zaman zaman anormal şekilde davranır. O sırada bedenleri bu tür bir karışımdan hangisine eğilim gösteriyorsa, (normal haleti ruhiyelerini) kendiliğinden terk ederek değişir. Ama hastalıkları sırasında insanların düzenini bozan kara safra karışımının aslında kendisi de düzensizdir. Kimi zaman su gibi soğuk, kimi zaman sıcaktır. Kötü, korkunç bir haber verildiğinde, eğer karışım o sırada soğuksa, insanı korkak yapar, çünkü korkuya yolu açmıştır ve korku da onu soğutur. Bu durum aşırı derecede korkak olanlarca kanıtlanır: Zira bunlar tir tir titrer. Ama (karışım) çok sıcaksa, o zaman (kor-

ku) insanı tekrar kendine getirecek ve duyarsız kalacak şekilde (etkiler), öte yarıdan insanın günlük yaşamda sık sık başına gelen cesaretsizliğe karşı da aynı etkide bulunur. Nitekim zaman zaman hüzünleniriz, ama nedenini söyleyemeyiz. Kimi zaman da neşeleniriz, ama bunun nedeni (burada da) belli değildir. Bu tür haleti ruhiyeler, yani yüzeysel denilen (haleti ruhiyeler) az da olsa herkeste görülür, çünkü herkeste bu olasılıklardan bir parça karışmıştır. Fakat (haleti ruhiyeleri) çok derinlere gidenler karakterleri gereği böyle bir mizaca sahiptir. Çünkü (insanlar) sadece bir çehreye sahip oldukları için değil, birbirinden farklı çehrelere, kimi güzel, kimi çirkin, bir başkası hiç de olağandışı olmayan –ama bunlar vasati yaratılıştakilerdir– bir çehreye sahip olmalarıyla ayrılır; böylece bu karışımda payı az olanlar ortalama bir yer tutar, ama payları çok yüksek olanlar, (insanların) büyük çoğunluğuna benzemez. Bunlar, eğer haleti ruhiyeleri aşırı derecede (kara safra suyu ile) doyurulmuşsa, o zaman çok yüksek oranda melankoliktir, ama bu karışım belli bir ölçüye kadarsa o zaman da olağanüstü kişilerdir. Ancak kendilerine dikkat etmezlerse bedenin herhangi bir yerinde melankoli türü hastalıklara yakalanma eğilimi gösterirler. Bu durum, örneğin kiminde sara nöbetleri, ötekinde inme, başkasında şiddetli depresyonlar ve sıkıntılar, bazılarında da, Makedonya kralı Archelaos'ta olduğu gibi, aşırı cüretkârlık şeklinde ortaya çıkar, fakat böyle bir haleti ruhiyenin nedeni sıcak-

la soğuğun karışımıdır. Bu karışım normalden daha soğuksa akıldışı depresyonlara neden olur. Çoğunlukla gençlerde, ama zaman zaman yaşlılarda da görülen intihar olayları işte bu yüzden ileri gelir. Pek çoğu sarhoş olduktan sonra intihar eder. Melakoliklerden bazıları da içki içtikten hemen sonra depresyon geçirir. Şarabın sıcaklığı doğal sıcaklığı söndürür. Bedenin düşünmemizi ve umut etmemizi sağlayan kısmına yakın yerindeki sıcaklık ise bize keyif verir, bizi neşelendirir. Bu nedenle herkes içerek sarhoş olma eğilimindedir, çünkü çok miktarda şarap, tıpkı gençler gibi, herkesi dünyaya umutla baktırır. Zira yaşlılıkta umut etmek çok zordur, ama gençler umut doludur. Aynı nedenden dolayı başkalarının içtikten sonra geçirdiği depresyonları kimileri daha içerken geçirir. Depresyon geçirenler, sıcaklık kaybolmamışsa kendilerini hemen asmak ister. İşte bu yüzden gençler, yaşlılara göre, kendilerini hemen asmak ister. Çünkü yaşlılık sıcaklığın kaybolmasına neden olur, ama bu durum yaşlılarda doğaldır ve sıcaklık kendiliğinden kaybolur. Ama bazılarında ise, (eğer sıcaklık) birdenbire azalırsa (depresyonlar görülür), ve bunların çoğu intihar eder, daha önce herhangi bir belirti görülmediği için de herkes bu işe şaşakalır.

Demek ki, kara safradan kaynaklanan karışım çok soğuk olursa, dediğimiz gibi, çok çeşitli depresyonların meydana çıkmasına neden olur, ama sıcaksa o zaman keyif verir, neşelendirir. Bu yüzden çocuklar daha neşelidir, yaşlılarsa bezgin

ve neşesizdir. Çünkü çocuklar sıcaktır, yaşlılar soğuk. Yaşlılık bir çeşit soğumadır. Ama kimi zaman (sıcaklığın) birdenbire sönmesi dış nedenlerden de kaynaklanır, tıpkı doğaları hilâfına (söndürülen) yanıcı maddeler gibi, örneğin üzerine su döküldüğü zamanki kömür gibi. Bu nedenle bazıları sarhoş olduktan hemen sonra intihar eder. Şaraptan kaynaklanan sıcaklık da dış nedenlerdendir ve bu sıcaklık birdenbire sönerse aynı durum ortaya çıkar. İnsanların birçoğu cinsel ilişkiden sonra da depresif olur, ama gereksiz maddeleri spermle dışarıya atanlar keyiflenir ve neşelenir. Çünkü fazlalık maddelerden, aşırı ölçüdeki havadan ve sıcaklıktan kendilerini kurtarırlar. Ama kimileri de şiddetli depresyonlar geçirir; bunlar cinsel ilişkiden sonra bedenlerindeki gerekli öğeler eksildiği için hemen soğur. Bu olgu, (fazlalık maddelerdeki) boşalımın o denli çok olmadığını gösterir.

Özetlersek: Kara safranın etkisi düzensiz olduğu için melankolikler de bir kararda değildir. Kara safra hem çok soğuk hem de çok sıcak olabilmektedir. Kara safra haleti ruhiyeyi etkilediği için –çünkü sıcaklık ve soğukluk öncelikle haleti ruhiyemizi etkiler–, tıpkı şarap gibi bedenle az ya da çok miktarda karışmasına göre üzerimizde etki yaratır; bizler haleti ruhiye bakımından değişik mizaçlara sahibiz. Ancak her ikisi de, hem şarap hem kara safra hava içerir. Ne var ki, bir kararda olmayış kimi zaman iyi karışabileceği ve belirli bir tarzda doğru olabileceği için ve de

bünyemiz gerekli olduğu yerde daha sıcak ve tekrar soğuk ya da tersi durumda bulunduğu, (belirli özelliklere) aşırı ölçüde sahip olduğu için, bütün melankolikler hastalık sonucu değil, yaratılışları sonucu olağandışı kişilerdir.

2. Biz niçin bazı bilimlere yeteneğimiz olduğunu, bazılarına ise olmadığını söyleriz? İcatlarda bulunduğumuz (bilimlere) elbette yeteneğimiz olduğunu söyleriz. Zira icat etmek bir yeteneğin sonucudur.

3. İnsan niçin en zeki canlı varlıktır? (1) Belki, bedenine oranla başı en küçük (canlı varlık) olduğu için. (2) Ya da, onun (bazı kısımları) orantısız olarak çok küçük olduğu için. Bu nedenle başı da küçüktür, ve insanlar arasında böyle olanlar başı büyük olanlardan daha zekidir.

4. Ne kadar uzun olduğunu bilmediğimiz bir yol, başka hususlarda aynı koşullar söz konusu olsa bile, bize, uzunluğunu bildiğimiz bir yoldan niçin daha uzun gelir? Çünkü uzunluğunu bilmek sayısını bilmek demektir. Zira sınırsız-olan ile sayılmamış-olan tek ve aynı şeydir, ve sınırsız-olan (bize) her zaman sınırlı-olandan büyük (görünür). Şimdi, (yolun) ne kadar uzun olduğu bilinirse, sınırlı olmak zorunda olduğu da bilinir, öte yandan yolun uzunluğu bilinmiyorsa, ruh yanlış bir şekilde durumun tersine olması gerektiği sonucunu çıkarır, ve o (yol) kişiye sınırsız gibi görünür, çünkü belirli bir nicelik sınırlıdır ve sınırlı olan şey belirli bir niceliktir. Demek ki, bir şey bize sınırlı diye görünmüyorsa, üzerimizde sı-

nırsız olduğu izlenimini yaratır, çünkü doğal olarak bir sınırı olması gereken şey de, eğer sınırlı değilse, sınırsızdır, böylece görünüşte sınırlı olmayan şey de zorunlu olarak herhangi bir şekilde sınırsız diye görünür.

5. Yaşlandıkça anlama gücümüz niçin artar, ama genç yaşta niçin daha çabuk öğreniriz? Çünkü tanrı bize iki araç vermiştir, biz onlarla dıştaki araçları kullanabiliriz: Beden için eller ve ruh için anlık*. Anlık da, doğanın emrimize bir araç gibi verdiği şeylerden biridir. Öteki bilgi ve pratik yapabilirlik biçimleri tarafımızca yaratılan şeylere, anlık ise doğanın (yarattığı) şeylere aittir. Ellerimizi doğar doğmaz hemen çok iyi kullanamayıp ancak doğa onları tam olarak biçimlendirdiği zaman kullanabilmemiz gibi –zira eller görevini en iyi şekilde ilerleyen yaşlarda yerine getirir–, doğanın emrimize verdiği şeyler arasından anlık da hemen değil, yaşlılıkta meydana çıkar ve doğanın sunduğu öteki (araçlar) gibi, eğer herhangi bir şey tarafından köreltilmemişse, eksiksiz, tam olarak meydana çıkar, çünkü anlığın araçları bize ellerinkinden daha geç ulaşır. Yani anlığın (dış) aracı bilgidir –zira bilgi anlık tarafından kullanılır, tıpkı flütün flütçü tarafından kullanılması gibi–, eller içinse, doğal olarak mevcut birçok şey (araçtır). Ancak doğa, bilgiden ve aynı şekilde kendisinin (doğanın–ç) yarattığı şeylerden önce gelir. Ama araçlar daha önce mevcut olursa, (onları kullanma) yeteneğinin de bizde

* Anlık (Verstand): Anlama gücü (ç.).

daha erken biçimlenmesi doğal olur. Zira onları kullanmakla sağlam bir yetenek kazanırız ve her şey için sahip olunan (içsel) araç her defasında bu şeyle aynı ilişki içinde bulunur. Ve tam tersine: (İçsel) araçların birbiriyle ilişkisi gibi dış araçların onlarla ilişkisi de aynı olur. Demek ki, bu nedenden dolayı anlık, yaşlandığımız zaman, bizde güçlü bir şekilde meydana çıkar. Gençlikte ise daha çabuk öğreniriz, çünkü o zaman hiçbir şey bilmeyiz. Bilgi sahibi olduğumuz zaman artık daha fazlasını üstüne ekleyemeyiz, tıpkı sabah erken saatlerde karşılaştığımız insanları daha hatırlamamız gibi, ama sonra, gün ilerleyince onları artık o kadar iyi hatırlamayız, çünkü bu arada (başka) birçok (insanla) karşılaşmış oluruz.

6. Başka bir canlı varlığa değil de niçin bir insana daha çok itaat etmelidir? (1) Belki, Platon'un Neokles'e verdiği cevap gibi, bütün canlı varlıklar arasından sadece insan sayı sayabildiği için. (2) Ya da, tanrılara inanan tek canlı varlık olduğu için. (3) Ya da, öykünme yeteneğine sahip (canlı varlık) olduğu için. Zira o bu yüzden de öğrenebilir.

7. Bir üçgende iç açıların toplamının iki dik açıya eşit olduğunu gördüğümüz ya da umduğumuz zaman ve bu tür başka fenomenlerde de onları böyle birer fenomen olarak gözlemlesek bile niçin sevinmeyiz? Ancak iç açıların toplamı üç ya da daha çok dik açıya eşit olsaydı, bu durum epey eğlenceli olurdu. Ne ki, Olympia'da ve Salamis Deniz Savaşı'nda kazanmış olmamıza,

hem bu tür olayları hatırladığımız hem de kazanmayı umduğumuz zaman seviniriz, ama tersi durumda sevinmeyiz. Çünkü bu tür olaylara, vuku bulmuş olmaları ya da vuku bulmaları bakımından seviniriz, doğa yasalarında ise, gerçek şeyler olarak onların sadece gerçeklikteki ilişkilerini gözlemlemek bize zevk verir, eylemler ise sonuçları nedeniyle sevinmeye yol açar. Eylemlerin (sonuçları) birbirine benzemediği için, bu sonuçlar kısmen acı verir, kısmen eğlencelidir. Ama biz her şeyi zevk için arar ve acıya göre ondan kaçınırız.

8. Hekimler (hastaları) niçin sağlıklarına kavuşuncaya kadar tedavi eder? Çünkü o (hekim) önce (hastalığı) indirger, ardından (bedeni) kurutur, daha sonra sağlığı eski haline getirir ve bu noktada kalır. (1) Belki, ardından başka bir şeyin gelmesi mümkün değildir. (2) Ya da: Eğer mümkünse, bu, başka bir bilimin sorunudur, ve biri sağlık için bir şeyler yapıyorsa, bu yapılanlar herhangi bir şey için olamaz. Eğer (sağlık) aşırı ve çeşitli orta karar durumlardan çıkarak yeniden eski haline getiriliyorsa, o zaman (insanın), çok kuru ya da çok nemli ya da bunlara benzer durumdaysa hasta olduğu açıktır. Hekim bu soğukluk (durumundan) kalkarak önce bir parça daha az aşırı ve sonuçta şu ya da bu oranda sıcak ve kuru ya da nemli bir (durum) yaratır; bunu yaparken sağlığın bulunduğu duruma gelinceye kadar aşırı ya da çeşitli orta karar durumlardan geçer. Ve buradan meydana çıkan da sadece orta-

lama durumdur. Demek ki, yeteneği olan herkes (sağlık ve hastalık) durumunun meydana çıkmasını sağlayabilir. Çünkü o (sağlık durumu) nasıl geldiyse aynı şekilde tekrar çözülebilir ve uzaklaşabilir. Ayrıca uzmanlık yetisi buraya (tahribe) doğru değil, her zaman daha iyiye doğru (gider). Bu nedenle ne başka bir (uzmanlık yetisi) ne de bu yeti (hekimin uzmanlık yetisi) sağlık durumundan değişik, başka bir durum yaratabilir. Çünkü tek ve aynı bilim söz konusu olduğu sürece (sağlıktan) meydana çıkacak olan sadece onun karşıtıdır. Böylece bir ev de karşıtından (başka) bir şeye çevrilemez, öteki uzmanlık alanlarında da durum aynıdır, yalnız bir bölümü dışında, örneğin ayakkabı tamircisinin eski, yırtık bir ayakkabıdan bir sandalet yapması gibi, çünkü bu iki şey birbirine iki şekilde çevrilebilir, ya bir araya getirilip, birleştirilerek ya da tahrip edilerek.

9. Filozofun konuşmacıya üstün olduğuna niçin inanılır? Çünkü filozof şeylerin özsel biçimiyle, o (konuşmacı) ise (özsel biçimlerde) payı olan tekil şeylerle ilgilenir, örneğin filozof sorar: Adaletsizlik nedir, öteki ise şöyle (der): Şu ve şu kişi adil değildir, ve filozof (sorar): Despotizmin yapısı nasıldır, öteki şöyle (der), belirli bir despotun yapısı nasıldır.

10. Tiyatro sanatçıları genel olarak niçin kötü karakterlidir? Çünkü onların akıldaki (ve) bilgelikteki payları çok azdır, yaşamlarının büyük bölümünü geçinmek için sorunlu sanatlarla geçirirler, ve ömürlerinin büyük kısmında kendi-

lerine hâkim olamazlar, ama kısmen de zaruret içinde bulunurlar, bunların her ikisi de kötü davranışlara neden olur.

11. Spor müsabakalarının başlangıcında niçin bir ödül koyulur, bilgelik içinse niçin koyulmaz? (a) Çünkü zeka alanında yer alan şeyler için haklı olarak tartışanlardan daha kötü olmaması gereken ya da hatta daha iyi olan bir hakeme gereksinim vardır, ama birinciliği kazananlar bilgelik konusunda bir yarışa girmek zorunda kalsaydı ve bunun için bir ödül koyulsaydı hakem bakımından sıkıntıya düşerlerdi, spor müsabakalarında ise tek gözüyle baksa bile herkes hakemlik yapabilir, (b) Ama ayrıca: Başlangıçta (bu oyunları) örgütleyenler, sert münakaşaların ve düşmanlıkların ortaya çıkabileceği bir müsabakaya yürekleri dahil etmek istemiyordu. Böylece, bir kimse spor müsabakalarının birinden elendiği ya da bu kişiye müsabakaya katılma izni verildiği zaman insanlar bunu kötü karşılamaz ve hakemlere düşman olmaz, oysa hakemlik yapanlar ister anlayışlı ister kötü olsunlar yine de küserler ve onlardan yakınırlar. Ne ki, bu durum münakaşalara ve kırgınlıklara yol açar. (c) Ama ayrıca: ödülün müsabakadan çok daha değerli olması gerekir. Spor müsabakalarında kazanılacak ödülün değeri yüksektir ve müsabakadan daha değerlidir. Ama gelgelelim bilgelikten daha değerli bir ödül nasıl verilebilirdi?

12. İnsan genellikle niçin davrandığından başka türlü düşünür? (1) Çünkü karşıtlar tek ve

aynı bilgi alanında yer alır. (2) Ya da, düşünmek birçok nesneye, ele geçirme çabası ise tek bir nesneye yönelir. İnsan genellikle düşünerek, hayvanlar ise ele geçirme çabası, itki ve istek nedeniyle yaşar.

13. Zeki insanlardan bazıları yaşamlarını, (mal, mülk) edindikleri halde, niçin onları hiç kullanmadan geçirir? (1) Belki, bunu alışkanlıktan dolayı yaptıkları için. (2) Ya da, beklentide yatan hoş duygu yüzünden.

14. ∗∗ çünkü ruh dinginlik durumundaysa algı ve düşünme faal haldedir. Bu durum "anlama" (episteme) diye de tanımlanır, çünkü ruhu "durdurur" (istesin). Eğer ruh hareket eder, sağa sola taşınırsa ne algılamak ne de bir düşünceyi anlamak, kavramak mümkün olur. Bu yüzden hem çocuklar hem de sarhoşlar ve deliler izansızdır, çünkü sahip oldukları sıcaklığın fazlalığı nedeniyle içlerinde aşırı ve güçlü bir hareket mevcuttur. Ama bu hareket kesildiği zaman anlayışlı olurlar. Zihin, düşünme bulanmamışsa bu hareketi durdurmak (ephistanai) daha kolay olur. Ama düşünme, zihin durgun hale (istamenes) gelmişse, durgunluk devam ettiği sürece uykuda rüya görülür. Çünkü ruh en çok uykuda hareket eder. Sıcaklık bedenin öteki organlarından iç kısma nüfuz ederse, o zaman aşırı ve güçlü bir hareket meydana gelir ve birçok kişinin, rüya görülmezse ruhun hareketsiz olduğunu sanması doğru değildir. Daha çok bunun tersidir doğru olan: Ruh çok güçlü bir şekilde hareket ettiği ve

bir an bile durmadığı için bir düşünceyi anlaması, kavraması da mümkün değildir. Ancak ruh en güçlü şekilde açıktır ki rahat bir durumda uyunduğu zaman hareket eder, çünkü sıcaklık büyük ölçüde ve çok fazla miktarda iç kısımda toplanır. Hareket halindeyken ruhun, sadece uyanık durumda değil, uykuda da bir düşünceyi anlamamasının belirtisi şudur: Yemek yedikten sonra yatılan uykuda çok az rüya görülür. İşte bu durum, yenen yemek sonucunda ruhun en hareketli halde olduğunu doğrular. Rüya görmek, ancak bir şeyler düşünürken ve gözümüzde canlandırırken uykuya daldığımız zaman mümkündür. Bu nedenle (rüyamızda), o sırada neyle uğraşıyor ya da ne tasarlıyor ya da istiyorsak onu görürüz, çünkü düşüncelerimiz ve tasavvurlarımız genellikle bunlar üzerinde teessüs ederler. Ve iyi insanlar iyi rüyalar görür, zira onlar uyanıkken de düşüncelerini iyi şeylere yöneltir, ama düşünce ve beden yönünden kötü durumda olanlar kötü rüyalar görür. Çünkü bedenin durumu da rüyaların oluşumu üzerinde bir etkide bulunabilir. Hasta bir kişinin tasavvurları da sağlıklı değildir ve ayrıca bedende meydana gelen karışıklık nedeniyle ruhun dinginlik haline gelmesi mümkün olmayabilir. Bu yüzden melankolikler uykuda silkinir, çünkü içlerindeki aşırı sıcaklık nedeniyle ruh normalden fazla hareket halindedir; ama bu hareket çok güçlü olduğu için de uykuya dalamazlar.

XXXI
GÖZLER

1. Gözümüzü ovuşturduğumuz zaman hapşırmaya niçin son veririz? (1) Bu şekilde nem için bir buharlaşma olanağı sağlandığı için. Zira göz ovuşturulduktan sonra yaşarır. Hapşırmak ise fazla miktarda nemden dolayı meydana gelir. (2) Ya da, zayıf sıcaklık daha kuvvetli sıcaklık tarafından söndürüldüğü için; göz ovuşturulduğu zaman burundakinden daha çok sıcaklık alır. Bu nedenle burun ovuşturulduğu zaman da hapşırmak sona erer.

2. İnsan iki göze göre tek gözle niçin daha iyi ve tam olarak görür? Çünkü iki gözde hareket daha çok meydana (gelebilir), örneğin gözler döndürüldüğü zaman. Bu yüzden hareket tek değildir, tek gözün hareketi ise basit bir harekettir. Bu nedenle (iki gözle) daha iyi ve tam olarak görmek pek mümkün olmaz.

3. Öfkelenenlerin niçin genellikle gözleri, utananların ise kulakları kızarır? Çünkü utananlarda bu duygu onları soğutur –zira: "Utanç gözde oturur"– ∗∗ sonra bunlar başkasının gö-

züne dosdoğru bakamaz. Korkaklık da bu yerdeki bir çeşit soğumadır. Ama sıcaklık ön taraftan uzaklaşarak karşıt yöne gider. Kulaklar ise (başın), karşısında bulunan (kısmındadır). Bu yüzden utananların genellikle (bu kısmı) kızarır. İnsan kızdırıldığı zaman duyarlı ve hareketli organa, sanki (bu organa) haksızlık yapılıyor gibi, yardım gelir, zira korkanlarda (sıcaklık) genellikle oradan uzaklaşır.

4. Gözlerden biri kapalı tutulduğu zaman öteki niçin daha iyi sabitlenebilir? Çünkü iki gözle (bakarken bakışın) çıkış noktası aynı yere bağlıdır. Bu yüzden gözün biri hareket ederse (görmenin) ortak çıkış noktası aynı zamanda hareket eder. Gözlerden biri kapalı tutulursa o zaman hareket öteki (göz) üzerinde yoğunlaşır, böylece onu daha iyi sabitlemek mümkün olur.

5. Körler niçin doğuştan kel olmaz? Çünkü nem fazla miktarda baş bölgesinde bulunursa gözleri sakatlar. Bu yüzden (gözlerinden) sümüksü madde akanlarda şakaklardaki damarlar dağlanır ve böylece nemin geçtiği kanallar daraltılır; baş tıraş edilir ve başın derisi kesilir. Başta oluşan fazlalık madde gözleri sakatladığı için, aynı madde, eğer fazla miktarda bir araya sıkışırsa, (gözlerin) başlangıçtan itibaren (normal) gelişmesini engelleyebilir. Ancak saçlar fazlalık maddeden dolayı büyüdüğü, ama bu madde körlerin başında doğuştan itibaren fazla miktarda mevcut olduğu için, anlaşılacağı üzere onlar (körler–ç) kel olmaz.

6. Gözleri öne çıkık insanlar dumana karşı niçin çok duyarlı olur? Çünkü duman öne çıkık olan şeye çok çabuk ulaşır.

7. Biz niçin iki gözümüzü de aynı zamanda sağa, sola ve burnumuza doğru ve tek gözümüzü sola ya da sağa çevirebiliriz, ama aynı zamanda (birini) sola, (ötekini) sağa çeviremeyiz? Aşağıya ve yukarıya bakarken de durum aynıdır. Zira biz ayrı ayrı değil, (her iki gözle) aynı zamanda tek bir yöne (bakabiliriz). Gerçi iki gözümüz vardır, ama onlar yine de tek bir yere bağlanmıştır, durumun böyle olduğu herkeste dıştaki bir nokta hareket ettiği zaman zorunlu olarak öteki de aynı yönü izler. Zira dıştaki bir nokta, (hareket ettiği zaman) öteki dış noktalar için de (hareketin) başlangıcı olur. Bir şeyi aynı zamanda karşıt yönlere hareket ettirebilmek mümkün olmadığı için, bu durum gözlerde de söz konusu olmaz. Zira dıştaki noktalar, biri yukarıya, öteki aşağıya doğru hareket ettirildiği zaman karşıt yönlerde hareket edeceklerdi, hareketin çıkış noktası ise o zaman her iki kısmı izlemek zorunda kalacaktı, ki bu mümkün değildir, gözleri döndürmek, göz yuvarlaklarının (müşterek) bir çıkış noktasına sahip olmasına ve belirli bir yere kadar yukarıya, aşağıya ve yana doğru döndürülebilmesine dayanır. Gözler, kendi yerlerinde birbirine simetrik olacak ve ortada yukarıya, aşağıya ve yana doğru bir hareketin arasında bulunacak şekilde yöneltildiği ve bakışları her göze denk düşen noktaya çevrildiği zaman döndürülmemiş olur ve yerle-

rinde genellikle hareketsiz kalır. Ancak bakışlar tam olarak aynı noktaya yöneltilir yöneltilmez, gerçi onlar (gözler–ç) döndürülmüş olur, ama yerlerinde yine de birbirinden uzaklaşır. Ancak gözakı yukarıya doğru çekildiği zaman bir şey gözbebeği tarafından örtülür, tıpkı hapşırmak zorunda kalanların yaptığı gibi. Kimileri ise, cinnet getirenler gibi gözakını yana doğru, başkaları ise tragedya maskelerindeki figürler ve asık yüzlü insanlar gibi burunlarına doğru çeker, zira onların bakışları yoğun düşüncelere daldıklarını ele verir. Göz yuvarlakları simetrik durumda olmayan, ama bakışlarını yine de aynı noktaya yöneltenlerin ya da göz yuvarlakları simetrik durumda olan, ama bakışlarını aynı noktaya yöneltemeyenlerin gözleri döndürülmüştür. Bu yüzden onlar şaşı bakar ve gözlerini çarpıtır. Yani onlar göz yuvarlağından birini (başkaları gibi) aynı yerde tutmaya çalışır. Böylece gözün birini nasılsa öyle bırakırlar, ötekini ise yerine getirmeye uğraşırlar. Zira her iki göz aynı noktaya çevrilmiş olarak durmazsa o zaman gözler dönmek zorunda kalır. Alt taraftan gözüne (parmağıyla) bastıranlarda olduğu gibi tek-olan çift görünür; çünkü onlarda bu yüzden (görmenin) kaynağı hareket eder, aynı durum bunlarda da söz konusudur. Göz yukarıya doğru hareket ettirildiği zaman görme sınırı aşağıda, aşağıya doğru hareket ettirildiği zaman yukarıda olur. Sadece bir gözün durumu değiştirilirse bakışın hedefindeki nesne bu nedenden dolayı yukarıya ya da aşağıya doğru hareket eder gibi

görünür, çünkü göz (böyle hareket ederse), her iki göz birden kullanılmadığı sürece nesne çift görünmez. Bu tür bir dönme, bir gözün ötekiyle uyum sağlamadığı kişilerde görülür, böylece nesneler çift görülür. Gözün ortasında yer almayan (bakışın) konumu bunun nedenini oluşturur.

8. Miyoplar niçin küçük harfle yazar? Zira iyi görmeyen insanların iyi görenlere düşen bir eylemde bulunması saçmadır. (1) Belki, küçük şeyler yakın olduğu zaman büyük göründüğü için; (miyoplar) ise (gözlerini) yaklaştırarak yazar. (2) Ya da, gözlerini kısarak yazdıkları için. Zira gözlerin zayıflaması nedeniyle onları iyice açarak yazdıkları zaman bakış çok dağılır ve böylece cansızlaşır, ama (gözleri kısarak) yazarlarsa bakış birleşerek bir noktaya düşer. Ancak o (bakış-ç) küçük bir açı biçimlendirdiği için (miyopların) zorunlu olarak küçük (harfle) yazmasına neden olur.

9. Kimileri göz iltihabından sonra niçin daha iyi görür? Gözler temizlenmiş olduğu için. Zira bakışı genellikle dıştan kalın bir tabaka perdeler, ama göz sıvı salgıladığı zaman bu tabaka çözülerek dağılır. Bu yüzden bir şey, örneğin soğan (gözleri) yaktığı zaman yararlı olur. Ancak karşıt türden bir töz, örneğin mercanköşk zararlıdır.

10. Tek gözlü insanlar niçin daha duyumsamaz olur? Çünkü onların ruhu daha az duyumsar, böylece duyumsama zayıf olur.

11. Gözlerini döndürenlerde nesneler niçin çift görünür? Çünkü iki gözden her birinin ha-

reketi aynı noktaya ulaşmaz. Bu nedenle ruhumuz (bir nesnenin) çift görülmesini iki (nesnenin) görülmesi gibi yorumlar. Parmakların çapraz birleştirilmesinde de aynı durum söz konusudur: Zira (bir şeye) iki defa dokunan birine bu şey çift görünür.

12. Bedenin sağ tarafındaki algılar, sağ taraf başka her bakımdan daha güçlü olmasına karşın, sol tarafındakilerden niçin üstün değildir? (1) Belki alışkanlıktan dolayı, çünkü biz bedenin her iki tarafıyla algılamaya hemen alışırız. Ama sağ tarafın üstünlüğü de alışkanlığa dayanır; zira insan alışma nedeniyle "her iki tarafta sağ elli" olur. (2) Ya da, algı bir duyumsama, sağ taraf ise üstün olduğu için, sol taraftan daha çok şey yapabilir [ve daha duyumsamaz] olabilir.

13. Sağ taraf başka her bakımdan niçin üstündür, algılarda ise eşittir? Çünkü biz her iki taraftan eşit ölçüde algılamaya alışığız. Ayrıca: Algılamak duyumsamaktır, sağ tarafın üstünlüğü ise duyumsamaya değil, bir şeyler yapmaya dayanır.

14. Beden eğitimi alıştırmaları iyi görme bakımından niçin zararlıdır? Çünkü beden eğitimi alıştırmaları bedenin öteki kısımları gibi gözleri de kurutur, kuruluk ise her çeşit deriyi ve böylece göz yuvarlağının derisini (zarını) da sertleştirir. Bu yüzden yaşlılar iyi görmez. Zira onların sert, ama aynı zamanda kırışık derileri vardır, böylece bakışlar bulanır.

15. Miyoplar niçin iyi göremez, ama küçük harfle yazar? Aslında keskin görüşlüler küçük şeyleri görür. Ancak onların, (miyopların–ç) bakışları zayıftır ve bu yüzden gözlerini iyice kısarlar. Bakış toplu halde çıktığı zaman daha iyi görürler, ama gözler çok açılırsa bakış dağılır. Temek ki onlar (bakışın) zayıflığı nedeniyle gözlerini iyice kısar, ama dar bir (açıklıktan) baktıkları için her şeyi sadece küçük görür. Nesneleri ne kadar büyük görürlerse yazıları da o kadar büyük olur.

16. Miyoplar bakarken gözlerini niçin kısar? Bakışın zayıflığı yüzünden. Uzağa bakıldığı zaman elin (gözlerin) önünde tutulması gibi yakından bakarken de gözkapakları (gözlerin) önündeki el gibi kullanılır. Miyoplar bunu, bakış iyice açık tutulan gözden çıkarsa hemen dağılmasın, tersine, dar bir (açıklıktan) çıkarsa toplu halde ulaşsın diye yapar. Ancak kuvvetli (bakış) daha iyi görür.

17. Göz yana doğru hareket ettirildiği zaman bir nesne niçin çift görünmez? Çünkü (görmenin) kaynağı aynı çizgi üzerinde yer alır, bir nesne ise, eğer bu (çizgi) yukarıya ya da aşağıya doğru değiştiği zaman çift görünür, öte yandan göz yana çevrilirse bu durum, eğer çizgi aynı zamanda yukarıya <ya da aşağıya doğru> (değişmezse) bir fark yaratmaz. Ancak bakarken gözler birbirine belirli bir konuma getirilirse bir nesnenin çift görünmesi niçin mümkün olur, öteki algılarda ise olmaz? Dokunma duyusunda

da, örneğin parmaklar çapraz birleştirildiğinde bir şeyin çift (görünmesine ilişkin fenomen) ortaya çıkar, öteki duyularda bu durum meydana gelmez, çünkü onlar, (nesnenin) ne onların (duyuların–ç) dışına doğru uzandığına ne de (bir nesnenin) çift göründüğüne dair bir algılamayı bize aktarmaz. Ama (sözü geçen fenomen) aynı nedenden dolayı parmaklarda da ortaya çıkar, zira (dokunma) burada görmeye öykünür.

18. Bedenin sol tarafı niçin güçsüzdür, gözlerde ise değildir, tersine, (sağ göz gibi) sol göz de aynı şekilde iyi görür? Çünkü sağ taraf bir şeyler yapma olanağıyla temayüz eder, ama bir şeyler duyumsama olanağıyla değil, bakışlar ise duyumsamalardır.

19. Gözlerimizin durumu başka nesnelere baktığımız zaman niçin kötü olur, ama çimen ve benzeri gibi sarı ve yeşil nesnelere baktığımız zaman niçin daha iyi olur? Çünkü biz beyaz ve siyaha çok az bakabiliriz, zira her ikisi de gözlere zarar verir, yukarıda adı geçen renkler ise bu ikisinin ortasında bulunur. Bu nedenle, eğer göz uygun bir haldeyse biz (göremeyecek) durumda değil, daha iyi bir durumda bulunuruz. Ama aşırı çaba harcadığımız zaman nasıl ki bedenimiz hemen kötü bir duruma düşüyorsa ve ölçülü çaba onu çok iyi bir duruma getiriyorsa, bakışta da aynı şey söz konusu olmaktadır. Yani gözlerimizi hiç kırpmadan katı cisimlere yönelttiğimiz zaman bakışımızı yorarız, ama hiçbir dirençle karşılaşmadığı nemli nesnelere yöneltirsek onu

aşırı yormayız. Yeşil nesnelerin katılığı fazla değildir ve onlarda yeterli nem vardır. Bu yüzden gözlere zarar vermezler, tersine, bakışı kendi üzerlerinde kalmak için zorlarlar, çünkü renk karışımı bakışa uygundur.

20. Biz niçin her şeyi iki gözle daha iyi görürüz, ama bir satırın düz olup olmadığını niçin harflere iyice yaklaşıp tek gözle bakarak anlarız? Her iki gözden çıkarak bir araya gelen bakışlar, uzmanların optik demesi gibi, bir karışıklığa yol açar, öte yandan kerteriz ipinin ölçüsüyle olduğu gibi, dosdoğru bir bakış ölçüsüyle sadece tek gözle bakıldığı zaman satırın düz olup olmadığı daha iyi görülür.

21. Duman (bedenin herhangi başka bir kısmına göre) gözleri niçin daha çok tahriş eder? Çünkü onlar çok zayıftır. Zira her zaman en zayıf olan, bedenin iç kısımlarıdır. Bunun belirtilerinden biri de, sirkenin ve genel olarak keskin her tözün etleri dıştan değil, içten aşındırmasıdır, çünkü (içteki etler) bedenin en gevşek ve en gözenekli öğesidir. Zira bakışlar belirli gözeneklerden dışarıya çıkar, böylece iç kısımda en tahriş edici olan şey (dıştaki) etlerin üzerinden kayıp gider. Soğanda ve gözleri tahriş eden başka şeylerde de aynı durum söz konusudur. Sıvılar arasından en çok tahriş edeni de yağdır, çünkü o en hafif öğelerden oluşur. Ama o (akışkan) olduğu için gözeneklerden nüfuz eder, sirke ise bedenin geride kalan etleri için ilaç olarak (kullanılır).

22. Göz, zayıf olmasına karşın, niçin bedenin tek donmayan uzvudur? Çünkü göz yağlı ve etsizdir, bu tür tözler ise soğuğa karşı duyarsız olur. Gözün ateş olduğu gerçeği onun donmamasının nedenini oluşturmaz, çünkü gözün ateşi ısıtabilecek türden bir ateş değildir.

23. Ağlarken döktüğümüz gözyaşları niçin sıcak, ama gözlerde ağrı, sızı olduğu zaman akan gözyaşları niçin soğuk olur? Çünkü kaynamamış-olan soğuk, kaynamış-olan sıcaktır, genel olarak bedensel her çeşit dermansızlık bir kaynama noksanlığından ileri gelir, gözleri ağrıyanlarda ise gözyaşları kaynamamıştır ve bu yüzden soğuktur. Hekimler de soğuk terin ağır bir hastalık belirtisi olduğuna, sıcak terin ise tam tersine (hastalıktan) kurtarabileceğine inanır. Zira fazlalık madde çok olursa içteki sıcaklık onu kaynatamaz, böylece o (fazlalık madde–ç) zorunlu şekilde soğuk olur. Ancak fazlalık madde az miktardaysa o zaman (içteki sıcaklık) üstünlüğü ele geçirir. Fazlalık maddelerden ise hastalıklar meydana gelir.

24. (Bedenin) sağ tarafı kolay hareket ettiği halde insan niçin sol gözünü sağ gözünden daha iyi kırpabilir? Çünkü (bedenin) sol (tarafındaki) bütün uzuvlar sağ taraftakilerden daha nemlidir, nemli şeylerin yapısı, doğal olarak daha iyi sıkıştırılabilecek durumdadır. Ayrıca (gözkapağı) bunu (soldan) sağa doğru bir yönde daha iyi yapabilir, çünkü sol taraf bunu kendi içinden dışarıya doğru (yapabilir).

25. Miyoplar ve yaşlı insanlar, her ikisi de gözlerinden rahatsız olduğu halde, bakmak istedikleri şeye biri niçin yakından öteki uzaktan bakar? Rahatsızlıkları aynı değildir. Zira yaşlılar nesneyi görmekten acizdir. Onlar baktıkları nesneyi bakışlarının düştüğü yerde tutarlar, böylece onu daha iyi göreceklerini umarlar. Ama (bakışları) çok uzak bir noktaya düşer, ötekiler (miyoplar) ise gerçi nesneyi görür, ama nesnenin hangi kısmının içbükey, hangi kısmının dışbükey olduğunu ayırt edemez, bu bakımdan yanılırlar, neyin içbükey neyin dışbükey olduğu en iyi şekilde ışınlar vasıtasıyla ayırt edilir. Miyop kişi baktığı nesne üzerine ışının nasıl düştüğünü fark edemez. Yakından bakıldığında ise bu daha belirgin olur.

26. Canlı varlıklar arasından niçin istisnasız ya da en çok insan şaşı bakar? Çünkü o şaşılığın herkeste meydana çıktığı dönem olan çocuklukta istisnasız ya da en çok kramp geçiren varlıktır.

27. Canlı varlıklar arasından niçin sadece insan, gözlerini döndürebilir (şaşı bakabilir)? (1) Belki, gözler arasındaki mesafe onda en az ve düz bir çizgi üzerinde olduğu için; ki böylece (gözlerin) yanlış, hatalı konumu özellikle belli olur. (2) Ya da, öteki canlı varlıklarda gözler büyük ölçüde tek renkli olduğu için. Oysa sadece belirli bir göz rengi mevcut olsaydı gözler döndürülemezdi. (3) Ya da, canlı varlık cinsi içinde sadece insan kramp geçirdiği için. Ama kramp nöbeti, meydana geldiği zaman, gözlerin ve de bütün öteki

uzuvların döndürülmesine neden olur. Ancak bazılarında, yani hastalığa daha (geç yakalananlarda) bu durum daha sonra ortaya çıkar.

28. Elimizi bir kandil ve güneş ışığına karşı tuttuğumuz zaman niçin daha iyi görürüz? Çünkü güneşten ve kandilden çıkarak gözümüze gelen ışık bakışımızı, (ışığın) aşırılığı nedeniyle zayıflatır. Bu ışık bakışa yakın şeyi de aşırılığı yüzünden söndürür. Ama el vasıtasıyla engellenirse göze bir zarar vermez, baktığımız nesne ise (daha önce olduğu gibi) ışıkta kalır. Bu yüzden daha iyi (görürüz), baktığımız nesneyi ise daha az olmamak üzere görmek mümkün olur.

29. Elde ve ayakta sağ (ve) sol arasında bir fark varken gözde ve kulakta niçin yoktur? Çünkü saf öğeler bir fark arz etmez, fark, öğelerden meydana gelmiş maddelerde ortaya çıkar, bu duyular ise saf öğelerden oluşur. Görmek ateşten, işitmek havadan.

XXXII
KULAKLAR

1. Yüzün en az kan bulunan kısmı olmasına karşın kulaklar utanıldığı zaman niçin kızarır? (1) Belki, yabancı sıvı doğal olarak en çok boş yerlere aktığı için; böylece bu sıvı, utananlarda beliren sıcaklık tarafından çözüldüğü zaman, oraya (kulaklara) akarak toplanır. (2) Ya da, kulaklar nemin en çok toplandığı şakaklarda bulunduğu için; nem ise, utanıldığı zaman, insanın yüzüne doğru akar. Bu yüzden insanın yüzü de kızarır. Ancak kulakların derinliği yüzün (tamamından) çok daha azdır. Ve kulakların rengi, uzun süre soğuğa maruz bırakılmadıkları sürece doğal olarak sağlıklıdır. Bu yüzden yüzdeki bütün kısımlardan en sağlıklı renge sahip olan kulaklardır. Sıcaklık, yüzeyde bulunduğu için, dağıldığı zaman onlarda (kulaklar da) kuvvetli bir kızarmaya neden olur.

2. Denizde (dibe) dalan insanların kulakları (kulak zarları) niçin parçalanır? (1) Belki, nefesin tutulmasından dolayı (kulak havayla dolduğu ve kuvvetli bir basınca maruz kaldığı için. (2) Ya da,

eğer neden bu ise, aynı şey (denizin dışında) havada da meydana gelmeliydi. (3) Ya da, esnemeyen şey kolay kırıldığı için; hem de hafif bir basınçtan çok şiddetli bir basınç altında, şişirilen bir şey ise daha az esner. Kulaklar (ya da kulak zarı), önceden dediğimiz gibi, (dalma sırasında) nefesin tutulması nedeniyle şişirilir, bu durumda havadan daha katı olan su (dışarıdan) kulaklara baskı yapar ve (böylece) onları patlatır.

3. Dalgıçlar kulaklarını niçin süngerle tıkar? Hızla gelen suyun kulakları (kulak zarını) patlatmaması için. Zira o zaman (kulaklar), (süngerler) çıkarıldığında söz konusu olduğu gibi (suyla) dolmaz.

4. Kulak kiri niçin acıdır? Çünkü ter çürümüştür. Bu yüzden o tuzlu, çürümüş bir tözdür. Çürüyen ve tuzlu şey ise acı olur.

5. Süngerci avcıları kulaklarını ve burun kanatlarını niçin, boydan boya keser? (1) Böylece onlar hava geçirsin diye. Zira bu şekilde, herkesin kabul ettiği gibi, hava dışarıya çıkar. [Ancak onlar bu kısımları, hava geçirmesini amaçlayarak keser]. Zira nefes darlığı sırasında şikâyetleri artar, çünkü nefes veremezler. Ama nefeslerini, deyim yerindeyse, püskürttükleri zaman rahatlarlar. Ancak (iç kısımların) soğuması için nefes almamaları da bir saçmalıktır; bu (nefes almak) ise daha çok zorunlu gibi görünür. (2) Ya da, nefes tutulduğu zaman, anlaşılacağı üzere, şikâyetler artar, zira insan o zaman şişirilmiş ve gergin olur. Ama nefes kendiliğinden verilir gibi görünüyor.

Ne ki, nefesin (bu şekilde) alınıp alınmadığı da incelenmelidir. Görünüşe göre bu (nefes almakç) söz konusu olmaktadır. Zira dalgıçları (bir) kazan (dalgıç başlığı) içinde aşağıya indirerek, onların (suyun üstündeki gibi) nefes almalarını sağlamak mümkündür. Bu kazan suyla dolmaz, tersine, havayı içinde saklar. Zira o hızla aşağıya bırakılır. Ama düz çizgiden biraz saparsa (su) içeriye hücum eder.

6. Kulağını karıştıran bazı insanlar niçin öksürür? Çünkü kulaklar aynı kanal vasıtasıyla akciğere ve nefes borusuna bağlıdır. Bunun belirtilerinden biri de, (akciğer ve nefes borusu) dolu olduğu <zaman> insanın ses çıkaramamasıdır. Sürtünme nedeniyle sıcaklık meydana getirildiği zaman nem erir ve sözü edilen kanallar vasıtasıyla nefes borusuna gelir, bu durum öksürmeye neden olur.

7. Delindiği zaman sol kulak genel olarak (sağ kulaktan) niçin daha çabuk kaynayıp iyileşir? Bu yüzden kadınlar da sağ kulağı eril, sol kulağı dişil diye tanımlar. Çünkü bedenin sol tarafı daha nemli ve sıcaktır, böyle olan bir şey çok daha çabuk kaynayıp iyileşir. Yeşil oldukları sürece bitkilerdeki (zedelenmelerin) tamamen düzelmesi bu şekilde açıklığa kavuşur; gençlerin yaraları yaşlılarınkinden daha çabuk iyileşir. Bu ise, bedenin sol tarafının daha nemli ve genel olarak dişil olmasının belirtisidir.

8. Utanıldığı zaman kulakların uç kısmı niçin kıpkırmızı olur, öfkelenildiği zaman ise niçin gözler kızarır? Çünkü utanma duygusu, bir

ürkme ve telaş duygusuna bağlı olarak, gözlerin soğumasıdır, böylece anlaşılacağı üzere sıcaklık gözlerden uzaklaşır, uzaklaştığı zaman da kendisini en kolay kabul edebilecek yere akar, burası ise kulakların uç kısmıdır. Zira (kulağın geri kalan kısmı) kıkırdaklıdır. Ancak insan öfkelenirse sıcaklık yukarıya çıkar. Bu en çok da gözlerde belli olur, çünkü gözlerin renk tonu beyazdır.

9. Kulaklardaki uğultu, bir kimse gürültü yaptığı zaman niçin kesilir? Çünkü daha çok ses daha az olanı uzaklaştırır.

10. Kulağa su kaçtığı zaman, kulaktaki sıvı başka bir sıvı tarafından dışarıya çıkarılamayacağı halde, arkasından niçin yağ akıtılır? (1) Belki, yağ suyun yüzeyinde yüzdüğü ve yapışkan niteliği nedeniyle suya yapıştığı için; yağ dışarıya çıktığı zaman su da birlikte gelir. (2) Ya da, kulağın içi kayganlaşmış olursa su da dışarıya çıkar. Zira yağ kaygandır ve bir şeyi kaygan hale getirebilir.

11. Önceden kulaklara yağ akıtıldığı zaman dalgıçların kulakları (kulak zarı) niçin daha az zarar görür? Kulakların zedelenmesinin nedenine daha önce değinilmişti. Kulağa akıtılan yağ, sonradan nüfuz eden deniz suyunun kayıp gitmesine neden olur, tıpkı merhem sürmüş kişilerde bedenin yüzeyinde olduğu gibi. (Deniz suyu) kayıp gittiği zaman kulağın iç kısmında bir darbe etkisi yaratmaz, bu nedenle kulağın zedelenmesine yol açmaz.

12. Utanıldığı zaman insanın niçin en çok kulakları kızarır, üstelik onlarda hemen hemen hiç kan bulunmamasına karşın? (a) Her töz genellikle kendisinin bulunmadığı yere akar. Utananlarda, sıcak olan kan yukarıya taşınır gibi görünüyor. (Başın) kan bulunmayan yerine <akan> kan onun kızarmasına neden olur. Aynı durum yanaklarda da söz konusudur. (b) Ayrıca (kulakları) örten deri çok incedir ve bu yüzden (kan) ince derinin altından görünür.

13. Esnerken niçin kimse kulağını karıştırmaz? Çünkü esnerken, işitmeyi sağlayan kulak zarı şişirilir. Ama bunun bir belirtisi vardır: Yani insan esnerken çok az duyar. Zira nefes, aynı şekilde ağız vasıtasıyla olduğu gibi, (burada hareket eder) ve iç kısımdan, kulaklara taşınarak kulak zarını dışa doğru iter ve sesin içeriye girmesine engel olur. Böyle bir durumda karıştırmak için kulağa dokunulursa kulağın zedelenmesine yol açılabilir. Çünkü darbe, direnen ve esnemeyen, havayla dolu bir yerde vuku bulur. Cildin ve kulak zarının sertlikten çok uzak olduğu açıktır. Böylece insan bu şekilde çok büyük ve katlanılmaz ağrılara, hatta kulağın yaralanmasına neden olabilir.

XXXIII
BURUN

1. Hapşırmak niçin hıçkırığa son verir, ama geğirmeye vermez? Çünkü bu iki durumda aynı yerin duyusal bir tepki vermesi söz konu su değildir, geğirmek midede, hıçkırmak ise akciğer bölgesinde bir soğumadır ve hava ile nemin iyi kaynamamasıdır, beyne yakın yerler, örneğin kulaklar ise akciğere sıkı sıkıya bağlıdır. Bunun böyle olduğu bellidir: Zira dilsizlik ve sağırlık aynı zamanda meydana çıkar ve akciğerleri rahatsız olanlar kulak hastalıkları da çekerler. Bazıları ise kulağını karıştırdığı zaman öksürür. Hapşırmanın meydana geldiği burnun akciğerle bir bağlantısı, olduğunu, (her iki organın) müşterek nefes alıp verme olgusu belirgin hale getirir. Bu şekilde ilgili yer (burun) ısındığı saman hapşırılır, ama böylece hıçkırığın meydana geldiği alttaki yer (= akciğer) birlikte etkilenir. Sıcaklık ise bir kaynamaya neden olur. Bu yüzden eğer hıçkırık zayıfsa hem sirke hem de nefesin tutulması hıçkırığı keser; bu durum tutulan nefesi ısıtır, hapşırmak üzereyken (içerideki) havanın dışarıya çıkmasını zorla önlemek de bu etkiyi yaratır. Sonra

uygun bir şekilde yukarıdaki bölgeden nefes verilir, zira nefes vermeden hapşırmak mümkün değildir. Demek ki, hıçkırığı meydana getiren kapalı havanın dışarıya çıkmak için yaptığı basınç buna neden olur.

2. Hapşırmak üzereyken, göz ovuşturulursa niçin daha az hapşırılır? Çünkü hapşırmayı doğuran şey (burnun) ısınmasıdır, ama ovuşturmak da (aynı şekilde) sıcaklık yaratır, gözler hapşırık bölgesine yakın olduğu için bu sıcaklık ötekini ortadan kaldırır, tıpkı zayıf ateşin kuvvetli ateş tarafından söndürülmesi gibi.

3. İnsan bir kez ya da daha çok değil de niçin genellikle iki kez hapşırır? Çünkü iki burun deliği vardır. Nefesin geçtiği kanal orada ikiye ayrılır.

4. Niçin güneşe bakıldığı zaman hemen hapşırılır? Çünkü o (güneş) ısınma nedeniyle (hapşırmayı) harekete geçirir, tıpkı (buruna) tüyle dokunulduğu zamanki gibi. Her iki durumda da aynı şey yapılır: Hareket vasıtasıyla sıcaklık yaratılarak nem çabucak hava haline getirilir. Bu havanın dışarıya çıkışı ise hapşırmaktır.

5. Hıçkırığı hapşırarak, nefesi tutarak ve sirkeyle kesmek niçin mümkün olur? Hapşırarak mümkündür, çünkü hapşırmak alt kısımdaki havanın sıkıştırılması anlamına gelir, tıpkı yukarıdan verilen ilacın karnın alt kısmı üzerinde etkili olması gibi. Nefesin tutulması ise hafif hıçkırığı (sona erdirir), çünkü havanın yukarıya yükselen az miktardaki basıncının, nefes tutulduğu saman

öksürükte de son bulması gibi, bu basınç burada da (hıçkırığı) aşağıya çeker, alt eder ve ortadan kaldırır. Hapşırık sirkeyle de kesilir, çünkü sirke sıcaklığıyla çevredeki nemi havaya dönüştürür ve böylece onun birdenbire dışarıya çıkmasını önler. Nem karnın üst kısmında havaya dönüşürse ve kaynarsa geğirilir, hapşırık ise, fazlalık hava akciğer bölgesinde nem tarafından tutulursa meydana gelir. Zira bu (hava) zorla yukarıya çıkmaya çalışırsa ve geçip gidemezse bir seğirmeye neden olur, bu seğirmeye ise hıçkırık denilir. Bu nedenle insan soğuktan titrediği zaman hıçkırığa tutulur, çünkü soğuk, nemin havadan çıkarak bir araya sıkışmasına neden olur. (Havanın) hâlâ kapalı kalan, gerideki kısmı ise darbeler yaratır, ve bu kısmın hareketi de hıçkırıktır.

6. Burnumuz kanadığı zaman yüzümüze niçin soğuk su çarparız? O zaman sıcaklık iç kısımlara itilir. Yani kan yüzeyde bulunursa kolayca dışarıya akar.

7. Biz öksürmeyi ve nezleyi değil de hapşırmayı niçin kutsal sayarız? (1) Çünkü o bizdeki en tanrısal kısımdan, yani akla uygun düşüncelerin de çıktığı başımızdan, gelir. (2) Ya da, değinilen öteki fenomenler hastalık nedeniyle ortaya çıktığı için; hapşırık ise hastalıktan meydana gelmez.

8. Gözümüzü ovuşturduğumuz zaman hapşırık niçin kesilir? (1) Çünkü bu şekilde nem için bir buharlaşma olanağı yaratılır. Zira göz sürtünmeden sonra yaşarır, hapşırmak ise fazla miktarda nemden, dolayı meydana gelir. (2) Ya da, zayıf sı-

caklık kuvvetli sıcaklık tarafından söndürüldüğü için; göz ovuşturulduğu zaman burunda bulunan sıcaklıktan daha fazlasını istiap eder. Bu nedenle, burun ovuşturulduğu zaman da hapşırık kesilir.

9. Her çeşit yel çıkarmak, örneğin osurmak ya da geğirmek niçin kutsal değildir, hapşırmak ise niçin kutsaldır? (1) Belki, bedenin üç kısmı olan baş, göğüs ve alt karın boşluğu arasından baş en tanrısal kısım olduğu için; osuruk ise alt karın boşluğundan çıkan bir yeldir, buna karşılık geğirmek üst karın boşluğundan gelir, ancak hapşırık baştan çıkan bir yeldir. Bedenin bu kısmı en kutsal yer olduğu için oradan çıkan yel de kutsal diye saygı görür. (2) Ya da, bütün yellerin, bedenin adı geçen kısımlarının genel olarak çok iyi durumda bulunduğunun göstergesi olduğu için. Zira ishal olunmadığı sürece dışarıya çıkan yel bir rahatlama yaratır. Hapşırmak da, başın sağlıklı ve kaynatmaya ehil olduğunun göstergesidir. Yani baştaki sıcaklık nem üzerinde üstünlük kazandığı zaman yel hapşırık olarak, ortaya çıkar. Bu yüzden, bir kişinin ölüp ölmediğine bir hapşırık ilacı vasıtasıyla karar verilir; bu kişi eğer ilaca karşı tepki göstermiyorsa artık kurtarılmasının mümkün olmadığı düşünülür. Bu nedenle hapşırık bedenin en iyi ve en kutsal kısmının sağlığı için bir gösterge olarak saygı görür ve hayra alamet sayılır.

10. Bütün canlı varlıklar arasından niçin en çok insan hapşırır? (1) Belki, onda havanın ve kokunun nüfuz ettiği geniş kanallar olduğu için.

Zira o, havayla dolu olduğu zaman bu kanallar vasıtasıyla hapşırır. Onların geniş olduğunu insandaki koku alma duyusunun öteki canlı varlıklardan daha zayii olması (gerçeği) kanıtlar. Kanallar ne kadar dar olursa koku alma duyusu o kadar keskin olur. Bu durumda, havaya dönüşmesinden dolayı hapşırığı meydana getiren nem geniş kanallara daha çok ve sık sık nüfuz ederse ve bu tür kanallar canlı varlıklar arasından en çok insanda varsa, o zaman anlaşılacağı üzere en çok o hapşıracaktır. (2) Ya da, (büyüklüğünün, oranı bakımından insanın) burnu çok küçük olduğu için; böylece ısınan nem, havaya dönüştüğü zaman, çabucak dışarıya çıkabilir. Öteki canlı varlıklarda ise (burnun) uzunluğu nedeniyle (nem) daha önce soğur.

11. Gece yarısından öğleye kadar hapşırmak niçin iyi değildir, öğleden gece yarısına kadar niçin iyidir? Çünkü hapşırmak en çok bir şeye başlayanlara engel olur gibi görünüyor, hem de (gün) başlarken. Bu yüzden, bir şey yapmaya niyet ettiğimiz <ya da> başladığımız zaman bu durum ortaya çıkarsa, o zaman (gece yarısından, öğleye kadar) genellikle eylemde bulunmaktan alıkoyuluruz. Sabahın erken saati ve gece yarısından sonraki zaman ise bir başlangıç gibidir. Bu nedenle başlanan şeye engel olmamak için hapşırmaktan sakınırız. Öğleden sonraki ve gece yarısına yaklaşan (zaman) ise bir son gibidir ve öteki dönemin karşıtıdır, böylece karşıt durum ve koşullarda aynı şey elde edilmeye değer olur.

12. Yaşlı insanlar niçin zorlukla hapşırır? (1) Belki, nefesin boydan boya katettiği kanallar çökerek harap olduğu için. (2) Ya da, onlar bunu (havayı) artık kolayca yukarıya çekecek ve (bunu yaptıktan) sonra zorla aşağıya bırakacak durumda olmadıkları için.

13. Nefes tutulduğu zaman hıçkırık niçin kesilir? Hıçkırık bir soğuma nedeniyle meydana geldiği için. Bu yüzden korkanlar ve üşüyenler hıçkırırlar. Ama nefes tutulursa iç kısımlar ısınır.

14. Sağır-dilsizler genellikle niçin burunlarından konuşur? Akciğerleri ağrıyıp sızladığı için. Zira sağır-dilsizlik akciğer bölgesinin aşırı dolmasından ileri gelir. Bu yüzden onlar seslerini kolayca harekete geçiremez, tersine, tıpkı tıknefeslerde ve astımlılarda, zayıflıklarından dolayı, nefesin toplanıp birikmesi gibi, onlarda da ses bu şekilde olur. Bu nedenle ses burundan da çıkmaya zorlanır. Çıkmaya zorlanan ses sürtünme nedeniyle bir sada meydana getirir. Yani burnun, delik olan damağa kadarki üst kısmı eğer oyuklaşmışsa burundan konuşulur. O zaman tıpkı bir kampana gibi ses çıkar, çünkü burnun alt kısmı dardır.

15. Uykuda değil de niçin adeta tamamen uyanıkken hapşırırız? Çünkü hapşırmak, (hapşırığın) çıktığı yeri harekete geçiren belirli bir sıcaklık nedeniyle meydana gelir. Bu yüzden hapşırmak istediğimiz zaman güneşe doğru da döneriz, öte yandan uykuda sıcaklık iç kısımlarda toplanarak sıkışır. Bu nedenle uykudayken alt kısımlar da ısınır, ve uykuda sperm salgılamamızın ne-

deni çok miktarda havadır. Anlaşılacağı üzere o zaman hapşırmayız; zira başta bulunan ve havaya dönüşerek hapşırığı meydana getiren nemi hareketa geçiren sıcaklık baştan uzaklaştığı zaman, başka durumlarda beliren duyusal tepkinin ortaya çıkmayacağı bellidir. Ama insan hapşırdığı zaman daha çok alttan bir ses çıkarır, ve uykuda ise, uyanık olduğu zamankinden daha çok geğirir, çünkü uykuda mide bölgesinin ısınmasıyla bu bölgede bulunan sıvı madde çok miktarda havaya dönüşür, ve havaya dönüştüğü zaman en yakında bulunan yere taşınır. Zira bu madde orada, uykuda meydana gelen havayla birlikte defedilir, çünkü uyuyan kişi nefes vermekten çok tutma eğilimindedir, bu nedenle sıcaklık iç kısımlarda toplanır. Ama nefesini tutanlar onu aşağıya doğru iter. Havanın aşağıya doğru yol alması doğal değildir, bu yüzden nefesi tutmak zordur. Ama uyumanın nedeni de bizim için aynı fenomendir. Çünkü uyanmak bir hareket olduğu, ama bu (hareket–ç) uyanıkken duyu organlarımızda çok kuvvetli bir şekilde vuku bulduğu için, (organlarımız) hareketsiz kaldığı zaman uykuya dalacağımız açıktır. Ateş bedenimizin uzuvların harekete geçirdiği, ama bu ateş uykuda iç kısımlara itildiği ve algı merkezinin bulunduğu baş bölgesini terk ettiği için, o zaman algı organlarımız genel olarak hareketsiz kalacaktır ve bu durum uykunun nedeni olacaktır.

16. Hapşırdıktan ve idrar yaptıktan sonra niçin ürperilir? Çünkü her iki durumda damar-

lar, içerdikleri sıcak havanın dışarıya çıkmasıyla boşalır, boşaldığı zaman da daha önce damarlarda mevcut havadan daha soğuk bir hava dışarıdan nüfuz eder, ama böyle bir hava, nüfuz ettiği zaman bir ürpermeye neden olur.

17. Hıçkırık hapşırınca niçin kesilir? Çünkü hıçkırık, geğirmek gibi besinlerin toplandığı mideden değil, akciğerden çıkar, hıçkırık soğuğun, ağrının ya da yukarıdan verilen bir ilacın sonucu olan bir soğuma nedeniyle ortaya çıkar. Zira akciğer bölgesi doğal olarak sıcaktır, ve burası soğuduğu zaman havayı tamamen dışarıya atamaz, sadece hava kabarcıkları halinde biçimlendirir. Bu nedenle nefes (hava) tutulduğu ve ısıtıcı etkisi olan sirke içildiği zaman –akciğer bölgesi ısındığı için– hıçkırık da kesilir. Ancak sıcaklık bu durumda beynin sıcaklığından da gelir, çünkü bedenin üst kısımları kanallar vasıtasıyla akciğere bağlıdır. Akciğer sıcak olduğu zaman, nefesin hapşırmak üzereyken tutulması ve yukarıdan aşağıya doğru itilmesi duyusal tepkiyi çözebilir.

18. Kıvırcık ve dağınık saçlı insanlar genellikle niçin yassı burunlu olur? Kıvırcık biçim (saçın) kalınlığından ileri geldiği, kalınlık ise sertliğe bağlı olduğu zaman, kalın (yoğun–ç) kan sıcak olur, ama sıcaklık fazlalık maddeyi biçimlendirmez, ne ki kemikler fazlalık maddeden meydana gelir, (burnun) kıkırdağı ise bir kemiktir, bu organın gelişmemesini iyi temellendirmek gerekecektir. Bunun belirtilerinden biri de, bütün küçük çocukların yassı burunlu olmasıdır.

XXXIV
AĞIZ VE İÇİNDEKİLER

1. Diş tözü zayıf insanlar niçin kısa ömürlü olur? Çünkü bütün uzun ömürlü varlıklarda dişlerin sayısı daha çoktur, örneğin eril varlıklarda dişil olanlardan, erkeklerde kadınlardan, koçlarda koyunlardan gibi. İnce dişleri olanlar görünüşe göre diş sayısı az olanlara benzer.

2. Etten daha sert olan dişler soğuğu yine de niçin daha çok hisseder? Çünkü (dişler) kanallara kök salmıştır, bu kanallarda az miktarda mevcut sıcaklık soğuğun etkisiyle çabucak üstünlüğünü kaybeder, bu durum sızlamaya neden olur.

3. Dişler niçin sıcaktan çok soğuğu hisseder, etlerde ise durum niçin tersinedir? (1) Belki, et ortada (soğuk ve sıcak karşıtlığı arasında) yer aldığı ve iyi bir karışım oranına sahip olduğu için; dişler ise soğuktur, böylece soğuğu daha çok hisseder. (2) Ya da, (dişler) ince gözeneklere sahip olduğu, içlerinde çok az sıcaklık bulunduğu için; böylece onlar karşıtından (soğuktan) mustarip olur. Ama et sıcaktır, bu nedenle soğuktan hiçbir şekilde mustarip olmaz, sıcağı ise hemen hisseder.

Zira burada adeta "ateşin üzerine ateş" durumu söz konusudur.

4. Dil niçin birçok (hastalığın) göstergesidir? O akut hastalıklarda hummanın göstergesidir, özellikle de dilde kabarcıklar oluştuğu zaman. Ve alaca renkli koyunların (dilleri) de renklidir. Çünkü dil nemi istiap edebilir ve akciğerle bağlantılıdır, ki burası hummalı hastalıkların çıkış noktasıdır, ancak her şey özsuların çok renkliliği nedeniyle çok renklidir, ama önce özsuların akmasını sağlayan şey renklenir, işte dil de böyle bir şeydir. (Dil) süngerimsi olduğu için kabarcıklar toplanır. Zira kabarcık, deyim yerindeyse, iç kısımlarda kaynamayan bir isiliktir (egzama).

5. Dil niçin tatlı olmaz, ama baharatlı, tuzlu ve acı olur? Çünkü bunlar (dilin durumunun) kötüleşmesidir, öte yandan dil kendi doğal durumunu hissetmez.

6. Ciltte olduğu gibi dilde niçin aynı derecede çok renk tonu vardır? (1) Belki, dil (ağzın) içinde kapalı olduğu halde, bedenin dıştaki herhangi başka bir uzvu gibi bir uzuv olduğu için. Ama dilin üzerindeki deri ince olduğu için (renk tonundaki) hafif bir değişme bile görünür hale gelir. (2) Ya da, renk tonunu değiştiren su olduğu için; içeceklerden en çok etkilenen ise dildir.

7. Ağızdan niçin hem sıcak hem de soğuk hava teneffüs edilir? Zira soğuk hava dışarıya üflenir, (açık ağızla) ise sıcak hava hohlanır. Nefesin ısıttığına dair belirtilerden biri de, el iyice ağıza yaklaştırıldığı saman ortaya çıkar. Her iki durumda da

harekete geçirilen hava sıcaktır. Ancak üflerken hava bir defada değil, az açılan ağızdan harekete geçirilir. Demek ki, çok az hava dışarıya verilmesine karşın, yine de dışarıda bulunan fazla miktarca (hava) harekete geçirilir, ki bu sırada ağızdan çıkan sıcaklık, miktarının azlığı nedeniyle pek belli olmaz. Ancak hohlandığı zaman nefesin tamamı bir defada verilir. Bu yüzden (hava) sıcak gibi gelir. Zira havayı sıkışık bir yer (ağız–ç) vasıtasıyla ileriye sevk etmek üflemeye özgüdür, hohlamak ise havanın bir defada dışarıya verilmesidir.

8. Nefes hızla ve bir defada verildiği zaman niçin ardından tekrar verilmez? Ancak nefes alırken de aynı durum söz konusudur; zira bu da arka arkaya iki defa yapılamaz. Çünkü bu (nefes almak–ç) (akciğerde) bir genleşme, öteki ise bir büzülmedir, her ikisi de belirli bir yere kadar gerçekleşebilir ve iki kez arka arkaya mümkün olmaz.

9. Yiyecek ve içeceklerin geçtiği yer başka ve teneffüs ettiğimiz yer de başka olmasına karşın, içecekten büyük bir yudum aldığımız zaman niçin boğuluruz? Bunda şaşılacak bir şey yoktur; zira bu yere yalnız bir şey kaçtığı zaman değil, üstelik bu yer tıkandığı zaman da boğuluruz, hele bu durumda daha çabuk. Bu iki yer, yani besinleri aldığımız yer ile teneffüs ettiğimiz yer birbirine paraleldir. Bu yüzden çok büyük bir lokma içeriye kaçtığı zaman teneffüs etmemiz de engellenir, böylece nefes artık dışarıya çıkamaz.

10. Elinde boylu boyunca bir çizgi bulunan insanlar niçin çok uzun ömürlü olur? Çünkü uzuvsuz canlı varlıklar kısa ömürlü ve zayıftır. Zayıflığın belirtisi genç canlı varlıklardır, kısa ömürlülüğün ise suda yaşayan hayvanlardır. Bu yüzden uzuvlu canlı varlıklarda karşıt durumun söz konusu olduğu açıktır. Ancak bunlar, uzuvsuz (kısımları) da doğal olarak çok iyi düzenlenmiş (canlı varlıklardır). El ayası ise (bedenin) en düzensiz kısmıdır.

11. Derin nefes alırken havayı içimize çektiğimiz zaman karnımız niçin içeriye çöker, nefes verirken ise niçin şişer? Aslında bunun karşıtı ortaya çıkacak olsaydı aydınlatıcı olurdu. Çünkü nefes alırken karın kaburgalar tarafından aşağıya doğru sıkıştırılır, ve sonra bir körük gibi tekrar genleşir.

12. Niçin teneffüs ederiz? Nem nasıl ki hava halinde çözülüyorsa, nefes de ateş halinde çözülür. Nefesin büyük bölümü ateş yarattığı zaman, doğal sıcaklık da ağrı ve sancıya, kanalların şişmesine neden olur. Bu yüzden ateşi nefesle birlikte (tekrar) dışarıya atarız. Ancak nefes ve ateş dışarıya çıktığı zaman, kanallar daraldığı ve soğuduğu için ağrılar başlar. Bu nedenle havayı tekrar içimize çekeriz. Sonra, hava kanallarını açtığımız ve onlara kolaylık sağladığımız zaman tekrar ateş meydana gelir, ve tekrar ağrılar başlar ve (nefesimizi) dışarıya veririz, bunu hiç durmadan yineleriz, tıpkı (gözlerimizi de devamlı) kırpmamız gibi, aksi takdirde gözün çevresindeki kısım

soğur ve kurur. Ayrıca yürüme şeklimize dikkat etmeden yürürüz, o sırada akıl onlar (ayaklar–ç) için sevk ve idare edilir **. Demek ki, nefes alıp vermemizi bu şekilde gerçekleştiririz. Zira havayı içimize çekecek şekilde düzenleyerek teneffüs ederiz, ve sonra havayı tekrar içimize çekeriz.

XXXV
DOKUNMANIN ETKİLERİ

1. Kendi kendimize değil de başkası bize herhangi bir şekilde (dokunduğu) zaman niçin daha çok ürkeriz? Çünkü bir yabancının dokunuşu bizde kendi (bedenimize dokunuşumuzdan) daha güçlü bir algıya yol açabilir. Zira kaynaşmış olan şeyler (birbiri için) algılanabilir şeyler değildir. Ayrıca umulmadık ve ani şekilde vuku bulanlar büyük bir ürküntüye neden olur, ürkmek ise bir soğuma demektir. Yabancının dokunuşu ise, insanın kendi kendine dokunmasına oranla bu iki özelliğe de sahiptir. Ve genelde her şey kendi kendinden çok doğal olarak başka bir şey tarafından daha fazla ya da tamamen etkilenebilir, örneğin gıdıklanma konusunda olduğu gibi.

2. İnsanın koltuk altları ve ayak tabanları niçin gıdıklanır? Cildin inceliği nedeniyle. Ve de dokunulmaya alışık olmadığımız (yerlerden gıdıklandığımız için); örneğin sözü edilen yerlerden ve kulaklardan.

3. Herkes niçin aynı şeylerden ürkmez? Çünkü herkes aynı şeylere sevinmez, aynı şeylere de üzülmez. Aynı şekilde aynı şeylerden de ürkme-

yiz. Zira (üzüntü ve ürkme sırasında) aynı türden bir soğuma söz konusudur. Böylece biri, bir giysi yırtıldığı zaman, başkası bir testere bilendiği ya da onunla bir şey kesildiği zaman, yine bir başkası süngertaşı kesildiği, bir öteki de değirmen taşları un öğüttüğü zaman ürker.

4. Yaz sıcak, kış ise soğuk olmasına karşın insanın bedeni yazın kışa göre niçin daha soğuk olur? (1) Belki, ter ve terlemek bedeni serinlettiği için; bu ise kışın değil yazın olur. (2) Ya da, soğuk ve sıcak, mevsime ters orantılı olarak iç kısımlarda toplanıp sıkıştığı ve böylece (sıcaklık) yazın iç kısımlara çekildiği için; ki bu sıcaklık bu yüzden terlemeye yol açabilir. Kışın ise soğuk, (bedenin sıcaklığını) örter ve beden toprak gibi buhar çıkarır.

5. Derinin üzerindeki tüyler niçin dimdik olur? Onların (üşüyenlerin) cildi büzüldüğü zaman tüyler de, anlaşılacağı üzere dikilir. Cilt ise soğuğun etkisiyle ve başka duyumsamalar nedeniyle büzülür.

6. Niçin kimse kendi kendini gıdıklayamaz? Çünkü önceden fark edilirse insan başkası tarafından (gıdıklandığını da hissetmez), ama fark edilmezse daha çok hisseder. Ne var ki, gülmek bir çeşit aldatıcı baskından ve yanıltmadan ileri gelir. Bu yüzden bir kimse (birdenbire) diyaframa vurduğu zaman da gülünür. Zira burası insanın gülmesini sağlayan rasgele bir yer değildir. Gizlilik ise yanıltmaktan çıkar. Demek ki gülmek bu şekilde meydana gelir, yoksa kimsenin kendisinden değil.

7. En çok niçin dudaklarımız gıdıklanır? Çünkü gıdıklanan kısım duyusal algının bulunduğu yerden çok uzakta olmamalıdır, dudaklar ise bu yere özellikle yakın bir yerdedir. Bu nedenle baştaki yerlerden en çok gıdıklananı dudaklardır, onlar etlidir ve bu yüzden çok kolay harekete geçirilir.

8. Bir kimse başka yerlere değil de, koltuk altları bölgesine dokunduğu zaman niçin gülünür? Ya da: Bir tüyle burna dokunulduğu zaman niçin hapşırılır? Buraları küçük damarların bulunduğu yerlerdir, buradaki (damarlar) soğuduğu ya da karşıt duruma geçtiği zaman (bu yerler) nemlenir ya da nem havaya dönüşür. Benzer şekilde, uyurken ensemizdeki damarlara bir basınç yapıldığı zaman harika bir haz duygusu meydana gelir. Ama biz bu (havayı), fazla miktarda bir araya toplandığı zaman bir defada dışarıya bırakırız. Aynı şekilde hapşırıkta da, tüyle burun ısıtıldığı ve ona dokunulduğu zaman, (nemi) hava halinde çözer dağıtırız. Ve fazla miktarda (hava) oluştuğu zaman onu dışarıya atarız.

9. Yemekten sonra niçin bir ürperme hissederiz? Çünkü soğuk yiyecekler, bedene girdiği zaman üstünlüğü doğal sıcaklık üzerinde kaybetmekten çok önce kazanır.

10. Üst üste çapraz kavuşturulmuş iki parmak arasında tutulan bir nesne niçin çift görünür? Çünkü biz ona iki duyusal araçla dokunuruz. Zira elimizi doğal yerinde tutarsak nesneye her iki parmağın dış kısmıyla dokunamayız.

XXXVI
YÜZ

1. Niçin insanın yüzü resmedilir? (1) Belki bu (yani yüz) insanın nasıl bir yapıda olduğunu gösterdiği için. (2) Ya da, (yüz) en kolay tanınacak (kısım olduğu) için.

2. İnsanın, en az kas içermesine karşın niçin en çok yüzü terler? Çünkü nemli ve gevşek olan yerler kolay terler, baş ise böyle bir yerdir. Zira kendine özgü nemi en çok içeren odur. Bunu ise, oradan çıkarak uzanan damarlar, baştan çıkan akıntılar, nemli beyin ve birçok gözenek kanıtlar. Saçlar da (içeriden) dışarıya giden gözeneklerin çok sayıda olduğunun bir göstergesidir. Demek ki ter, alt kısımlardan değil, baştan meydana gelmektedir. Bu yüzden en çok ve ilk önce alın terler, zira burası (başın en üst kısmının) altındaki ilk bölgedir. Nem ise yukarıya değil, aşağıya akar.

3. Kıl düğümlenmesi niçin özellikle yüzde meydana gelir? Çünkü bedenin bu kısmı yumuşaktır ve nem içerir. Bunun belirtisi, kılların (yüzde) çıkması ve duyusal algı yetisidir. Kıl düğümlenmesi ise bir miktar kaynamamış nemden çıkan adeta bir isiliktir (egzamadır).

XXXVII
BEDENİN TAMAMI

1. Beden, sürekli akma durumunda olduğu ve fazlalık maddeler dışarıya aktığı halde, terlemediği zaman niçin rahatlamaz? Çünkü ifrazat miktarı çok azdır. Nem havaya dönüştüğü zaman az miktardan çok miktar haline gelir. Zira ifraz edilen şey miktara göre daha çoktur, böylece ifrazat uzun sürer.

2. Peki ama bu niçin böyledir? (1) Çünkü ifrazat küçük gözeneklerden çıkar. Yapışkan ve ağdalı-olanlar karışım nedeniyle nemle birlikte dışarıya akar; ancak bu, havayla birlikte mümkün değildir. En çok sıkıntı veren de bu (yapışkan ve ağdalı-olanlardır). Bu yüzden kusmak da insanı, ter dökmekten daha çok rahatlatır, çünkü kusmuk yoğun ve cisimseldir. (2) Ya da, yapışkan ve ağdalı-olanın bulunduğu yer kaslardan çok uzaktadır, böylece bir değişiklik yaratmak zordur, ama bu değişiklik mideye yakındır. Zira bu madde ya midededir ya da onun yakınında. Bu nedenle onu (maddeyi–ç) başka şekilde dışarıya çıkarmak da zordur.

3. Ovuşturmak niçin şişmanlatır? (1) Çünkü bedende bulunan şeyin büyüyüp gelişmesi genellikle sıcaklık tarafından teşvik edilir. Zira (bedende) mevcut şeyin hacmi o zaman daha da büyür, çünkü o sırada beden devamlı hareket halindedir ve içimizdeki nem yukarıya taşınır ve havaya dönüşür, bu ise ovuşturma sırasında vuku bulur. Ama (ovuşturma) ihmal edilirse beden tekrar zayıflar ve küçülür. (2) Ya da, kasların, hacmi besinler nedeniyle ve (besinlerle birlikte sağlanan) sıcaklıktan dolayı büyür. Zira sıcak olan her şey nemi kendine çeker, kaslara dağılan besin ise nemlidir, ve (kaslar) gevşemişse besinleri daha iyi alır. Kaslar (ne) kadar çok gevşerse (o kadar) çok (nem) alabilir, tıpkı bir sünger gibi. Ovuşturmak kasları iyice havalandırır ve gevşetir, bedende toplananların meydana çıkmasını önler. Eğer bu olmazsa erime de olmaz. Zira tükenme ve erime toplananların bir sonucudur. Beden daha iyi havalandığı, daha gevşek ve düzenli olduğu zaman, anlaşılacağı üzere, hacmi de artar. Zira o bir yandan daha çok besin alabilir, öte yandan daha çok ifrazatta bulunabilir, çünkü sağlık için kasların sıkışmayıp gevşek olması gerekir. Bir kentin ve bir semtin, iyi havalandırıldığı zaman sağlıklı olması gibi –bu yüzden deniz de sağlıklıdır–, aynı şekilde beden de iyi havalandırıldığı zaman, karşıt durumda bulunduğu zamankinden daha sağlıklı olur. Zira fazlalık maddenin ya hiç mevcut olmaması ya da mümkün olduğunca çabuk yok edilmesi zorunludur. Be-

den de her zaman, alınan fazlalık maddeyi hemen dışarıya atacak ve asla hareketsiz kalmayıp daima hareket halinde olacak durumda bulunmalıdır. Çünkü sabit kalan şey, hareket etmeyen su gibi çürür; çürüyen şey ise hastalığa neden olur. Ancak ifraz edilen şey, bozulmadan önce (bedeni) terk eder. Ama kaslar sıkışırsa bu mümkün olmaz; –çünkü o zaman gözenekler deyim yerindeyse kapanır–; ama kaslar gevşerse bu durum meydana çıkar. Bu yüzden güneşte çıplak dolaşmamalıdır, çünkü o zaman kaslar sıkışır ve tamamen öyle kalır. İçerideki nem kalır, ama yüzeydeki nem yok edilir, tıpkı kızartılmış etin (iç kısmının) haşlanmış etten daha nemli olması gibi. Çıplak göğüsle de güneşe çıkmamalıdır. Çünkü güneş bedenin en düzgün yapılı kısmından en az uzaklaştırılması gereken şeyi alır götürür; oysa daha çok iç kısımda bulunan şey kurutulmalıdır. Oradan teri dışarıya atmak, uzaklık nedeniyle zor olabilir. Bu .(dıştaki) yerde ise nemi tüketmek daha kolaydır, çünkü nem yüzeydedir.

4. Daha önce soğuğa maruz kaldığımız zaman, sıcaklık aynı kaldığı halde, niçin daha çok yanarız ve acı duyarız? (1) Belki kaslar yoğunluğu nedeniyle sıcaklığın nüfuz etmesini engeller. Bu yüzden kurşun yünden daha sıcaktır. (2) Ya da: Sıcaklık zorla nüfuz eder, çünkü soğuk, bedeni iyice sıkılaştırmıştır.

5. Kuru masaj kasları niçin sıkılaştırır? Çünkü (kuru) masaj nedeniyle sıcaklık meydana gelir ve nem tüketilir. Ayrıca masajla kaslar yoğunla-

şır. Uzun süre masaj yapılan her şey genel olarak yoğun ve sıkı bir hale gelir. Bunu birçok örnekte görmek mümkündür: Hamur ya da balçık ya da bu tür başka bir şey su katılarak çekiştirildiği zaman nemli ve akışkan, ama uzun süre yoğrulduğu zaman çabucak yoğun, katı ve yapışkan hale gelir.

6. Bedeni ovuşturmak koşmaya göre insanı niçin daha çok şişmanlatır? Çünkü koşmak kasları çepeçevre serinletir ve besin almasını engeller, üstelik (besinin) bir kısmı aşağıya doğru çalkalanır, yüzeyde bulunan kısmı ise, doğal sıcaklığın azalmasıyla tamamen nefes halinde seyrekleşir ve dışarıya atılır. El ise ovuşturma vasıtasıyla kasları gevşetir ve besin almasını sağlar. Ayrıca (koşarken) dıştan gelen temas, yaptığı basınç nedeniyle (kasların doğal) basıncına karşı koyar, kasları bir arada tutar ve kaslarda (bulunan bu basıncın) ters yönde değişmesine neden olur.

XXXVIII
TEN RENGİ

1. Güneş, balmumunu ve yağı niçin açık, eti ise koyu renkli yapar? Güneş, adı geçen nesneleri içlerindeki suyu çekip alarak açık renkli yapar, zira nemli şeyler doğal olarak topraksı öğelerin karışmasından dolayı koyu renkli olur, öte yandan o (güneş-ç) etin yüzeyini yakar.

2. Balıkçılar ve deniz salyangozu avcıları, genel olarak denizde çalışanlar niçin kızıl saçlı olurlar? (1) Belki, deniz sıcak olduğu ve içerdiği tuz nedeniyle kabuk bağlanmasına yol açtığı için; böyle bir şey ise saçları kızıl yapar, tıpkı toz ve arsenik gibi. (2) Ya da: Bu kişilerin dış uzuvları gerçi sıcak olur, ama iç kısımları üşür, çünkü devamlı ıslanırlar ve sonra (sadece) yüzeyleri güneş tarafından kurutulur, saçları ise (sürekli) kuruma nedeniyle seyrek ve kızıl olur. Kuzey bölgelerde yaşayanların da saçları kızıl ve seyrektir.

3. Giyinik koşmak ve giysilerin altında yağlanmak ten rengini niçin soluk yapar, öte yandan çıplak koşmak niçin tenin sağlıklı bir renk almasını sağlar? Çünkü iyi havalandırma sağlıklı

bir ten rengine, kapanmak ise bunun, karşıtına neden olur. Yani nem yüzeyde ısındığı ve serinlemediği için (kapanmak) tenin soluk renkli olmasına yol açar. Ancak şu ikisi de aynı etkiyi yaratır: Yani giyinik terlemek ve giysilerin altında yağlanmak. Zira her iki durumda sıcaklık kapalı kalır. Çıplak koşmak ise karşıt nedenden dolayı sağlıklı bir ten rengine sebebiyet verir, çünkü hava, toplanıp biriken ifrazatı serinletir ve bedeni havalandırır. Ayrıca nemli ve akışkan olduğu için yağ giysilerin altına sürülürse gözenekleri tıkar ve böylece ne bedenden gelen nem ve hava dışarıya çıkar ne de dışarıdaki hava içeriye girer. Bu yüzden bedende kapalı kalan nemli fazlalık maddeler çürüyerek tenin soluk bir renk almasına neden olur.

4. Temiz hava niçin sağlıklı bir ten rengi yaratır? Çünkü soluk tenlilik bir tür cilt çürümesi gibidir. Yüzey nemli ve sıcak olduğu zaman bu (çürüme) ortaya çıkar, böylece (cilt), eğer serinlemezse ve sıcaklık buharlaşırsa, donuk ve mat olur.

5. Spor okullarından (Gymnasium) (gelen amatörler) terler terlemez niçin sağlıklı bir ten rengine kavuşur, atletler ise niçin soluk tenli olur? Çünkü ölçülü zorlanma nedeniyle sıcaklık tüketilir ve bu sıcaklık yüzeye çıkar, öte yandan çok sık (zorlanıldığı) zaman terle ve havayla birlikte sıcaklık dışarıya atılır, zorlanma sırasında ise beden gevşer. Sıcaklık yüzeye çıktığı zaman ten rengi sağlıklı olur, tıpkı aşırı ısınanlarda ya da

utananlarda olduğu gibi. Ancak sıcaklık (bedeni) terk ederse insan soluk benizli olur. "Amatörler" beden eğitimi alıştırmalarını, atletler gibi sık sık değil, kararında yapar.

6. Güneş hareketsiz oturanları beden eğitimi alıştırması yapanlardan niçin daha çok yakar? Çünkü hareket halinde olanlar rüzgâr tarafından adeta yelpazelenir, çünkü onlar havayı harekete geçirir, oturanlarda ise durum böyle değildir.

7. Güneş (cildi) niçin yakar (esmerleştirir-ç), ateş ise niçin yakmaz? Çünkü güneş ışığı incedir ve ete daha iyi nüfuz edebilir, ateş ise, eğer yakarsa, sadece cildin üst kısmını tahriş eder (ve) kabarcıkların oluşmasına (neden olur), iç kısımlara ise nüfuz etmez.

8. Ateş insanın rengini, güneşin yaptığı gibi, niçin koyulaştırmaz, öte yandan ateş çanak çömleği koyulaştırırken güneş bunu niçin yapmaz? Bu ikisinin etkisi aynı değildir, güneş cildi derinlemesine yakarak rengini koyulaştırırken ateş çanak çömleğin üstünü çıkardığı kurumla kaplar. Kurum ince kömür tozundan oluşur ve bu kurum kömür parçalandığı ve tamamı yandığı zaman meydana gelir. İnsanların tenini ise güneş koyulaştırır, ama ateş bunu yapmaz, çünkü güneşin sıcaklığı yumuşaktır, ve bu sıcaklık küçük parçacıklardan oluştuğu için cildi yakabilir. O (güneş) eti tahriş etmediği için acı vermez, ama yaktığı için (cildi) koyulaştırır. Ateş ise ya hiç tahriş etmez ya da (hemen) iç kısımlara nüfuz eder, zira ateşin yaktığı yer siyahlaşır, ama o sa-

dece derinin bulunduğu yeri değil, (üstelik onun altındaki yeri de) yakar.

9. Yaşlananların rengi niçin koyulaşır? Çünkü çürüyen her şeyin rengi koyulaşır, ancak küf dışında, yaşlılık ve çürüme aynı şeydir. Ayrıca kan kuruduğu zaman koyulaşır, yaşlıların rengi de anlaşılacağı üzere koyu olacaktır. Zira cilde doğal rengini veren (kandır).

10. Tarım işçilerinden arpayla uğraşanlar niçin soluk tenli ve nezleli olur, öte yandan buğdayla uğraşanların sağlıkları niçin yerinde olur? Çünkü buğdayı sindirmek arpayı sindirmekten daha kolaydır, bu yüzden ifrazatta da durum böyledir.

11. Güneş, yağı niçin açık, eti ise koyu renkli yapar? Çünkü o (güneş–ç) yağdaki topraksı öğeyi çekip alır, bu öğe ise yağdaki koyu renkli kısımdır, tıpkı şaraptaki topraksı öğenin de (koyu olması) gibi. Eti ise (güneş) koyulaştırır, çünkü onu yakar. Zira topraktan meydana gelmiş şey, yandığı zaman koyulaşır.

İÇİNDEKİLER

TIBBİ SORULAR 9
TER 35
ŞARAP İÇMEK VE SARHOŞLUK 51
CİNSEL İLİŞKİ 71
YORGUNLUK 89
BELİRLİ BİR DURUMDAN VE DURUŞTAN DOLAYI MEYDANA ÇIKANLAR 109
DUYGUDAŞLIKTAN DOLAYI MEYDANA ÇIKANLAR 113
ŞİDDETLİ SOĞUKTAN VE TİTREMEKTEN DOLAYI MEYDANA ÇIKANLAR 119
KAN OTURMUŞ YERLER, YARA İZLERİ VE DARBE İZLERİ 127
DOĞABİLİMSEL BİRKAÇ SORUN 133
SES 163
GÜZEL KOKULU ŞEYLER 191
KÖTÜ KOKULU ŞEYLER 197
KARIŞIMLAR 203
MATEMATİĞE BAĞLI ŞEYLER 209
CANSIZ (NESNELER) 221
CANLI (NESNELER) 233
"FİLOLOJİ" 237
UYUM 243
ÇALILAR VE BAHARATLI OTLAR 265

Arpa Unu, Arpa Ekmeği ve Benzerleri ... 281
Meyve ... 293
Tuzlu Su ve Deniz ... 299
Sıcak Su ... 317
Hava ... 325
Rüzgarlar ... 335
Korku ve Cesaret ... 363
Ağırbaşlılık ve Ölçüsüzlük, Serinkanlılık ve Kendine Hakim Olmak ... 371
Doğruluk ve Haksızlık ... 375
Zeka, Anlak ve Bilgelik ... 387
Gözler ... 405
Kulaklar ... 417
Burun ... 423
Ağız ve İçindekiler ... 431
Dokunmanın Etkileri ... 437
Yüz ... 441
Bedenin Tamamı ... 443
Ten Rengi ... 447

Aristoteles (MÖ 384 - MÖ 322)

Makedonya'da doğan Aristoteles; Antik Yunan felsefesinin en önemli düşünürlerindendir. Akılcı ve bilimsel görüşleriyle felsefede gerçekçiliğin temsilcisi, mantık biliminin öncüsü olmuştur.

İlkçağ Yunan felsefesinin hocası Platon ile birlikte en büyük iki dizgeci filozofu olmakla birlikte; çoğu filozof ile felsefe tarihçisinin gözünde bütün zamanların en önemli birkaç filozofundan biridir.

İçinde bilgi ile bilme etkinliğinin geçtiği hemen her alana öyle ya da böyle büyük etkilerde bulunmuş olan Aristoteles; Batı felsefesi tarihinin gelmiş geçmiş en *"öğretici"*, en *"bölümlemeci"*, en *"çözümlemeci"*, en *"bireşimci"*, en *"dizgeci"* düşünürüdür.

Yirmi yıl boyunca Platon'un Atina'daki *Akademia*'sında, ünlü filozofun öğrencisi olan Aristoteles; daha sonra *Assos*'ta bir felsefe okulu kurdu. Büyük İskender'in öğretmenliğini de yapan Aristoteles, Atina'ya dönüşünde *Akademia*'nın başına getirilmeyince, *Apollon Lykeios Tapınağı* bahçesinde, kendi okulu olan *"Lykeion"*u kurdu.

MÖ 323'te, yirmi yıl önce yazdığı bir şiirden dolayı, en büyük suç olan *"dinsizlik"*le yargılandı ve Sokrates'in yazgısını paylaşmamak için yaşamının son günlerini geçirdiği *Khalkis*'e gitti ve burada öldü.

Platon, "sofistler soyu problemata'larla dolu gibi görünüyor" dediği zaman "problema" sözcüğü burada öncelikle başlangıçtaki anlamında, yani insanın kendi karşısına ördüğü "koruyucu duvar", "tahkimat" anlamında anlaşılmalıdır. Zira sofistler ortaya, hiç durmadan arkasına gizlendikleri bu tür "problema"lar çıkarıyor; bunlara ulaşmak için önce problema ile mücadele etmek ve onu devirmek gerekiyor. Bu tür "problemata"lar, içyüzlerinin anlaşılması ve "çözülmesi" gereken belirli öğretilerdir. Platon "problema" olarak örneğin "her şey akar" öğretisini gösterir, hatta bu önermeyi savunan Herakleitosçular hakkında bile, onların önümüze gelen "bir problema gibi" incelenmesi gerektiğini söyler. Böylece "problema" sözcüğü "çözülecek sorun" anlamını kazanır ve Platon'da bu anlamın, başlangıçtaki "koruyucu duvar" (sözcüğü sözcüğüne: "öne atılan şey") anlamından çıkarak nasıl geliştiği belirgin hale gelir.

ISBN 978-605-9018-11-1

ıslık